

Prof. Gavril POPA

Scoreiul
veche vatră românească
din
Țara Făgărașului

Ediția a 2-a
2000

Aduc mulțumirile mele sincere celor care au contribuit la
tipărirea acestei lucrări

Autorul

Lista contribuabililor

Numele	Adresa	
	Orașul	Statul
Barbu Aurel și Ana	Shelby Twp.	Michigan
Barbu Ioan și Maria	Warren	Michigan
Barbu Iulian și Ana	Sterling Hts.	Michigan
Barbu Nicolae și Eleonora	Sterling Hts.	Michigan
Ciungu Ionică și Marioara	Sterling Hts.	Michigan
David Victor și Maria	Dearborn	Michigan
David Dionise și Rozi	Dearborn Hts.	Michigan
Gavrilă Nik și Aurelia	Alliance	Ohio
Hampu Nicolae și Eleonora	Alliance	Ohio
Halmaghi Victor și Mariana	Alliance	Michigan
Dr. Halmaghi Gheorghe și Mariana	Troy	Michigan
Jensen Leslie și Virginia (Vulcu)	Chicago	Ilinois
Marcu Ioan și Elisabeta	Addison	Ilinois
Dr. Marinescu Gheorghe și soția	Blomfield H.	Michigan
Morar Valeriu și Eugenia	Morton	Ilinois
Orzea Ion și Maria	Sterling Hts.	Michigan
Pampu Ion și Chivuța	Sterling Hts.	Michigan
Pampu Gheorghe și Paraschiva	Sterling Hts.	Michigan
Popa Maria și Popescu Lugovica	Dearborn	Michigan
Ing. Popescu Lucian și Rodica	Canton	Michigan
Stănică Vasile și Viorica	Dearborn	Michigan
Vulcu Alexandru și Dorina	Shelby Twp.	Michigan
Vulcu Căndit și Gheorghina	Alliance	Michigan
Vulcu Cornel și Aurica	Shelby Twp.	Michigan
Vulcu Victor și Adela	Chicago	Ilinois
Vulcu Ion și Marcela	Shelby Twp.	Michigan

Copyright © 2000 Popa Gavril

Tiparul executat la

Tipografia Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	3
SCURTĂ SINTEZĂ.....	5
CAPITOLUL I.....	8
URME AL E EXISTEȚEI UMANE, DIN CELE MAI VECHI TIMPURI, ÎN VATRA ȘI ZONA SCOREIULUI.....	8
<i>Descoperiri arheologice. Vestigii neolitice descoperite la Scorei și</i> <i>Sărata .....</i>	9
<i>Scoreiul – între cetăți dacice și castru romane.....</i>	17
CAPITOLUL II.....	20
EPOCA MEDIEVALĂ. LEGĂTURI ISTORICE CU ȚARA ROMÂNEASCĂ	20
<i>Scoreiul – parte componentă a Țării Făgărașului .....</i>	21
<i>Câteva considerații toponimice. Numele de Scorei .....</i>	27
<i>Consecințele înființării mănăstirii cisterciute la Cârța, în vecinătatea</i> <i>Scoreiului.....</i>	32
<i>Prima atestare scrisă a Scoreiului, „Diploma” lui Mircea cel Bătrân,</i> <i>1391 .....</i>	38
<i>Mihai Viteazul și Scoreiul. Dreptatea lui Mihai Viteazul. Actul de</i> <i>hotărnicie din 20 aprilie 1600 .....</i>	45
<i>„Boeronatul” în Scorei în secolele 14 – 18 .....</i>	52
<i>Andrei Scorei. „Căpitan de plai” în ținutul Gorjului.....</i>	64
<i>Familia „Boier de Scorei” .....</i>	71
<i>Scoreiul în secolele 17-18 Iobăgia Forme de luptă împotriva</i> <i>rânduieților feudale .....</i>	75
<i>Tensiuni confesionale în prima jumătate a secolului al 18-lea în</i> <i>Sudul Transilvaniei Răsmerița femeilor din Colun .....</i>	114
<i>Scoreiul, sat grăniceresc (1765-1851) .....</i>	117

CAPITOLUL III	141
EPOCA MODERĂ. MĂRTURII LOCALE ALE LUPTEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ	141
<i>Scoreiul în a doua jumătate a secolului al 19-lea</i>	142
<i>Scoreiul, un sat luptător pentru Unire Figuri de luptători pentru Unire</i>	159
CAPITOLUL IV	175
ADDENDA	175
<i>Învățământul în Scorei (secolele 14 — 20)</i>	176
<i>Ocrotirea naturii</i>	210
<i>Apa, problemă vitală a Scoreiului timp de secole</i>	229
ANEXE	235
BIBLIOGRAFIE	242
1. IZVOARE	242
2. LUCRĂRI GENERALE ȘI DE SPECIALITATE	243

CUVÂNT ÎNAINTE

Premiată de forurile culturale naționale, prezenta lucrare monografică „Scoreiul – veche vatră românească din Țara Făgărașului” este rezultatul unei îndelungate munci de cercetare în arhive, muzee și direct în teren a profesorului *Gavril Popa*, fiu al satului.

Întins pe 250 de pagini, volumul respectă rigoarea unei lucrări monografice, materialul fiind structurat pe capitole care redau cronologic continuitatea de viațuire pe aceste locuri, începând cu epoca neolitică. Urmărind firul acestei continuități, lucrarea dă rezonanță istorică străvechii așezări, dovadă incontestabilă că pământul românesc a pulsat constant prin toți porii de-a lungul etapelor de dezvoltare.

De asemenea, volumul cuprinde un bogat material iconografic, bazat în mare parte pe rezultatele săpăturilor arheologice și a activității de cercetare efectuată de minunatul dascăl împreună cu elevii săi, constituiți într-un cerc de istorie locală.

Din acest punct de vedere, lucrarea este, deopotrivă, un instrument științific și un act de mândrie patriotică, fiind născută din conștiința unui dascăl ce înțelege să se implice responsabil și util în viața comunității în care trăiește.

Caracterul complex al lucrării este dublat și de faptul că bogatul material iconografic adunat din inițiativa autorului va face obiectul unui viitor muzeu istoric și etnografic al satului martor de referință pentru geografia istorică a locului și a țării.

Ion Onuc Nemeș

SCURTĂ SINTEZĂ

Satul Scorei se înscrie în orbita istoriei noastre naționale, nu numai prin vechimea sa neolitică de peste 4000 de ani, adeverită de recente descoperiri a unor unelte de piatră neolitice, ci și prin prezența sa de-a lungul secolelor în istoria neamului.

Așezați la poalele celui mai înalt masiv muntos al Carpaților – Munții Făgărașului – scoreni împreună cu vecinii lor din Sărata și Cârțișoara au folosit potecile munților numai de ei știute, ascunse de umbra pădurilor de fag și carpen, tănuite de tăcerea pădurilor de brad, menținând o permanentă legătură cu frații de dincolo de Carpați. Prin aceste poteci au trecut oierii cu turmele lor în căutarea de noi pășuni; pe aici au trecut iobagii în ambele sensuri atunci când exploatarea socială și națională nu mai putea fi suportată.

Primele legături au rămas săpate doar în urmele bătătorite ale potecilor. Primele știri scrise, care atestă nu numai existența Scoreiului, dar și conștiința comuniunii aceluiași popor pe ambele verante ale Carpaților, le găsim începând cu Mircea cel Bătrân. „...*Domn veșnic a toată Tara Făgărașului*“ care apără în mod conștient interesele românilor din această „țară“, dând dovadă de înaltă conștiință de neam, atunci când spre a contracara acțiunea de catolicizare începută de mănăstirea cistercită de la Cârța, din vecinătatea Scoreiului, întărește prin Diploma din 27 decembrie 1391, mănăstirea românească din Scorei, dăruindu-i întreg hotarul satului Scorei. Acțiunea începută de Mircea cel Bătrân este continuată de Vlad Țepeș, care introduce obligatoriu în mănăstirea cistercită, doi călugări ortodocși spre a supraveghea și controla activitatea acestui lăcaș catolic.

Cucerirea Transilvaniei de către Mihai Viteazul trezește și mai mult conștiința de neam în inimile românilor transilvăneni, care entuziasmați îl primesc din toată inima ca „Domn din neamul lor“. În acest context se înscrie acțiunea din aprilie 1600 a scorenilor și sărătenilor, care se adresează cu toată încrederea, „Domnului eliberator“ aflat în drum spre cetatea Făgărașului, unde-și adăpostise familia, cerându-i să le facă dreptate într-un diferend de hotar. Mihai, răspunde acestei solicitări insti-

tuind o comisie de anchetă formată din 17 bătrâni și 12 boieri, care să judece și să stabilească vechile hotare dintre cele două sate. Ca urmare, la 20 aprilie 1600, Mihai Viteazul împacă pe sărăteni și pe scoreni, emițând un „Act de hotărnicie în cetatea Făgărașului“, act de o deosebită importanță națională, unul din puținele documente care ni s-au păstrat și în care Mihai Viteazul se întitulează deopotrivă Domn a toată Țara Ardealului „*Io Mihai Voievod cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Țara Ardealului...*“

Creșterea obligațiilor feudale și a asuprii naționale în secolele XVII și XVIII determină ca mulți iobagi din Scorei „să-și ia lumea în cap“, trecând, cum era și firesc, la frații lor mai liberi din țara vecină. Prin „Vama cucului“ a trecut munții în 1663 cu turmele, oierul Andrei Scorei, care ajuns în ținutul Gorjului, datorită destoiniciei și faptelor sale, este numit de Domnul Țării Românești, Șerban Cantacuzino, „*Căpitan de plai*“. Este înmormântat la Mănăstirea Polovraci în anul 1692, în pronaosul mănăstirii.

Urbariile satului Scorei consemnează numărul crescând al fugarilor în secolele XVII și XVIII. Numai în 1688 au fugit în Țara Românească 40 de iobagi din satul Scorei.

După ocuparea Transilvaniei, austriecii încearcă să oprească exodul iobagilor, punând pază pentru prima dată în anul 1726 pe potecile de la Bâlea și Bârcaciu din Munții Făgărașului.

Alarmat de pustiirea satelor și de scăderea puterii economice a acestora, împăratul Carol al VI-lea de la Viena dispune în 1726 efectuarea unei anchete în 33 de sate din Țara Făgărașului. La întrebările anchetatorilor imperiali din 8 mai 1726 privind cauzele pustiirii și sărăcirii satului, reprezentanții Scoreiului aduc 11 acuzații ocupației habsburgice, făcând cu această ocazie o uimitoare remarcă: „*Dacă în Țara Românească ar fi acum situația din timpul lui Constantin Vodă Brâncoveanu, puțini oameni ar mai fi rămas în satul nostru*“. Această remarcă este deosebit de semnificativă, ținând seamă că ea a fost exprimată de simplii țărani în urmă cu peste 250 de ani. Ea dovedește o înaltă conștiință de neam și o temeinică conoaștere a realităților social-politice din Țara Românească, atât în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, cât și la începutul domniilor fanariote, datorită permanentele legături ale scorenilor cu „Țara“. Aceste legături n-au fost numai într-un singur sens, – dinspre Transilvania spre Muntenia – ci și invers.

Astfel, vestita familie a „Boiereștilor“ originară din Dudești din apropierea Bucureștiului, după ce „*ridicase flamura libertății*“, a fost silită să emigreze în Transilvania, așezându-se în Scorei, în Berivoi și în Recea ajungând una din cele mai de frunte familii nobiliare. Pentru

merite, aceste familii au primit „*donățiuni nobilitare adăugându-și numelui, predicatul după comunele unde li s-au donat și moșiile*“, de exemplu: Boier de Scorei, Boier de Recea, Boier de Berivoi.

Istoricile evenimente ale sec. XIX-lea, petrecute dincolo de Carpați – Unirea Principaetelor, Formarea Statului Național Român și mai ales Cucerirea Independenței naționale din 1877 – au avut ecou hotărâtor în conștiința națională a românilor din Transilvania, impulsionând lupta de eliberare națională de sub dualismul austro-ungar.

Scorenii participă în anul 1848 la Marea adunare națională de la Blaj și mulți tineri trec Carpații în 1877 înrolându-se voluntari în armata română luptând la Grivița și Plevna pentru cucerirea Independenței.

Independența României, fascinează inimile transilvănenilor făcând să vibreze mai puternic dorința exprimată în 1848 pe Câmpia Libertății „*Noi vrem să ne unim cu țara*“. Tricolorul românesc purtat de revoluționarii de la 1848, tricolorul înfipt pe parapetul redutei de la Grivița de eroii legendari ai războiului din 1877, devine simbolul unității întregului popor într-o singură țară.

În plină campanie de deznaționalizare dusă de autoritățile maghiare reacționare, tinerii din Scorei înalță tricolorul românesc în anul 1911, pe cel mai înalt brad, din mujlocul satului.

Lupta scorenilor pentru eliberare și unitate națională continuă cu mai multă amploare în timpul primului război mondial, când Scoreiul ne oferă multe fapte de înalt patriotism caracteristice perioadei premergătoare *Unirii*. Generația acestor vremi ne-a lăsat adevărate pagini de eroism, adevărate uneori cu prețul vieții, pagini rămase doar în amintirea bătrânilor și neconsemnate în cronici sau tratate de istorie, dar care se ridică la nivelul acestora și merită a fi scoase la lumină.

Paginile de istorie locală ale Scoreiului, anterioare secolului XX constituie valoroase documente privind vechimea noastră pe acest teritoriu, continuitatea noastră și permanentele legături între românii de pe ambele versante ale Carpaților, mărturii vii ale conștiinței de neam păstrate de-a lungul secolelor.

Paginile de istorie locală ale Scoreiului premergătoare *Unirii* și ale *Unirii*, păstrate încă în amintirea „oamenilor bătrâni și buni“, martori oculari sau participanți activi la aceste evenimente, adevărate pagini de eroism ale unei generații care a înțeles pe deplin sensul istoric al vremurilor trăite, depășesc caracterul local, înscriindu-se ca o contribuție istorică în lupta pentru *Unirea și Independența Poporului Român*.

Scorei, 1980

Prof. Popa Gavril

CAPITOLUL I

Urme ale existenței umane, din cele mai vechi timpuri, în vatra și zona Scoreiului

Descoperiri arheologice Vestigii neolitice descoperite la Scorei și Sărata

Epoca veche sau a societății primitive, începe odată cu apariția societății omenești, și este cea mai lungă epocă a istoriei, durata ei socotindu-se în sute de mii de ani. Această epocă este cunoscută și sub numele de preistorie, deoarece pentru cea mai mare parte a acestor epoci izvoarele istorice lipsesc.

Progresul societății omenești a fost extrem de lent în prima parte a epocii străvechi după unii istorici, omenirea a avut nevoie de peste un milion de ani pentru a trece de la o economie bazată pe cules, vânătoare și pescuit, la cultivarea plantelor și domesticirea animalelor. În tot acest timp omul nu a folosit decât unelte de piatră, de lemn și de os, materii ce-i stăteau la îndemână, găsindu-le în natura înconjurătoare.

Timp îndelungat obținerea uneltelor de piatră s-a realizat prin cioplirea unei pietre prin lovituri date cu altă piatră, pentru a se obține un vârf ascuțit sau o muchie tăioasă. Această epocă, a folosirii pietrei așa cum se afla în natură sau prin spargerea ei prin lovire, poartă numele de epoca paleolitică, adică epoca veche a pietrei.¹

În lunga perioadă paleolitică, omul perfecționează uneltele, reușind să-și confecționeze din piatră și os, vârfuri de sulită, dălțițe, răzuitoare, lame de diferite forme și întrebuințări, harpoane de pescuit, străpungătoare și ace de os, la care se adaugă, firește, și unelte de lemn. Confecționarea acestor unelte din materia primă ce se găsea la îndemâna omului primitiv – piatra, osul și lemnul – precum și perfecționarea acestora pe parcursul a sute de mii de ani, reprezintă un real progres în viața omului, care continua să-și procure hrana din natură, prin vânătoare, pescuit și cules.²

Faptul că în apropierea Scoreiului, la Racovița, care din punct de ve-

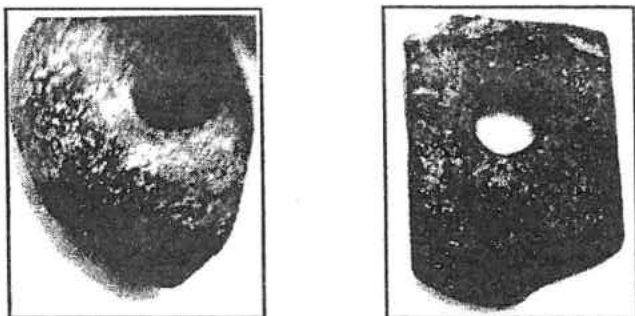
¹ *Istoria României*, Vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 7.

² *Idem*, p. 23-24.

dere geografic aparține Depresiunii Făgărașului, s-a descoperit un topo-
raș de mână cu o vechime de 600.000 de ani (primul de acest fel în
Transilvania), dovedește că pe acest teritoriu al Țării Oltului existența
omului datează încă de la începutul epocii, vechi a pietrei.

Descoperirile unor unelte de piatră neolitice pe hotarul satului
Scorei și al satului aparținător Sărata, vin să întărească afirmația privind
existența umană pe aceste meleaguri și în epoca pietrei neolitice. Epoca
neolitică este caracterizată prin cunoașterea unei noi tehnici de confec-
ționare a uneltelor de piatră, tehnica șlefuirii pietrei, de către oamenii
neolitici de pe teritoriul Scoreiului. Uneltele neolitice descoperite pe
hotarul Scoreiului și al Sărății sunt unelte șlefuite.

Pe la mijlocul epocii neolitice, omul născocesc procedeul de per-
forare a pietrei. Astfel, topoarele și ciocanele vor fi șlefuite, apoi perfo-
rate și fixate în cozi de lemn, ceea ce le sporește mult productivitatea.¹

Unelte neolitice perforate, descoperite la Scorei

Noua tehnică de prelucrare a pietrei era grea și migăloasă, din care
cauză, alături de uneltele șlefuite și perforate, continuă să se folosească
și uneltele cioplite (paleolitice), sau numai unelte șlefuite, dar neper-
forate.

Neoliticul atestă mari progrese în istoria societății primitive. Pe lângă
confecționarea uneltelor de piatră, șlefuite și perforate, omul practică
meșteșugul olăritului, confecționând vase de lut, pe care le modelează
cu mâna, le usucă la soare și apoi le arde. La început vasele de lut erau
arse în gropi deschise săpate în pământ, iar mai târziu în adevărate
cuptoare. Vasele de ceramică, produse în cantități mari, au o mare în-
semnătate în viața omului, permițându-i să-și pregătească o parte din
hrană prin fierbere și păstrarea alimentelor în condiții mai bune.

În neolitic, omul perfecționează deasemenea, meșteșugul împletitu-

lui, cunoscut încă din paleolitic, ajungând la tehnicile torsului și țesutu-
lui.¹

Cea mai mare realizare a neoliticului este faptul că omul se transfor-
mă din culegător și vânător, în producător de hrană. În această perioadă
domesticeste animalele și începe cultivarea plantelor comestibile și tex-
tile, lucrând pământul cu ajutorul săpăligii din corm de animal sau cu o
simplă creangă îndoită, sub formă de cârlig; începe să practice pentru
prima dată agricultura, o agricultură firește, primitivă. Domesticirea ani-
malelor și practicarea agriculturii, reduc în mod simțitor dependența
omului față de capriciile naturii și îi permit să acumuleze hrană, ceea ce
va contribui la sporirea populației și la progresul general al societății.

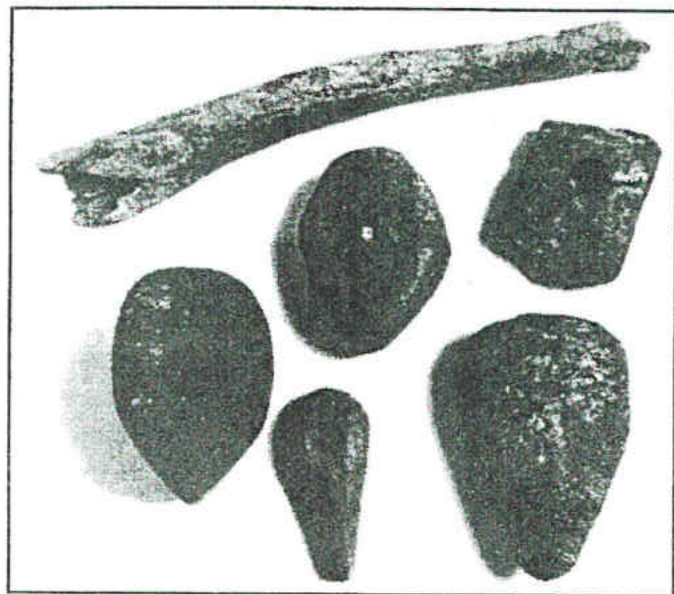
Viața oamenilor se transformă în mod radical. Dacă în paleolitic
comunitățile umane erau nevoite să cutreere teritorii întinse în căutare
de vânat, de semințe sau plante comestibile, noile ocupații ce le practică
în neolitic – domesticirea și creșterea animalelor, precum și cultivarea
pământului – le așează statornic, trecându-se de la viața nomadă la o
viață sedentară. Oamenii se stabilesc mai ales de-a lungul văilor fertile
ale râurilor, pe terase și terenuri bune pentru agricultură și păstorit.
Vechile locuințe din peșteri sunt treptat părăsite, omul neolitic constru-
indu-și bordeie sau făcându-și case cu schelet de lemn și cu pereți îm-
pletiti din nuiele și lipiti cu lut. În fiecare locuință neolitică exista o
vatră de foc pentru pregătirea hranei.²

Pe fundalul acestei vieți materiale și spirituale ale neoliticului,
încadrăm uneltele neolitice descoperite la Scorei și Sărata și pe oamenii
ce le-au folosit.

¹ *Idem*, p. 35.

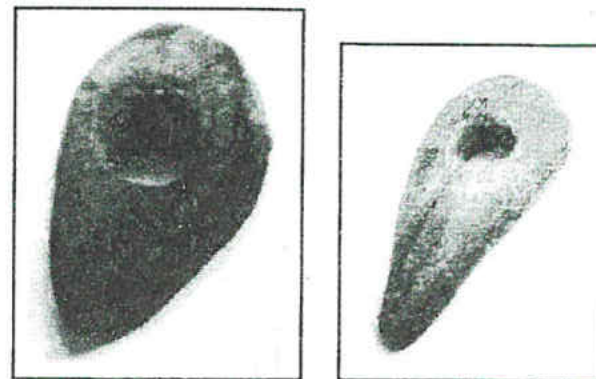
² *Idem*, p. 27.

¹ *Idem*, p. 30-32.

Unelte neolitice descoperite la Scorei

Descoperirile acestor prețioase vestigii, a căror vechime se estimează la 4.000 de ani, s-au făcut în anul 1976, datorită elevilor școlii din Scorei, membrii ai Cercului de istorie locală. Încă din anul 1970, a luat ființă un valoros muzeu etnografic școlar, realizat prin antrenarea elevilor în munca de căutare și colecționare a valorilor materiale și spirituale ale oamenilor de pe aceste meleaguri. Punând în practică cunoștințele căpătate în cadrul Cercului de istorie locală, micii cercetători arheologici au realizat o importantă descoperire arheologică. În ziua de 2 noiembrie 1976, elevii din Sărata au descoperit pe albia pârâului „Miorea”, în partea de sud a satului Sărata, un ciocan și un toporaș de piatră din neolitic.

Unelte neolitice descoperite la Sărata, la 2 noiembrie 1976

Cercetările ulterioare au dus la descoperirea unei vetre neolitice, a numeroase unelte neolitice și a unui os pietrificat.

Entuziasmați de descoperirile făcute, membrii Cercului de istorie din Scorei au cercetat hotarele, pâraiele și văile Scoreiului și satului aparținător, Sărata. În primăvara anului următor, 1977, s-a descoperit o nouă vatră neolitică, pe pârâul numit Crețoaia, din marginea de vest a Scoreiului, vatră erodată și ea în mare parte de apa pârâului. Cea mai importantă piesă neolitică descoperită în această vatră este o piatră care seamănă foarte mult cu o inimă. Pe această piatră omul a săpat, în partea de sus un șanțuleț, o creștătură, sub formă de „V”, completând forma de inimă a pietrei. Gravarea șanțului pe această „inimă de piatră”, să fie o manifestare a simțului artistic incipient al primitivului, a vieții lui afective? Desigur, obiectul trebuie să fi avut o întrebuințare practică.

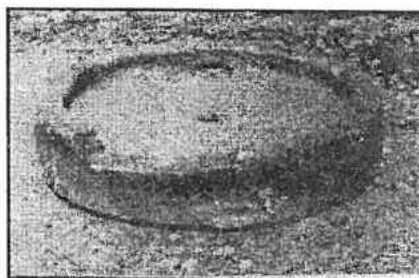
După mărturisirile unor locuitori din Scorei (Ion Murărescu, Viorel Marcu și din Sărata, Gheorghe Măsariu), pe hotarul satului Scorei și Sărata oamenii au mai găsit unelte neolitice, fără a ști cine le-a produs și cu ce scop, sau ce importanță au pentru cunoașterea trecutului milenar al omenirii.

Unele dintre aceste unelte de piatră au fost păstrate, iar altele vândute la diferiți colecționari.

În mintea oamenilor, într-o epocă dominată de superstiții, a apărut credința, că aceste topoare și ciocane de piatră ar fi fost făcute de „măiestre” (vrăjitoare). În Sărata, aceste unelte de piatră, chipurile „făcute de măiestre”, erau folosite împotriva durerilor de cap. Spălarea capului cu apa ce trece peste aceste unelte și mai ales prin orificiile lor, „vindeca” durerile de cap. Babele satului, „doftoroaiele”, în descân-tecele și vrăjile lor, apelau la aceste unelte de piatră, al căror rost după

trecerea mileniilor nimeni nu îl mai putea explica, folosindu-le drept obiecte de cult, mistificând semnificația lor, atribuindu-le puteri magice.¹

Activitatea constantă a membrilor cercului de istorie, pricepuți „cercetători“ și „iscoditori“, cărora nu le scapă nimic, a îmbogățit zestrea muzeului școlar în anul 1980 cu noi și importante piese vechi confecționate din piatră: o râșniță de piatră și o bilă de piatră de mărimea unei mingi de tenis de masă (ping-pong). Bila este făcută dintr-o rocă tare și densă, ceea ce îi conferă o greutate destul de mare în raport cu mărimea ei. Este foarte bine șlefuită, încât are o formă perfect sferică.

Bila și râșnița din piatră de la Scorei

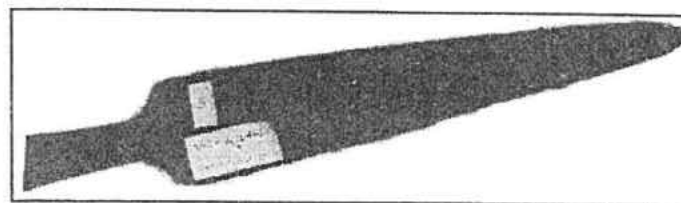
Viața omului a continuat pe teritoriul Scoreiului și în epoca metalelor. Încă din neolitic, oamenii au început să prelucreze metalul, făurind obiecte și unelte de aramă și apoi de bronz. Timp de aproape un mileniu (1700-800 î.e.n.) bronzul a fost materialul caracteristic pentru o serie de unelte, arme, obiecte de uz practic și de podoabă.² Pe teritoriul Scoreiului nu s-au găsit până în prezent obiecte din epoca bronzului, în schimb s-au descoperit obiecte din epoca fierului.

Metalurgia fierului inventată în Orientul Apropiat, pe la începutul mileniului al doilea î.e.n., s-a răspândit treptat, ajungând prin jurul anilor 800 să fie cunoscută și de triburile traco-dace de pe teritoriul țării noastre.

Epoca fierului este cea mai bogată în progrese atât ale omului cât și ale producției, decât toate epocile anterioare luate laolaltă. Din noul metal se puteau făurii unelte mai rezistente și mai productive.³

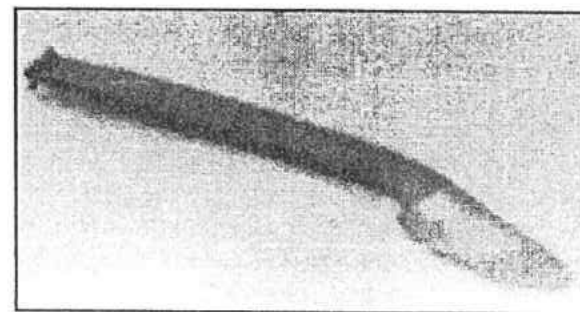
Plugul cu brăzdar de fier permitea obținerea unor recolte superioare iar topoarele, cleștele, ciocanele, ferăstraiele, dălțile, sfredelele, târnăcoapele și sapele de fier, sporeau considerabil productivitatea muncii în diferite ramuri ale producției.¹

Aceeași superioritate o aveau și armele de fier asupra celor de bronz sau de piatră. Din epoca fierului, la Scorei avem păstrate un vârf de lance și un brăzdar de plug.

Vârful de lance de la Scorei, aflat în muzeul școlii

Creșterea productivității muncii determină schimbări profunde în structura societății daco-gete. Legăturile gentilice își pierd însemnătatea și locul obștilor patriarhale îl iau treptat obștile sătești sau teritoriale, care grupează familiile locuind în aceeași așezare, pregătind calea apariției claselor sociale și a statului.²

Brăzdar de plug

¹ Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, 1977, p. 298-308

² *Istoria României*, Vol. I, p. 90.

³ Paul Mackendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 21.

¹ *Istoria României*, Vol. I, p. 137.

² Idem, p. 216.

Un strămoș din... neolitic

„Vă rugăm să priviți cu atenție această imagine, care reprezintă un cap de om stilizat. Prima întrebare: pe ce a fost „conturat”? Pe o rocă tare, cristalină. A doua: unde a fost găsit? În pârâul Niculina de pe hotarul satului Sărata, aparținând de comuna Scorei, județul Sibiu. A treia: cine l-a descoperit? L-au descoperit elevii Școlii generale din Scorei, membrii cercului de istorie „Prietenii muzeului”. A patra: de când datează? Aici, e aici! Ne răspunde profesorul Gavril Popa din Scorei: „Datează din neolitic”. Tot el ne mai pune o întrebare: „nu-i așa că dacă priviți mai cu atenție acest strămoș din enolitic, seamănă cu omulețul lui Gopo și invers?”

Până când specialiștii vor afla răspuns la alte întrebări iscate de această descoperire, să notăm că la muzeul școlii din Scorei se află și alte vestigii din neolitic, între care ciocane de piatră bine șlefuite și un toporaș perforat, descoperite în aceeași zonă de aceiași elevi.”

Articol apărut în ziarul *Scînteia*, Faptul divers, 14 martie 1979.

Scoreiul - între cetăți dacice și caestre romane

La 5 km este de vechea Mănăstire a Scoreiului, la poalele muntelui Arpașu Mare (2468 m) din Munții Făgărașului, se află o așezare dacică fortificată din secolul I î.e.n., contemporană marelui rege dac Burebista, făuritorul primului stat dac centralizat și independent.

Situată la capătul nordic al platoului „Tinosul”, pe un pinden de deal numit „Cetăța”, la confluența râului Arpașu Mare cu pârâul „Plăvaia”, așezarea face parte din rândul cetăților dacice ce au ca elemente de fortificație șanțuri și valuri de pământ întărite cu palisade.¹

Printre materialele arheologice descoperite predomină ceramica, reprezentată printr-un număr impresionant de fragmente, în special provenite de la vasele lucrate cu mâna și fragmente de ceramică lucrate la roată. Nu s-au aflat vase pictate și nici un vas întreg, numai fragmente.

Cu toate că s-a găsit zgură de fier provenită din arderea minereului, nu s-au descoperit unelte de fier și nici arme de fier. Un număr însemnat de râșnițe rotative, obiecte de podoabă, piese de metal, ustensile de piatră etc., completează inventarul acestei așezări.

Locuințele, în număr de 75, sunt de două feluri: de suprafață și semi-adâncite, săpate în pământ, dispuse mai mult pe marginea așezării. Între locuințe s-au descoperit multe gropi folosite pentru păstrarea proviziilor și altele, deteriorate în care s-au găsit resturi menajere ale gospodăriilor.

Ocupațiile principale ale locuitorilor așezării au fost creșterea vitelor și agricultura, platourile din jur oferă condiții relativ bune pentru aceste îndeletniciri. Materialele arheologice descoperite atestă și cunoașterea meșteșugurilor casnice: torsul, țesutul și olăritul. În consecință, se poate vorbi de o așezare de păstori și de agricultori, adăpostiți de fortificațiile ce înconjoară așezarea și care îi conferă și un caracter militar, de mare importanță.

Amplasată pe o înălțime, scutită de un atac venit din sud, datorită

¹ K. Horedt, *Săpăturile arheologice din sudul Transilvaniei*, în *Studii*, 2, 1, 1949, p. 142 nr. 2.

¹ *Scînteia*, Faptul divers, 14 martie 1979.

protecției celor mai înalți munți din lanțul Carpaților, așezarea avea o largă vizibilitate spre nord, de unde se putea ușor controla întreaga zonă depresionară a Oltului, de la est la vest, precum și latura sudică a podișului Transalutan. Această așezare dacică fortificată a fost caracterizată de M. Macrea, ca o garnizoană de oșteni care trăiau împreună cu familiile lor, practicând agricultura și păstoritul pentru asigurarea traiului, începuturile ei fiind datate pe timpul domniei regelui Burebista.¹

Existența acestei așezări ia sfârșit în cursul celei de-al doilea război daco-roman, când trupele romane ce înaintau din sudul Moldovei spre Sarmisegetuza au cucerit-o, prădat-o și distrus-o prin incendiere.

Așa se explică probabil mulțimea fragmentelor de ceramică și lipsa oricărui vas întreg sau recuperabil, precum și lipsa uneltelor și armelor de metal – obiecte de mare valoare în vremea aceea – luate de populație ce a părăsit așezarea.²

Transformând Dacia în provincie romană, romanii își vor construi „castrale fortificate” în dreapta Oltului și nu pe teritoriul dintre Olt și munți, cum au făcut dacii.

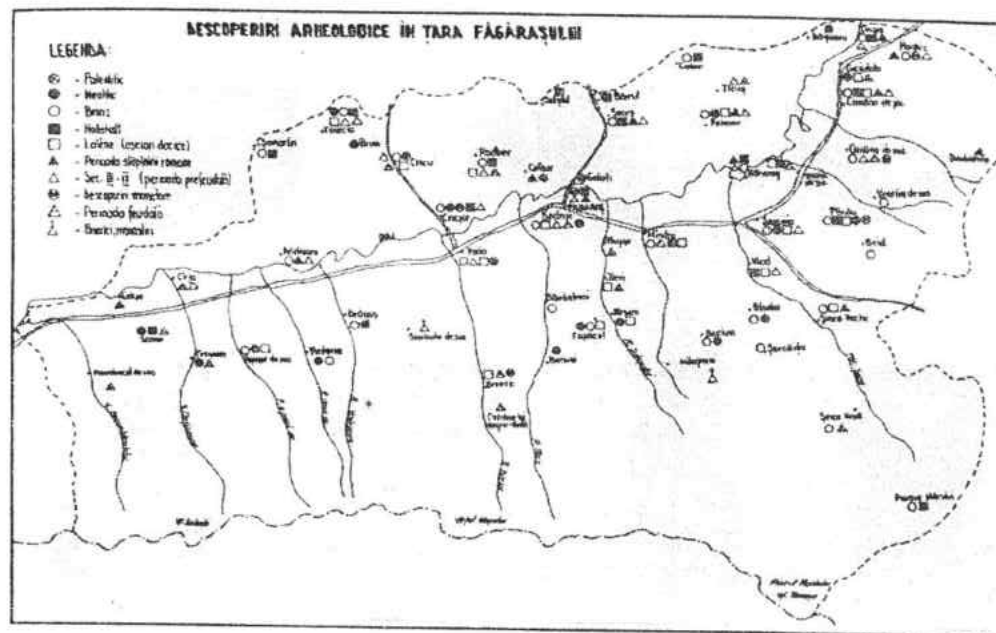
Castrele romane, așezate în dreapta Oltului, de la Cincșor și Feldioara, precum și cel de la extremitatea estică de la Râșnov (Cumidava) și de la extremitatea vestică, Boița (Caput Stenarum), constituiau punctele de observație ale romanilor asupra Țării Oltului, rămasă în mod misterios neocupată de romani.

În ce privește castrele romane din dreapta Oltului, considerăm că numărul lor nu poate fi limitat la cel de la Cincșor și Feldioara. Pe teritoriul satului aparținător, Colun, așezat în dreapta Oltului, există un loc numit din străbuni „Cetătea”. Vizitând împreună cu membrii Cercului de istorie locală Scorei în 1977 acest loc, am constatat că este situat pe un promontoriu ieșit înspre Olt, cu o vizibilitate deosebit de bună spre Feldioara, (vechi castru roman) spre munte și spre Turnu Roșu, iar mulțimea pietrelor răspândite pe această suprafață ne dă certitudinea că pe acest loc ar fi fost un castru roman care făcea legătura între castrul de la Feldioara și cel de la Boița – Caput Stenarum. Interesant este și faptul că distanța dintre castrul roman de la Cincșor și cel de la Feldioara – aproximativ 13 km – corespunde cu distanța dintre castrul de la Feldioara și locul numit „Cetătea” de la Colun.

Nici așezările fortificate ale dacilor, situate la poalele Munților Făgărașului, considerăm că nu sunt descoperite în totalitate. De la

așezarea dacică Arpașul de Sus spre est s-au mai descoperit astfel de așezări la Breaza,¹ Căciulata² și Comăna. De la Arpașul de Sus spre vest, pe sub poalele munților mai există la Racovița un loc numit „Cetate”, iar la Scorei se văd urmele uneia din cele trei vechi mănăstiri din țară și este îndeobște acceptat faptul că, de regulă, construcțiile vechi s-au ridicat pe ruinele altora, și mai vechi, materialul de construcție fiind refolosit.

Pământul nostru românesc mai ascunde încă multe „taine” ce așteaptă a fi dezvăluite, cercetate și valorificate.

Descoperiri arheologice în Țara Făgărașului

¹ M. Macrea, I. Glodariu, *Așezarea dacică de la Arpașul de Sus*, Editura Academiei R. S. R., București, 1976.s

² *Idem*, p. 90.

¹ Th. Năgler, *Cercetările din cetatea de la Breaza (Făgăraș)*, Studii și comunicări, 14 Sibiu, 1969, p. 91-92.

² Gh. Bichir, *Așezări dacice în Țara Oltului*, în Studii și comunicări, 14 Sibiu, 1969, p. 123-152.

CAPITOLUL II

Epoca medievală Legături istorice cu Țara Românească

Scoreiul - parte componentă a Țării Făgărașului

Scoreiul, prin așezarea sa în teritoriul demarcat de Olt și munți face parte din istorica Țară a Făgărașului, numită și Țara Oltului. Această „Țară”, constituită din numeroase așezări românești, este mărginită la est de Munții Perșani, iar la Nord și Vest de Podișul Transilvaniei, ce îngustează și închide treptat depresiunea, începând cu teritoriul Avrigului. Înspre Nord, zona cuprinde și salba de sate din dreapta Oltului, de la marginea sudică a Podișului Transilvaniei. Spre Sud, teritoriile stăpânite de făgărășeni de întindeau până pe crestele falnicilor munți ai Făgărașului. Populația numeroasă și relativ omogenă a folosit pădurile și pășunile alpine, trecând permanent cu turmele de oi dincolo de Carpați, realizând în decursul veacurilor o permanentă legătură între Țara Românească și Transilvania, între românii de pe ambele versante ale Carpaților.

Așa cum am arătat în capitolul precedent, cu referire la satul Scorei, populația autohtonă a trăit în acest teritoriu din vremuri imemorabile. Ea și-a continuat existența neîntrerupt, în lunga perioadă a migrațiunii popoarelor, adăpostită de munții protectori, păstrându-și ființa în formele comune ale unei vieți economice și politice tradiționale. Organizați în obști sătești, foloseau în comun pământurile, apele, pășunile; unindu-se mai multe obști de pe văile râurilor în unități administrative mai mari, au luat apoi naștere „voievodate” și „țări”. Conducătorii s-au impus după „obiceiul pământului” din rândul „oamenilor buni și bătrâni”. Așa au apărut juzii, cnejii și voievozii.

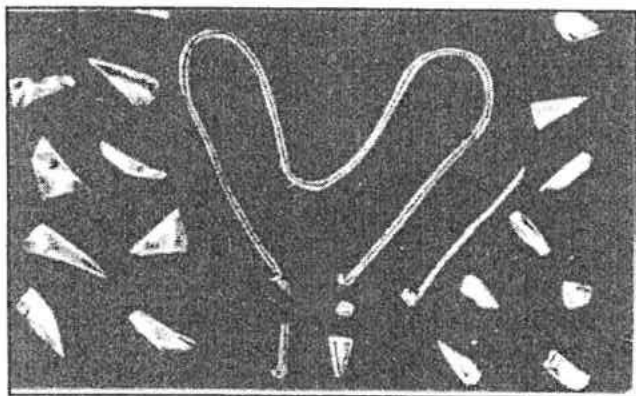
Formațiuni politice prestatale, asemănătoare voievodatelor lui Gelu, Glad și Menumorud, menționate de Anonimus Nottarius, au existat și în sudul extrem al Transilvaniei. Astfel, la Breaza, în Țara Făgărașului, s-a descoperit recent un val de apărare, datat în veacurile X - XI¹ mărturie a existenței unei populații sedentare românești.

¹ Stefan Pascu, *Cetatea Dăbâca*, în „Acta Musei Napocensis”, V, Cluj-Napoca, 1958, p. 158-161.

Faptul că românii din Țara Făgărașului și, în general, din sudul Transilvaniei nu sunt menționați în actele regale sau papale până în secolul al XIII-lea demonstrează odată în plus că aceste teritorii nu au fost supuse puterii centrale maghiare, decât după trei veacuri de la începutul cuceririi Transilvaniei, procesul pătrunderii și cuceririi fiind întârziat de opoziția dârză a populației românești.

Descoperirile arheologice mai recente dovedesc existența neîntreruptă a populației autohtone în zona Făgărașului și Sibiului, neexistând urme vizibile ale unei populații străine înainte de anul 1150, când începe colonizarea sașilor.¹

Cercetările au scos la iveală mai multe așezări omenesti și un bogat material arheologic din veacurile X-XIII, atribuit populației autohtone românești, preexistente pătrunderii maghiarilor și colonizării săsești. Tezaurul de argint de la Streza – Cârțișoara din veacul al XII-lea descoperit la finele secolului trecut de un țaran, în timp ce-și ara pământul situat pe hotarul dintre Cârțișoara și Scorei, ca și tezaurul bizantin de la Făgăraș, aparținând aceleiași perioade, sunt doar două din numeroasele dovezi în acest sens.²

Tezaurul de argint de la Streza Cârțișoara din sec. al XII-lea

Trăind în aceste ținuturi, numite din vechime „țări”, având deci o organizare politică corespunzătoare termenului, populația românească era structurată în puternice comunități obștești, care și-au păstrat vreme îndelungată formele tradiționale de viață și au luptat pentru menținerea

vechilor rânduieli și după includerea teritoriilor lor, prin spoliere, în așazul „pământ crăiesc”, „Fundus Regius”, teritoriul dinspre Orăștie și Baraolt, mare parte din el colonizat cu sași, în sec. XII-XIII.¹

Regalitatea maghiară a trebuit să țină seama de existența comunităților românești ce populau teritoriul de la granița sudică a Transilvaniei – de autonomia acestora, bazată pe obiceiul pământului (Jus valahicum).² Așa se face că documentele din sec. al XIII-lea și XIV-lea, vorbesc despre Terra Blachorum (Țara Românilor) sau în alte locuri cu numele de „Silva Blachorum et Bissenorum” (Pădurea românilor și pecenegilor) cum e pomenit acest ținut în privilegiul acordat sașilor de către regele maghiar Andrei al II-lea, în anul 1224.³

„Silva Blachorum et Bissenorum” era cuprinsă între sudul Țării Făgărașului și sudul Sibiului.

În „Țara Făgărașului”, la 18 km est de Scorei, există satul care azi se numește convențional Olteț, dar al cărui nume generic înainte de 1920 era „Bessimbav” (Valea Bessilor, a pecenegilor) rămășiță toponimică a vestitei Silva Blachorum et Bissenorum.

Locuitorii români din sudul Transilvaniei, nemulțumiți de stăpânirea abuzivă a feudalismului maghiar, se revoltă în jurul anului 1277. În aceste tulburări se amestecă și voievozii români de peste munți, Litovoi și Bărbat.⁴

Prima răpire forțată pe pământuri românești în acest teritoriu are loc în 1223 ca efect al diplomei lui Andrei al II-lea, prin care regele maghiar dictează ca o suprafață de pământ de sub stăpânirea românilor, atât din teritoriul Scoreiului cât și din teritoriile satelor învecinate, să treacă în proprietatea ordinului călugăresc al cisterciencilor, care întemeiaseră o mănăstire la Cârța. Textul diplomei vorbește despre acest pământ răpit, ca fiind „exemptam de Blaccis”, adică luat de la români.

Pe la mijlocul sec. al XIII-lea, nobilul Ugrin răpește și el pământurile obștești ale Sâmbetei și Făgărașului, pe care între timp le pierde, iar apoi le primește prin danie regală în 1291, când ajunge voievod al Transilvaniei.⁵

Tradiția populară spune că voievodul Țării Făgărașului, Radu Negru, împreună cu o parte din românii Țării Făgărașului, după pierderea cetății Făgărașului, a încercat să reziste în cetatea de la Breaza, împotriva uzur-

¹ Thomas Năgler, *Populația românească din sudul Transilvaniei și caracterul colonizării săsești*, în „Studii și articole de istorie”, XIII/1969, p. 181, și următoarele.

² Aurel Dumitrescu – Jippa, Nicolae Nistor, *Sibiul și teritoriul în lumina istoriei*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, p. 21.

¹ *Istoria României*, II, București, 1962, p. 47.

² Aurel Dumitrescu – Jippa și Nicolae Nistor, *Sibiul și teritoriul în lumina istoriei*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, p. 22.

³ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Cluj-Napoca, 1971, p. 125-126.

⁴ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 147.

⁵ Ștefan Pascu, *Op. cit.*, vol. I p. 125, 126, 179, 286.

patorilor străini. Nereușind, a trecut munții pe la plaiul Brezii care iese la vârful muntelui Ludișorul, apoi prin Bratila, și peste muntele Orticu din care izvorăște Dâmbovița a luat drumul spre Câmpulung. Aici își va așeza scaunul domniei, contribuind la întemeierea Țării Românești.

În *Letopisețul Cantacuzinesc*, de la începutul sec. al XVI-lea se arată că în anul 1290 „Radu Negru Voievod“, mare herțeg de Almaș și Făgăraș, s-a ridicat cu mulțimea de noroade și coborând pe apa Dâmboviței a început să facă „țară nouă“. Mai întâi a întemeiat Câmpulungul, apoi Argeșul „unde și-a pus Scaunul de domnie, supunând Basarabeștii și boierimea de peste Olt.“¹

Aceeași tradiție s-a păstrat și la românii din Țara Oltului, care și acum cunosc ruinele cetății lui Radu Negru pe muntele Colțul Brezei, de lângă poteca ce duce spre Câmpulung.²

Amintirea legată de trecerea voievodului Radu Negru peste munți, însoțit de o parte din românii făgărășeni („descălecatul“) are, desigur, un temei istoric, plecarea în masă a românilor fiind motivată de ofensiva feudală maghiară din veacul al XIII-lea împotriva libertăților sociale ale țărănimii făgărășene. Existența „vis-à-vis“ a unor sate ce poartă același nume atât în Țara Făgărașului, cât și peste munți, în Țara Românească, în zona subcarpatică, confirmă odată în plus aceste „roiri“ masive. Un singur exemplu dintre multe altele: Rucărul din Țara Făgărașului și Rucărul de peste Carpeți, pe drumul spre Câmpulung, unde s-au păstrat nume de familii identice cu cele din Rucărul făgărășan. Un caz deosebit îl prezintă numele de familie Scânteie aflat în Țara Oltului numai în satul Rucăr, dar care se găsește și în Rucărul de dincolo de munți.³

Frământările și luptele țărănimii făgărășene împotriva statului feudal maghiar instalat pe aceste teritorii nu vor lua sfârșit odată cu „descălecatul“ legat de numele lui Radu Negru. Viitorii domni ai Țării Românești vor revendica neconținut dreptul de a stăpâni aceste ținuturi sau districte românești, iar în veacurile XIV și XV Făgărașul și Amlașul vor reintra în stăpânirea efectivă a domnilor români. Astfel, Vladislav Vlaicu (1366), Mircea cel Bătrân (1386), Mihai I (1418), Dan al II-lea (1420), Vlad Dracul (1443), Valdislav al II-lea (1147), Vlad Țepeș (1456), Radu cel Frumos (1473) și Basarab cel Bătrân (1476), au purtat și titlul, în variante diferite, de „herțeg al Amlașului și Făgărașului“, fă-

când danii boierilor credincioși ca în țara lor de dincolo de munți.¹

Mircea cel Bătrân face mai multe danii, printre care și teritoriul Scoreiului, dăruit egumenului Stanciu prin Diploma din 27 decembrie 1391.

Domnitorii români menționați mai sus au stăpânit efectiv, cu mici întreruperi peste o sută de ani cele două feude românești din sudul Transilvaniei, Amlașul și Făgărașul. Titlul de „Dux“ (Duce) reprezintă o consacrare juridică, o stăpânire efectivă, de drept a acestor teritorii. Domnitorii români au făcut danii în aceste ducate începând cu Vlaicu (1369) și sfârșind cu Basarab cel Bătrân (1476), când apare ultimul act de daniie cunoscut până acum pentru Făgăraș.

La 17 mai 1473, în cancelaria lui Radu cel Frumos s-a emis un act prin care domnitorul dăruiește jupanului său „Stoica Naneș vărului său Tatomir și nepoților săi, lui Stoica și nepotului său“, sate atât din Țara Românească cât și din ducatul Făgărașului. Din Țara Făgărașului sunt dăruite următoarele sate: „Răușorul tot și Copăcelul tot și Cârțișoara... jumătate din Sărata, Porumbacul lui Tatomir și Porumbacul de Sus... jumătate...“² După cum se observă Radu cel Frumos dăruiește toate satele din jurul Scoreiului: Cârțișoara, Sărata, Porumbacul de Sus și Porumbacul de Jos. Scoreiul, lipsește, fiind donat de Mircea cel Bătrân egumenului Stanciu în anul 1391.

Demn de reținut este faptul că actul lui Radu cel Frumos s-a emis după un an de la actul regelui Matei Corvin (1472), prin care Făgărașul este dat sașilor la cererea acestora. Se desprinde concluzia că zona a rămas o posesie românească, chiar fără orașul Făgăraș.

Chiar și după anul 1483, când Universitatea sașilor subminează dreptul domnitorilor români asupra ducatelor Almașului și Făgărașului, luând în stăpânire aceste feude românești, viitorii domnitori ai Țării Românești vor continua să le revendice. Astfel, Radu cel Mare, în 1502, socotea aceste două feude ca pe niște „bunuri ale sale strămoșești și părintești“ iar într-o scrisoare către regele ungar, Radu cel Mare semnează la sfârșit „Dei grecia dux de omlas et fogaras...“ (Duce de Amlaș și Făgăraș).³

Revendicările de acest gen nu sunt uitate; ele reapar și în documentele de cancelerie emise în secolele XVI și XVII. Chiar și Mihai Viteazul, care a stăpânit Țara Oltului, consideră Făgărașul cu satele aparținătoare ca ținând de „ius antiquum voivodarum Valachiae Transalpiniae“ (dreptul vechilor voievozi ai Valahiei Transalpinei).

¹ *Letopisețul cantacuzinesc și cronicarii munteni*, editat de M. Grgorian, vol. I, București, 1961, p. 83-85.

² Augustina Bunca, *Stăpânii Țării Oltului*, București, 1910, p. 6.

³ Acest aspect se sprijină pe cunoașterea directă a faptelor de către autor. Satul natal Olteț, se află la 1 km de satul Rucăr.

¹ Aurel Dumitrescu – Lipșa, *Op. cit.*, p. 32.

² Arhivele Statului, București, A. N. SL VI, 1.

³ A. D. Jippa și Nicolae Nistor, *Op. cit.* p. 36.

Domeniul Făgăraşului trece în posesia regală după anul 1508. Cu toate acestea, Ţara Făgăraşului şi-a păstrat instituţiile tradiţionale româneşti, boieria şi vecinia, la fel ca în Ţara Românească, izvorâte din „iu valachicum“.

Şi după 1541 Ţara Făgăraşului şi-a păstrat şi unitatea, nefiind fărâmiţată în domenii feudale decât în mică măsură. Indiferent sub ce titlu a fost stăpânită după anul 1483, *terra, provincia, districtus* sau *liber baronatus*, zona Făgăraşului a rămas mai departe un „regnum“ o „ţară“ cu instituţii, cu legi şi obiceiuri proprii, păstrate, până aproape de zilele noastre, având o evoluţie istorică proprie.¹

Câteva consideraţii toponimice Numele de Scorei

Cunoaşterea toponimelor şi hidronimelor are o mare importanţă pentru istoria ţării noastre şi pentru istoria fiecărei localităţi în parte.

„Toponomia, poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări şi fapte mai mult sau mai puţin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor şi au impresionat în vreun chip su-fletul popular“.²

Studiind numele satelor şi oraşelor, ale apelor şi locurilor stăpânite de poporul nostru de mii de ani în spaţiul carpato-dunărean şi pontic, istoricii şi filologii au putut constata că peste 80% din aceste denumiri sunt de origine românească (latină sau traco-dacă), toponomia constituind astfel un preţios argument în favoarea originii vechimii şi continuităţii poporului nostru pe aceste meleaguri. Ceea ce este valabil la scara întregului teritoriu românesc se pune în evidenţă cu pregnanţă şi în cazul Scoreiului.

Astfel se păstrează denumirile româneşti formate din elemente latine pentru apele curgătoare: pârâu (pârâu), vale, râu, cu diminutivele lor, iar numele cu care intră în combinaţie formând hidronime au aceeaşi origine românească, veche sau străveche: Pârâul Creţoaia, Valea Sărâţii, Râul Cârţei, Râul Olt etc.

La fel, cea mai mare parte a numelor de hotar, sau a locurilor mai importante din hotarul Scoreiului, văi, dealuri şi câmpuri, sunt formate din cuvinte de origine preponderent latină iar unele sunt traco-dacice. Cităm câteva din aceste denumiri (toponime): În Stejari, La Mănăstire, În Plăieţi, La Fântâna Fierului, Ciutaci, Dealul Terrei, Creţoaia, La Cărare, Fântâna Teiului, Arinii Munteanului, Câmpşor, La Verzărie, Poiana Arinişului, Cărbunaşa, Vâlceaua, a I-a, a II-a, a III-a, Pârâul I, II, III, Gruiful Fetelor, Poarta Apăratului, Oltet, Seţul Cârţii, Valea Caselor,

¹ Aurel Dumitrescu-Jippa, Nicolae Nistor, *Op. cit.*, p. 37.

D. Prodan, *Boieri şi vecini în Ţara Făgăraşului în sec. XVI-XVII*, Cluj-Napoca, 1963, passim.

² Iorgu Iordan, *Toponomie românească*, Bucureşti, 1963, p. 1.

Mestecenii Cârții, După Scorel, Sighița, Dealul Bisericii, Tunsul, Piciorul Popii, Laita, Cochirle, Balichite etc.

Limba noastră a păstrat cuvântul prin care denumește așezarea ome-nească, de bază în decursul vremurilor, satul, denumirea de „sat“, din la-tinescul „fossatum“ așezare întărită înconjurată de șanțuri.¹

Satul nostru românesc este locul unde s-a păstrat ființa neamului nos-tru în decursul veacurilor.

Satul și lociutorii lui, au fost făuritorii istoriei poporului nostru. El a păstrat obiceiurile, tradiția și virtuțile strămoșești ale neamului româ-nesc. Satul și țărâניה a fost forța principală a marilor conducători de oști, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, care au înscris pagini de înălțător eroism în lupta împotriva dominației străine. țărâ-nimea a dus greul bătăliilor împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat și pentru consti-tuirea statului național unitar român.

Toponomia, numele satelor, arată de obicei felul cum au luat ele naș-tere. Pe lângă așezările vechi dace și romane, cu o continuitate neîntrer-uptă până astăzi, au apărut altele noi ca urmare a creșterii populației. Se poate vorbi despre fenomenul de roire al satelor atunci când din satele mai vechi sau mai noi, dar mai populate, se desprind altele care ocupă noi terenuri ce intră în circuitul agriculturii, sau deprind alte ocupații, depărtându-se de vechea matcă.² Asemenea fenomene întâlnim și în Ța-ra Făgărașului, unde apar în paralel două șiruri de sate: unele pe lunca Oltului și altele sub poalele muntelui. În cazul acesta, numele satelor vor deveni compuse, fiind însoțite de locuțiunea „de Sus“ sau „de Jos“, sau vor fi însoțite de adjectivele „Mare“ sau „Mic“.

În jurul Scoreiului, fenomenul de roire a satelor este evident: astfel, la Răsărit de Scorei există Arpașul de Jos și Arpașul de Sus, iar spre Apus Porumbacul de Jos Porumbacul de Sus; în vecini satul Cârța și satul ce poartă diminutivul acestuia Cârțișoara; spre Făgăraș se înșiră alte sate cu denumirea de „de Jos“ și „de Sus“: Ucea de Jos cu Ucea de Sus, Viștea de Jos cu Viștea de Sus, Sâmbăta de Jos cu Sâmbăta de Sus, precum și Voivodenii Mari și Voivodenii Mici etc.

Unele sate și-au luat numele după anumite particularități ale locului. De exemplu: numele satului vecin, Sărata, și-a luat numele după apa să-rată ce se află pe teritoriul ce îi aparține. Între Sărata și șoseaua națională există și astăzi o fântână de unde în trecut se aprovizionau satele Sărata,

Scorei, Colun și alte sate apropiate, folosind apa sărată în locul sării. Tot pe hotarul Sărății se află bălți cu apă sărată și nămol, folosite în timpul verii de lociutorii din împrejurimi la tratarea bolilor reumatice.

Multe sate și-au luat numele după întemeietorul sau stăpânul satului, deci după numele unei persoane (toponime derivate din antroponime). Istoricul Augustin Bunea, argumentează caracterul românesc al Țării Oltului și după numele satelor, dintre care cele mai multe amintesc pe întemeietorii lor: „astfel, un om căruia după părul sur și roșiatic îi zicem Porumbac, ar fi întemeietorul satului Porumbac, un Score ar fi întemeiat satul Scorei, un Oprea, satul Oprea Cârțișoara, un Streza satul Streza Cârțișoara... un Drăguș, satul Drăguș..., un Voilă, satul Voila, un Mândru, satul Mândra, un Toader, satul Toderița, un Coman, satul Comăna“ etc.¹

Academicianul Ștefan Pascu referindu-se la toponomia destrictului Făgăraș, amintește trei feluri de toponime ale satelor din acest district. Redăm mai jos aceste toponime, alături de care a indicat numele din do-cumentele oficiale maghiare, și anul atestării localităților.

„Toponimice derivate din apelative: Copăcel (Kopachel, Kopacziel 1584); Arpaș (Arpaș, 1390); Hurez (Bogolyafalva alias Hurez 1556); Mărgineni (Martsinen, Mardsina 1437); Mândra (Mondra, Mândra, Mendra 1400-1520); Ohaba (Ohaba 1476); Părău (Pereu 1527); Porumbacu (Porumbac 1473); Recea (Recsa 1560); Răușor (Rusor 1473); Sărata (Zarato, Zaratha, 1473); Vad (Vad 1390).

Toponimice cu caracter social-istoric: Vaida Recea (Waja Reche 1534); Voivodenii Mari (Voievodeni Vajdafalva, Nagy Vaidafalva 1432-1555); Voivodenii Mici (Wajvodeni, Voivodeni Kisvadafalva 1511-1590).

Toponimice derivate din antroponime: Drăguș (Dragoš 1527-1534); Oprea Cârțișoara (Certzșora, Oprakercze 1473); Voila (Voila, Woyla 1511); Vlădeni (Vlad, Vledeny 1570).²

După cum se poate observa, Scoreiul nu apare în cele trei feluri de toponimice enumerate mai sus, după academicianul Ștefan Pascu, iar după istoricul Augustin Bunea, Scoreiul ar fi fost înființat de un anume Score (deci un toponim derivat din antroponim).

Se pune întrebarea, de unde provine numele satului Scorei?

Se știe că alături de poporul nostru – s-au așezat în perioada migra-țiunilor (năvălirilor), și alte populații care au conviețuit cu poporul nos-tru pentru o perioadă de timp, după care au dispărut. Unle din aceste po-

¹ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 474.

² Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 475.

¹ Augustin Bunea, *Op. cit.*, p. 4.
² Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 492.

pulații au lăsat în urma conviețuirii o oarecare influență în toponomie, cum a fost de exemplu populația slavă, care a lăsat în limba noastră nume de munți, de sate, de ape, de persoane, de unelte agricole etc.

Această populație fiind puțin numeroasă a dispărut, o parte din ea trecând la sud de Dunăre și o parte fiind asimilată de populația majoritară românească, care din nume (toponime) de rezonanță slavă au creat toponime (nume) românești. De exemplu: Dumbravă, Grădiște, Prislop etc.

Se știe că „Scoro“ în slavă înseamnă „repede“.

În acest caz, Scoreiul și-ar trage numele fie din adjectivul slav „Scoro“ repede, (apelativ), fie de la o persoană cu numele de „Score“ (antroponim).

A doua variantă a originii numelui satului Scorei, ar fi cea latină-romană. Istoricul Jirecek în cartea „Latini și romani în orașele Dalmației“ amintește printre alte nume de persoane și numele „Score“ existent în orașul Cattaro, în 1320.¹

Există și a treia variantă a originii numelui Scorei: originea traco-dacă. De la stămoșii noștri daci ne-au rămas și multe denumiri de localități, de munți și de ape – o parte dintre ele preluate și folosite de romani sau slavizate – care stau și azi după două milenii drept cheazășie a originii și vechimii noastre în arcul carpatic.

Unele denumiri amintesc de regele dac Scorilo, tatăl marelui rege Decebal, al cărui nume a fost aflat într-o inscripție pe un ciob de vas, descoperit în capitala Daciei, Sarmizegetuza, având textul „Decebalus per Scorilo“, adică „Decebal fiul lui Scorilo“ – în interpretarea dată de C. Daicovicu.

De la Scorilo își trag numele muntele „Pietrele Scorilei“, precum și o localitate din județul Mehedinți numită „Scorila“ și – de ce nu? –, denumirile de „Scorei“ și „Scorel“?

Derivația acestor două denumiri ce amintesc numele regelui dac „Scorilo“, pare firească. Scorilo, Scorelo, Scorel, Scorei, evoluând spre un aparent termen slav. În acest sens se cuvin câteva reflecții: dacii aveau un impunător sistem de fortificații, reprezentat prin puternice cetăți de piatră și întărituri construite în munți sau de-a lungul munților, prin care urmăreau să bareze căile de acces spre sudul Daciei.

Asemenea cetăți întărite au existat și de-a lungul Munților Făgărașului, unde au fost descoperite până în prezent cetatea dacică de la Arpașul de Sus, cetatea dacică de la Breaza pe ruinele căreia și-a construit

cetatea legendarul Radu Negru și alte cetăți la Comăna și Căciulata.

De la așezarea dacică Arpașul de Sus spre apus, către Racovița în apropiere de munte, există un loc numit „Cetate“, semnalat încă din vechime, care e socotit drept urmă a unei vechi cetăți dacice.

În caz de pericol, alarmarea cetăților dacice se făcea prin aprinderea focului, ceea ce presupune amplasarea acestor cetăți în așa fel încât să fie asigurată vizibilitatea focului. Mănăstirea din Scorei, socotită alături de Peri – Maramureș și Prislop – Hunedoara, ca cele mai vechi din România, s-a aflat la poalele Munților Făgărașului, pe aceeași linie cu cetatea dacică de la Arpașul de Sus și cu locul numit „Cetate“ de la Racovița.

Se știe că multe cetăți, castele, mănăstiri și biserici s-au ridicat pe vechi ruine. De fapt, din Diploma lui Mircea cel Bătrân din anul 1391, prin care se dăruiește mănăstirii din Scorei întregul hotar al Scoreiului, se poate desprinde concluzia că Scoreiul este cu mult mai vechi decât data atestării lui, 1391. În această Diplomă este amintit ca miezuină de hotar și pârâul „Scoreiul cel Bătrân“. Se impune deci observația dacă Scoreiul del Bătrân, se numea astfel în urmă cu 600 de ani, atunci vechimea lui și eventual a așezării poate fi devansată cu multe secole înainte de 1391. Uneltele neolitice descoperite în anul 1976 pe hotarul dintre Scorei și Sărata, brăzdat de pârâul Scorelul cel Bătrân, ne demonstrează că omul a trăit pe aceste pământuri de mii de ani, și deci cu certitudinea că au trăit aici oameni și pe timpul regelui dac, Scorilo.

Scorilo, Scorelo, Scorel, Scorei? Ipoteză sau adevăr!¹

De la prima atestare scrisă, numele acestei localități a suferit în scris o serie de variante. În *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, de Coriolan Suciu, în care se prezintă evoluția numirilor de localități în limba română, maghiară și germană în decursul timpurilor, ne redă și următoarea evoluție a denumirii satului Scorei: Scoreiu, Scorei, ungurește Szkorei; 1392 (6900 de la Adam) Szkorei² 1486 Scorei, Szkorei; (1520 Szkorei) (Pușcariu I 110, 155, 168); 1534, 1582 Zkore (Veress Fontes IV 237; Veress doc. II 219); 1584 Skorey; 1613 Szkorei (Pușcariu I 177); 1632 Schore; 1637 Schora (Makkai 467, 483); 1750 Szkorey; 175 Szkorey (Pușcariu I 177); 1854 Szkore, Scorei.³

În secolul nostru, numele oficial al satului este **Scoreiu**.

¹ A se vedea, Gavril Popa „Scorilo, Scorelo, Scorel, Scorei“ în: „Tribuna Sibiului“, nr. 6925, 28.09.1979.

² Prof. Coriolan Suciu trece anul atestării „1392“ și nu „1391“, deoarece în trecut anul începea la 1 septembrie și nu la 1 ianuarie.

³ Coriolan Suciu *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. București, Editura Academiei R. S. R., 1967, p. 111.

¹ Jirecek, *Römer und romanen in den Städten Dalmaniens*, I. c. II. p. 74, 78 și III. p. 46 și 49; Augustin Bunea, *Op. cit.*, p. 4.

Consecințele înființării mănăstirii cistercite la Cârța, în vecinătatea Scoreiului

Începând cu secolul al X-lea după stabilirea în Câmpia Panoniei, ungurii încep incursiunile în Transilvania unde întâmpină rezistența populației române autohtone organizate în cnezate, voievodate și țări românești. Cucerirea sistematică a Transilvaniei se realizează numai din a doua jumătate a secolului al XI-lea, după procesul de creștinare al ungarilor în ritul catolic și feudalizarea după modelul apusean.

Pătrunderea regalității maghiare în Transilvania și ocuparea formațiilor statale românești se realizează treptat datorită rezistenței întâmpinate, terminându-se târziu prin ocuparea Țării Făgărașului și a Țării Bârsei în a doua jumătate a secolului al XIII-lea.¹

Pentru consolidarea stăpânirilor cât și pentru apărarea granițelor de răsărit și miază-zi, ungurii încep colonizarea secuilor în sud-estul Transilvaniei și a sailor în partea de nord-est și de sud a Transilvaniei. Prin ocuparea treptată a Ardealului și colonizarea sașilor și secuilor, unitatea și continuitatea teritorială a poporului român a fost întreruptă în mai multe puncte. Cu toate acestea, și după ocupare pe teritoriul Transilvaniei au rămas grupe compacte de români, care mențin și impun mult timp vechea formă de organizare românească asupra provinciei cucerite.²

Unul din aceste grupe compacte îl formau românii din Țara Oltului. Odată cu colonizarea sașilor în zona Sibiului, a Târnavelor și a Brașovului, stăpânirea maghiară înființează și câteva așezări săsești în stânga Oltului, pe vechiul teritoriu românesc, cum sunt cele de la Cârța și Șercaia.

Așezarea sașilor de la Cârța, în vecinătatea imediată a Scoreiului, pe teritoriul fertil al luncii Oltului, prin luarea pământurilor de la români,³ dar mai ales aducerea și stabilirea ordinului călugăresc al cisterciților de la Egres din Ungaria pe aceste locuri, a făcut ca noua așezare să devină o enclavă străină înconjurată de toate părțile de populația românească

din zonă.¹

Răpirea celor mai bune pământuri din lunca Oltului a dăunat foarte mult românilor din Scorei și Arpașul de Jos, care nu vor fi de acord și nu vor uita niciodată nedreptatea făcută. Din vechea moșie strămoșească ce se întindea de la Olt până în vârful munților, au rămas cu pământurile cele mai sărace și sterpe din terasa a doua și a treia a Oltului, înspre munte.

Mănăstirea cistercită de la Cârța avea să joace un rol deosebit în politica regalității maghiare față de populația băstinașă din Țara Oltului. Timp de secole, regii maghiari vor sprijini și întări mănăstirea prin acordarea de noi moșii și privilegii.

Un document al regelui Andrei al II-lea din 1223 înfățișează mănăstirea ca existentă. Originea ei nu e însă constantă; se pare că pe ruinele unui castru roman s-a aflat o mănăstire românească ca multe altele din Țara Făgărașului, și care prin misionari cisterciți a fost transformată în mănăstire catolică.⁴ A se vedea Anexa nr. 1.)

Prin diploma regelui Andrei al II-lea mănăstirea de la Cârța – întemeiată după unele date de regele Bela al III-lea (1173-1196) este dăruită cu cele mai bune pământuri din lunca Oltului luate de la români – „terram exemtam de Blaccis“.⁵

Teritoriul respectiv a fost scos de sub jurisdicția românilor și dăruit mănăstirii, înființată de călugării aduși din Egres (Ungaria). Implantarea acestui ordin călugăresc catolic în mijlocul masei compacte a românilor din Țara Făgărașului avea drept scop răspândirea religiei catolice în rândul românilor. În acest sens, mănăstirea este înzestrată în continuare de regii unguri cu moșii în dreapta și în stânga Oltului precum și cu mari privilegii, asemenea acelorora de care se bucurau sașii din Sibiu.

Sub jurisdicția mănăstirii sunt trecute satele Cârța și Arpaș aflate în stânga Oltului ca și mănăstirea, și satele Feldioara și Colun, situate în dreapta Oltului în apropiere, dar și alte localități mai îndepărtate ca Cisnădioara, Meșendorf etc.

Mănăstirea cinului cistercit s-a aflat însă aici într-o continuă încordare și nesiguranță. În 1241, invazia tătarilor a pustiit-o, așa încât regele maghiar Stefan al V-lea a luat-o sub scutul său, înzestrând-o și el cu noi domenii și privilegii.⁶

¹ Thomas Năgler, *Colonizarea sașilor în Transilvania*, Cluj, 1973, p. 6-7.

² A. Bunea, *Op. cit.*, p. 4-8.

³ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj, 1971, pp. 125, 126, 179, 286; Thomas Năgler, *Op. cit.*, p. 6-7.

⁴ I. Pușcariu, *Op. cit.*, p. 23.

⁵ Ion Căvler de Pușcariu, *Fragmente istorice*, Tipografia Arhiedeceza Sibiu, 1907, p. 20.

⁶ Augustin Bunea, *Op. cit.*, p. 7.

Hurmizaki, *Doc. I.*, p. 79.

I. Cav. de Pușcariu, *Op. cit.*

⁷ Dr. A. Bunea, *Ibidem*, p. 8.

Moșiile mănăstirii erau neconținut prădate, iar călugării erau batjocoriți și huiduiți de românii din jur, ce nu puteau uita nedreptatea ce li s-a făcut răpindu-li-se pământurile.¹

În 1322, abatele mănăstirii din Cârța se plânge regelui Carol Robert despre jignirile, pagubele și necazurile ce le suferă fără încetare mănăstirea din cauza lovirilor primite din partea „oamenilor răi“.

Regele ungar Carol Robert în anul 1322 confirmă din nou privilegiile mănăstirii „Sf. Maria de Kerz“, intervenind pentru scutirea mănăstirii de nedreptăți și a călugărilor de insulte, punând-o sub scutul și apărarea comitelui săsesc din Sibiu.²

Măsurile aspre luate de rege pentru pedepsirea „răufăcătorilor“ și „ereticilor“ ce trebuiau „făcuți una cu pământul“ ilustrează intensitatea luptei țaranilor români din Țara Oltului, în secolul al XIV-lea împotriva exploatarea cinului cisterciat, care i-a deposedat de pământ.

Cine au fost acești „răufăcători“, acești „oameni răi“ de pe urma cărora mănăstirea a avut atâta de suferit încât s-a plâns chiar regelui maghiar din Budapesta? Aceștia nu puteau fi decât românii din vecinătatea mănăstirii: scorenii și arpășenii așezați în stânga Oltului ca și mănăstirea, la 3 km de aceasta și cârțișorenii, așezați la 5 km, distanță de mănăstire tot în stânga Oltului. Românii din dreapta Oltului, din satel Colun și Feldioara, ce erau sub stăpânirea mănăstirii, n-ar fi putut rezista frecvent la provocări din cauza distanței mai mari față de mănăstire și din cauza Oltului care constituie o barieră destul de greu de trecut.

Excluzând cei doi vecini din dreapta Oltului – Colunul și Feldioara – rămân sub denumirea de „răufăcători“ ce trebuiau „făcuți una cu pământul“ scorenii, arpășenii și cârțișorenii. Documentele din 1343 sunt mai clare în ce privește identificarea „răufăcătorilor“, a „răzvrătiților“ care sunt numiți „schismatici“, înțelegând prin aceasta pe țararii români ortodocși.³

În aceste împrejurări și regele Ludovic emite un act, în mai 1366 prin care se acordă „dreptul de a nimici pe acești răufăcători de orice neam ar fi și mai ales români“.⁴

În secolele XII-XIV mănăstirea se dezvoltă mult, iar construcțiile ei capătă proporții uriașe. Se zidește o adevărată biserică-catedrală construită în stil roman, înconjurată de ziduri mari de piatră și cărămidă luând aspect de cetate inexpugnabilă.

¹ Hurmizaki, *Doc. I.*, p. 581-584.

² Hurmizaki, *Ibidem*.

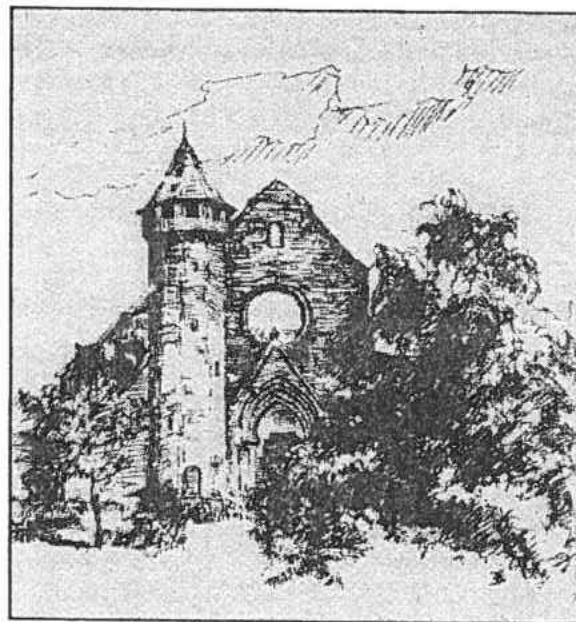
A. Bunea, *Op. cit.*, p. 40-41.

³ I. Cav. de Pușcariu, *Op. cit.*, p. 23.

⁴ *Ibidem*.

În interior au fost amenajate magazine și camere pentru păstrarea proviziilor, precum și locuri pentru adăpostirea populației în cazuri de primejdie.

Renumita „Abatia Cisterciensa“ – mănăstirea romano-catolică de la Cârța – a jucat un rol însemnat în politica statului maghiar în partea de sud al Transilvaniei.¹

Portala de vest al bisericii cisterciene de la Cârța, secolele 13-15

Scopul pentru care a fost creată această mănăstire catolică nu a fost atins, răspândirea catolicismului în rândul populației românești din Țara Oltului, rămânând fără efect.

Domnii români, posesori ai Țării Făgărașului, au venit în sprijinul clementului românesc și al religiei ortodoxe, din Țara Făgărașului.

Astfel, Mircea cel Bătrân întărește prin Diploma din 1391 vechea Mănăstire din Scorei, dăruindu-i întreg hotarul satului Scorei, din vecinătatea mănăstirii de la Cârța până la Scoreiul cel Bătrân și de la Olt până în vârful munților. Domnii Țării Românești, Vlad Dracul și Vlad Țepeș, iau măsuri și mai hotărâte pentru a contracara acțiunea mănăstirii cisterciene împotriva românilor, încercând introducerea cu forța în această

¹ I. Turcu, *Excursiune în Munții Țării Bârsei și Făgărașului*, Brașov, 1896, p. 90.

abatie a câtorva călugări ortodocși, cu scopul de a supraveghea activitatea călugărilor cisterciți.¹

Călugării ortodocși n-au putut rezista în această mănăstire decât atât cât a durat domnia lui Vlad Țepeș, după care au fost dați afară din mănăstire.

În cursul secolului al XV-lea vestita Abatie cistercită, înzestrată cu moșii întinse, cu drepturi și privilegii regale, a început să semene tot mai mult cu un domeniu feudal, intrând într-o perioadă de descompunere, de decadentă și de indisciplină interioară la fel ca instituțiile ecleziastice din apusul Europei din acea vreme. Datorită abuzurilor săvârșite a disciplinei și dezordinii, regele Matei Corvin desființează această mănăstire în anul 1474, trecând averea ei orașului Sibiu, cu obligația de a administra bunurile și de a menține aici 2-4 preoți pentru a îngriji și păstra în stare bună clădirile și zidurile mănăstirii.²

După reforma lui Luter, populația săsească din Cârța a trecut la luteranism, făcând inutilă și neavenită rămânerea preoților catolici în mănăstire.

Astăzi, alături de ruinele uriașului edificiu, înfrânt nu numai de timpul măsurat în secole, ci și de nereușita misiunii ce i s-a încredințat, se mai păstrează partea răsăriteană a mănăstirii, transformată în biserică luterană, precum și puternicele ziduri exterioare.

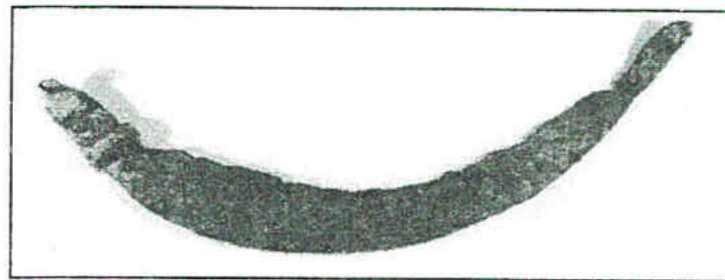
Disputa pentru pământul răpit a continuat secole de-a rândul chiar și după dispariția mănăstirii. Conflictele între scoreni și sașii din Cârța s-au purtat pentru teritoriul cuprins între Olt, Valea Opatului și matca veche a Oltului (Oltețul), cunoscut sub numele de „Șețul Cârții”.

Prin Diploma lui Mircea cel Bătrân, din 1391, care fixează granița Scoreiului față de Cârța la Valea Opatului, acest hotar, „Șețul Cârții”, cu pământ deosebit de fertil revine Scoreiului. În secolele următoare terenul aparține din nou sașilor din Cârța. Prin reforma agrară din 1945 terenul este atribuit Scoreiului, iar prin reforma administrativă este atribuit din nou cărțenilor.

Colonizarea sașilor a avut și o influență pozitivă asupra populației românești.³ Veniți din vestul Germaniei începând cu mijlocul secolului al XII-lea, dintr-o țară cu viață economică mai dezvoltată decât în răsăritul Europei, sașii din Transilvania au desfășurat o vie activitate meșteșugărească și un schimb intens de mărfuri cu Moldova și Țara

Românească, contribuind substanțial la creșterea materială și spirituală a orașelor și regiunilor unde au trăit.¹ Influența acestora s-a simțit și în Scorei în modul rațional de lucrare a pământului, în amenajarea gospodăriilor și în construcția locuințelor.

Sașii au adus cu ei și unelte agricole mai avansate decât cele existente în zonă la data colonizării. În anul 1977, pe teritoriul Scoreiului, pe hotarul numit „La Cărare”, în apropiere de Mănăstirea Scoreiului, s-a descoperit o unealtă intermediară între secere și coasă, datată de specialiști ca aparținând secolului XII-XIII, confecționată după modelul adus de sașii colonizați.

Seceră-coasă descoperită la hotarul „La Cărare”, aproape de mănăstirea Scoreiului, datată din sec. 12-13

Secera-coasă are o deschizătură de 45 cm., iar la extremitatea stângă se observă un inel și un cârlig de prins în toporișcă.

¹ I. Turcu, după Ludwig Reisenberg, *Die Kerzer Abtei*.

² I. Turcu, *Op. cit.*, p. 90; după Ludwig Reisenberg, *Op. cit.*

³ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1975, p. 196.

¹ Stefan Pascu (și colaboratorii), *Istoria României*, manual pentru anul IV licee, București, 1976, p. 59.

*Prima atestare scrisă a Scoreiului,
„Diploma” lui Mircea cel Bătrân,
1391*

Ca parte integrantă a Țării Făgărașului, trecutul istoric al Scoreiului este strâns legat de istoria acestei zone românești, Țara Făgărașului sau Țara Oltului, unde elementul românesc și instituțiile românești s-au păstrat mai bine decât în orice parte a Transilvaniei și s-au aflat sub stăpânirea domnilor de peste munți între anii 1366-1464.

În perioada stăpânirii de un secol a domnilor munteni s-au păstrat câteva diplome domnești prin care aceștia dăruiesc moșii și privilegii însemnate în Țara Făgărașului. De la Mircea cel Bătrân s-au păstrat diplome, iar de la Vlad Dracul 3 diplome. Una din diplomele lui Mircea – un act de danie – se referă la satul Scorei.

Astfel, Mircea cel Bătrân dăruiește în anul 1391 egumenului Stanciu și urmașilor acestuia, întreg hotarul atului Scorei începând de la „Albi râului Olt până la crestele Carpaților”.

Prin această „danie” se urmărea întărirea Mănăstirii din Scorei, un din cele mai vechi din Transilvania, spre a contracara acțiunea de catolicizare desfășurată de călugării mănăstirii cistercite de la Cârța din imediata vecinătate a Scoreiului.

Textul integral al acestei diplome dată de Mircea cel Bătrân este următorul:

„Noi Ioan Mircea, din grația lui Dumnezeu principe și Voievod al întregii Țări a Valachiei, începând de la Carpați și până la ținuturile tătarești, al întregii Țări a Făgărașului stăpân pe viață, din bunătatea noastră fără de margini, după o hotărâre chibzuită și după aprobarea consilierilor și a celorlalți boieri, dăm și acordăm aceste scrisori ale noastre de danie, credincioșilor noștri, Stanciu egumenul și fratelui acestuia, nobili din ținutul nostru și moștenitorilor acestora și urmașilor pentru o liniște viitoare mai puternică și mai sigură a acestora din tot

teritoriul numit Szkore (Scorei), în numita Țară a Făgărașului locuind, cu această condiție, ca nici ei înșiși amintiți, nici urmașii acestora să fie legați de vreo contribuție, mai cu seamă însă să nu fie obligați să dea zeciuială: din boi, sau porci, albine sau din pescuit, sau să fie legați de vreun serviciu poștal, cu un cuvânt să nu fie obligați să suporte nici obligații mai mari sau mai mici ce trebuiesc a fi prestate, atât numiții Stanciu egumenul și fratele său, boieri, cât și moștenitorii și urmașii acestora.

Ceea ce am scris mai sus, acest lucru și prea iubitul meu fiu Mihai voievod împreună cu ceilalți boieri referitor la stabilirea limitelor (granițelor), va întări chiar aceste scrisori ale noastre și le va consfinți; mai întâi teritoriul ce începe de la albia fluviului Olt sub stăpânirea numită „Cetate” din regiunea Cârța, de-a dreptul la râulețul numit Valea Opatului, întinzându-se până la Piatra Obla, apoi încă de la râulețul numit Râul Laita în sus până la pasul Carpaților, se întinde apoi de cealaltă parte a râului de mai sus, peste locul numit Scorelul cel Bătrân, apoi se îndreaptă pe râulețul Valea Vișonilor și se continuă în sus până la locul numit Unghiul cu Frasini, de unde din nou se întoarce până la capătul locului Pârâul Sașilor, apoi încă odată se îndreaptă până la izvoarele râului Valea Sărății, de unde, în sfârșit se îndinde pe deasupra vârfului Țolfa Tusului și la capăt merge drept pe apa Tunsului numită, prin râu până la crestele Carpaților, unde chiar se sfârșește granița acestui teritoriu.

Văzând aceasta împreună cu ceilalți boieri, domnitorul după cum noi am precizat mai sus, la puterea și tăria acestor scrisori ale noastre ca după moartea mea din rândul bărbaților, dacă pe vreunul Dumnezeu cel milostiv îl va fi așezat în acest domeniu și comitat al acestui principat al Valachiei, din una, alta, sau oricare altă familie domnească, dacă acela va respecta acele acte ale noastre de danie pe vecie credincioșilor noștri: Stanciu egumenul și fratelui său, boieri și stăpâni, care au fost date și încredințate (lor) și le va păstra în vigoare și puterea lor și pe acela Dumnezeu cel atot milostiv și preasfânt, atât în acest veac cât și în cel următor împreună cu trupul și cu sufletul să-l sfințească și să-l binecuvânteze. La fel însă, dacă cineva acestea mai sus arătate, încheiate și parafate de către mine, le va neglija sau anula, Dumnezeu cel atotputernic pe acela să-l condamne și să-l osândească cu trupul și cu sufletul în focul cel de veci al Iadului cu Iuda și Arie la un loc să fie chinuit și ca iudeul din proverb; blestemul lui Cristos (să cadă) peste el și peste urmașii acestuia,

în veci, amin.

Ioan Mircea, al întregului principat al Valachiei atotmilostivul și binecuvântatul principe și voievod.

Acetia au fost martorii:

1. Vlad Vornicul	4. Groza Alexandru
2. Drăgoi Ban	5. Salpan Aga
3. Salpan Algea	6. Holdovics Logofet

Scris în reședința noastră de pe Argeș, de la facerea lumii anul 6900, Ziua, 27 decembrie.¹

Analizând această diplomă emisă de Mircea cel Bătrân în cetatea de sacun de pa Argeș, constatăm următoarele:

1. În ce privește titulatura, Mircea cel Bătrân se întitulează „...principe (duce) și voievod (domn) al întregii Țări a Valachiei, începând de la Carpați până la ținuturile tătarești, ale întregii Țări a Făgărașului stăpân pe viață”.
2. Diploma lui Mircea constituie primul document în care apare denumirea satului „Scorei”, până în prezent prima arastare scrisă a Scoreiului.
3. În diploma lui Mircea, la stabilirea granițelor hotarului Scorei, ce face obiectul donației, se precizează printre altele: „...de la albia fluviului Olt sub stăpânirea numită Cetate din regiunea Cârța”.

Referitor la acest fapt s-a presupus² că la Olt aproape de satul Kertz = Cârța, s-ar fi aflat o localitate ce se numea „Csetate”, probabil ruine ale unui castru roman în drumul ce ducea de la Turnu-Roșu spre Făgăraș, la podul de la Heviz-Ponte Vetere.³

Academicianul Stefan Pascu, referitor la această problemă scrie: „O altă cetate țărănească va fi existat în părțile sud-estice ale Țării Făgărașului, care și-a păstrat existența și a transmis-o posterității prin intermediul toponimicului „Cetate” (possessio Csetate). O așezare, un sat, dăruii de Mircea cel Bătrân la 1391 egumenului Stanciu și fratelui său”.⁴

4. Din document reiese că hotarul satului Scorei donat egumenului Stanciu este cuprins între aceste miezuini cu termeni românești: Cetatea zisă a Cârței, albia Oltului, Valea Opatului, Piatra Obla, râul Laita, Scoreiul cel Bătrân, Valea Vițonilor, Unghiul cu Fra-

sini, Pârâul Sașilor, valea Sărății, Țolfa Tunsului, Apa Tunsului. Aceste denumiri s-au păstrat până azi cu excepția Văii Vițonilor și Piatra Obla, singurele care nu se mai cunosc.

Ceea ce reține atenția și ni se pare deosebit de important între aceste denumiri este Pârâul „Scorelul cel Bătrân”, ce face și astăzi hotarul dintre Scorei și satul Sărata și poartă aceeași denumire după scurgerea a 600 de ani. Numele de „Scorel” și „Scorelul cel Bătrân”, dat celor două pâraie, aflate la mai puțin de un kilometru de sat, înspre vest, se folosesc în mod curent și astăzi de către toți locuitorii Scoreiului.

5. Din acest document reiese că la redactarea documentului Mircea cel Bătrân a fost asistat de fiul său Mihai, domn al Țării Românești după moartea tatălui său: „Ceea ce am scris mai sus, acest lucru și prea iubitul meu fiu Mihai Voievod, împreună cu ceilalți boieri referitor la stabilirea limitelor (granițelor) va întări chiar aceste scrisori ale noastre, și le va consfinți.”
6. Documentul precizează și locul unde a fost redactată diploma: „Scris în scaunul nostru de pe Argeș, de la facerea lumii anul 6900” (1391).

Diploma (a se vedea Anexa nr. 2) este reprodușă după un text slav din colecția I. Kemeny. Textul a fost tradus în latinește și publicat în Revista *Transilvania* din 1872, p. 150-152; a fost publicat și în colecția Hurmuzaki, Doc. 1-2, p. 341-342 și în colecția Hurmuzaki – Densusianu II-2, p. 34.

Mănăstirea din Scorei este una dintre cele mai vechi, mănăstiri atestate documentar în țara noastră. Alături de mănăstirile Peri și Prislop, existente în secolul al XIV-lea, ea a avut un rol însemnat în dezvoltarea culturii românești.¹

Date despre mănăstire nu mai avem până în sec. al XVIII-lea, când se amintește la 1748 de Mănăstirea din Scorei, zidită pe hotarul satului. Mănăstirea avea ca preot pe Halmaghi (nume de familie obișnuit în Scorei), 8 călugări și 8 călugărițe. Aceștia aveau ca avere 4 boi, 5 cai, 15 capre și 15 stupi.

Mai era un călugăr atașat cultural la mănăstire, cu următoarea avere: 4 boi, 2 cai, 8 vaci, 4 junci, 40 de oi, 12 porci și 15 stupi.²

Mișcările anticatolice provocate de agitațiile călugărului sârb Visarion Sarai în Transilvania, precum și atitudinea de respingere a Unirii cu

¹ I. Pușrecariu, *Fragmente istorice*, Volum XVI, Sibiu, 1907, p. 33-34.

² Cf., *Transilvania*, 1872, p. 15.

³ Colecția Hurmuzaki, Densusianu, II-2, p. 341.

⁴ Stefan Pascu, *Votevodatul Transilvaniei*, Vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, ă. 263.

¹ Stefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania*, p. 96.

² *Ibidem*.

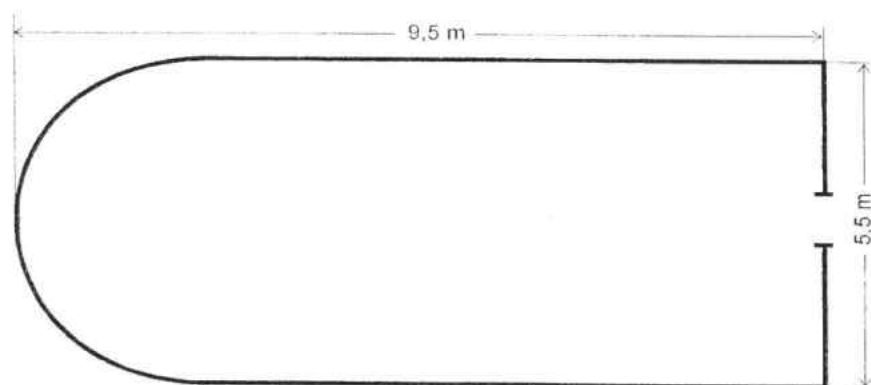
biserica Romei, manifestată de călugării ortodocși din mănăstirile aflate în Țara Făgărașului, au determinat pe la mijlocul secolului al XVIII-lea autoritățile habsburgice să ia măsuri deosebit de drastice. Cele mai multe mănăstiri din Țara Făgărașului fiind construite din lemn, au fost incendiate. Mănăstirea din Scorei, construită din piatră și cărămidă, fost distrusă cu tunurile în anul 1761, din ordinul generalului Bucovăț împunător de Viena să introducă catolicismul cu forța armată.

După distrugerea mănăstirii, călugărul Halmaghi a încercat să construiască un nou locaș. Intenția de a clădi o nouă mănăstire la Scorei era pusă în discuție și în anul 1785.¹

În prezent, aproape de poalele munților, la marginea pădurii de stejari, într-un loc deosebit de pitoresc, se mai văd încă ruinele acestei mănăstiri.

În anul 1970, împreună cu membrii Cercului de istorie din Scorei am vizitat aceste ruine.

Se păstrează încă destul de bine fundația de piatră de râu a lăcașului acoperită de jur împrejur de molozul rezultat din distrugerea zidurilor clobuze de tun, în anul 1761.

Schita mănăstirii Scorei

Cercetând aceste ruine, se constată că mănăstirea avea o formă dreptunghiulară, cu o lungime de 9,5 m și o lățime de 5,5 m, așezată pe direcția est-vest. Zidul din marginea de est – spre altar – are o formă de semicerc. În zidul dinspre vest se mai observă încă locul ocupat de ușă de la intrare în mănăstire.

De la vechea mănăstire se păstrează câteva cărți religioase scrise în

limba română cu litere chirilice și un clopot găsit în anul 1975 în gospodăria locuitorului Vulcu Viorel, în urma unor săpături în grădina sa de zarzavat. Clopotul, păstrat foarte bine, are o înălțime de 45 cm, dar nu are nici o inscripție.

Tradiția spune că în această gospodărie ar fi trăit unul din călugării mănăstirii după distrugerea ei în 1761.

În secolul al XIX-lea avem din nou știri despre mănăstirea din Scorei și cea din Porumbacul de Sus ale căror urme mai stăteau în picioare în acel secol. Mitropolitul Andrei Șaguna în „Istoria Bisericii ortodoxe” tipărită în 1860 menționează următoarele:

„Biserica Mănăstirii din Scorei nu demult o au acoperit cu paie un creștin din Cârțioara ca să nu se dărăpăne cu totul. Și pe locurile acestei mănăstiri este și astăzi poiană cu pomi buni, deosebit de celălalt loc sălbatic.

Știrea mi-a parvenit prin parohul administrator al tractului II al Făgărașului, Vasile Maxim.”²

În vara anilor 1983-1984 împreună cu membrii Cercului de istoria locală de la Școala Generală din Scorei sub directa îndrumare a prof. Hășfăleanu și Alex Marin de la Muzeul Țării Făgărașului, am efectuat cercetări arheologice la ruinele Mănăstirii din Scorei.

În urma săpăturilor arheologice efectuate s-au constatat următoarele: Mănăstirea are forma dreptunghiulară cu absida în formă de semicerc așa cum apare și pe schema de mai sus.

Fundația este formată din bolovani de râu. Planimetric și tipologic Biserica Mănăstirii Scorei, este identică cu cea de la Cetățeni-Argeș.

Împrejurul zidurilor s-a descoperit o mulțime de fragmente ceramice. Reține atenția un fragment de ceramică pe care este gravat semnul soarelui, care se regăsește atât pe stema Țării Românești cât și a Moldovei, un argument al unității elementului românesc de pe ambele versante ale Carpaților.

¹ Revista *Cultura creștină*, 1918, p. 166.

² Andrei Baron de Șaguna, *Istoria bisericii ortodoxe răsăritene universale*, Tomul II, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1860, p. 119-120.

Fragmentul de ceramică cu semnul soarelui descoperite la Mănăstirea Scorei

Mihai Viteazul și Scoreiul Dreptatea lui Mihai Viteazul Actul de hotărnicie din 20 aprilie 1600

Independența Țării Românești dobândită de Mihai Viteazul în urma unor răsturnătoare victorii împotriva turcilor, nu putea fi menținută și consolidată decât printr-o altă înfăptuire: unirea celor trei țări românești sub o singură conducere, pentru constituirea unui stat puternic din punct de vedere economic, politic și militar, capabil să se opună Imperiului Otoman.¹

Destrămarea coaliției antiotomane încheiată cu principele Transilvaniei Sigismund Bathori și cu Ieremia Movilă domnul Moldovei, determină pe Mihai să ia măsuri energice pentru a salva independența obținută cu artatea sacrificii. De acum înainte unirea celor trei țări românești va deveni scopul suprem al vieții sale pentru care va lupta cu arzătoare dorință, gata la orice jertfă.

Ca bun stratag, marele voievod trimite în Transilvania emisari de încredere spre a sonda starea de spirit a populației. Aceștia constată că nemulțumirile țăranilor sunt generale ca urmare a abuzurilor nobilimii feudale, din care cauză țărănimea oprimată, maltratată și batjocorită se rezvrătește împotriva opresorilor sau părăsește în număr mare propriile gospodării în căutarea unor condiții mai bune.

Considerând că împrejurările sunt favorabile, Mihai Viteazul se îndreaptă spre Transilvania, împărțindu-și armata în două coloane. O coloană condusă de frații Buzești, căpitanul Baba Novac și banul Udrea, pătrunde în Transilvania pe valea Oltului, iar a doua coloană condusă de Mihai intră în Transilvania pe Valea Buzăului.

Cronicarul transilvan Wolfgang Bethlen compară trecerea lui Mihai Viteazul peste Carpați cu trecerea lui Hanibal peste Alpi.²

După ce face legătura cu secuii nenulțuniți, cele două armate se în-

¹ Stefan Pascu, *Magazin istoric*, Nr. 5, 1975, p. 11.

² *Ibidem*, p. 12.

tălnesc la Tâlmaci, îndreptându-se împreună spre Sibiu.

În drumul său spre Sibiu, în campania din luna octombrie 1599, Mihai a făcut un popas cu tabăra la Cârțișoara (în vecinătatea Scoreiului) unde a fost bine primit de țărani. Tot în această „țară“ și-a refăcut oștil după pierderea luptei de la Mirăslău, Țara Făgărașului rămânându-i un puternic punct de sprijin.¹ La 28 octombrie 1599 se dă lupta hotărâtoare între Șelimbăr și Sibiu, la care vestitul voievod luptă alături de ostași lui cu cea mai mare viteză și îndrăzneală, obținând o răsturnătoare victorie asupra armatelor nobilimii maghiare a lui Andrei Bathori.

După victorie, timp de două zile Mihai Viteazul străbate drumul dintre Sibiu și Alba Iulia, întâmpinat pretutindeni de poporul care își manifestă bucuria prin cântece, dansuri și veselie, proslăvind triumful unui domn din neamul său.

La 1 noiembrie 1599, Mihai Viteazul intră triumfal în Alba Iulia în sunetul trâmbițelor, tobelor, întâmpinat cu strigăte de bucurie și urale cu cântece și jocuri strămoșești, trezind în inimile țărănimii române speranța eliberării sale.

Cetatea Făgărașului, unde Mihai Viteazul și-a adăpostit familia

Pretutindeni țărănimia își manifesta bucuria și încrederea în viteazul voievod, împletind dorința de dreptate socială cu aceea de eliberare națională; țărănimia română, în majoritatea absolută, trăia în cele mai grele condiții ale iobăgiei. În multe părți ale Transilvaniei izbucnesc răscoale și mișcări anti-feudale. Unii cronicari contemporani (Ambrosiu Simigeanus, Georg Krauss, Stefan Szamosközi) au văzut în aceste „creșterea conștiinței de neam“ a românilor, la vestea intrării lui Miha

în Transilvania.¹

Părtașă la euforia generală ce a aprins conștiința maselor românești din Transilvania, a fost și țărănimia făgărașană, care a continuat cu tenacitate lupta pentru păstrarea vechilor drepturi și forme de organizare strămoșești.

Faptul că Mihai Viteazul își adăpostește familia în cetatea Făgărașului denotă aprecierea reală a fermității și statorniciei sentimentelor populației făgărașene, care a păstrat de-a lungul secolelor o permanentă legătură cu frații lor de dincolo de Carpați.

Numeroasele drumuri ale voievodului spre cetatea Făgărașului, unde își avea instalată familia, dar mai ales încrederea generală a țărănimii în „domnul din neamul lor“, a determinat pe locuitorii satului Sărata din Țara Făgărașului, să-l întâmpine pe „domn“ în primăvara anului 1600, rugându-l să le facă dreptate într-un diferent de hotar ce îl aveau de mai mult timp cu vecinii lor din Scorei, invocând drepturile străvechi ce le au asupra pământului în cauză.

Mihai Viteazul nu dezmințe încrederea nemărginită a acestor țărani, care vedeau în el un nou conducător și ascultă rugămintea sătenilor, căutând dreptatea după legile nescrise strămoșești ale pământului.

Cu această ocazie, la 20 aprilie 1600, în Cetatea Făgărașului s-a redactat un document – un act de hotărnicie – prin care se stabilește dreptatea în disputa dintre sărăteni și scoreni, privind vechile granițe dintre hotare. Documentul are o valoare excepțională nu numai ca element de istorie locală, și și națională datorită titulaturii folosită de domn în acest hrisov în care Mihai se întitulează cu toată autoritatea „Io Mihai Voievod cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Țara Ardealului, fecior al marelui și preabunului răposatului Petrașcu voievod din Țara Românească“.

Titlul de „Domn a toată Țara Ardealului“ consemnat pe acest hrisov la șase luni după intrarea în Alba Iulia, dovedește autoritatea de suveran a lui Mihai Viteazul și conștiința fermă că este singurul stăpân asupra Transilvaniei.

Acest titlu se păstrează numai în două documente emise de „domn“ în perioada scurtă de șase luni (noiembrie 1599 – mai 1600), dintre unirea Transilvaniei și a Moldovei cu Țara Românească; în actul de danie a muntelui Baiul în favoarea rășnovenilor și în actul de hotărnicie dintre

¹ *Ibidem*, p. 13

¹ *Ibidem*, p. 12.

² Szedeczki Layos, *Erdely es Mihaly Vayda törtenei 1595 1601*, Timișoara, 1893, p. 335.

sărăteni și scoreni, emis în cetatea Făgărașului, la 20 aprilie 1600.¹

La fel de autoritară ca și titulatura domnească, este porunca dată de domn în diferendul de hotar ce i-a fost înfățișat spre rezolvare: „Dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele, lui Stavi, lui Cazan, lui Brateș și la feciorii lor și la toți frații lor căi vor mai fi boieri în Sărata în sat, ca să fie al lor tot satul Sărata și cu o obadzi și cu toată moșia din câmp și din ape și din pădure și din munte și tot hotarul peste tot pentru că este a lor dreaptă și bătrână moșie din strămoși“.

Această poruncă este dată de Mihai în numele dreptății și a drepturilor strămoșești asupra pământului.

Cum s-a ajuns la diferendul de hotar între Sărata și Scoreiu, ne spune tot documentul: sărătenii își pierduseră „cartea“ – documentele de proprietate asupra pământului – iar scorenii după ce au aflat „au început să treacă peste hotarul sărătenilor de au luat multe moșii de la sărăteni“.

Pentru rezolvarea justă a acestui diferend, Mihai Viteazul recurge la dreptul natural, la legea strămoșească nescrisă a românilor (jus valachicum) de a judeca și a face dreptate, apelând la „oameni buni și bătrâni“ să spună adevărul: „Domnia mea am socotit și am căutat cu toți sfetnicii Domniei mele și am dat 12 boieri dintru amândouă satele ca să umble și să întrebe oamenii bătrâni, să caute să adeverească pe unde sunt hotarele cele bătrâne. Deci satul Sărătenilor și-au adunat 17 oameni buni și bătrâni din prejurul locului cari au știut hotarele cele bătrâne și au venit înaintea celor 12 boieri și au jurat că acestea sunt hotarele cele bătrâne de moșie.“

După stabilirea hotarelor, pe temeiul jurământului depus de cei 17 oameni „buni și bătrâni“, Mihai Viteazul cu autoritatea lui de mare domn al Țării Ardealului hotărăște dreptul sărătenilor asupra moșiei „din câmp, din ape, din pădure și din munte pentru că a lor este dreaptă și bătrână moșie din strămoși“ și granița veche ce desparte aceste pământuri de pământurile scorenilor.

Pe această hotărâtă poruncă domnească, Mihai Viteazul așterne girul veșniciei adăogând: „așa am dat Domnia mea satului Sărata ca să aibă moșie statornică și feciorii lor și nepoții și strănepoții și de nimeni mișcată după zisa Domniei mele“.

Nu este vorba de o decizie oarecare, ci de o hotărâre care poartă amprenta permanenței și trăinicie, un act încheiat de Mihai în calitate de „Domn a toată Țara Ardealului“, scrutând cu privirea lui ageră viitorul peste veacuri; un mandat către nepoții și strănepoții neamului românesc.

La 12 zile după emiterea acestui act de hotărnicie, Mihai Viteazul

trece cu oastea în Moldova realizând prima unire politică a celor Trei Țări Românești.

Puternica personalitate a marelui Domn și faptele sale de răsunet european, au determinat un nou curs politic în Țările Române. Prin victoriile sale a pus sub semnul întrebării deopotrivă, stăpânirea otomană cât și tendințele de dominație ale Imperiului habsburgic și ale Poloniei.

Domnia lui Mihai Viteazul și mai ales stăpânirea lui în Transilvania a fost pentru nobilimea de aici un prim semn al prăbușirii dominației lor.

Nicolae Iorga, refrindu-se la actul unirii celor trei Țări Române, realizat de Mihai Viteazul a scris: „De la 1600 nici un român n-a mai putut gândi unirea fără uriașa personalitate, fărâșă paloșă sau securea ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui de curată și desăvârșită poezie tragică“.

Statuia din sata Petății Făgărașului, reprezentând pe Doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul. Statuia poartă inscripția: „Aici a suferit umilinte, a răbdat injurii și amenințări, fosta soție a lui Mihai Viteazul, Doamna Stanca“

Redăm în continuare textul întreg al actului de hotărnicie redactat de Mihai Viteazul la 20 aprilie 1600 în Cetatea Făgărașului, publicat de istoricul maghiar Szadeczki Layos în lucrarea „Erdely es Mihaly Vayda története“.

„Io Mihai Voievod cu mila lui Dumnezeu, Domn a toată Țara Ardealului, fecior al marelui și preabunului răpăsatului Petrașcu, voievod din Țara Românească, dat-am Domnia mea această

¹ Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 13.

poruncă a Domniei mele, lui Stavi și lui Kezan și lui Brateș și cu feciorii lor și cu toți frații lor câți vor fi boieri în Sărata, în sat, ca să fie a lor tot satul Sărata, și cu obadzi și cu toată moșia din câmp și din ape, și din pădure și din munte și tot hotarul peste tot, pentru că este a lor dreaptă și bătrână moșie, din strămoși. Iară după aceasta s-au întâmpat că satul sărătenilor, ce se scriu mai sus de au pierdut cărțile lor ce au avut pe moșie. După aceea satul Scoreiul în vreme ce au oblicit că au pierdut sărătenii cartea lor de moșie, iară satul Scoreiul ei au început a trece peste hotarul sărătenilor de au luat multe moșii de la sărăteni și au zis sățenii din Scorei, cum că este a lor dreaptă moșie pe unde trecuse ei peste hotar, iar sărătenii nu au nici o treabă cu acea moșie, și au satul Scoreiul și carte, ca să fie așa cum au scris în cartea lor.

Iară satul Sărata, ei foarte s-au plâns pentru dreptate și pentru călcarea hotarului și carte nu avea, că-și pierduse cartea. Pentru aceea Domnia mea am socotit și am căutat cu toți sfetnicii Domniei mele și nu am crezut acea carte care au avut satul Scoreiul, ci am dat 12 boieri dântru amândouă satele ca să umble și să întrebe oamenii bătrâni și să caute și să adeverească pe unde sunt hotarele cele bătrâne. Deci satul sărătenilor și-au adunat 17 oameni buni și bătrâni din prejurul locului cari au știut hotarele cele bătrâne de moșie și au venit înaintea acelor 12 boieri și au jurat că acestea sunt hotarele cele bătrâne de moșie, cu semnele anume: din apa Oltului, din vadul Olt până în Zapadia seacă și din Zapadia Seacă până în Frăseni și din Frăseni până în Drumul Sării la Părăul Fetei și până în țărnișurile apei Scoreiului, și până în Calea Poienei și din Calea Poenei în Calea Muntelui și din Calea Muntelui până în vârful muntelui. Și așa au umblat și au mers cei 12 boieri și au înțeles acele hotare toate împreună cu boierul Doamnei mele jupân Farkas, căpitanul din cetatea Făgărașului și cu cei 17 boieri bătrâni și oameni buni cum de acum înainte aceste să fie hotarele, cum le-au întocmit acești oameni mai sus zși; cu sufletele lor, iară satul Scoreiul ei au rămas mincinoși; pentru aceasta am dat Domnia mea satului Sărata ca să aibă ei toată moșia, moșie statornicită pre acele semne ce scriu mai sus, cum au așezat cei 17 oameni bătrâni și cei 12 boieri.

Așa am dat Domnia mea satului Sărateu ca să aibă moșie statornică și feciorii și nepoții și strănepoții lor și de nimeni mișcată după zisa Domniei mele, pentru aceasta și mărturie am

pus Domnia mea; jupan Kornis Gaspar și jupan Szkely. Mojzes Ganarales și jupan Csaki (Istvan) și jupan Berkan vistierul, și jupan Stoica marele postelnic, și însu-mi Domnia mea am zis și am scris. Vancea logofătul în cetatea de scaun Făgăraș, 20 aprilie anul Domnului 1600 de la Zidirea lumii 7108.¹

¹Szedeczki Layos, *Erdely es Mihaly Vayda története 1595 1601*, Timișoara, 1893, p. 335.

„Boeronatul” în Scorei în secolele 14 - 18

Vechii fruntași ai Țării Făgărașului, care au sprijinit până în secolul XIII-lea pe voievozii români cu reședința în Făgăraș, primesc denumirea de boieri odată cu trecerea Țării Făgărașului sub stăpânirea Țării Românești și a domnilor acestei țări. Stăpânirea de 100 de ani a domnilor din Țara Românească în Țara Făgărașului a menținut „legea românilor”, drepturile și legile românești iar judecata se făcea după „datina și legile boierilor”, ne spune statutul din 1508 al Districtului Făgăraș. Din epoca stăpânirii de un secol de domnii munteni, ni s-au păstrat diplome domnești prin care aceștia dăruiesc moșii și privilegii însemnate supușilor. Astfel de diplome, date daniilor în favoarea boierilor credincioși din Țara Făgărașului au fost elaborate în cancelariile domnești de toți domnii români din secolul XIV-XV, începând cu Vladislav-Vlaicu, continuând apoi cu Mircea cel Bătrân, Mihai I, Dan al II-lea, Vlad Dracul, Vladislav al II-lea, Vlad Tepeș, Radu cel Frumos și Basarab cel Bătrân.

Pe lângă boierii cu diplome și privilegii primite de la domnii români – socotiți boieri vechi – după încetarea stăpânirii românești, în 1483 apar noi boieri, ieșiți din rândul iobagilor ridicați la acest rang de principii Transilvăneni pentru „servicii” și „credință dovedită” pentru apărarea țării.

Unul din urbariile satului Beclean de lângă Făgăraș ne dă următoarele informații relativ la crearea clasei boierești din Țara Oltului:

„Boierii din acest sat și cari locuiesc pe tot cuprinsul Districtului Făgăraș au fost scoși din iobăgie și ridicați în stare boierească, de principii și principesele Transilvaniei... cu condiția ca ei să fie totdeauna la dispoziția domnului de pământ, gata bine înarmați, cu haine corespunzătoare, călare și să ducă scrisori și știri și să le readucă, să ajute la paza și apărarea cetății Făgărașului. Cei care erau găsiți că sunt incapabili de a suporta acest serviciu boieresc, erau readuși în starea de iobăgie împreună cu

bunurile lor...”¹

După 1483, Țara Făgărașului a fost stăpânită sub diferite titluri: „Terra”, „Provincia”, sau „Liber baronatus”, rămânând o „Țară” cu instituții, cu legi și obiceiuri proprii.

Astfel, Țara Făgărașului, cu 64 de sate a avut o situație privilegiată din vremea lui Ștefan Mailat (1527); fiind declarată „Liber baronatus” nu era obligată să plătească dare către stat. Locuitorii de aici prestau însă unele servicii: robote, prestații militare în favoarea domeniului și a fortăreței Făgărașului, căruia i se atribuia o importanță strategică deosebită pentru apărarea ținuturilor sudice ale Transilvaniei.

Domnii baronatelor libere aveau jurisdicție independentă proprie, stând numai sub puterea și scutul regelui, iar nu și al principelui sau a altor autorități superioare din principat. Ei își aveau un steag al lor sub care luptau. La 1609 s-au desființat toate baronatele libere din Transilvania, cu excepția celui al Făgărașului, care și-a păstrat toate privilegiile, fiind oprită și patrularea pe acest teritoriu.²

În Țara Făgărașului, care a rămas un district autonom, s-a păstrat vechia categorie de boieri, care aveau sigiliul lor (Sigillum boierorum). Această boierime era organizată militarăște și în timp de pace „având căpitanul, locotenentii și decurionii săi”.³

Boierii au fost, de fapt, mici nobili, un fel de cavaleri ai cetății, cu misiunea de a fi pururea sub arme, de-a presta servicii militare ecvestre.

Moșiile acestora erau mici, primite prin donație grație faptului că erau militari. Istoricul Nicolae Densușanu ajunge la concluzia că „nobilimea română își are originea sa în instituția militară. Românul a devenit boier și a fost donat cu moșii, dar nu i s-a conferit nobilitatea pentru ca să-l facă vasal... Averile erau ereditare și inalienabile, ale familiei. (Hereditates boieronales) dar cu caracterul deplinei proprietăți pentru posesorul lor”.⁴

Boierii erau destul de numeroși în fiecare sat făgărașan. Ei aveau între atribuțiile lor conducerea treburilor satului, alcătuind așa-numitul „boeronat” al satului. Aproape toate localitățile din Țara Făgărașului aveau un boeronat ce-l stăpânea anumite familii, cu drept ereditar la conducerea treburilor comunale și de a participa în administrația politică

¹ Ștefan Metes, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, Vol. I, Cluj, 1935, p. XXVIII.

² Turcu, *Excursiuni în Munții Terei Bârsei și ai Făgărașului*, Brașov, 1896, p. 99, 101.

³ Nicolae Densușanu, *Monumente pentru istoria Țării Făgărașului*, București,

Tipografia Academiei Române, 1885, p. 5.

⁴ *Idem*, p. 2.

și judiciară a ținutului, reprezentat prin 12 boieri aleși din universitatea adunarea – boierilor, „iuxta ritum et veterem huius terrae consuetudinem”.¹ (Conform datinilor și obiceiurilor vechi ale acestui pământ.)

Într-un urbariu al cetății, de prin 1560-1570, se spune:

„În fiecare sat, după obiceiul pământului, să se aleagă anual un boier care poartă grija comunei în cursul anului și adună darea. Acest boier e scutit în acel an de plata dărilor. Dacă vreunul din cei aleși se întâmplă să moară în timpul boieratului său, fiii sau frații săi trebuie să dea un cal sau trei florini”.²

Comunele care în vechime au format boieronate în Districtul Făgărașului au fost următoarele: Arpașul de Jos și de Sus, Berivoii Mari Mici, Beșinbac, Beclean, Breaza, Bucium, Comăna de Jos și de Sus, Copăcel, Cuciulata, Dejani, Drăguș, Dridif, Făgăraș, Grid, Hârser Hurez, Iași, Ileni, Cârțișoara, Lisa, Ludușor, Mărgineni, Mândra, Net Ohaba, Părau, Perșani, Porumbacul de Jos și de Sus, Sărata, Săvăstrei, Tinca, Scorei, Sercăița, Săsciori, Sebeș, Toderița, Ucea de Jos și de Sus, Vad, Veneția de Jos și de Sus, Viștea de Jos și de Sus, Voila, Voivdenii Mari și Mici.³

Documentele vremii referitoare la Țara Făgărașului și la localitatea Scorei, ca parte componentă a Țării Făgărașului, ne vorbesc și de boierii din Scorei, de nobilitarea acestora, de participarea lor la conducerea satului Scorei și la conducerea districtului Făgăraș.

Printre familiile cele mai vechi din Scorei, atestate în documente, numără familiile Streza, Scorei și Boier de Scorei.

Familia Streza, larg răspândită și prin satele din partea vestică a Țării Făgărașului, este semnalată în 1188 în Spalatto, iar familia Scorei în 1330 în Cattaro, pe coasta Dalmației.⁴

Familia Boier de Scorei, originară din Țara Românească, de unde trebuia să fugă din cauza asupririi, s-a stabilit în Scorei (și în alte dosate din Țara Făgărașului) luându-și numele de Boier de Scorei.

La 1300, Boier de Scorei este chemat la Sibiu să judece un proces între sași și unguri, ca arbitru imparțial.⁵

¹ I. Cavaler de Pușcariu, *Date istorice referitoare la familiile nobile române*, Vol. II, Sibiu, Tipografia Arhidiecezanală, 1989, p. 35.

² Ștefan Mateș, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, Vol. I, Cluj, 1935, p. XXXIV.

³ I. Cavaler de Pușcariu, *Date istorice referitoare la familiile nobile române*, Vol. II, Sibiu, Tipografia Arhidiecezanală, 1895, p. 82, 84.

⁴ Augustin Bunea, *Stăpânii Țării Olului*, București, 1910, p. 4.

⁵ Iosifu Sterca Șuliuțiu de Cârpenișu, *O lacrimă fierbinte*, Brașov, 1877, p. 31.

Și după încetarea stăpânirii românești în Țara Făgărașului, locuitorii acestui ținut continuau să fie preocupați de apărarea „țărișoarei lor” împotriva invadatorilor, distingându-se prin fapte de arme și servicii deosebite pentru apărarea țării.

Principii Transilvaniei alegeau din rândul iobagilor pe cei ce se distingeau prin fapte sau merite deosebite, ridicându-i în rândul boierilor, primind statut boeronal și devenind astfel oameni liberi. Prima familie înobilată din Scorei a fost familia Vulc de Scorei, care primește diploma din partea regelui Matei Corvin, în anul 1486, „pentru primirea armelor”.¹

Familii iobăgești ridicate la rangul de boieri sau înobilate de principii Transilvaniei, au început să-și adauge numelui, localitatea de origine: Boier de Scorei, Boier de Berivoi, Vulc de Scorei etc.

Familia Boiereștilor, veniți din Țara Românească și stabiliți în Scorei, Berivoi și Recea, se distinge repede, fiind înzestrată cu danii și titluri nobiliare, ajungând una din cele mai mari familii nobile din Transilvania. Astfel, Boier de Berivoi ajunge „ablegatu dietalu”, cei din Scorei „officiali inferiori”, iar cei din Recea au întemeiat familia baronilor Huszar,² după ce s-au mutat din Recea în Kövesd.

Alte precizări făcute despre familia Boier, menționează că aceștia au primit donații de la principii Ardealului. Majoritatea românilor rămăneau la rangul de „boier”, cu drepturile ce le oferea statutul boeronal și în special acela de om liber. Puțini dintre boieri ajungeau să fie primiți în rândurile nobilimii maghiare, iar dacă totuși acest lucru se întâmpla, obținerea acestui rang presupunea maghiarizarea numelui de familie, cazul familiei Boier de Kövesd (ramura frățească a boierilor de Scorei și de Berivoi), care fiind înobilată și-a luat numele de Huszar.

Familia Boier de Berivoi primește și ea diplomă de la principele Gheorghe Rakoczi, în anul 1656, prin care se ridică din statutul boeronal – deci din rândul boierilor – la statutul de nobil al regatului.³ Ramura a treia a acestei familii, provenită din Dudești, din Țara Românească, și anume familia Boier de Scorei, ajunge prin înobilare posesoare de mari mine de aur în Abrud.

În 1533 Ștefan Mailat voievodul Transilvaniei ținând seama de cei 12 boieri jurați, întărește în a treia parte din boeronatul satului Scorei pe boierul Stanciu de Scorei, parte pe care boierul Oprea Klucke o pretindea sub motivul că Stanciu o ține numai zălog cu 6 fl., iar el a probat cu

¹ I. Cavaler de Pușcariu, *Op. cit.*, p. 403.

² I. Cavaler de Pușcariu, *Op. cit.*, p. 30.

³ *Ibidem*, Vol. I, p. 179.

martori că o are de cumpărătură cu drept de veci (non tetulo pignoris se iure perpetuo empte haberetur). E interesantă însă titulatura: „nobili Opres Klucke boiero noster... astante nobili Zkore Stanchul consimilite boierone nostro“. În același act se adaugă că „nobilis Opres Bobeyirol e filu Kozte“ (Costea) au vândut aceluiași Stanchiul de Scorei jumătate din albia apei, sau din iazul lor din Cârțișoara, ca să mâne apa spre moară lui ridicată pe apa Scoreiului, pentru un cal cu tot ce ține de el (cu tot echipamentul) și 12 găleți de grâu.¹

Ioan Cavaler de Pușcariu prezintă familii de boieri care, conform obiceiului timpurilor respective, își adăugau numelui și predicatul „de Scorei“, precum și pe principii ce le-au acordat diplomele și distincțiile boierești.

Aceste familii sunt:

- Halmaghi de Scorei, care a primit „litere confirmatoriale“ de la principele Mihail Apafi, în anul 1664. (În același timp, se amintesc de Halmaghi Nicolae, ca preot în Scorei.)

Familia nobiliară Halmaghi avea ca toate familiile nobiliare, o stemă care s-a descoperit în Nürnberg în Germania. Însemnele acordate prin diplomă cuprind: un scurt rotunjit la bază de culoare albastră iar pe câmpul de culoare verde este așezată o pernă de culoare roșie cu ciucur de aur. La cele trei colțuri vizibile pe care sunt puse încrucișate două pene de scris din argint cu penițele în jos. Pe colțul ce nu se vede al pernei este pusă o coroană florală de aur din care iese în sus gâtul și capul spre dreapta al unui cerb cu două coarne între care se află o cruce de aur în direcția coarnelor.

Scutul este completat de un coif închis cu gratii de aur așezate jumătate la dreapta, pe care este pusă o coroană florală de aur din care capul unui cerb cu crucea de aur între coarne, identic cu cel de pe scut. De sub coroană de pe coif pornesc fluturând spre ambele laturi ale scutului Cambreehine (fășii) la dreapta albastru, cer cu aur, la stânga roșu cu argint.

În anul 1664 mai sunt amintiți:

- Ciungul de Scorei, dimpreună cu Vulcu și Halmaghi de Eden, ca „litere confirmatoriale“, tot de la Mihail Apafi, din anul 1664, pentru primirea armelor de război.
- Chiravola de Scorei, cu „litere“ (diplomă) de la Mihail Apafi din Alba Iulia, 19 decembrie 1671 „pentru primirea armelor de

război“.

- Pop de Scorei, „Pentru bravură în război“, de la principesa Ana de Bornemiza, în 1666.
- Strohaj de Scorei și Porumbacu, cu diplome de la principele Bethlen, dată în Sibiu la 3 decembrie 1613, „pentru dovedită credință pentru patrie“.
- Streza vel Streza, alias Nemeș, având diplomă de la principele Gavril Bethlen, din 1613.
- Alte familii ridicate la rangul de boier au fost: Nemeș de Scorei, Oprea de Scorei, Precup alias Pop de Făgăraș.

Sunt amintite apoi familii boierești din Scorei stabilite în alte localități, ca:

- Streza de Scorei, stabilit în comuna Viștea Inferioară (de Jos), cu diplomă de la principele Gavril Bethlen, din decembrie 1613.
- Kalin, sau Kallin de Scorei, alias Pop, stabilit în Porumbacu de Jos.¹

Pe alți boieri de Scorei, care nu apar în volumul lui I. Cav. de Pușcariu „Date istorice privitor la familiile nobile române“, le găsim în documentele ce se referă la Scaunele de judecată din Țara Făgărașului. Odată cu trecerea „Ducatului“ de Făgăraș în proprietatea regilor Ungariei, spre sfârșitul sec. al XV-lea, chestiunile de judecată au fost încredințate scaunului superior al nobililor din Făgăraș.

Schimbarea stăpânirii românești cu cea maghiară asupra Țării Făgărașului, nu a putut modifica caracterul românesc al acestei țări și nici legile vechi românești, după care s-a condus și se va conduce în continuare Districtul Făgărașului.

Statutul din 1508 al districtului Făgăraș ne spune că judecata se făcea după „legea românilor“ și după „datina și legile boierilor“ și mai departe „boierii după datina și legile lor plătesc castelanului un florin, dacă se despart de soțiile lor și nu voiesc să mai stea împreună...“²

Informațiile privind atribuțiile scaunelor de judecată, compoziția și numărul membrilor sunt menționate în „Constituția Districtului Făgăraș“, compusă în sec. al XVII-lea, pe baza vechilor statute. În temeiul acestora s-au creat două feluri de scaune de judecată:

1. Scaunul superior al Făgărașului.
2. Scaunele inferioare.

¹ Anuarul de istorie din Cluj, Editura Academiei R.S.R., Vol. VI, 1963, p. 184.

² I. Cavaler de Pușcariu, Op. cit., p. 52, 56, 110, 130, 372, 373, 410.
³ Ștefan Meteș, Op. cit., p. XXX.

Scaunul superior, numit și Scaunul Căpitanului, consta din 12 asesori, cărora li se adăuga un notar și doi pretori, aleși de Înaltul scaun din nobili prezidați de Căpitan. În acest for se dezbăteau cauzele boierilor, libertinilor, grecilor (negustori), soldaților și darabanilor, ale fețelor bisericesti și ale aceluia care aveau cauze contra lor. La același for se judecau furturile, omucidările, adulterele, incendierile precum și actele comise contra regatului de către țărani.¹

Scaunul superior al Făgărașului era forul juridic suprem al acestui ținut. Instrucțiunile date de principesa Susana Lorantffy spun clar „că în acest District al Țării Făgărașului să nu fie alt for, care să aibă dreptul sabiei, și nici nu pot fi apelate aiurea cauzele acestui for, decât la principele țării”.² Reiese și de aici gradul de autonomie ce și-l menținea Țara Făgărașului chiar sub stăpânirea maghiară.

Scaunele inferioare erau la Făgăraș (numit și Scaunul provizoral sau boieresc); la Porumbacul de Jos, la Comăna de Jos și Șercaia; la Făgăraș numai pentru orașeni.

Scaunul inferior provizoral al Făgărașului era alcătuit din 12 asesori (boieri) cărora li se adăuga un notar. La scaunul boieresc se judecau controversile ivite între iobagi în chestiuni strămoșești, cauzele de samavolnicie, injurii, pricini de ceartă, datorii. Pedepsele în bani erau mai mari la scaunul superior decât la cel inferior. La scaunul inferior se atribuiau următoarele pedepse în bani: „cine rănește vreun țăran sau varsă sânge, 4 florini; cine-l ciomăgește, un florin 20 dinari; cine face vreun volnicie la câmp, 6 florini; cine nu se supune sigiliului provizoral, un florin, calomnie 12 florini etc.”.³

Căpitanul cetății Făgărașului, de obicei era unul din fruntașii țării om de mare putere și autoritate. Căpitanul avea venituri din pedepsele aplicate de scaunul superior de judecată, pe care-l prezida, precum și din daniile românești. O însemnare din 1671 ne specifică veniturile căpitanului cetății Făgărașului:

1. Din virșagurile Scaunelor de judecată, câte două părți.
2. Fiecare asesor boier de la Scaunul de Jos din Făgăraș, apoi de la cel din Porumbac și Comăna trebuia să dea la anul nou câte doi taleri.
3. Fiecare șef – plăieș, de anul nou, da câte 10 florini și jumătate din birșagurile fixate de ei.
4. Fiecare băștinaș (darabant) la introducerea sa da 10 florini.

¹ *Idem*, p. XXX.

² *Idem*, p. XXXI.

³ *Ibidem*, p. XXXII.

5. Popa (sas) din Șercaia da 10 câble de grâu ales și 15 mănuși de in (o câblă egal 4 feldere).

6. Cei doi protopopi români da anual câte 15 florini și câte 50 de florini strânși de la preoții lor.

7. Fiecare preot român da anual câte o felderă de ovăz și când e hitonisit 10 florini.

8. Grecii din Făgăraș dau anual un covor frumos.

Scaunul de judecată de la Porumbacul de Jos avea sub jurisdicția sa satele: Porumbacul de Jos și de Sus, Ucea de Sus, Corbi, Scorei și Sărata. Înainte de 1680 avea și Viștea de Sus, Arpașul de Sus, Streza și Oprea Cârțișoara.

Urbariul din 1726 al Porumbacului de Jos ne spune că scaunul de aici era compus din 6 boieri jurați și un notar, prezidați de un provizor. Judecau toate cauzele, atât ale boierilor cãnta iobagilor, cât și ale acestora contra boierilor, afară de crime care treceau la scaunul superior din Făgăraș. Din amenzile date de acest scaun, două treimi le încasa domnul de pământ și o treime membrii scaunului de judecată.

Documentele scaunelor de judecată ne semnalează boierii din Scorei, membrii ai scaunului boieronal din Făgăraș. În anul 1509 aflăm pe Vulcan de Scorei ca asistent al acestui scaun. El a participat la judecarea celor care au conspirat alături de Mihnea Vodă. Judecata s-a făcut sub conducerea castelanului Făgărașului, Paul Thomory. Ca urmare a judecării familiile Vlad de Ucea de Jos și Ioan Roman cu feciorii săi Vladimir, Bărbat, Barbu, Toma, Vlad și Radu, au împărțit moșiile boieronale confiscate de la Bârsan de Ucea, Ziind de Cârțișoara, Grozava de Arpașul de Jos și Anna Sin de Ucea. Aceștia din urmă au conspirat în favoarea lui Mihnea Vodă, iar judecata i-a declarat infideli, dictând confiscarea averilor.¹

În anul 1584, întâlnim un alt boier de Scorei, asesor în Scaunul de judecată din Făgăraș, boierul Halmaghi de Scorei. Pe timpul cât Halmaghi de Scorei a fost asesor s-a judecat cauza boierului Drăguș Cirolea din Șercăița, care primește în boieronatul său pe bărbatul fiicei sale numită – Viespe – pe generele său Popa Bărbat, fiul preotului din Drăguș, Popa Simion.

Stăpânii cetății Făgărașului foloseau boierii de încredere în diferite misiuni importante, spre a reprezenta interesele Țării Făgărașului. Printre acești „boieri de încredere” figurează și boierul Motoc din Scorei, care în jurul anului 1504 este trimis să „aranjeze ceva treburi oficiale în Cluj”.²

¹ *Ibidem*, p. 168.

² Ștefan Mateș, *Op. cit.*, Vol. I, p. XL.

Conscripțiile și urbariile satului Scorei din secolul XVII și XVIII dau date privind numele boierilor din Scorei și averea lor. În conscripția Scoreiului din 1648 sunt amintiți: Andrei Scorei, Oprea Stanciu, Comă Stanciu, Stanciu Vulcu, Stanciu Halmaghi, Halmaghi Boier, Stan Halmaghi și Teleky Mihaly, care apare ca domn de pământ. Dintre aceștia reținem numele Andrei Scorei, boier ce avea: un fiu, 9 cai, 6 boi, 7 vaci, 2 junci, 10 oi, și 14 porci. Andrei Scorei va ajunge Căpitan de plai în Oltenia.

În conscripția din 1664 sunt amintiți boierii Andrei Deac, Comă Boier, Bucur Chiravila, Popa Stanciu și nobilul Teleky Mihaly.¹

Fiecare conscripție obliga pe boier să-și dovedească boieria prin acțiunile din partea principelui care l-a ridicat în rang. Conscripția din 1664 arată că Andrei Deac și Comșa Boier și-au demonstrat boieria cu scrisoarea lui Gheorghe Rakoczi, dată în Alba Iulia la 1 mai 1643, Teleky Mihaly a prezentat o scrisoare semnată de Racoczi George junior cu data de 15 III 1654, publicată în dieta țării. Bucur Chirovala prezintă scrisoarea Anei Bornemiza cu data de 15 III 1664, dată în Cluj, prin care pe el și pe urmașii lui în linie bărbătească îi scoate din rândul țăranilor pe veșnic și îl consideră în rândul adevăraților boieri.²

În 1674 sunt amintiți boierii Andrei Deac senior și junior. Pastor Boier, Oprea Boier, Ivan Diac, Toma Halmaghi, Stanciu Halmaghi, Streza Burz, Straza Vulcu, Ioan Vulcu, Oprea Stanciu, Vulcu, Ioan Vulcu și nobilul Teleky Mihaly (domn de pământ).

În anul 1680, în conscripția Scoreiului apar numele boierilor: Scorei Deac, Toma Halmaghi, Stanciu Halmaghi, Pavel Burz, Ion Streza, Ion Oprea, Stanciu și Ioan Vulcu, Oprea Boier, Oprea Streza, Ioan Stanciu, Andrei Deac și Ioan Vulcu.

O anchetă imperială din anul 1726 amintește în Scorei pe următorii boieri: Crăciun Ciungu, Oprea Halmaghi, Aldea Halmaghi – decurionii boierilor – și Halmaghi Halmaghi.³

Pe lângă diplomele sau actele de înobilare date de principii Transilvaniei, boierii făgărășeni, deci și cei din Scorei, primeau „blazoane” (embleme) reprezentative, specifice fiecărei familii.

Conscripția din 1721-1722 ne oferă date asupra modului de organizare a boierimii făgărășene. În total, în Districtul Făgărașului existau acea dată 646 boieri și 66 văduve ale boierilor. Mai marele lor era căpitanul suprem de Făgăraș, ajutat de „doctorul boierilor” (conducătorul) și de vice-juzi ai boierilor, reprezentând cele trei circumscripții administrative.

Unul din cei trei vice-juzi la data respectivă era Scorei Pop Ilie din Scorei, iar în rândul celor 32 de decurioni se afla și boierul Luca Vulcu din Scorei. Tot conscripția mai sus amintită citează printre boierii cei mai avuți din Țara Făgărașului doi boieri din Scorei: Scorei Pop Ilie și Istvan Deac (Ștefan Deac).

Conscripția Scoreiului din anii 1721-1722 redă un tablou complet al locuitorilor din Scorei, precum și averea mobilă și imobilă a acestora. În 1722 existau în Scorei 3 preoți, 22 de boieri, 25 iobagi și 3 vagabonzi. Printre boieri 4 familii purtau numele de Halmaghi, 4 familii numele de Vulcu, 3 familii numele de Ciungu, 3 familii numele de Ștefan (Istvan) și ceea ce reține atenția numele de Scorei, era purtat de două familii: Scorei Pop Ilie și Scorei Mihai.

În sec. al XVII-lea mulți iobagi avuți și-au cumpărat diplome de rang boieresc de la principii Transilvaniei, „Iacomi de bani”. Unii principii au procedat la verificarea vechilor documente, făcând investigații genealogice spre a le înoui sub titlul de „nouă donațiune” de „de armalis”. Astfel a procedat principele Apaffi, care elibera scrisori, litere și armele pentru noii ridicați la rangul de boieri.

Soția lui Apaffi, Ana Bornemiza, stăpâna Țării Făgărașului, dă documnete de donațiune după șabloane noi, – „Boieronisamus” etc.

Din conscripțiile Scoreiului, efectuate în anii 1632, 1637, 1648, 1664, 1674, 1678, 1680, 1721-1722 și 1726, reiese că boierii trebuiau să prezinte documentele și diplomele de înobilare spre a putea fi menținuți în situația de boieri și a profita în consecință de drepturile ce le reveneau de pe urma boieriei. Cei ce nu-și puteau dovedi sau reînprospăta dreptul decădeau în situația clăcașilor, sub formă de „boieri căzuți”. Mulți dintre boieri, în decursul timpului și-au pierdut diplomele și actele originale, fie prin incendii, prin războaie, prin pierderi, prin distrugerii, prin procese sau prin încredințarea în mâinile juriștilor, fie prin depunerea lor în locuri ascunse dar uitate. Noua stăpânire căuta să tragă foloase de pe urma acestei situații, cerând boierilor făgărășeni să-și prezinte diplomele pentru apărarea privilegiilor.

În sec. al XVII-lea, Țara Făgărașului, prin instrucțiunile economice ale principilor Gabriel Bethlen și Gheorghe Rakoczi I a făcut pași însemnați pe drumul economiei feudale, urmărindu-se lichidarea vechilor raporturi moștenite din timpul stăpânirii Țării Românești, întemeiate pe „Ius Valachicum”. Iobagii agung treptat sub dominația noii clase feudale străine. În general se urmărea exproprierea boierilor români, reducerea

¹ *Urbariile Țării Făgărașului*, Vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1976, p. 297, 635, 812, 1001.

² *Ibidem*, p. 297.

³ Ștefan Mateș, *Op. cit.*, p. 333.

puterii lor, punându-i în serviciul puterii princiare sau trecându-i în rându-
dul iobagilor. Din cauza acestei politici, la începutul sec. al XVIII-lea
în timpul ocupației austriece, instituția boieritului din Țara Făgărașului
fost amenințată de primjdia căderii ei în servitute, mulți dintre boieri
fiind declarați „boieri căzuți“.

Introducerea instituției grăniceriei în a doua jumătate a sec. al XVI-lea
în Țara Făgărașului, prin înființarea Regimentului I român de grăniceri
(1764) sub împărăteasa Maria Tereza, a salvat în bună măsură boierimul
făgărașană și, în general, pe toți locuitorii satelor făgărașene, de pierdere
derea drepturilor și libertăților moștenite din străbuni.

Este demnă de semnalat tenacitatea și dârzenia cu care boierimea
gărășană a luptat în aceste secole pentru apărarea drepturilor și privilegiilor
giilor primite prin diplome și acte eliberate de domnii Țării Românești
apoi de la principii Transilvaniei, prin care se recunoșteau înaltele virtuți
ale populației făgărașene, care nu a îngenunchiat niciodată, apărându-și
cu fermitate libertatea în decursul vremurilor.

Revenind la boierimea din Scorei constatăm că multe familii
rezistat de-a lungul secolelor, tuturor greutăților și vitregiilor, menținându-și
titlurile până în secolul al XIX-lea. Urmașii acestora, sunt numeroasele
familii de astăzi, ce poartă numele de Streza, Vulcu, Heșu, maghi, Chiravola,
Ciungu etc.

Unele familii boierești au dispărut, fie din lipsa de urmași pe linie
bărbătească, fie prin pierderea documentelor nobiliare și trecerea lor în
rândul iobagilor fie prin părăsire satului și stabilirea lor în alte localități
sau prin schimbarea numelor prin căsătorie și adăugarea unui alt nume
la numele purtat, renunțând apoi la primul nume. Astfel au pierit faimoșii
urme vechile familii boiereti Stanciu, Motoc, Istvan (Ștefan), Tomșă
Oprea, Deac, Huia, Nemeș, Strohaie etc.

Printre familiile care au părăsit Scoreiul așezându-se în alte localități
reamintim următoarele: Streza de Scorei, stabilit la Viștea de Jos (cu
titlul de boier, primit de la principele Gabriel Bethlen); Kalin, sau Kall
de Scorei, stabilit în Porumbacul de Jos; Boier de Scorei, originar din
familia munteană Dudești. (După ce a primit diploma de boier a fost
ridicat la rangul de nobil pentru fapte deosebite și înproprietărit cu mine
aurifere din Abrud.)

În conscripția din 1674 și 1680 în Scorei mai sunt menționate două
familii cu numele de „Boier“ care ulterior au dispărut.

Scorei (Scorei), veche familie după care s-ar trece numele satului
Scorei, amintită în 1330, în conscripțiile din 1648 (Andrei Scorei) 1680
și din 1721-1722, reprezentată prin Score Pop Ilie, boier avut, asessor
Scaunul boieronal de judecată din Făgăraș. Prin Andrei Scorei, ca

trece munții în Țara Românească și ajunge Căpitan de plai, numele de
Scorei se perpetuează în nordul Olteniei până în zilele noastre. În
Scorei, vechile nume de familie Scorei întâlnit în conscripția din 1722
dispare prin adăugarea unui alt nume la numele purtat și renunțarea la
primul nume.

Unele familii boierești au intrat în rândul iobagilor fiind declarați
„boieri căzuți“, de exemplu: Toma Chiravola (1664), Iordan Muntean și
Crăciun Ciungu (1672), Oprea Vulcu, Comșa Ciungu, Tera Stanciu
(1680), Oprea Vulcu și văduva Streza Bărdășpoia (1722).

Cele două familii, „Boier de Scorei“ și Scorei dispărute azi din localitate,
au jucat un rol istoric. Familia „Boier de Scorei“ venită din Țara
Rămânească în Transilvania, și familia „Scorei“ trecută din Transilvania
în Țara Românească, au la originea emigrării lor aceeași cauză: aspirarea
socială și națională. Familia „Boier de Scorei“, venită din Dudești-Ilfov
și stabilită în Scorei, a fost ridicată la rangul boieresc și apoi înobilată
pentru fapte deosebite. În această familie s-a menținut mereu trează conștiința
de neam. Această familie s-a înrudit cu alte familii românești
(Suluțiu) care s-au aflat în fruntea luptei pentru emanciparea națiunii
române din Transilvania.

Familia „Scorei“, care prin reprezentantul său Andrei Scorei trece
munții în Țara Românească, luptă pentru cauza libertății și independenței
Țării Românești pe timpul lui Șerban Cantacuzino (1670-1688), recrutând
oatași pentru armata voievodului. Pentru faptele sale Andrei Scorei a fost
ridicat la rangul de „Căpitan de plai“.

Așadar două familii strâns legate de Scorei, care vin să exemplifice
permanente legătură dintre cele două provincii românești, dintre românii
de pe ambele versante ale Carpaților; o familie munteană și o familie
ardeleană, care siliți de împrejurări să-și schimbe domiciliul unul în țara
celuilalt, se sint ca acasă, și-și realizează țelurile și visurile cărora le-au
închinat întreaga viață.

Andrei Scorei, „Căpitan de plai” în ținutul Gorjului

Afirmam într-un capitol precedent că o variantă a originii numelui localității Scorei, ar putea fi un antroponim, satul purtând numele unui oarecare Scorei, care ar fi întemeiat așezarea. Numele Scorei este amintit la 1330 în orașul Cattaro, pe coasta Dalmației, ca al unei familii de origine romană (latină)¹. Numele de Scorei este atestat încă din 1300, când un reprezentant al familiei Boier de Scorei este chemat să rezolve un litigiu ivit între unguri și sași la Sibiu. Documentul se află în biblioteca Brukenthal din Sibiu.²

Reamintim că familia Boier de Scorei a fost întemeiată de unul din cei trei fii ai boierului Dudescu, emigrat din Țara Românească și stabilit în Scorei, adăugându-și la numele de Boer predicatul „de Scorei” (Boer de Scorei).

Rezultă și de aici că Scoreiul exista nu numai la 1300, ci și înainte de 1300.

Familia Scorei apare în primele conscripții ale Scoreiului, începând cu 1648. Astfel, în conscripția din 1648 găsim printre boierii Scoreiului „pe Andrei Scorei”, nume ce va căpăta o rezonanță istorică în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Familia Scorei mai este amintită apoi în conscripția din 1680 și în conscripția austriacă din 1721-1722. În 1722 familia Scorei era reprezentată prin boierul Scorei Pop Ilie, remarcat și în documentele vremii. Astfel Scorei Pop Ilie a fost ales vice-jude în consiliul de conducere al districtului Făgăraș și a fost unul din cei mai avuți boieri din Țara Făgărașului. În 1722 Scorei Pop Ilie dispunea de următoarea avere: jumătate sesie, 5 boi, 6 vaci, 4 juninci, 5 cai, 6 porci, 17 stupi, 135 clăi de grâu și secară, 40 clăi ovăz, 4 clău de mei, 2 clăi cânepă, 15 câblă sămănătură de toamnă (1 câblă = 4 feldăre), 4 câble și o feldără sămănătură de primăvară, (sămănătură de porumb nu avea), una câblă sămă-

nătură de cânepă, 14 câble și 3 ferdere pământ arabil, 8 care fânețe, 12 care fân strâns, 4 Rfl venit anual 10 Rfl și 4 coroane contribuție militară pe anul 1721-1722¹ (Rfl = florini renani).

După anul 1722 numele de familie Scorei va dispărea din Scorei. Numele boierului Scorei Pop Ilie din 1722 era format deja din două nume de familie: Scorei și Pop. În secolul următor și în secolul nostru găsim amintit în documente un nume de familie Pop David, format tot prin unirea a două nume de familie, Pop și David. Această alăturare a două nume de familie s-a realizat probabil prin căsătorii între familii: familia Scorei Pop și familia David, rezultând un nume nou de familie, renunțându-se la numele de Scorei al familiei Scorei Pop. Această constatare poate fi luată în considerare sub formă de deducție, de simplă ipoteză. Cert este că de la Scorei Pop Ilie numele de familie Scorei Pop nu mai apare, dar vom întâlni numele de familie Pop David.

Dacă însemnata familie „Scorei”, care a dat numele satului, sau și-a luat numele după cel al satului, se pierde aici în secolul al XVIII-lea, ea va continua să existe până în zilele noastre dincolo de Carpați, în nordul Olteniei, datorită unui Andrei Scorei, trecut peste munți în Țara Românească.

Numele de Andrei Scorei apare în conscripția Scoreiului din 1648, care consemnează și averea acestuia: 9 cai, 6 boi, 7 vaci, 2 juninci și 14 porci. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea apare un Andrei Scorei dincolo de Carpați ca oier, și care-și afirmă originea lui transilvăneană din satul făgărășan Scorei.²

Cine a fost acest Andrei Scorei? Să fie același cu cel din conscripție, sau este vorba de fiul său? Conscripția din 1648 ne spune că Andrei Scorei avea un fiu, fără a-i menționa numele, dar în multe cazuri fiii purtau numele tatălui. S-ar putea deci ca fiul lui Andrei Scorei să fi trecut munții în Țara Românească, singur sau împreună cu tatăl său.

Trecerea peste munți în ambele sensuri a fost o relitate permanentă în tot cursul istoriei poporului nostru. Pe potecile ascunse ale munților au venit în Țara Făgărașului cei trei frați Dudești, dintre care cel stabilit în Scorei își va lua numele de „Boer de Scorei”. Tot pe aici a trecut și Andrei Scorei, fie în căutare de noi pășuni pentru oi și vite, fie din cauza asprimii stăpânirii străine care în secolul al XVII-lea devenise tot mai insuportabilă. Documentele consemnează în acest secol o masivă „roire” din satele făgărășene peste munți, în Țara Rămânească, unde obligațiile feudale erau mai ușoare decât în Transilvania. Numai în Scorei se con-

¹ Jiracek, *Römer und Romanen in den Städten Dalmatiens*, I.C.II., p. 74, 79.

² Iosifu Sterca Suluțiu de Cărpeneșu, *O lacrimă fierbinte*, Brașov, 1977, p. 5.

¹ *Idem*, p. 168-169.

² Al. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg. Jiu, 1904, p. 149-150.

semnează în anul 1680 peste 40 de fugiți.¹ Aceștia sunt numiți în scrieri „fugitivi” și „desertae” (fugiți și dezertori).

Pe când Șerban Cantacuzino (1678-1688) își recrutează oastea din rândul locuitorilor de la poalele munților spre a lupta împotriva stăpânului otoman, oierul Andrei Scorei se înrolează voluntar în oastea română și contribuie la recrutarea oamenilor, dovedind destoinicie și capacitate de organizare militară. După asediul Vienei (1683), la care participă oastea lui Șerban Cantacuzino, Andrei Scorei este răsplătit pentru faptele sale, fiind ridicat la rangul de „Căpitan de plai” în ținutul Gorjului, în proprietate cu satele Drăgoești, Polovragi și Buzești.

Importantul rang de „Căpitan de plai” și-l păstrează și pe timpul lui Constantin Brâncoveanu, ridicat în scaunul domnesc după Șerban Cantacuzino la 1688.

Căpitanul de plai Andrei Scorei a murit în 1692 și a fost înmormântat în pronaosul Mănăstirii Polovragi, aflată pe moșia sa, pe care el și urmașii lui a îngrijit-o și refăcut-o.

„În Mănăstirea Popovragi – spune un istoriograf local al Gorjului – este înmormântat la 1692 Căpitanul de plai Andrei Scorei, după tradiție oier venit din satul făgărășan Scorei.”²

Mormântul său nu este cu nimic mai prejos decât al unui ctitor al mănăstirii sau al unui voievod. Pe frumoasa lepede de piatră ce-i acoperă mormântul, se află gravată o ghirlandă având în mijlocul ei o mănăstire ce ține o sabie ridicată în sus și două inițiale, A și S, după care urmează textul: „Aici sub această piatră se odihnește robul lui Dumnezeu Andrei Scorei și fiii săi Toma și Elisaftha, de când a murit la vârsta de 7200, (nr. 169) ginerele său Ion Bengescu, acesta, odăi 5 la sfânta mănăstire i-au dat.”

Andrei Scorei și-a pus de bună voie priceperea, curajul, vitejia și viața sa în slujba luptei de eliberare a noii sale țări care era tot românească. Faptele lui patriotice demonstrează o înaltă conștiință de neam dovedită în lupta pentru o cauză comună a românilor de pe ambele versante ale Carpaților.

Despre Andrei Scorei a scris în secolul trecut și poetul Grigore Alexandrescu, cu ocazia vizitei sale la mănăstirea Polovragi, unde „locul lui mai de seamă” i s-a părut mormântul lui Andrei Scorei, din interiorul mănăstirii.

¹ Stefan Metes, *Emigrări românești din Transilvania sec. XVIII-XX*, București, Editura Științifică, 1971, p. 129.

² *Ibidem*, p. 129.

³ Al. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg. Jiu, 1904, p. 149-150.

„Puțină vreme ne trebuie ca să ne îndestulăm de vederea bisericii, lucrul cel mai însemnat ce-l găsim, însă, fu un mormânt pe piatra căruia este săpată o ghirlandă, în ea o mână care ține o sabie și dedesubt cuvintele Andrei Scorei.”

După cercetările ce făcurăm în vechea mănăstire, aflarăm că acest Scorei trăia pe la anul 1690, ca fiu al unui cioban și în copilăria sa păzea oile părințești la poalele munților Vâlcan, unde se află și astăzi stâna familiei sale, care este ocupată de ciobani din același neam. Despre acestea putem fi noi înșine chezași, căci am petrecut o noapte la stâna familiei lui Scorei și am băut acolo cel mai dulce lapte. La anul 1687 când Șerban se găsea prin alianța sa cu Ioan și Petru al Rusiei a scuturat jugul turcesc și aduna în taină oștirea în munții de peste Olt, tânărul Scorei intră ca voluntar în slujba lui Șerban și ajunge prin destoinicia sa la rangul de căpitan.”³

Dacă poetul Grigore Alexandrescu a cercetat documentele mănăstirii în secolul trecut și aceste documente fac mențiunea că Andrei Scorei a păzit în tinerețe oile tatălui său, înclinăm să credem că Andrei Scorei amintit în conscripția Scoreiului în 1648 este cel care a trecut munții, iar fiul său este căpitanul de plai înmormântat la Polovragi, în 1692.

Din scurta relatare a poetului Grigore Alexandrescu reiese că poetul a cunoscut, în secolul trecut, pe urmașii lui Andrei Scorei, care mai stăpâneau stâna la poalele Munților Vâlcan. Urmași ai Căpitanului Andrei Scorei se află și astăzi în partea de nord a Olteniei, în special în ținutul Gorjului, purtând încă numele de „Scorei”. (A se vedea Anexa nr. 3.)

Nu numai urmașii lui Andrei Scorei și numele Scorei s-au păstrat în acest colț de țară, ci și faptele lui au rămas adânc întipărite în memoria locuitorilor acestor meleaguri. Popularizarea acestui erou făgărășan, devenit legendar, începea în secolul trecut într-un manual de geografie referitor la ținutul Gorjului, tipărit în anul 1892, la 200 de ani de la înmormântarea lui Andrei Scorei. La capitolul „Mănăstirea Polovragi” se arată că Andrei Scorei „a fost cioban și intrând voluntar în armata română pe timpul lui Șerban Vodă, prin curajul și silința sa a ajuns în curând Căpitan.”⁴

Prin corespondența purtată cu urmașii lui Andrei Scorei, am primit

⁴ Grigore Alexandrescu, *Poezii... memorial de călătorie*, București, Editura Minerva, 1974, p. 274.

⁵ Al. Ștefulescu, *Geografia județului Gorj*, Tg. Jiu, Tipografia Nicu Miloșescu, 1892, p. 36.

informații despre străbunul lor și despre succesorii acestuia.

Strănepoții de astăzi ai Căpitanului de plai au avut preocupări pentru a cunoaște arborele genealogic al urmașilor lui Andrei Scorei, precum faptele mai importante din viața acestuia.

Iată ce ne-a relatat pensionarul Petre I. Pirtea din comuna Crasnă, satul Dumbrăveni, județul Gorj:

„Mama mea a fost născută Scorei și se trăgea din neamul lui Andrei Scorei. Bunicul meu Matei N. Scorei îmi povestea despre Andrei Scorei, străbunul nostru, că a venit din satul Scorei din Ardeal și a făcut parte din oștile lui Șerban Vodă, fiind înpropriat pentru actele sale de vitejie cu trei sate. Întrebându-l de ce nu s-a mai înapoiat în satul său, bătrânul a răspuns că era prigonit politic de nobilimea din Ardeal. Bunicul meu Matei M. Scorei a fost înzestrat de tatăl său Matei Scorei cu averea din Buzești, dându-i și doi țigani robi. Documentele se găsesc la casa veche Scorei, la vărul meu Ion Scorei din Buzești, fiul unchiului meu Andrei M. Scorei. Lui Ioan M. Scorei, fratele bunicului meu, i-a dat averea din Polovragi, iar lui Costică și Ecaterina averea din Drăgoești.

Ion M. Scorei, care a primit averea din Polovragi, la o năvălire a turcilor asupra acestor locuri a încălecat pe un cal și a fugit spre Tg. Jiu, angajându-se slugă la un boier pe moșia Călniceanu, care după un timp la înpropriat cu 15 pogoane de pământ.”

Despre această ramură a familiei Scorei fugită înspre Tg. Jiu mi scris Ion Scorei, domiciliat în prezent în Bumbesti-Jiu, născut în sat Tămășești, un alt urmaș al celui fugit din Polovragi de teama turcilor. Iată ce ne relatează Ioan Scorei:

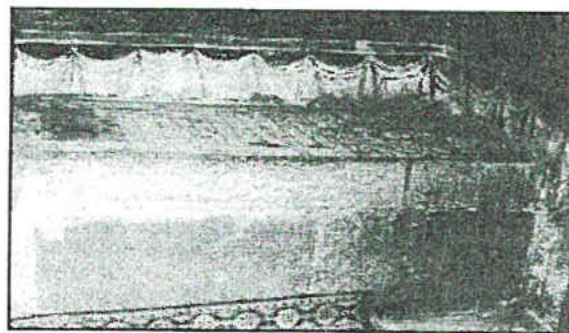
„În timpul răscoalei lui Tudor de la 1821, un oarecare Scorei, pandur în oastea lui Tudor, nu se mai întoarce în satul natal Polovragi, pentru că în timpul răscoalei se remarcă ca un răzvrătit. Acesta se pune în slujba unui boier naș cu vederi progresiste – Vișoreanu – din satul Vlădoi, comuna Călnicu, situată la cealaltă extremitate a Gorjului, spre Cloșanii lui Tudor Vladimirescu.

Acest răzvrătit, Scorei, a avut doi copii, din care unul Gheorghe, moștenind spiritul de independență al tatălui său și al strămoșilor veniți din Țara Făgărașului, n-a vrut să se supună corvoadei boierești de călărași cu schimbul, stând 7 ani fugit din fața autorităților locale. Pentru a i se pierde urma se căsătorește

cu o fată pe nume Bălașa, din satul Tămășești, comuna Ciauru-Gorj, cu care are un băiat – pe bunicul meu Ion Gheorghe Scorei. Bunicul meu a avut și el un băiat, pe Dumitru Scorei, tatăl meu, născut în 1898, cel de al doilea băiat al răzvrătitului de la 1821 a rămas în comuna Călnicu, dar pentru că a avut numai fete i s-a pierdut numele, neamul existând și acum în această comună.”¹

La vizitarea mănăstirii Polovragi, preotul de aici vorbind turiștilor ce vizitează mănăstirea, despre istoricul mănăstirii, nu uită a preciza că Tudor Vladimirescu și Iancu Jianu, cu ocazia răscoalei din 1821 au venit și au petrecut discutând și proiectând planurile de luptă, nopți întregi, lângă mormântul Căpitanului Andrei Scorei și că, într-un colț al mănăstirii, pe un perete se găsesc niște inscripții făcute de Tudor și de haiducul Jianu.

Nicolae Iorga, studiind arhivele unor sate ardeleno din jurul Sibiului, constată că în perioada 1718-1728 exista la Polovragi un căpitan de plai cu numele Andreiaș Scorei, probabil un urmaș al lui Andrei Scorei, care a moștenit titlul părintelui său.²

Mormântul căpitanului Andrei Scorei din Mănăstirea Polovragi

¹ Scorei D. Ioan, urmaș al lui Andrei Scorei, poet și scriitor, președintele Cenaclului literar din Bumbesti-Jiu.

² Nicolae Iorga, *Studii și documente*, V, p. 124.

Mănăstirea Dolovrați, unde se află mormântul Capitanului de plat Andrei Scorei

Familia „Boier de Scorei”

Una din familiile nobile cele mai distinse ale Scoreiului a fost familia Boier de Scorei. La fel ca toate familiile din Țara Făgărașului și din Transilvania, și această familie și-a adăugat numelui predicatul după localitatea unde a primit titlul de înobilare și moșiile donate. Despre familia nobilă Boier de Scorei dispunem de date mai substanțiale provenite de la marele cărturar ardelean Iosif Sterca Suluțiu de Cărpeneș, fost director al ASTRA-ei din Sibiu.

În cartea intitulată „*O lacrimă fierbinte*” publicată în 1877, Iosif Sterca Suluțiu se adresează celor 4 fii ai săi, făcându-le cunoscută originea nobilă a familiei Suluțiu, înrudită cu alte familii nobile din Transilvania, ca familia Sterca, familia Aroneștilor și familia Boiereștilor de Scorei, „al căror nume ca familii fruntașe românești sunt strâns legate de istoria națională”, de soarta națiunii române din Transilvania.

Aceste familii au trăit la mijlocul secolului al XIX-lea în Munții Apuseni, la Abrud, fiind proprietari de mine de aur, încât pentru ei „nu fără temei Abrudul s-a numit raiul pe pământ”.¹

Aceste familii românești nobile bogate s-au ridicat în rândurile calselor privilegiate din Transilvania, fără a uita însă de neamul căruia aparțin, luptând pentru apărarea intereselor neamului cu care se identificau cât și pentru emanciparea națiunii române din Transilvania.

Iată ce spune copiilor săi în acest sens, Iosif Sterca Suluțiu, în 1877:

*„Vă deschid cartea familiei, ca să aveți un îndreptar și oglinda trecutului înaintea voastră în această viață... căci familia mea deși era din clasa privilegiată, totdeauna s-a identificat cu poporul, care era însăși națiunea... fiind oameni cu stare și avere și dintre care totuși nu s-a aflat niciodată nici un renegat”.*²

Iosif Sterca Suluțiu ne dă și câteva date despre aceste familii privilegiate românești și gradul de înrudire între ele, spunând că deseori acestea se căsătoreau între ele „desigur pentru păstrarea neștirbită a ave-

¹ Iosif Sterca Suluțiu de Cărpeneș, *O lacrimă fierbinte*, Brașov, 1877, p. 1.
² *Ibidem*, p. 4-5.

rilor de care dispunea... În Transilvania se află multe familii cu numele Suluțiu, altele cu numele Sterca; familia noastră însă are numele Sterca Suluțiu de Cărpinișiu. Antecesorii noștri Șiuleşții și Aroneștii deși erau două ramuri ale aceluiași trunchi, adică una și aceeași familie, adesea se căsătoreau între sine... acemenea căsătorii reciproce s-au întâmplat între familia Șiuleştilor și a Boereștilor de Scorei, care sunt veri primari cu noi¹.

Iată deci familia Boier de Scorei, înrudită cu familia nobilă Sterca de Cărpinișiu din rândul căreia unchiul lui Iosif a ajuns în anul 1850 mitropolit al Blajului (Sterca Suluțiu).

Din partea familiei Aroneștilor, cu care erau înrudiți, Petru Pavel Aron de Bistra, fratele bunicii lui Iosif Sterca Suluțiu, a fost episcop la Blaj cu aproape 100 de ani înainte (1752-1764).²

După aceste câteva date asupra familiilor nobile Aron, Sterca și Suluțiu, veri prinari cu familia Boier de Scorei, să vedem originea și istoricul acestei familii ajunsă și ea printre marii proprietari de mine în Munții Apuseni.

Date despre familia Boier de Scorei le găsim în cartea citată mai sus unde Iosif Suluțiu dovedește preocupări pentru cunoașterea genealogiei familiei sale.

„În Transilvania sunt multe familii cu numele de „Boier“, atât nobile cât și nenobile, dar acelea nu sunt a se confunda cu familiile Boier de Scorei, de Berivoi și de Recea. Acești trei frați, al căror tată a fost Dudescu, boier mare (magnat) din comuna Dudești de lângă București, fiindcă ridicase flamura libertății a căzut jertfă. Fiii lui au emigrat în Transilvania și așezându-se unul în Scorei, altul în Berivoi, al treilea în Recea și câștigându-și merite pentru patria lor cea nouă, au câștigat donațiuni nobiliare cu predicatul din comunele unde li s-au donat și moșiile.”³
(Boier de Scorei, Boier de Beriviu, Boier de Recea)

Iată originea viitoarei familii Boier de Scorei, care se trage din familia boierească a Dudeștilor din Țara Românească, din apropierea Bucureștilor, familie care a avut curajul să ridice „flamura libertății“ împotriva asupritorilor. Alungați din țară, cei trei fii ai lui Dudescu se stabilesco în Țara Făgărașului în cele trei sate amintite mai sus. Familia Boier de Scorei este consemnată și în documentele secolului al XVII

¹ Ibidem, p. 5.

² Ibidem, p. 13.

³ Ibidem, p. 31.

lea. Astfel, în urbariul satului Scorei din 1664, în rândul boierilor figurează numele de Comșa Boier și un preot, Stanciu Boier. După zece ani, în urbariul din 1674 găsim printre boierii Scoreiului pe Oprea Boier și pe Pascu Boier. Aceștia sunt amintiți din nou și în conscripția Scoreiului din 1676 și 1680. În conscripția locuitorilor din Scorei efectuată în anii 1721-1722 nu mai apare nici o familie cu numele de Boier. Probabil pentru fapte de arme deosebite această familie a căpătat noi donațiuni nobiliare și mine de aur în Munții Apuseni, păstrându-și în continuare denumirea de „Boier de Scorei“.

Din familia Boiereștilor s-au ridicat mulți oameni politici, demnitari de stat și generali. Astfel Familia Boier de Kovest, din care descind mai multe familii aristocratice, s-a format din familia acestor Boierești, de Recea, prin noi donațiuni. Din familia Boiereștilor a fost și generalul Emerik, baronul Recei, ministru president în 1848, care după revoluția polonilor din 1846 a fost numit guvernator civil și militar în Galiția. Tot din această familie a fost generalul Emerik Boier de Berivoi, care a căzut în 1859 la Solferino, despre care scriau atunci foile maghiare, că a fost una din cele mai vechi și mai meritate familii maghiare. Așa este, Boiereștii sunt dintre cele mai de frunte și mai vechi familii nobile, dar nu maghiare, ci românești.¹

Despre Boiereștii de Scorei, Iosif Sterca Suluțiu mai adaugă următoarele:

„Boiereștii sunt din timpurile cele mai vechi înrudiți cu noi, cei cu predicatul Scorei sunt veri primari cu noi. Din această familie e și soția consilierului aulic Demetriu Moldovan... În timpuri mai recente și chiar în prezent, această familie ocupă posesiuni înalte, sunt familii de frunte. Sigur aici Boiereștii de Scorei care s-au așezat la Abrud și erau proprietari mari de mine (băi) s-au ținut de români până la moartea lor.”²

Deci, Boiereștii de Scorei erau în secolul trecut încă mari proprietari de mine în Abrud, și nu numai atât, această ramură a Boiereștilor a rămas cu o conștiință românească așa cum spune Suluțiu, până la moarte.

În revoluția din 1848, în luptele de la Fântânele între armata lui Avram Iancu și armata nobilimii maghiare, este prezent și un reprezentant al familiei nobile române Boier de Scorei, pe nume Basil Boier de Scorei, „fiscul montanisc din Abrud“.³

¹ Ibidem, p. 31.

² Ibidem, p. 31.

³ Ibidem, p. 66-68.

Iosif Sterca Suluțiu înrudit cu vestita familie Boier de Scorei a cercetat din punct de vedere genealogic și soarta ramurii acestora rămasă în Țara Românească, respectiv a Dudeștilor, descoperind că „cel din urma Dudesc a murit în secolul trecut (n.n. secolul XVIII), ca mare logofet (cancelar) în Dudești, și așa familia acestuia în România s-a stins precum am înțeles din rostului ilustrului istoric Dl. Hașdeu“.¹

Scoreiul în secolele 17-18

Iobăgia

Forme de luptă împotriva rânduieilor feudale

Încetarea stăpânirii domnilor munteni asupra Țării Făgărașului, în 1483, face ca această regiune să intre în posesiunea regală (după anul 1508). Începând cu anul 1541, după ocuparea Budei de armatele turcești și transformarea Ungariei în pașalâc turcesc, Transilvania devine principat autonom, sub suzeranitate otomană. Poarta otomană, în calitate de putere suzerană datora ocrotire și sprijin țărilor vasale. În schimbul acestora, Transilvania era obligată la tribut (haraci), daruri (peșcheșul), provizii și ajutor militar. Tributul Transilvaniei a fost stabilit la zece mii florini anual. Darurile pentru sultan și înalții dregători otomani au urmat îndeaproape valoarea tributului, adică zece mii galbeni în perioada de început și 15.000 mai târziu. Obligațiile în natură constau din grâu și animale, sume de bani și ajutoare militare.

În această perioadă Țara Făgărașului rămâne mai departe în „regnum“, un ținut cu rânduieii și statute proprii, devenind cel mai mare domeniu feudal din Transilvania, stăpânit direct de principii.¹ Reședința domeniului era în cetatea Făgărașului.

Raporturile dintre cetatea Făgărașului, devenită princiară, și cele două elemente fundamentale ale relațiilor feudale moștenite din vremea stăpânirii românești, boieri și vecini (iobagii), s-au dezvoltat în Evul Mediu în împrejurări specifice având un caracter aparte față de situația din comitatele nobiliare ale Transilvaniei.² Statutul din 1560-1570 înregistrează ca obligații în muncă pe un an ale iobagilor, trei zile de seceră, două zile de coasă și participarea la strânsul fânului.

În secolul al XVII-lea, dezvoltându-se circulația mărfurilor și economia bănească, clasa feudală și clerul superior își vor mări pământ-

¹ *Ibidem*, p. 32.

¹ D. Prodan, *Urbariile Țării Făgărașului*, Vol. I, 1601-1650, București, editura Academiei R.S.R., 1970, p. 1.

² Aurel Dumitrescu-Jippa, Nicolae Nistor, *Sibiul și ținutul*, Vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1876, p. 37.

tul alodial, în consecință, vor spori simțitor sarcinile feudale. Se va manifesta tot mai intens tendința acestora de a-și spori veniturile prin se-
rea țăranilor și prin intensificarea exploatării maselor producătoare.
sporirea dijmei, creșterea robotei, îngrădirea dreptului țăranilor la li-
strămutare etc.

Comparativ cu veacul precedent, în secolul al XVII-lea Țara Făgărașului face un pas înainte pe drumul economiei feudale, prin dezvoltarea unei economii proprii, care i-a schimbat structura și a avut urmări hotărâtoare pentru sarcinile supusului. Consecința cea mai mare a creșterea considerabilă a obligațiilor în muncă: de la acele câteva zile an din secolul al XVI-lea se ajunge la obligația de a presta o zi la fiecă a treia săptămână, iar în timpul muncilor agricole importante supusul mânăat la lucru când era nevoie.¹

Instrucțiunile economice ale principilor Gabriel Bethlen și Gheorghe Rakoczi urmăreau organizarea domeniului feudal princiar al Făgărașului pe baze noi, care să permită dezvoltarea domeniului și obținerea producției mari de cereale și animale.

Principii Bethlen și Rakoczi prevăd introducerea obligației în muncă o săptămână din trei. Supușii erau programați astfel încât lucrând alternativ în fiecare săptămână să fie 500 de iobagi la lucru. Săptămâna de lucru ca prestație pentru stăpân era de 6 zile. În celelalte două săptămâni, supușii puteau lucra pentru ei, dar la lucrările de sezon (a semănat, cosit, secerat și ogorât) „iobagul trebuia să participe așa cum se va porunci și cum cere nevoia“. Pentru iarnă, instrucțiunile prevedea ca iobagii, în cea de a treia săptămână ce le revine pentru muncă pe domeniul princiar, să execute următoarele lucrări: „căratul materialelor lucratal lemnului, clăditul grajdurilor, a gardului sau pălanului împ jmuitor și piatră să-i pună să care cât mai multă, în iarnă, ca primăvară să nu-i mai poarte grija“.²

Instrucțiunile recomandă provizorului din Făgăraș, „să samene toate bucatele, grâu, orz din belșug“, să aibă grijă de ferestraiele de a ca lacurile de pește și apele de pescuit să nu stea pustii fără pește, să dreagă și să le populeze cu pește. Cetatea și curtea să fie aprovizionată cu unt, brânză, caș, slănină, făină, nutreț, mazăre, linte, păsat, miere oțet, ulei de cânepă sau de in, legume și tot felul de bucate, cu lemn de belșug“.³ Să țină la curtea din Făgăraș Comăna și Porumbac, cât mai multe vaci, vite oi, porci, iar „de la vaci să strângă unt frumos toată va-

brânză uscată, oi să țină cât poate mai frumoase“.¹

Se urmărea deci sporirea venitului domeniului, a economiei domeniului. Provizorul era obligat în acest sens să dea socoteală trimestrial, printr-un „summarus extractus“ în fața prefecturii pentru ca aceasta să poată informa pe stăpân când acesta dorește.

Una din principalele îndatoriri ale Provizorului era: „să conscrie pe toți iobagii cu numele, cu copii, ca să poată fi urmăriți dacă pleacă de pe moșie. Să le înscrie și vitele, dările și slujbele. Să se poarte cu ei așa fel ca iobagii nu numai să nu scadă, ci mai curând să crească și vitele, cu numărul, și starea lor“.²

Marele domeniu al Făgărașului, pentru a fi administrat și exploatat mai ușor este divizat la începutul secolului al XVII-lea prin instrucțiunile princiare din 1623, în trei domenii: unul mai mare al Făgărașului cu 32 de sate și alte două mai mici: unul în partea estică cu centrul la Comăna format din 5 sate, și altul în partea de vest, cu centrul la Porumbac, format din 6 sate.³

În fiecare nou centru de domeniu, respectiv Comăna și Porumbac, s-au construit clădiri și acareturi economice. Cele două domenii depindeau tot de cetatea Făgărașului. Scoreiul aparținea de domeniul Porumbacului.

Situația populației și starea social-economică a celor trei domenii din prima jumătate a secolului al XII-lea o cunoaștem datorită conscripțiilor efectuate conform instrucțiunilor princiare, în anii 1632, 1637, 1640 și 1648.

Conform conscripției din 1632, populația și categoriile sociale existente în cele trei domenii din Țara Făgărașului se prezintă astfel:⁴

Domeniul	Târ-guri	Sate	Colo-nii iobagi	Vă-duce	Fii	Fu-giți	Pustii	Boieri	Liber-tini	In-quilini	Total cap de fam.
Făgăraș	1	32	1365	151	1008	80	110	107	20	105	1750
Porumbac	-	6	300	21	512	40	18	6	8	9	344
Comăna	-	5	193	18	384	61	57	22	2	-	235
Total	1	43	1860	190	2504	145	185	135	30	114	2329

Conscripția din 1648 (deci 16 ani mai târziu) ne oferă o situație mult schimbată față de 1632, administrația silindu-se să înregistreze cât mai

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, p. 2-211.

² *Ibidem*, p. 2-11.

³ *Ibidem*, p. 2-11.

Ibidem, p. 2-11.

Ibidem, p. 2-12.

Ibidem, p. 12.

Ibidem, p. 12.

exact populația și starea ei materială, pentru o exploatare organizată.

Situația centralizatoare a domeniului, în urma conscripțiilor din 1648 se prezintă astfel:¹

Do- meniu	Târ- guri	Sa- te	Io- bagi	Să- raci	Fii	Jel- eri	No- bili	Boieri liberti	De- puși	Pre- oți	Fu- giți	Pustii	To- tal uni- tari
Făgăraș	2	44	2590	37	4628	160	42	100	169	75	263	533	3177
Porum- bac	-	6	439	-	762	38	-	17	-	11	7	32	505
Comăna	-	6	318	-	483	-	-	39	-	5	17	45	362
Total	2	56	3347	37	5873	198	42	156	169	91	287	610	4644

Cele două situații ne pun la dispoziție date a căror comparație ne dă informații referitoare la numărul satelor, al iobagilor, al fiilor de iobag, al fugiților, al sesiilor pustii etc. Astfel, putem constata că în 1648, față de 1632, numărul satelor cuprinse în domeniul princiar al Făgărașului a crescut de la 43 la 56 (cu 13 mai mult), numărul iobagilor a crescut de la 1860 la 3347, al fiilor de iobagi de la 2504 la 5873, al fugiților de la 145 la 287, iar al sesiilor pustii de la 185 la 610. Creșterea numărului iobagilor în decurs de 16 ani cu 487, al iobagilor fugiți cu 145 și al sesiilor pustii cu 425, reflectă în mod evident tendința clasei dominante de a sporii numărul populației aservite, fie prin înregistrarea tuturor iobagilor și a fiilor acestora, fie prin trecerea în rândul iobagilor, a boierilor și libertinilor. Acestei noi situații create, țaranii români îi răspund prin fugă de pe moșii, prin părăsirea sesiilor ce vor rămâne nelucrate, făcându-se simțită tot mai mult lipsa mâinii de lucru.

În 1632, pe domeniul Porumbacului se inventariază următoarele bunuri: curtea domeniului și casele cu 7 camere, casele provizului, sa meșului, economicului, măierului, cămărilor, pivnițele, grajdurile, cotețele, șurile, grădinile de verdeață, grădinile de legume, grânele, proviziile semănăturile, fânețele, vitele, oile, porcii, păsările etc.

Domaniul era alcătuit din 6 sate, în fruntea cărora se afla câte un jude (judex). La Scorei în anul 1632 figurează ca jude Oprea Basarab, care nu are copii, însă starea lui materială e mai bună decât a altora: 3 cai, 1 boi, 4 vaci, 60 oi, 24 porci.²

Pământul alodial al domeniului Porumbac era format din pământuri de arătură și de fânețe. Pământul alodial era concentrat în anumite

puncte mai avantajoase economic, de obicei în apropierea curților domeniiale. Pământurile de grâu erau distribuite pe două câmpuri, supunându-se rotației generale a culturilor. Astfel, în Scorei existau două pământuri de arătură în care se puteau sămâna 90 de găleți de grâu și 140 de găleți de ovăz. Producția proprie a domeniului Porumbac, din care făcea parte și Scoreiul se prezenta în anul 1632 conform inventarului, în felul următor: în hambare erau în total 155 găleți de grâu, 270 găleți secară, 365 găleți ovăz, 87 găleți mei, 19 găleți de făină, 2 merțe mazăre 2 merțe linte.

Stoguri de grâu înscrise în inventarul din 1632:

- 1 stog de grâu din 1630 format din 560 clăi
- 1 stog de grâu din 1630 format din 516 clăi
- 1 stog de grâu din 1630 format din 500 clăi
- 1 stog de grâu din 1627 format din 680 clăi
- 1 stog de secară din 1624 format din 485 clăi
- 1 stog de mei din 1631 format din 207 clăi

În aceste inventare nu apar separat grânele provenite din dijmă și cele provenite din producția proprie, ca să o putem aprecia.

Inventarul din ianuarie 1648 al domeniului Porumbac înregistrează un total din anii 1644-1647, alodial și din dijma împreună, 16.320 clăi de grâu, 7808 clăi ovăz, 40 clăi de mai.

Inventarul viu al domeniului Porumbac se prezenta astfel:

Anul	Cai	Boi și vaci	Bivoli	Total capete
1632	97	77	35	209
1648	90	121	26	237

Porci în anul 1648 – 320 capete.

Anul	Oi	Capre	Total
1632	1189	61	1250
1648	1050	48	1098 ¹

Stupi: în 1648 existau 32 de stupi matcă și 43 stupi de roi.

Provizii existente:

Vin: în anul 1632 existau 38 buți de vin provenit din dijmă și cumpărat cu bani însumând 2660 vedre.

Brânză: în ianuarie 1648 existau pe domeniul Porumbacului 24 burduri de brânză însumând 2118 funți, 37 cași, însumând 414 funți.

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, p. 12.

² *Ibidem*, p. 83.

Slănină: la aceeași dată existau 11 slănini din anul respectiv, 4 slănini vechi, 7 osânze și 2 spinări de porc.

Miere: în intervalul din 1648 din ianuarie, domeniul Porumbac dispunea de 6 vedre de miere, provenite din sate, 14 vedre de miere ale diale plus 16 vedre și 8 șustare din anii precedenți.

Inventarul de uz comun al domeniului Porumbac din 1648 se prezintă astfel: 120 blide de lemn și 13 farfurii.

Sarea: în 1638 pe domeniul Porumbacului existau 32 pietre de sare.¹

Categoriile sociale²

Masa mare a supușilor o constituiau *iobagii* înscrși în latină „coloni” sau „iobagiones”, în cea maghiară „iobagi”. Ei constituiau proporție covârșitoare a populației. *Starea lor materială* era diferențiată. Majoritatea posedau sesii. Obligațiile feudale ale iobagilor erau deosebit de grele și constau în: 1) censul sau darea; 2) daturile sau darurile; 3) munca sau robota pe domeniul feudal; 4) dijma sau zeciuiala.

Jelerii „inquinii” apar în proporție mai mică (sub 5%). În limba maghiară jelerii sunt consemnați sub titlul „sellsrek”. Situația de jeler era mai mult temporară, jelerul stabilindu-se și luând asupra sa pământ se putea transforma ușor în iobag. Sub denumirea de jeler, se înțelegeau oameni fără sesie (pământ), fără casă proprie, locuind la alții. Deseori ei sunt numiți și „munteni”. Jeleri, munteni găsim înregistrați mai ales în Porumbacu de Sus și în satele de munte.

Nobilii erau înscrși obișnuit „nobili” și erau supuși ai domeniului. Apar mai mult în conscripțiile orașului Făgăraș și mai rar la sate, unde sunt înscrși împreună cu boierii.

Boierii români din Țara Făgărașului, destul de numeroși în urbariile și conscripțiile vremii, au fost asimilați pe parcurs cu libertinii și erau considerați slujitori ai cetății Făgărașului, un fel de mici boieri, cavaleri ai cetății. Moșiile lor erau de proporții reduse. Deseori iobagii apar în conscripții cu o situație materială mai bună decât a boierilor. Erau scutiți de obligațiile iobăgiei.

Vecinii erau supușii boierilor. În urbariile din 1632 și 1637 nu sunt înscrși. Ei apar numai în urbariile din 1640, în listele boierilor, nu nominal, ci numai numeric, pentru faptul că ei nu erau supuși ai domeniului ci numai ai boierilor. Intenția principelui de a lua de la boieri

pe vecini transformându-i în iobagi și de a-i reduce astfel pe boieri nu numai în rangul lor, ci și de a-i desființa ca stăpâni.

Libertinii erau o categorie de iobagi scutiți de slujbele obișnuite iobăgești, pentru a face serviciul militar și alte servicii domeniiale.

Situația libertinilor era temporară, putând fi oricând readuși în slujbele obișnuite iobăgești. Numărul lor nu poate fi bine precizat. Deseori ei apar înscrși împreună cu boierii. Serviciul militar îl făceau călare, la fel ca boierii. Principele era interesat în contopirea boierilor cu libertinii, urmărind lichidarea boierilor și aducerea întregii populații în situația de supuși ai domeniului.

Dărăbanții erau categoria militară în serviciul cetății adică miliția ei permanentă. Majoritatea dintre ei erau plătiți pentru serviciul prestat și erau de regulă recrutați din rândurile orașenilor, având casă și domiciliul în Făgăraș. O parte din dărăbanți erau neplătiți, fiind scoși din rândul iobagilor de pe sate și drept plată erau scutiți de obligațiile iobăgiei la fel ca libertinii. În urbariul Scoreiului din 1637 găsim înscrși ca dărăbanț al cetății Făgărașului pe Solomon Burza.

Urbariile cuprind și preoții existenți în cele 6 sate, pe cerșetori, pe infirmi și neputincioși, pe cei fugiți și gospodăriile pustiite.

În urbariul din 1632 și 1648 situația domeniului Porumbac se prezenta astfel:

Anul	Sate	Coloni (iobagi)	Vă- duve	Fii	Fu- giți	Sesii pusti	Pre- oți	Boieri	Libertini	Inquilini	Total gospodării
1632	6	300	21	512	4	18	-	6	8	9	334
1648	6	439	-	762	7	32	11		17	38	505
Dife- rență	-	139	-	250	3	14	-		3	29	231

Sarcinile feudale ale supușilor¹

În această perioadă, obligațiile feudale ale supușilor erau următoarele:

1. **Censul.** Urbariul din 1632 înregistrează la fiecare cap de familie din Scorei sub titlul de „censul” (în ungurește „ado” = dare) obligația în bani a acestuia. Supușii plătesc censul de două ori pe an, de regulă la Crăciun și la Rusalii. La cel de la Crăciun se adaugă

¹ *Ibidem*, p. 88-90.

² *Ibidem*, p. 17-21.

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, Vol. I, p. 35.

50 dinari numiți „banii postului“, iar la Rusalii se adăuga un florin sub numele de „bani de argint“.

Urbariul nu spune după ce criterii se repartiza censul. Faptul e că repartizează inegal și în subdiviziuni: doi fl., 1,50 fl., 1 fl., 0,05 fl., 0,25 fl.

Scutirile erau rare, fiind scutiți doar unii săraci sau neputincioși. Nu erau scutite nici văduvele. În schimb erau scutiți nobili, boierii și preoții. În anul 1632 iobagii din Scorei plăteau 67 de florini dare sau cens, iar văduvele 6 florini. În anul 1648 iobagii au plătit 84 de florini.

2) Darurile sau daturile. Iobagii din Scorei și cei din domeniul Porumbacului erau obligați în anul 1648 să dea zece găini de iobag, drept daruri. Aceștia se plâng, deoarece mai înainte n-au dat decât ună. Toamna, fiecare iobag era dator cu o găleată de grâu, o găleată de ovăz, cinci căpățâni de varză, 12 păsări. Fiecare sat era dator cu două cupe de unt dacă satul era mai mare și 4 sau 3 dacă satul era mai mic. Când se strângea ghinda, fiecare sat trebuia să ducă o găleată de ghindă și câte un toc de rășină. Iarna, fiecare sat era dator cu o căprioară sau în loc 16 găini.

3. Dijmele:

a. Dijma din semănături. Iobagii din Scorei, la fel ca cei de pe domeniul Porumbacului, la început dădeau dijma din grăunțe, în funcție de „censul“ la care erau impuși. Astfel, iobagul cu censul de 1 florin dădea o găleată de grâu și o găleată și două mierțe de ovăz. Cel cu darea de 70 și 50 de bani tot așa, iar iobagul cu 25 de bani (dinari) numai o găleată și două mierțe ovăz. Principele Gabriel Bethlen desființează în 1632 datul în grăunțe, înlocuindu-l cu dijma în clăi.

b. Datul sau dijma porcilor. Dijma porcilor n-a ajuns dijma adevărată, ci a rămas un dat care evoluează spre dijma. În Scorei, se dădea tot din 15 porci unul. Datul porcilor se numea goștină, ca în Tara Românească.

c. Datul sau dijma oilor. Nici în dijmuirea oilor nu s-a ajuns la dijma propriu-zisă. În 1632 iobagii din Scorei erau obligați să dea tot din 15 oi una. Dacă oile cuiva nu ajung la 15, se adaugă cu ale altui și așa se dijmuiau.

d. Dijma albinelor. În anul 1632 urbariul prevedea că de fiecare dată stupii iobagii sunt datori să dea în dijma unul cât mai bun.

4. Slujbele. (Obligația în muncă.) După instrucțiunile lui Gabriel Bethlen, obligațiile în muncă au fost stabilite la o săptămână de

trei cu excepția muncilor de sezon din timpul verii, când iobagii puteau fi trimiși la muncă oricând. În Scorei, cât și pe întreg domeniul Porumbacului, în 1632 iobagii slujesc tot a treia săptămână, iar vara li se potrivea slujbele după timp (e vorba de arat, cosit, secerat, cărat, semănat). Textul prevedea că văduvele slujesc ca și ceilalți iobagi, cu vite, ajutate de fii lor.

5. Starea materială a supușilor. Înscriserile urbariilor ne dezvăluie o bază social-economică puternică a populației de supuși, relativ numeroasă, populație agricolă și crescătoare de animale.

Numeroasele conscripții ale Scoreiului din secolul al XVII-lea, ne oferă posibilitatea de a urmări creșterea și dezvoltarea economică a Scoreiului în acest secol. Pentru prima jumătate a secolului al XVII-lea redăm în întregime conscripțiile din anii 1632, 1637 și 1648. Antetele acestor conscripții sunt redată în limba latină și în limba maghiară. Numele locuitorilor sunt deseori maghiarizate sau scrise greșit. Cei care au consemnat aceste urbarii și conscripții nefiind români, scriau numele supușilor fie după auz, fie aplicând scrierea fonetică maghiară. În cele trei conscripții ce le redăm în continuare, vom trece numele supușilor în transcrierea românească. Conscripția Scoreiului din 1632, ne redă oglinda Scoreiului de acum 350 de ani, cuprinzând numele iobagilor capi de familie, numărul fiilor, averea mobilă și censul-darea.

Redăm în continuare conscripțiile Scoreiului din 1632 și 1637:

Anul 1632		Conscripția Scoreiului din anul 1632 ¹							
		Szkore integra possessio							
Nr. crt.	Nomina colonorum (iobagilor)	Fily	Equi	Bov.	Vac.	Ov.	Porc.	AP.	Census
1	2	Fii	Cai	Boi	Vaci	Oi	Porci	Stupi	Dare
		3	4	5	6	7	8	9	10
	1. Oprea Basarab (jide)	-	3	8	4	60	24	2	2 fl.
	2. Oprea Cercel	4	1	4	4	10	10	-	2 fl.
	3. Oancea Frățilă	1	-	2	2	6	4	2	2 fl.
	4. Toader Chirion	3	2	4	4	5	12	-	2 fl.
	5. Stan Stroia	3	1	2	2	4	2	-	2 fl.
	6. Crăciun Bușca	4	2	6	4	1	11	-	2 fl.
	7. Oprea Tera	4	4	4	4	20	5	-	2 fl.
	8. Achim Oancea	3	1	-	3	-	7	-	1,5 fl.
	9. Bucur Chiravola	2	2	8	3	-	2	-	2 fl.

¹D. 35.Prodan, *Op. cit.*, p. 279.

10. Onu Tera	4	1	4	6	25	10	-	2 fl.
11. Florea Burlea	3	-	2	4	-	2	2	2 fl.
12. Stan Popelca	2	1	-	4	-	1	-	2 fl.
13. Streza Solomon	-	1	6	2	-	3	2	2 fl.
14. Oprea Oancea	-	-	-	4	-	3	-	2 fl.
15. Oprea Barbu	2	-	3	3	4	4	1	2 fl.
16. Oprea Vulcu	3	-	3	2	-	3	-	2 fl.
17. Stan Lupu	2	3	4	6	8	8	1	2 fl.
18. Radu Grecu	-	-	4	2	-	2	-	2 fl.
19. Toader Ioan	3	2	6	4	10	10	-	2 fl.
20. Comşa Chirion	3	-	4	5	20	3	1	2 fl.
21. Oprea Chirion	2	-	4	4	2	1	-	2 fl.
22. Stan Toader	1	-	2	3	-	3	-	2 fl.
23. Man Oancea	2	-	-	2	-	-	-	1 fl.
24. Stanciu Burz	1	-	3	2	-	2	-	2 fl.
25. Lupu Chirion	2	-	4	3	4	1	-	2 fl.
26. Ioan David	1	1	4	4	5	1	-	2 fl.
27. Stoica Oancea	1	-	2	3	-	-	-	2 fl.
28. Oprea Iuga	-	1	-	-	-	-	-	1 fl.
29. Iuga Popelca	3	-	1	1	-	2	-	1 fl.
30. Oprea judele	4	-	1	3	-	-	-	2 fl.
31. Oprea Popelca	6	-	1	3	-	-	1	2 fl.
32. Şerban Popelca	3	1	4	1	5	3	-	2 fl.
33. Banciu Chirion	6	2	6	2	10	1	2	2 fl.
34. Rusu Radu	2	-	-	3	-	3	-	2 fl.
35. Solomon Bica	-	1	-	1	-	-	-	0,5 fl.
36. Bucur Stoian	3	3	6	6	30	10	1	2 fl.
37. Man Orza	3	2	6	4	20	5	2	-
Total coloni:	86	35	118	117	249	158	18	67 fl.
1. Soţin lui Comşa	3	1	1	2	-	-	-	1,5 fl.
2. Soţia lui Rusu	3	-	4	3	-	1	-	2 fl.
3. Tomoaia Chirioana	1	-	-	1	-	-	-	1,5 fl.
4. Stâncioaia	-	-	2	1	-	5	-	1 fl.
5. Stâncioana Chiravole	2	-	-	1	-	-	-	1 fl.
Total văduve: 5	9	1	7	8	-	6	-	6 fl.

Anul 1637

Conscripţia Scoreiului din anul 1637¹

Szkore integra possessio

Nr. crt	Nomina colonorum Numele colonilor (iobagilor)	Fily Fii	Equi Cai	Bov. Boi	Junc Junc i	Vac. Vacii	Ov. Oi	Porc. Porci	AP. Stupi	Census Dare
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11 fl.
1.	Stanislav Bucşa	3	-	6	-	4	-	28	-	2 fl.
2.	Comşa Chiravola	2	4	4	5	6	36	12	1	2 fl.
3.	Ioan Chiravola	1	-	-	-	-	-	-	-	-
4.	Oprea Basarab	3	2	4	-	2	35	6	2	2 fl.
5.	Ioan Toader	2	2	6	-	3	37	8	3	2 fl.
6.	Bucur Chiravola	1	2	6	-	4	7	1	2	2 fl.
7.	Oprea Cercel	4	2	6	2	4	20	10	-	2 fl.
8.	Man Oancea	3	-	-	2	3	-	1	-	1 fl.
9.	Toader Chiravola	2	5	6	2	8	20	18	-	2 fl.
10.	Stan Chiravola	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Stoia Stan	-	6	6	5	5	60	10	2	2 fl.
12.	Oprea Stoian	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	Oprea Chiravola	2	1	4	2	3	13	5	-	2 fl.
14.	Banciu Chiravola	3	2	6	3	3	5	3	1	2 fl.
15.	Oprea Chiravola	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16.	Ioan Chiravola	1	-	2	-	1	-	-	-	1 fl.
17.	Solomon Bica	1	-	-	-	2	9	1	-	1 fl.
18.	Iuga Gugul	2	1	1	-	3	11	3	-	1 fl.
19.	Radu Gugul	-	3	-	-	1	7	1	-	1 fl.
20.	Lupu Chiravola	2	-	6	3	2	15	8	-	2 fl.
21.	Bucşa Frăţilă	-	-	2	4	-	8	1	1	2 fl.
22.	Stan Lupu	2	3	6	4	3	10	17	2	2 fl.
23.	Oprea Tera	4	2	8	6	5	50	20	2	2 fl.
24.	Toader Tirea	1	-	-	-	-	-	-	-	2 fl.
25.	Tirea Ioan	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26.	Stan Stroia	4	-	2	-	4	-	3	-	2 fl.
27.	Stanciu Vulcu	4	1	6	1	3	4	5	-	2 fl.
28.	Oprea Vulcu	3	-	2	-	2	-	4	-	2 fl.
29.	Florea Burlea	4	-	6	2	3	2	4	3	2 fl.
30.	Ioan David	3	1	4	3	3	15	5	1	2 fl.
31.	Comşa Solomon	-	-	4	3	2	-	2	-	2 fl.
32.	Oprea Barb	1	1	6	3	5	15	7	3	2 fl.

D. Prodan, *Op. cit.*, p. 592-593.

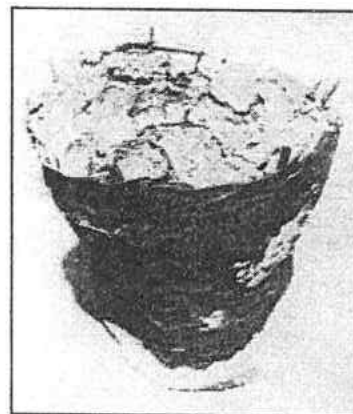
33. Oprea Barb	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34. Oprea Toader	-	1	3	3	2	-	4	-	2 fl	-
35. Oprea Ioan judele	3	-	2	2	2	-	3	-	2 fl	-
36. Maniu Micu	2	-	-	4	3	-	1	-	2 fl	-
37. Stpoca Oancea	1	1	3	1	1	2	2	-	2 fl	-
38. Radu Micu	-	-	-	-	2	-	2	-	1 fl	-
39. Achim Oancea	2	-	-	2	3	-	3	-	2 fl	-
40. Bușca Oancea	1	-	-	1	1	-	2	-	0,25 fl	-
41. Streza Basaraba	1	2	-	-	-	4	-	-	1,50 fl	-
42. Streza Solomon	2	4	3	2	2	11	7	1	2 fl	-
43. Comșa Oancea	4	-	4	-	4	-	7	-	2 fl	-
44. Stanciu Burz	1	-	2	3	2	-	6	-	1,5 fl	-
45. Iuga Popelca	3	-	2	-	1	-	-	-	1,5 fl	-
46. Onu Tera	2	2	6	1	5	90	15	-	2 fl	-
47. Stanciu Tera	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48. Șerban Popa	3	2	4	2	3	26	2	-	2 fl	-
49. Oprea Popelca	3	1	-	-	2	1	-	-	1 fl	-
50. Maniu Beril	4	1	2	1	1	4	3	-	1,5 fl	-
51. Rudu Radu	2	-	3	1	2	-	3	-	2 fl	-
52. Ioan Frățilă	-	-	2	-	1	-	-	-	1 fl	-
53. Maniu Orza	-	2	6	2	7	60	15	-	2 fl	-
54. Halmaghi Orza	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
55. Streza Tera	4	-	4	1	4	15	7	-	2 fl	-
56. Solomon Bucșe	3	-	2	3	2	-	1	-	1 fl	-
Văduve:										
1. Stanca Popelcoaia	2	1	4	-	1	-	2	-	2 fl	-
2. Tomoaia Chiravola	1	-	-	-	2	-	1	-	1 fl	-
3. Stancoaia Halmaghi	-	-	-	3	2	-	2	-	1 fl	-
Total coloni = 51	166	55	159	82	143	589	283	24	84,25	-

Notă: Menționăm că în conscripția anului 1637 numărul gospodăriilor înregistrate este de 51 de poziții. La 5 poziții sunt înregistrate fiii gospodăriei iobăgești, fără avere mișcătoare. De aici rezultă diferența de 5 poziții în plus. Cele 5 poziții sunt următoarele: 9, 11, 23, 46 și 54.

Starea supușilor era diferențiată, departe de uniformitate, scara diferențială este însă destul de largă. Dacă la un capăt găsim săraci fără via la celălalt găsim mulți înstăriți, care se ridică mult deasupra mediei. Dăm câteva exemple de mari înstăriți din Scorei în anul 1637.

Nr. crt.	Numele colonilor (iobagilor)	Fii	Cai	Boi	Junci	Vaci	Oi	Porci	Stupi	Total capete
1.	Toader Chiravola	2	5	6	2	8	20	18	-	59
2.	Stoia Stan	-	6	6	5	5	60	10	2	94
3.	Marcu Orza	-	2	6	2	7	60	15	-	92
4.	Oprea Tera	4	2	8	6	5	50	20	-	93
5.	Onu Tera	2	2	6	1	5	90	15	-	119

Comparând conscripția Scoreiului din 1637 cu cea din 1632 constatăm o diferență simțitoare în ce privește creșterea numărului de animale, ceea ce dovedește că iobagii constituiau o populație de agricultori și crescători de animale, și că între 1632 și 1637 pentru populația Scoreiului a fost o perioadă de prosperitate economică.

Caș pentru păstrarea meiului, secarei și orăzului din sec. 16-17, confecționat din nucle împletite înfipte într-o talpă de lemn cioplită. În interior cașul este lipit cu pământ (se află în muzeul școlii).

Anul 1637 poate fi considerat anul cel mai prosper an economic al Scoreiului din tot secolul al XVII-lea. În conscripțiile efectuate după anul 1637 puterea economică, reprezentată prin numărul animalelor, este într-o continuă scădere. Pentru a reliefa acest lucru, vom prezenta în continuare tabele comparative între situația economică a anului 1637 cu cele din anii când s-au efectuat urbarii și conscripții în Scorei, atât înainte cât și după 1637.

Iată cum arată situația centralizatoare a anului 1637 comparativ cu anul 1632:

Anul	Total coloni	Fii	Cai	Boi	Vaci	Junci	Oi	Porci	Total
1632	42	56	36	125	125	-	249	159	692
1637	51	106	55	159	142	82	589	283	1310

Creșterea numărului de animale în anul 1637 comparativ cu anul 1632 iese mai mult în evidență dacă facem media numărului de animale ce revin pe o gospodărie iobăgească.

Anul	Cai cap.	Boi cap.	Vaci cap.	Junci cap.	Oi cap.	Porci cap.	Numărul mediu de animale pe gospod. (capete)
1632	0,83	2,97	2,80	-	5,92	3,76	18,2
1637	1,96	3,11	2,97	1,60	11,56	5,55	25,6

Supușii din Scorei posedau în anul 1637, după cum s-a amintit, un număr de 1310 capete de animale revenind în media 25,6 capete de animale pe gospodărie.

Dintre speciile de animale crescute 1637, cel mai mare număr îl reprezentau oile, revenind în medie 11,56 capete pe gospodărie. Oieritul era ocupația străveche a scorenilor datorită condițiilor naturale ale zonei, pășuni întinse submontne și pășuni alpine.

Urbaniul Scoreiului din 1637 ne dezvăluie și o situație detaliată privind numărul crescătorilor de oi și capre din Scorei, numărul oilor și repartitia acestora în grupe de vârste și sexe.

Prezentăm în continuare conscripția oierilor din Scorei, făcută în anul 1637 (oi și capre):

Total iobagi deținători de oi	oi	berbeci	noatini	berbecuți	capre	țapi	tineret	
							capre	țapi
30	304	3	163	67	14	4	7	6

Trăcan (trepied) iobănesc cu ceaun pentru pregătirea hranei la foc, în natură

Pentru o mai bună cunoaștere a situației social-economice a Scoreiului în prima jumătate a secolului al XVII-lea redăm în continuare situația centralizatoare pe anul 1648, care cuprinde toate categoriile de populație: iobagi, boieri, preoți:

Nr. crt.	Categ. sociale	Total cap fam.	Nr. copiilor	Cai	Boi	Vaci	Junci	Oi	Porci	Stupi	Total anim.
1.	Coloni	56	94	38	110	126	80	304	145	16	823
2.	Boieri	9	10	26	33	33	18	35	83	6	218
3.	Preoți	2	3	5	9	11	12	11	28	1	76
Total:		67	107	69	152	170	110	370	256	23	1117

Numărul mediu de animale ce revin pe o gospodărie iobăgească și boierească se prezintă astfel:

Total gospod.	Cai cap.	Boi cap.	Vaci cap.	Junci cap.	Oi cap.	Porci cap.	Stupi	Total nr. mediu pe familie
Iobagi: 56	0,68	1,95	2,25	1,42	5,78	2,59	-	14
Boieri: 9	2,80	3,60	3,60	2,00	4,00	9,20	-	25,3
Preoți: 2	-	-	-	-	-	-	-	-

Făcând o comparație între numărul mediu de animale ce a revenit unei gospodării iobăgești în „anul de vârf” 1637, cu numărul mediu de animale ce revin boierilor în anul 1648, constatăm următoarele:

Categ. socială	Anul	Nr. mediu de animale pe specii						Nr. mediu de animale pe cap de familie
		Cai	Boi	Vaci	Junci	Oi	Porci	
Iobagi	1637	1,8	4,7	2,6	-	11,5	5,5	25,6 capete
Boieri	1648	2,8	3,6	3,6	2,00	4,0	9,2	25,3 capete

Din această situație comparativă, precum și din situația privind cele mai avute familii iobăgești din anul 1637, se vede diferența dintre boieri și iobagi în ce privește starea lor materială, care era nesemnificativă în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Deosebirea constând în faptul că boierii erau scutiți de obligațiile feudale, fiind oameni liberi.

Instrucțiunile economice ale celor doi principii organizatori ai domeniului Făgăraș, Gabriel Betheln și Rakoczi vizau dezvoltarea economiei feudale a domeniului; pentru supuși legile nu erau așa de aspre ca în celelalte comitate feudale ale Transilvaniei.

Bethlen avea idei largi mercantile, iar Rakoczi a fost un bun

economist agrar al vremurilor sale. Urbaniile și conscripțiile din prima jumătate a secolului al XVII-lea ne dezvăluie o puternică bază social-economică, sate relativ mari și o populație de agricultori și crescători de animale. Iobagii mai păstrau încă din libertățile și avantajele economice avute mai înainte, din beneficiile pământului, apelor, pădurilor, minților, din drepturile de a ține mori, joagăre și piue.

Iobagii din Scorei, ca urmare a noilor instrucțiuni economice și organizatorice ale celor doi principii, au înregistrat o simțitoare creștere a puterii economice, devenind mari crescători de animale.

Conscripția din 1637 ne-a dezvăluit că iobagul Onu Tera poseda 119 capete de animale, iar iobagii Oprea Tera, Marcu Orza și Stan Stoia peste 90 de capete fiecare.

Cele 67 de gospodării existente în Scorei în anul 1648 posedau 1117 capete de animale, revenind în medie pe fiecare familie un număr de 17 capete. Se poate afirma că situația raportată la numărul animalelor existente în 1648, era încă destul de bună.

Dacă facem însă o comparație a situației materiale a iobagilor crescători de animale în 1648 față de 1637, se constată o scădere destul de mare a numărului mediu de animale ce revine unei familii de iobagi, de la 25,6 capete în 1637 la 17 capete în 1648. În 11 ani s-a produs o scădere de 8,9 capete pe familie, ceea ce reprezintă un procent de 38%.

Starea materială a supușilor din Scorei a tuturor supușilor din domeniul princiar al Făgărașului, începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea se va deteriora vertiginos.

Urbaniile și conscripțiile din această jumătate de secol ilustrează continua decădere a stării social-economice a tuturor categoriilor sociale și în special a iobagilor. Calculele făcute pe baza datelor furnizate de conscripția din 1664 ne arată că numărul mediu de animale pentru o familie a scăzut la 6, iar în anul 1680 la 5,4 capete. Zeci și zeci de iobagi sunt declarați în conscripții „fugitivi” și „dezertori” de pe moșia domeniului. Numai în 1664 se semnalează 27 de dezertori și fugiți. Zeci de sesii rămân pustii, iar populația satelor începe să scadă an de an. Care sunt cauzele acestui „dezastru” abătut asupra Scoreiului și nu numai asupra lui? Acestea trebuie căutate în tendința principilor din a doua jumătate a secolului al XVII-lea de a restrânge vechile drepturi și libertăți, tendința de a reduce treptat raporturile la un singur stăpân și o singură masă de supuși, transformând Țara Făgărașului într-un domeniu feudal ca toate celelalte.

În această perioadă, în Transilvania apar legiuri feudale cu urmări

deosebit de grave pentru români: „Aprobatele”, întocmite în 1653 și „Compilele” în 1669. Aceste legiuri, alcătuite pe baza hotărârilor dieței Transilvaniei dintre anii 1540-1569, consfințesc sistemul politic nedrept, bazat pe „Unio trium nationum”, adâncind și mai mult inegalitatea dintre nobili și supuși. Noile legiuri precizează și aprobă statutele religiilor recepte, recunoscute oficial: catolică, luterană, calvină și unitariană.

Regimul social, datorită legislației feudale și fiscalității excesive, a devenit deosebit de împovăraător pentru românii din Transilvania, care sunt considerați de „aprobate și compile” ca națiune tolerată, atât ci cât și religia lor.

Conscripția Scoreiului din anul 1664 ilustrează deja urmările intensificării exploatarea feudale. Numărul populației, respectiv al iobagilor, este cu mult mai redus față de anul 1648, din cauza fugii țăranilor de pe moșia domeniului, iar situația economică, deosebit de slabă comparativ cu anul 1637.

Urbaniul Scoreiului din 1664, pe lângă datele statistice referitoare la supuși și la averea lor mobilă (animale) furnizează date despre dezertori și fugiți, despre boieri, precum și despre terenurile arabile ale Scoreiului, despre lunci și fânețe, despre apele și pădurile folosite de scoreni.

Redăm în continuare textul urbaniului din anul 1664, referitor la Scorei: (a se vedea Anexa 4.)

În același timp, obligațiile iobagului față de stăpâni: darurile, dijma, cenzul și robota cresc an de an, iar libertățile le sunt mereu îngădite, dreptul de liberă strămutare, de a-și lăsa moștenire bunurile agonisite etc.

Împotriva acestor samavolnicii, iobagii își manifestă nemulțumirea în diferite chipuri, după cum le îngăduiau împrejurările: împotrivirea la plata dijmei, refuzul de a executa robota, nesupunerea în fața legilor, răzvrătirea, focul, fuga de pe o moșie pe alta sau în Țara Românească, haiducia etc.

Conscripțiile Scoreiului din secolele XVII și XVIII ne oferă câteva exemple de nesupunere și diferite forme de luptă folosite de scoreni împotriva nedreptei și crudei iobăgii.

Astfel, în 1661 slujnica lui Oprea Morariu, fiica iobagului Onca se răzună pe stăpânul său, dând foc colibeii sale din apropierea pădurii unde erau adăpostiți stupii principesei Ana Bomeniza. „Morariu Oprea din Scorei în anul 1662 se plânge smerit principesei că slujnica sa, fiica

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, p. 90.

¹ D. Prodan, *Urbaniile Țării Făgărașului*, Vol. II, 1651-1680, Editura Academiei R.S.R., București, 1976, p. 295-296, 297.

lui Onea, iobagul Provizului Șerban în anul trecut după năvălirea tătarilor i-a pus foc colibeii sale din preajma pădurii arzând acolo stupii principesei. Din cauza aceasta cere pios principesei să dea porunca lui Șerban ca sluga sa (Onea) să plătească despăgubire 6 florini ungurești și să chibzuiască ca sluga sa să nu mai rămână după cum spune legea¹.

Originalul plângerii se află în Biblioteca Fil. Acad. Cluj, Arhiva Istorică, Socoteli princiare.¹

Urbăriile dintre anii 1650-1700 țin cu regularitate evidența fugarilor înregistrându-i cu numele, menționând anul plecării, unde se află ocupația de acolo. În cele mai multe cazuri nu se cunoaște locul unde au fugit, notându-se în acest caz „nu se știe unde se află” sau „nu se știe unde pribegeste”. Creșterea obligațiilor feudale determină tot mai mulți iobagi din Scorei să-și ia lumea-n cap, trecând după cum era și firesc peste munți, prin „Vama cucului”, la frații lor mai liberi în Țara Românească, unde exploatarea nu era atât de aspră și atât de perfect instituționalizată. Cel ce fugea în alte sate sau alte districte sau scaune erau adeseori prinși și trimiși la locul de unde au fugit. Din această cauză majoritatea fugarilor preferau trecerea peste munți.

Conscripția anului 1664 ne dezvăluie că 27 de iobagi coplesii de lipsuri, de obligații și servituți și-au părăsit gospodăriile, avutul lor și odată cu ele și obligațiile feudale. Iată numele celor 27 „deserte” sau „fugitivi”, cum erau numiți: Oprea Vulcu, Solomon Mihael, Oprea Cișmaș, Stoica Stoia, Ioan Marini, Toma Huia, Stoica Oancea, Oancea Achim, Bucșa Achim, Ioan Vistean, Maniu Basarab, Comșa Serban, Komșa Serban, Crăciun Rusu, Iuga Colon, Stan Toader, Oprea Basarab, Vlăd Barb, Halmaghi Orza, Comșa Oancea, Halmaghi Sinte, Stanislav Cercel, Oprea Morar, Toma Chiravola, Iuga Popelca, Oprea Chiravola Radu Căpățână.

Din datele cuprinse în urbariul din 1664, privind aspectul social-economic, reies următoarele:

Nr. gospodăriilor iobăgești	Nr. copiilor	Total animale pe specii						Total anim.	Nr. mediu de anim. pe gospodărie
		Cai cap.	Boi cap.	Juninci cap.	Vaci cap.	Oi cap.	Porci cap.		
26	42	5	30	32	42	53	30	156	6

Dacă în anul 1637 numărul mediu de animale pe gospodărie era de 25,6 în anul 1664 numărul mediu de animale pe cap de gospodărie a ajuns la 6, o scădere de 74,8%.

Numărul iobagilor capi de familie din anul 1664 (total 29) a scăzut față de anul 1648 (total 56) cu 27, scăderea reprezentând 48,3%.

Cauza principală este fuga de pe domeniu, din cauza exploatării, devenită insuportabilă. În anul 1664 pe domeniul Porumbacului la darurile sau „daturile” anterioare se adăugau și vite de tăiat, miei, găini, unt, ovăz, piei de vulpe etc.¹

Primarul satului la acea dată era Bucur Burlea. Se consemnează că Ioan Morar este tâmplar, iar la Crăciun Cocos se menționează că a fost tăiat de turci. Existau 3 preoți, despre care se spune: „preotul Popa Stanciu este boier și trăiește pe pământ boieresc, iar popa Cosma și popa Ion sunt țărani și locuiesc pe pământ iobăgesc”.²

Despre boieri se consemnează următoarele: „Andrei Diacu senior și Comșa Bucur, au demonstrat că sunt boieri cu scrisoarea lui Gheorghe Rakoczi, dată în Alba Iulia la 1 noiembrie 1643, prin care confirmă scrisoarea de la Stefa Mailat. Teleky Mihaly a prezentat o scrisoare de la Gheorghe Rakoczi junior, cu data de 15.III.1654, publicată în dieta țării, dar despre succesiunea boieriei sale nu are nimic. Bucur Chiravola prezintă scrisoarea Măriei Sala Doamna noastră de acum, cu data de 16.III.1664, datând Cluj prin care Măria Sa, pe el și pe urmașii lui, pe linie bărbătească, îi scoate din rândurile țăranilor pe veci și-l consideră în rândurile adevăraților boieri.”³

Despre terenurile arabile se menționează următoarele: „Sunt două hotare: unul în câmpul de jos în Luncă, unde se pot semăna 50 câble sămânătură și hotarul de sus, unde se pot semăna 35 câble, fiind pământ pentru ovăz”.⁴

Lunci și fânețe: „Lunci sunt patru: 1) în Zăvoi; 2) la Scorelul cel Bătrân; 3) la Capul Poienii; 4) la Dumbravă, unde în timp de recoltă bună se recoltează cca. 200 care de fân”.⁵

Fluvii și ape: „Are acest sat un pârâu, o vale rea în care nu crește decât ceva pește alb și pe care boierii au două mori cu câte o piatră de la care iau vamă o zecime”.⁶

N.B. „Acest sat, în acest an a fost obligat la plată 270 de florini, din care jumătate au dat-o la Făgăraș în ziua de Sfântu Gheorghe, iar în ziua de Sfântu Mihai au dat domnului provizor suma de 135 de florini,

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, Vol. II, p. 23.

² *Ibidem*, p. 297.

³ *Ibidem*, p. 297.

⁴ *Ibidem*, p. 297.

⁵ *Ibidem*, p. 297.

⁶ *Ibidem*, p. 297.

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, Vol. II, p. 235.

și cu dările în acest an să-i mai lase în pace“.¹

Păduri: „Acest sat are o bună pădure de stejari cu ghindă și ar putea îngrășa din ea o mie de porci. Câte odată și Măriile Lor mănâncă din ea cât vor (din pădure). Are și pădure de brazi bună. În Dumbrava este o bună bucată de stejari, dacă se face ghindă se poate îngrășa 50-60 de porci“.² Când este vorba de pădurile de stejar, în conscripții se apreciază totdeauna cantitatea de ghindă și aproximativ câți porci se pot îngrășa cu ghinda din pădurea respectivă. Scoreiul era obligat să predea anual câte o găleată de ghindă.

Se poate constata din relatările conscripției anului 1664, cât și din conscripțiile următoare efectuate în anii 1674, 1676 și 1680 că preoții erau diferențiați în două categorii: a) preoți proveniți din boieri și b) preoți proveniți din iobagi, menționându-se și originea moșiei pe care aceștia „stau“, boierească sau iobăgească. Boieria preoților trebuia dovedită cu acte. Mult timp preoții proveniți din rândul iobagilor au fost asimilați în rândul acestora, fiind supuși obligațiilor feudale.

În ce privește pe fiii preoților, articolul 3 din „Approbtac Constitutiones“ spune următoarele:

„Pe fiii preoților valahi, dacă nu sunt preoți imediat ce se căsătoresc și își câștigă singuri existența să-i pretindă înapoi la fel ca pe ceilalți iobagi“.

Boierii la rândul lor trebuiau să-și probeze prin acte doveditoare boieria. Se urmăreau în mod vizibil documentele nobiliare ale boierimii în toate conscripțiile și urbariile secolului al XVII-lea, spre a se găsi pretexte pentru limitarea drepturilor și libertăților de care ei făceau uz pe baza diplomelor primite sau pentru a fi trecuți în rândul supușilor. În rândul boierilor, conscripția din 1644 menționează familia nobilă maghiară Teleky Mihaly, care în scurt timp va acapara moșii întinse și în satele vecine Cârțișoara, Porumbac și Arpaș, creându-și un adevărat domeniu feudal, enclavă străină în mijlocul masei de români făgărășeni. Crunta exploatare la care vor fi supuși iobagii români în anii ce urmează pe moșia viitorului conte Teleky va fi demascată de iobagii cu ocazia unei anchete imperiale din anul 1726.

Despre boierul Andrei Diacu se face mențiunea că are un frate care a plecat (fugit?) cu un copil de 10 ani, dovadă că boierii nu mai pot susține situația din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Boierul Andrei Scorei și fiul său, menționați în conscripția anului

¹ Ibidem, p. 297.

² Ibidem, p. 297.

1648, nu mai apar în conscripția anului 1664.

Și după 1664 fuga iobagilor de pe moșia feudală-domenială se întindește an de an. „Fuga“ a început să alarmeze pe stăpânii domeniului și să devină o preocupare permanentă pentru administrație. Se ține evidența oricărui iobag fugit sau plecat în vreun fel, pentru a fi urmărit, revendicat și readus, așa cum prevedeau legiurile feudale privind legarea de glie a iobagilor.

Fuga în masă a iobagilor de pe domeniul princiar-feudal al Făgărașului în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, determină pe stăpâni să folosească diferite forme pentru îngrădirea fugii și pentru readucerea fugarilor. Astfel, în 1668 la Făgăraș se procedează la ascultarea fruntașilor satelor privind iobagii fugiți de pe domeniul Făgărașului.

La 12 noiembrie 1668 din Scorei sunt ascultați asupra iobagilor fugiți următorii fruntași: Halmaghi Stanciu (60 ani), Stefan Deacu (40 ani), Popa Ioan (28 ani), David Mihail (30 ani) judele satului, Ioan Lupu (50 ani), Oprea Cercel (30 ani), Stanciu Tera (50 ani), Streza Stoian (80 ani), Maniu Stoian (60 ani), Stanislav Chiravola (40 ani), Stan Stoica (25 ani).

Iată numele celor 24 de iobagi fugiți: Toader Oancea, Crăciun Coș, Crăciun Rusu, Ioan Vistean, Oprea Oancea, Ioan Huia, Stanciu Beril, Comșa Beril, Oprea Stroia, Iuga Gugul, Oprea Barb, Halmaghi Chiravola, Oprea Stoian, Ioan Banciu, Oprea Rusu, Maniu Basarab, Stoica Barb, Achim Rusu, Nicula Fănar, Ioan Tera, Ioan Basarab, Achim Radu junior, Toader Oancea junior, Oprea Barb junior.

Legarea de glie nu mai constituia o garanție pentru stăpâni privind păstrarea iobagilor, care folosesc noi forme de luptă pentru a găsi condiții mai bune de viață înfruntând legea, pedepsele și sancțiunile prevăzute de legi.

Rămași fără brațele de muncă necesare lucrării moșiilor, nobilii nu mai respectă nici ei prevederile legii privind retrocedarea iobagilor fugiți și adăpostiți pe moșiile lor. Căutarea de noi iobagi dă naștere la neîncredere și rivalității între stăpâni, rivalități de care vor profita iobagii. Toate referirile la hotărârile „dictale“ la procedul retrocedării, la noile sancțiuni, nu pot opri fuga și formele de împotrivire ale iobagilor.

În fața procedurilor oficiale complicate și lipsite de operativitate, stăpânul de moșie recurge la mijloace proprii de stabilizarea iobagului, introducând folosirea garanției, a cheazășiei. Fiecare iobag trebuia garantat de alt iobag sau de mai mulți împreună că va sluji cu credință pe stăpân, că nu va fugi sau că dacă va fugi va fi readus. Pentru garanție

¹ D. Prodan, Op. cit., Vol. II, p. 423-424.

erau socotite sume mari de bani pe care garanții sau chezașii trebuiau să le plătească în cazul că iobagul luat de ei în garanți fugea de pe moșie și în cazul când nu putea fi readus.

Documentele vremii ne relatează și un caz aparte de chezașie (garanție) deosebit de dramatic: La 25 octombrie 1671 – cu mai bine de 300 de ani în urmă – Maria Căpățână își închină de bună voie fiul sau Stan Muntean în vârstă de 11 ani, rănas orfan de tată, ca iobag veșnic lui Andrei Diacu din Scorei, pe motiv că nu este în stare să-l crească și să-l hrănească, primind în schimb 10 florini cu care să-și împlinescă nevoile. Copilul Stan trebuia să slujească cu credință pe stăpân și să nu fugă. Mai mult, mama copilului, Maria Căpățână stă garantă (chezașă) pentru fiul ei, iar Andrei Diacu va putea lua cei 10 florini de la chezașă în cazul când fiul ei va fugi de pe moșie.¹

Gestul disperat al acestei mame, silită să-și vândă propriul copil, ca iobag veșnic, pentru 10 florini, este greu de înțeles astăzi. Documentul nu spune care a fost urmarea acestui târg rușinos.

Prin acest caz deosebit trebuie să vedem situația materială în care au ajuns iobagii din Țara Făgărașului. Nu numai iobagii – colonii – părăseau satul din cauza asupririi sociale și naționale, exploatatorii fiind străini de neam, ci și alte categorii sociale, care nu făceau parte din rândul colonilor. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea părăsește Scoreiul cu turmele sale oierul Andrei Scorei, trecând peste munți probabil în căutarea de noi pășuni pentru turma de oi și animale. Obiceiul transumanței era practicat din cele mai vechi timpuri, oierii din Transilvania ajung cu turmele până în câmpia și bălțile Dunării și chiar până în nordul Mării Negre. Trecând cu turmele sale peste Carpați tot prin „Vama cucului“, Andrei Scorei, destoinicul și întreprinzătorul scorean (și am putea spune, omul cu vederi largi și progresiste), și-a dat seama că românii de dincolo și de dincoace de Carpați sunt tot una.

Următorul urbariu al Scoreiului s-a efectuat în anul 1674.

Situația centralizatoare a conscripției Scoreiului din anul 1674 este următoarea:

Nr. total al iobagilor capi de familie	Total copii	Total animale pe specii						Total anim.	Nr. mediu de anim. pe gospod.
		Cai cap.	Boi cap.	Juninci cap.	Vaci cap.	Oi cap.	Porci cap.		
67	55	27	80	104	193	137	117	658	9,8 capete

Comparativ cu conscripția anterioară (1664) se constată o ușoară

ameliorare în ce privește creșterea animalelor, de la media de 6 animale pe gospodărie în 1664, la 9,8 capete în 1674, după o perioadă de 10 ani.

La fugiți sunt consemnați 11 iobagi și dezertori de pe sesii 5 iobagi. Din totalul de 67 iobagi capi de familie, unul are două sesii, 50 iobagi câte o sesie, iar 16 iobagi nu au nici o sesie. Majoritatea iobagilor fără sesie plătesc censul-darea de 25 dinari. Primar este Mihail David. La nobili este consemnat Teleky Mihaly, iar la boieri Andrei Diac, Boier Pascu, Oprea Boier, Stefan Deak, Stanciu Halmaghi, Streza Birt, Stanciu Birt, Streza Vulcu, Ioan Vulcu, Toma Halmaghi, Oprea Stanciu-Vulcu și Ioan Vulcu junior.

Pastor (preot) era menționat numai Ioan Popa. Popa Comșa menționat în conscripția din 1664, în rândul celor trei preoți ai satului, însă ca preot țăran iobag, este trecut în conscripția anului 1674 în rândul dezertorilor.

După doi ani s-a efectuat o nouă conscripție a Scoreiului, în anul 1676, pe care o prezentăm în continuare.¹ (A se vedea Anexa nr. 5.)

Situația centralizatoare a urbariului din 1676 se prezintă astfel:

Nr. total iobagi capi de familie	Total copii	Total animale pe specii						Total animale	Nr. mediu de animale pe gospod.
		Cai cap.	Boi cap.	Juninci cap.	Vaci cap.	Oi cap.	Porci cap.		
70	91	18	74	31	133	88	111	455	6,5 capete

La doi ani după conscripția din 1674 se constată din nou o scădere a averii mișcătoare a iobagilor, revenind de data aceasta 6,5 capete pe o gospodărie.

Urbariul din 1676 mai consemnează 9 iobagi fugiți, 2 dezertori, 12 boieri, 2 preoți și un nobil, Teleky Mihaly. Nu ne redă averea boierilor, preoților și a nobilului.

În ce privește sesiile iobagilor, se constată că în anul 1676 un număr de 20 iobagi din totalul de 70 sunt lipsiți de sesii, iar dintre aceștia numai 7 sunt scutiți de dare.

Ultimul urbariu al Scoreiului din secolul al XVII-lea de care dispunem este cel din 1680. El consemnează starea materială cea mai slabă a iobagilor, cunoscută din conscripțiile și urbariile Scoreiului din tot secolul al XVII-lea și primă jumătate a secolului al XVIII-lea.

Iată cum se prezintă situația centralizatoare a urbariului din 1680:

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, Vol. II, p. 27.

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, Vol. II, p. 809.

Nr. total iobagi capi de familie	Total copii	Total animale pe specii						Total animale	Nr. mediu de animale ce revin pe gospodărie
		Cai	Boi	Juninci	Vaci	Oi	Porci		
68	80	24	63	11	112	83	79	372	5,5 capete

Și în acest an 16 iobagi nu au sesii, iar 14 sunt scutiți de dare. Oprea Morar este trecut cu un copil, 4 sesii, 16 capete de animale și 3 stupi plătind dare 0,50 florini, Streza Bărbășoia cu 3 copii, 13 capete animale și 1 sesie plătește 1,50 fl. Comșa Vulcu cu 1 copil, 8 capete animale, 1 sesie plătește 2 fl. Man Teplou cu 4 copii, 5 capete animale și 1 sesie plătește 1,50 fl. Nu se cunosc criteriile de stabilire a censului, „dării”. Primar în acest an este tot Mihail David.

La fel ca în urbariile anterioare, în 1680 se ține evidența fugarilor, dezertorilor, locul unde se află sau pe unde umblă. La mulți se notează că nu se știe unde se află. Despre fugari și dezertori, urbariul din 1680 ne spune:

„Radu Vistean și cu cei doi fii (deci total trei iobagi) vor fi vreo 4 ani de când pribegesc. Averea au lăsat-o zălog domnului Andrei Deac. O rudă a acestuia locuiește la Ibașfalau (Dumbrăveni). Oprea Serban, zis Popelca, a fost dat de către Matei Deac la moara lui Boier Nicolae, care s-a angajat să-l trimită înapoi. Averea lui o ține zălog soția lui Serban Radu și fiul lui Andrei Deac. A dat odată și dare 6 fl. Ioan Achim, nu se știe pe unde pribegeste. Averea o ține o rudă. Streza Basarab, nu se știe pe unde umblă. Averea o ține o rudă. Crăciun Rusu a lui Oprea Rusu s-a auzit că locuiește în Goganvarola. Averea o ține zălog pentru 23 fl. Andrei Deac din Scoreiu. Nicula Funariu de mult este fugit și nu se știe unde. Averea o recalmă Oprea David pentru niște bani. Man Basarab și Oprea Cocoș de mult sunt fugiți, nu se știe unde. Averea o țin iobagii, rudele lor.

Achim Oancea locuiește pe moșia domnului Teleky în Arpașul de Sus. Averea o țin rudele. Un fiu a lui Stoica Rusanapu, nu se știe unde locuiește. Averea o ține Andrei Deacu junior. Lui Oprea Cișmaș i-a rămas un fiu, nu se știe unde. Averea o ține iobagul Stan Bărdas.

Dezertorii: Ioan Merine. Locul de casă îl are Bucur Chiravola. Popa Cosma: jumătate din moștenirea lui Popa Cosma o ține Teleky Sandor junior.¹

¹ D. Prodan, *Op. cit.*, Vol. II, p. 1000.

Printre cei fugiți se numără Streza Basarab și Man Basarab, ultimii reprezentanți ai familiei ce poartă istoricul nume „Basarab”.

În conscripțiile Scoreiului am întâlnit această familie, începând cu anul 1632, când Oprea Basarab era judele Scoreiului. În conscripția din anul 1637 îl reîntâlnim pe Oprea Basarab care nu mai este jude. Are 3 copii și o bună situație materială: 2 cai, 4 boi, 2 vaci, 35 oi, 6 porci, 2 stupi. Tot în 1637 mai întâlnim o familie cu numele de Basarab, Streza Basarab. În 1648 Oprea Basarab avea 6 copii și o situație materială cu mult mai slabă față de 1637 (3 cai, 2 vaci, 10 oi, 2 porci). Tot în acest an mai întâlnim încă o familie cu numele de Oprea Basarab, probabil unul dintre cei 6 fii ai bătrânului Oprea Basarab, căsătorit și înregistrat în rândul iobagilor. În conscripția din 1674 îl găsim pe Oprea Basarab în rândul fugiților.

Conscripția din 1674 înregistrează printre iobagi pe Ion Basarab care posedă o sesie de pământ și 3 junci, deci un iobag sărac. Conscripția din 1676 îl consemnează din mou pe Ioan Basarab cu un junc o vacă și pe Streza Basarab cu o sesie și fără nici un animal.

În conscripția din 1680 în rândul iobagilor din Scoreiu nu mai apare familia Basarab, decât în rândul dezertorilor și fugarilor (Man Basarab și Streza Basarab).

Numele istoric de „Basarab” purtat de întemeietorul Țării Românești și adăugat la titlul de aproape toți domnitorii din Țara Românească, ca un titlu de noblete, are o origine străveche. Istoricii Dumitru Onciu, Popa Lisseanu și Tocilescu au încercat să afle istoricul acestui nume, cercetându-i originea, ajungând la concluzia că este menționat încă din antichitate.

„...cu multă probabilitate se derivă și numele basarabilor de la un neam tracic al Peninsulei Balcanice numit Bessi, al căror vechiu centru în muntele Rodope era cetatea Bessapara. Bessi romanizat, sub dominația romană, au păstrat numele lor național și ca popor roman până la așezarea slavilor în secolul al VII-lea. Într-o traducere bulgărească, acest popor este numit besjafara, după numele localității principale Bessapara. Din Bessapara întrebuițat aici ca nume de popor, s-a putut face prin metateză: Bassaraba, după fonetica românească: Besaraba, Basarab.”¹

După istoricii Tocilescu și Popa Lisseanu, originea basarabilor se trage tot din țara Bessilor. Aici Liber Pater, zeul fertilității, purta numele de Sebazius pe limba tracă venerat. Sebazius era adorat pe vârful

¹ Dimitrie Onciu, *Originile principatelor române*, București, 1899, p. 11 și 115.

munților și în profunzimea pădurilor, unde i se ridicau altare. El avea aceleași atribuții ca Dionisos, Bacchus și Jupiter. În cinstea lui Sabazius preoții și adoratorii organizau serbări în fundul munților, ascunse de ochiul omenesc:

„Noaptea la lumina faclelor, femeile și copilele trace... îmbrăcate într-o rochie lungă orientală numită Bassara sau Bassaris, sau în piele de tânără ciută cu șeri, învăteau toiagele lor ca niște lănci și în sunetul tumbelăchiilor și a tot felul de instrumente, dănuind și chiuind, fugind în dreapta și în stânga, ca furiile cuprinse de delir, aduceau sacrificii tot felul de animale de pădure, pui de ciute, de lupi, de iezi și chiar tauri, care întruchipau pe Sabazius“.¹

Numele istoric de Basarab purtat de familiile iobăgești din Scorei secolul al XVII-lea este amintit și în alte localități din partea de sud a Transilvaniei.

Pentru a ilustra gradul de sărăcie al supușilor ajunși la cel mai scăzut nivel din secolul al XVII-lea, vom compara rezultatele conscripției din 1680 cu cea din 1637:

Anul	Nr. total gospod. iobag.	Nr. copiilor	Total animale pe specii						Total anim.	Nr. mediu animale pe gospod.
			Cai	Boi	Junci	Vaci	Oi	Porci		
1637	51	106	55	159	82	143	589	283	1310	25,6
1680	68	80	25	63	11	114	89	80	382	5,6
Diferența 1637-1680:		-62	-30	-86	-71	-29	-500	-203	-928	-20,2

Conscripția din 1680 ne mai arată că în Scorei existau în acel an 4 sesii iobăgești locuite, 2 sesii nelocuite și 4 sesii iobăgite. Iobagii plăteau un total de 48,50 fl. Despre boieri se consemnează că erau în număr de 25, iar numărul sesiilor boierești erau de 9. Numărul iobagilor fugiți era de 13. Majoritatea fugarilor luau calea munților, trecând în Țara Românească unde, sub domnia lui Șerban cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, bunăstarea materială a țării și a supușilor era cu mult mai bună decât în Țara Făgărașului. Ca urmare, în anul 1688, numărul iobagilor fugiți din Scorei ajunge la 40. Situația este aceeași și în satele vecine: 40 iobagi au fugit din Porumbacu de Jos, 29 din Porumbacu de

¹ G. Popa Lisseanu, *Romanica*, Tipografa Văcărescu, București, 1926, p. 12-13.

Sus și 33 din Sărata. Deci din cele 4 sate au fugit în anul 1688 un număr de 142 iobagi.¹

Situația Scoreiului în anul 1688:

Anul	Iobagi	Copii	Zilieri	Copii zil.	Avere mobilă					
					Cai	Boi	Vaci	Junci	Oi	Porci
1688	51	76	3	-	15	39	92	13	144	46

Total ani-male	Nr. mediu anim. pe gospod	Stupi	Sesii iobăgești						Iobagi fugiți
			Locuite	Nelocuite	Zălogite	Libertini	Țigani	Boieri	
349	6,8	10	40	4	-	1	-	25	40

Reținem și din acest urbariu numărul scăzut de animale ale iobagilor, total 349 și numărul mediu de animale ce revin pe o gospodărie 6,8 capete, precum și cel mai mare număr de fugiți consemnat în documentele secolului al XVII-lea, 40 iobagi.

La cumpăna secolelor XVII-XVIII, situația din estul și sud-estul Europei se schimbă în mod radical ca urmare a apariției pe scena politică a două mari imperii: Imperiul Habsburgic (austriac) și Imperiul Țarist (rus), ambele cu tendințe imperialiste asupra Balcanilor și de desființare a Imperiului Otoman.

După alungarea turcilor de sub zidurile Vienei (1683) și după ocuparea Ungariei, austriecii își îndreaptă privirea spre Transilvania, râvnită pentru bogățiile ei și pentru importanța sa strategică.

Prin tratatul de la Blaj din 1687, întărit de dieta Transilvaniei, intrunită la Făgăraș la 13 mai 1688, Imperiul Austriac impune Transilvaniei renunțarea la protecția otomană și la primirea armatelor imperiale pentru iarnă în Transilvania.

Prin Diploma Leopoldină din 1691, care va servi drept constituție, austriecii au declarat Transilvania principat autonom, obligat să plătească anual 50 mii taleri (112.500 fl.) în timp de pace și 400.000 fl. reneți în timp de război.²

Diploma Leopoldină era un compromis între Imperiul Habsburgic și clasele privilegiate din Transilvania – nobilimea, patriciatul săsesc și vârfurile secuiești. Ea menține o legislație feudală, Tripartitul lui Werbőczy, Aprobate și Compilate, sistemul religiilor recepte, deci aspirarea

¹ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XII-XX*, București, 1977, p. 94.

² I. Lupaș, *Documente istorice, Transilvania*, Vol. I, p. 439-446.

celor mulți și, cu deosebire, a românilor care nu se bucurau de drepturi politice.

După Pacea de la Karlowitz din 1699, Transilvania a trecut sub stăpânirea austriacă, care introduce un întreg sistem de măsuri organizatorice, politice, economice și religioase ca vor duce la o schimbare a regimului politic.

Pe lângă vechile obligații feudale ale secolului al XVII-lea pe care țăraniii făgărășeni trebuiau să le suporte, s-au adăugat, acum altele noi: fiscalitatea și întreținerea armatei, lucrări publice, reparații de drumuri, cărăușii, lucru la cetatea Făgărașului etc.; sarcini deosebit de grele și de extenuante. Se spunea pe drept cuvânt că „jugul de lemn al dominației otomane a fost înlocuit cu jugul de fier al dominației austriece“.

Pe lângă obligațiile față de stăpânul moșiei și corvezile enumerate mai sus, țărănilor din Scorei li se cerea să plătească statului o sumă de taxe numai în bani, să dea găzduire și hrană soldaților și funcționarilor cantonați sau aflați în trecere.

Sudul Transilvaniei devenind zonă limitrofă cu Imperiul otoman, austriecei vor instala și menține o puternică armată de intervenție și apărare. Dar curios, această armată în loc să fie cantonată la Sibiu și în satele din jur, ceea ce nu le convenea sașilor, a fost adusă în satele din Țara Făgărașului, unde timp îndelungat a supt vlaga populației românești de aici.

„Soldați flămânzi și goi, ofițeri stricați și bețivi au năpădit satele istovite și sărăcite din acest ținut de graniță, gata să-i despoaie de tot ce le mai rămase bieților iobagi. Nicăieri nu se putea vedea o mai cumplită secătuire sub toate raporturile a unei populații harnice și nevinovate, ca în Țara Făgărașului din partea armatei austriece.“

Transilvania își păstrează forma ei de organizare, aceea a principatului, până la 1765 când devine Mare principat. Împăratul deținea și titlul de Mare Principe și așează în fruntea principatului un guvernator președinte al Guvernului (guvernului) cu sediul la Sibiu, executant al politicii imperiale. Dieta formată din reprezentanții nobilimii exploatare este menținută dar funcțiile ei au fost mult reduse. La curtea din Viena se reorganizează o cancelarie a Transilvaniei, adevăratul organism care dirijează politica.

Armata din Transilvania a fost pusă sub conducerea unui general

¹ Ștefa Metes, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, Vol. I, Cluj, 1935, p. LX.

austriac care primea ordine direct de la împărat. Autoritățile austriece încep pe întreg cuprinsul Transilvaniei conscrierea populației și a avutului ei, în vederea unei exploatare tot mai organizate.

Conscripțiile din prima jumătate a secolului al XVIII-lea întocmite în anii 1713, 1721-22, 1726, 1758 ne oferă în linii generale evoluția situației social economice a Scoreiului, creșterea neîncetată a dijmelor, daturilor și prestațiilor, care au împovărat an de an tot mai greu pe iobagi. În general, populația fugea ca de foc de aceste conscripții care aduceau pe spatele ei noi biruri, contribuția militară și înregistrarea feciorilor lor, ce vor fi duși în armată în diferite regiuni îndepărtate ale imperiului, de unde, de cele mai multe ori, se vor reîntoarce după 7-10 ani sau chiar mai mult, istoviți și îmbătrâniți de greutatea și suferințele întâmpinate.

Conscripția din 1713 recenzează în Scorei 11 gospodării boierești și doar 14 gospodării iobăgești, toate de naționalitate română. Numărul gospodăriilor iobăgești este cel mai redus din toate conscripțiile cunoscute. Asistăm deci la o scădere substanțială a populației ca urmare a exodului neîntrerupt de sub apăsătoarea stăpânire străină (economică, socială și națională).

În ce privește situația agrară, Scoreiul dispunea în 1713 de un teren arabil în suprafață de 35 căble și fânaț de 25 cosasi, restul suprafețelor fiind acoperite de păduri sau de terenuri neagricole.¹

În anii 1721-1722, din ordinul Guvernului austriac se desfășoară una din cele mai detaliate conscripții asupra tuturor satelor din districtul Făgărașului. Aceste conscripții încep cu o descriere a pământului ce-l posedă satul respectiv, fertilitatea solului, obligațiile feudale ale sușilor, avutul acestora, sursele de venit etc. Scopul urmărit era desigur o cât mai judicioasă impunere a obligațiilor tuturor categoriilor sociale față de noua stăpânire. Conscripția Scoreiului din anii 1721-22, începe cu descrierea terenurilor folosite, furnizându-ne date deosebit de importante despre Scorei în urmă cu peste 250 ani. Terenul era împărțit în două hotare, unul spre Olt „șesul“, care se ara cu câte 4 boi de câte 3 ori pe an și producea grâu și secară dacă era gunoit. Un hotar era în sus de sat (către munte) unde nu se făcea decât ovăzul. Fânațele erau în cea mai mare parte din jos de pădure și printre semănături. Păduri proprii iobagii nu aveau, doar libertatea să taie lemne pentru foc și pentru construcții. Munții numiți „Picioarul Popii“ îl stăpâneau numai boierii, dar cu învoirea acestora puteau să-l folosească și iobagii. Iobagii trebuiau să plătească 5 crețari de porc pentru ghindă, ceea ce înseamnă că și în se-

¹ Ștefan Metes, *Op. cit.*, p. VII.

colul al XVIII-lea porcii se îngrășau cu ghindă, așa cum am putut observa și din conscripțiile secolului al XVII-lea. Pe râul Scoreiului erau 3 mori cu câte o roată. O moară era a „domnului de pământ“, iar celelele două ale unor boieri. Unul din preoți avea o piuă, iar „domnul de pământ“ avea un joagăr. Scorenii puteau merge la Sibiu la o depărtare de 40 km cu lemne de foc sau alte produse spre vânzare. Valea Scoreiului și Oltului se revărsau deseori, provocând pagube mari.

„Venit, nimic“ se menționează în partea introductivă fiindcă, cărci-uma o deținea tot domnul de pământ. Dîjma o primea „provizul“, 6,5 câble de grâu și 9,5 câble ovăz. Boierii dădeau unui străin polon, Venceslau, 40 florini și 20 care de lemne.¹

„Domnii de pământ“ la Scorei în acea vreme erau doi: Literat de Scorei și Apaffi. În anii 1721-22 Scoreiul se afla într-o situație caracteristică feudalismului dezvoltat. Categoriile sociale existente în Scorei în perioada conscripției respective erau următoarele:

- I. Preoți: Halmaghi, Sandor, Cristea. Dintre aceștia, Halmaghi și Cristea erau scutiți de contribuție, fiind recunoscuți în funcție, pe când Sandor nu era recunoscut. Pe preotul Cristea l-am întâlnit menționat în conscripțiile din 1676 și 1680, împreună cu fratele său Ioan, ca fii ai preotului Popa Ioan.
- II. Boieri erau 22, văduve ale boierilor 2.
- III. Iobagi erau 25, iar văduve ale iobagilor 1.
- IV. Zilieri erau 2.
- V. Vagabonzi erau 3.

În continuare prezentăm conscripția locuitorilor din Scorei și a avutului acestora. Pentru că antetul acestei situații este exprimat numai în cifre, facem cuvenita explicație a semnificației acestora.

Numele	Sesii	Boi	Vaci	Junci	Cai	Oi și capre	Porci	Stupi	Clăi de grâu se-cară	Clăi de ovăz, orz alac.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Clăi de mei	Clăi de cânepă	Semănături de toamnă		Semănături de primăvară		Semănături de porumb		Semănături de cânepă		
12	13	14		15		16		17		
		Câble feudale		Câble feudale		Câble feudale		Câble feudale		

¹ Ștefan Meteș, *Op. cit.*, p. 168-169.

Pământuri arabile lucrate în amândouă câmpurile	Fânațe	Fân strâns	Venit anual de va căldări de fier rachi, bere și mori	Pive	Venitul lor
Câble feudale	Care	Care	R. fl. cr.	Nr.	R. fl. cr.
18	19	20	21	22	23

Contribuția militară pe anii 1721-22	Debit pasiv	Interese	Debit activ	Interese	Observ.
R. fl. cr.	R. fl. cr.	R. fl. cr.	R. fl. cr.	R. fl. cr.	R. fl. cr.
24	25	26	27	28	29

În continuare redăm un extras din tabelele conscriptive despre situația materială a domnilor de pământ și a celorlalți locuitori din Scorei în anul 1721-22.¹

Numele	Domni de pământ	
	Pământ arător	Fânațe
	Câble	Care de fân
Andrei Literat de Scorei	250	60
Apaffi	700	125

continuare tabel

Boieri și preoți		Boieri armaliști	Libertini	Iobagi ai posesionarilor	Zilieri	Vagabonzi	Locuitori în general
Pământ arător	Fânațe						
Câble	Care de fân						
156	49	17	-	15	1	-	33

continuare tabel

Pământuri arătore iobăgești		Semănături		Fânațe	Pământuri iobăgești ocupate de boieri		Fânațe iobăgești ocupate de boieri
Câble	Feldere	Câble	Feldere	Care	Câble	Feldere	Care
94	3	44	1	42	14	3	2

continuare tabel

Boi și cai	Vaci	Oi	Stupi	Total pământurilor arabile și a fânețelor		
				Câble	Feldere	Care
19	45	2	18	1200	3	276

¹ Ștefan Meteș, *Op. cit.*, p. 270, 271, 274.

Situația centralizatoare în ce privește numărul animalelor conform conșcripției din anul 1722 în Scorei se prezintă astfel:

Categ. socială	Boi	Vaci	Junci	Cai	Oi și capre	Porci	Stupi	Contrib. Milit.	Total anim.	Nr. capete animale pe gospodărie
								R. fl.		
Preoți 3	10	8	1	5	9	11	17	-	44	14,6
Boieri 22	66	55	14	20	57	56	31	129	274	12,4
Văduve de boieri 3	4	3	-	-	-	2	-	7,6	-	3
Iobagi 25	33	60	17	4	30	38	1	75	182	7,2
Zilieri vagabonzi 5	-	9	-	1	-	4	-	-	14	2,9
Total general 58	133	145	32	26	96	111	49	211	423	9,00

Repartizat pe gospodăriile, numărul mediu de animale ce revin unei gospodării în anul 1722, în satul Scorei, se prezintă astfel:

Total gospod.	Boi cap.	Vaci cap.	Junci cap.	Cai cap.	Oi cap.	Porci cap.	Stupi cap.	Nr. mediu cap. animale pe gospodărie
58	1,9	2,5	0,5	0,4	1,8	1,9	0,8	7,2

Spre a ne da seama de situația mizeră în care se aflau iobagii din Scorei, după instaurarea stăpânirii habsburgice, vom face și o comparație a anului 1722 cu anul 1637.

Anul	Nr. gospod. iobăg.	Total animale pe specii						Total anim.	Nr. mediu animale pe gospod.
		Cai	Boi	Junci	Vaci	Oi	Porci		
1637	51	55	159	82	143	589	283	1310	25,6
1722	25	4	33	17	60	30	38	274	7,2
Diferența 1637-1722	-26	-51	-126	-65	-83	-559	-244	-1036	-18,4

Scăderea puterii economice a scorenilor s-a datorat faptului că

stăpânirea austriacă era mai apăsătoare decât cea turcească, iar situația iobagilor s-a înrăutățit an de an datorită creșterii exploatarei domnilor de pământ la care s-a adăugat și asupra administrației austriece.

Obligațiile în muncă ale țăranilor au crescut considerabil.

Lagea din 1714 obliga pe fiecare iobag a sluji domnului său de pământ 4 zile pe săptămână cu brațele sau 3 zile cu vitele sale. Pe lângă robotă, care a atins punctul culminant - 4 zile pe săptămână - populația a fost impusă la o grea contribuție militară pentru susținerea numeroasei armate de graniță stabilită în această zonă. Contribuția militară deosebit de apăsătoare, consta nu numai în bani, ci și în cereale ț: grâu, ovăz și fân. În anul 1721 contribuția militară a Scoreiului era de 158 florini, 10 câble de grâu, 24 câble de orz și 12 care de fân. Modul de fixare a contribuției militare bănești din 1721 era următorul: un iobag la 2 florini; de la pământ la o câblă se percepeau 17 coroane, iar de la un bou sau o vacă 17 coroane.¹

Contribuția militară a Scoreiului pentru anul 1722 se prezenta în felul următor:²

Categor. socială	Contribuția percepută		Grâu câble	Ovăz câble	Fân care	Venituri de la	
	Fl.	Cr.				Căldări de rachiu	munți
Boieri	182	-	17,5	35	17,5	25	-
Iobagi	385	-	36	78	39	-	10
Total:	567	-	53,5	113	56,5	25	10

(Notă: 1 câblă = 4 feldere)

Această exploatare cruntă a sporit și mai mult împotriva țăranilor și fuga lor de pe moșie. Scoreiul și satele făgărășene încep să se depopuleze, moșiile domeniiale rămânând nelucrate și multe sesii pustii. Ca să oprească exodul spre Țara Românească austriezii pun pază pentru prima dată pe potecile munților de la Bâlea și Bărcaciu: la început potecile erau păzite de câte doi plăieși, ce-și răscumpărau serviciul cu 5 florini dați căpitanului suprem din Făgăraș.

Alarmați de pustiirea satelor și scăderea continuă a puterii economice a acestora, din ordinul împăratului Carol al VI-lea se efectuează o anchetă imperială în anul 1726 în 33 sate din districtul Făgărașului printre care și Scoreiul. Boierii și iobagii din cele 33 de sate unde s-a efectuat ancheta imperială trebuiau să răspundă la următoarele întrebări:

¹ Stefan Meteș, *Op. cit.* p. 267.

² Ibidem, *Op. cit.* p. 266.

1. Câți oameni au pibegit din satul vostru în vremea de acum și cine sunt aceștia?
2. De ce au pibegit și îndeosebi satul vostru de ce se pustiește și se sărăcește din zi în zi, cu toate circumstanțele?

Formularea și conținutul întrebărilor adresate de anchetatori demonstrează că autoritățile austriece erau perfect conștiente de gravitatea situației din această parte de margine a imperiului, și că doreau o îndreptare a situației.

La 6 mai 1726 au fost adunați, în casa boierului Crăciun Ciungul reprezentanții boierilor din Scorei: Oprea Halmaghi de 72 ani, Filip Halmaghi de 46 ani, Crăciun Ciungul de 50 ani, Aldea Halmaghi de 40 ani, decurionul boierilor, precum și reprezentanții iobagilor (iobagii fiscali): Aldea Orzea de 50 ani, judele comunei, Anrei Chiravola de 50 ani, Oprea Marcu de 40 ani, Andrei Cocoș de 40 ani.

După depunerea jurământului în fața anchetatorilor imperiali, aceștia răspund la întrebările privind cauzele pustiirii și sărăcirii satului, aducând 11 acuzații care reliefează situația dezastruoasă în care au ajuns locuitorii Scoreiului după ocuparea Transilvaniei de austrieci.¹

Iată care sunt cele 11 puncte ale plângerii locuitorilor din Scorei la ancheta imperială din 4-16 mai 1726:

1. Una dintre cele mai mari greutăți ce apasă pe umerii scorenilor era darea „darea mare atâta ne apasă încât ne-am vârat în unele datorii pe care nu le vom putea plăti niciodată” – spun reprezentanții Scoreiului.
2. Slujbele, corvezile apăsau greu asupra iobagilor din Scorei, obligați să ducă lemne de foc la cetatea Făgărașului, atât vara cât și iarna – Căratul lemnului de foc pentru cetate umplea sufletul iobagilor de amărăciune, fiindcă erau siliți să facă aceste transporturi indiferent de vremea rea sau bună pe distanța de 42 km iar acolo „adesea ne lua trei care în loc de două care, iar strajameșterul și comisarul lemnului ne dă restanțieri. Când nu le putem duce repede, vin cu execuție după lemne, iar executorii pretind întreținere specială: mâncare, băutură și bani de potcoavă, pe fiecare zi câte 1 șuștac.”

Referitor la băutura consumată de executori, scorenii se plâng astfel:

„Dacă nu se află vin sau rachiu în satul nostru, ne trimit în alt sat să le aducem cât doresc: și s-a întâmplat și aceea că fiind

satul nostru în restanță cu o felderă de grâu, executorul a băut prețul unei câble de grâu” (4 feldere).

3. Poștășitul sau transportul de tot felul era una din cele mai mari greutăți ale iobagilor făgărășeni. Îndeosebi satele așezate în preajma drumului de țară aveau să îndure nespuse de mult, fiind obligate să transporte poveri pe distanțe foarte mari, încât uneori rămâneau cu carul distrus pe meleaguri îndepărtate.²

Pe lângă acestea, soldați flămânzi și goi, ofițeri stricați și bețivi, au năpădit satele istovite și sărăcite din acest ținut de graniță.³ Iată ce declară scorenii cu ocazia anchetei:

„Fiind satul nostru prea în drum, mulți soldați care umblă în sus și în jos, ofițeri și armată, neconținut ne storc prin poștășit și întreținere, fiindcă adeseori ne duc până în Țara Bârsei, în scaunul Miercurei și chiar mai departe. Carele și vitele noastre se distrug”.

În continuare spun:

„Când se așează în satul nostru soldați nemți, sârbi, uneori nici nu știm ce fel de oameni, dacă le cerem pașușul, ne arată sabia, că ei sunt soldații împăratului. De obicei doresc vin, bere și rachiu și asemenea cailor ovăz, fân și dacă nu le dăm ne bat și ne necăjesc. În afară de acestea când se ține dieta la Sibiu, domnii care vin din Secuime, îndeosebi când e tină, își conduc caii desprinși și la trăsurile lor prind boi din satul nostru.”⁴

4. Armatele austriece, ofițerii și soldații cartiruiți în sat mai ales în timpul iernii, solicitau daruri foarte costisitoare pentru posibilitățile materiale ale locuitorilor, fapt care contribuia la părăsirea și pustiirea satului. Reprezentanții Scoreiului su declarat la ancheta din 1726 următoarele:

„Ne pustiește și ne sărăcește și aceea când vin armatele împărătești să se adăpostească de iarnă; dacă vine un ofițer în satul nostru ca acum un strajameșter, poștește de la noi multe danii cum am dat și acestuia: 2 porci grași, 3 câble grâu, 7 câble ovăz, 3 care bune de fân, 7 măsurii de unt, 10 găini, 1 găscă, 100 ouă și pentru legume 5 florini nemțești. Soldaților de rând, fiecăruia a

¹ Ștefan Mateș, *Op. cit.* p. 333.

² *Ibidem.*, p. 334.

³ *Ibidem.*, p. 334.

¹ Ștefan Mateș, *Op. cit.* p. 333.

trebuie să-i dăm pânză pentru două cămăși și pentru legume și bucătărie câte 3 florini nemțești. Cearceafurile nu ni le-au mai dat nici acum. La un ofițer mai mare, i-am plătit 60 florini, iar caii i-au ținut la noi în iarbă, și doi servitori.¹

Ofițerii nu cunoșteau nici o stavilă în exploatarea iobagilor. Mulțimea darurilor era în proporție cu mărimea gradului militar, dar erau și grade mai mici care săvârșeau adevărate urgii.²

Punctele 5, 6 și 7 din plângerea locuitorilor din Scorei, la ancheta imperială mai sus amintită, au referiri tot la abuzurile săvârșite de armatele încartiruite.

La punctul 5 se specifică:

*„În afară de anul acesta, toate naturalele (darurile și obligațiile în natură n. n.) le-am plătit în bani armatei, când n-a fost bineînțeles încartiruiți în satul nostru.”*³

La punctul 6 ni se înfățișează cum erau jecmăniți iobagii la predarea „naturalelor”.

*„Și când iau de la noi grâu, ovăz și fân în natură, dacă nu le ducem daruri, uneori nici în o săptămână nu ni le luau; grâul îl pretind curat și cu vârf, asemenea și ovăzul apăsător și cu vârf, nici fânul nu-l iau ca înainte, cu carul de porție, ci 3 care în două, așa că și acum îi rămâne destul fân fiecărui soldat din sat, și care nu l-a cheltuit are și două care de fân.”*⁴

7. Așezarea în sat a soldaților călăreți, neliniștea mult pe iobagi: livezile și grădinile se sechestrau de primăvară până toamna pentru păscutul cailor, iar fânul necesar era pretins tot de la localnici, încât bieții iobagi nu mai aveau de unde să-și procure fân. Scoreniții afirmă că:

„Atunci când caii armatei sunt scoși la iarbă, ne-o opresc și ne-o cuprind peste trebuință; au ținut caii în grădinile noastre pe care le-au păscut cu totul, apoi ne-au cuprins livezile și acum duc cu carele noastre iarba fără să o poată consuma.”

8. Strigătul de revoltă pentru fărâdelegile și multiplele sisteme de sărăcire ale satelor, se vede și în punctul 8 al plângerii oamenilor

În satul vecin Colun, sat aparținător comunei Scorei, disputa confesională între uniți și neuniți provocată de călugărul Sofronie a îmbrăcat forma răsmeriței.

Uniții din Colun în frunte cu protopopul Lascu puseră stăpânire pe biserică. În 1759 murind o femeie ce nu a trecut la unire, protopopul Lascu nu a permis să fie îngropată în cimitirul de lângă biserică. Acest refuz a întărit foarte mult spiritele mai ales în rândul femeilor din Colun. Trei dintre ele, Chiva lui Moisin Roșca, Stana lui Lazăr Stoia și Maria lui Aldrei Tudor, au umblat zile întregi pe la casele credincioșilor îndemnând femeile să se unească împotriva protopopului Lascu, să-i ia cheile bisericii, să-l dea afară și să aducă în locul lui pe preotul Ioan din Săliște care avea soția din Colun, fiica lui Ilie Barbu.

În ziua de 2 decembrie 1759 o mare ceată de femei s-au adunat la indemnul celor trei femei menționate mai sus și au pornit hotărâte spre a-și pune planul în aplicare. După spusele unui martor „acestea mergeau ca un nor întreg spre biserică”. Când au intrat în biserică, preotul unit Lascu, care începuse deja slujba religioasă, fiind pe la jumătatea slujbei, a fost întrerupt de două femei, soțiile lui Andrei Tudor și Moisin Roșca, care i-au cerut cheile bisericii și părăsirea imediată a bisericii. Preotul a cerut femeilor să aștepte până se termină slujba religioasă dar femeile l-au apucat de amândouă brațele spre a-l scoate afară din altar, au tăbărât asupra preotului și soția lui Gavrilă Fofelsanu, nevasta lui Lazăr Stoia și fiica sa, Ana Onii Pop Solomon, soția lui Onea Aniului cu fata sa și altele care l-au apucat de umeri, de păr și de barbă târându-l afară din biserică. Preotul ortodox, Ioan din Săliște, care se afla în biserică a trecut în altar și a continuat slujba.

După cele întâmplate la 2 decembrie 1759, protopopul Lascu s-a dus cu plângere la judele regesc din Sibiu cerând pedepsirea răsvrătiților și a bărbaților nesupuși. Reacția autorităților a fost promptă. Ca urmare au fost arestați bătrânii satului, Andrei Dan, Toma Burze, Dionis Dragu și Andrei Stoica urmați de țărani Moisin Sima, Moisin Roșca, Andrei Tudor, Moisin Rădoaie și Ilie Barbu care au fost legați în lanțuri până au dovedit că nu ei au făcut răsmerița și că în timp ce s-a desfășurat evenimentul ei nici nu au fost în biserică ci în altă parte. Au fost arestate și interogate, apoi, cele zece femei implicate în răsmeriță, Maria lui Andrei Toader, Chiva lui Moisin Roșca, Stana lui Lazăr Stoia, Maria lui Onii Tudor, Stana lui Onii Solomon, Măriuța lui Onii Joja, Antinia lui Toma Fofelsan, plus țărânul Iova din Hudiță în locul soției sale care era bolnavă în momentul arestării.

În fața județului care a făcut cercetările de rigoare, conform procesului verbal încheiat reiese că femeile anchetate au căutat să se

1 Ștefan Metes, *Op. cit.* p. 334.

2 *Ibidem*, p. 334.

3 *Ibidem*, p. 334.

4 *Ibidem*, p. 335.

desvinăvățească declarând că „protopopul Lascu „a aprins focul“, că atunci când le-a văzut în biserică a ieșit și le-a ocărât: ce căutați aici târfele satului, vrăjitoarelor și femei necurate... și le-a amenințat cu cârja lui. Atunci ele l-au scos afară frumos, fără a-l trage de păr sau de barbă“.

În ziua de 21 ianuarie 1760 cele zece femei au fost duse la Sibiu în fața unui tribunal care le-a pus întrebări despre cele întâmplate în 2 decembrie 1759 în biserică. Femeile au recunoscut că da, așa au făcut, dar acum cer iertare judecătorilor pentru faptele săvârșite.

Judecătorii însă nu le-au iertat și au hotărât în unanimitate următoarea sentință de-a dreptul uluitoare:

„Cele zece femei să fie scoase în Piața Mare a orașului și bătute acolo cu bice grele, câte 15 lovituri de fiecare.“

Astfel în ziua geroasă de 21 ianuarie 1760 sașii din Sibiu au asistat în Piața Mare a orașului la un spectacol cu totul neobișnuit: „zece femei țărânce române din satul Colun au fost desbrăcate de cojoacele și de iile lor înflorate și bătute cu biciuri grele din curele de piele, câte 15 lovituri pentru fiecare, de le țâșnea sângele prin cămăși și după fiecare lovitură țipau de răsuna piața“. Memorabila faptă a femeilor din satul aparținător, Colun, a fost consemnată în lucrarea „Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în veacul al XVIII-lea“ de Dr. Silviu Dragomir.

Împărăteasa Maria Tereza prin reglementarea făcută în 1769 numită „certa puncta“ fixează o pedeapsă ce trebuie să se aplice iobagului ce nu voiește să-și îndeplinească serviciul și robotele obligatorii: la bărbați pedeapsa trupească era până la 24 lovituri de bețe sau lopeti, la femei până la 24 lovituri de bici, iar dacă persoana era bătrână sau bolnăvicioasă se prevedea ca ea să fie închisă câteva zile.

Scoreiul, sat grăniceresc (1765-1851)

Pentru consolidarea stăpânirii habsburgice în Transilvania colaboratorii apropiați ai împărătesei Maria Tereza (1740-1770) sugerează acesteia ca măsură pentru apărarea și întărirea statului austriac, înființarea regimentelor de graniță în Ardeal. Nu este primul fel de organizare militară de acest gen; ideea militarizării granițelor a apărut după bătăliile de la Buda 1686 și Mohaci 1687, când au luat ființă adevărate „colonii militare“ din Dalmația până în Banat folosite contra înaintării turcești.

Organizarea regimentelor de graniță în Ardeal nu constituia o sarcină financiară prea grea pentru statul austriac, întrucât grănicerii urmau să se întrețină din cultivarea moșiilor – sesiilor – pe care locuiau și erau plătiți de stat numai pe timpul efectuării sarcinilor militare. Prin crearea acestor regimente de graniță statul dispunea în caz de război de o armată numeroasă, gata pregătiră. Prin înființarea graniței militare din Transilvania, în zone cu o masivă populație românească, Imperiul Austriac urmărea crearea unei clase de cetățeni mai liberi, care să frâneze abuzurile și excesele de tot felul ale nobilimii maghiare, atât prin sustragerea de sub puterea acestora a unei mare număr de iobagi, cât și prin prezența permanentă a unui corp înarmat pe care să-l poată opune cu ușurință în cazul când nobilii ar încerca noi rebeliuni.¹

Aristocrația și populația săsească din Transilvania, care se bucura de privilegii, n-au privit cu ochi buni militarizarea granițelor și au opus rezistență, susținând că românii nu sunt fiii patriei, ci numai tolerați², și prin urmare „monarhul n-are dreptul a militariza și înarma pe acest popor străin“.³ Ideea creării regimentelor grănicerești a întâmpinat și opoziția Dietei Transilvaniei, din care românii erau excluși, cât și a guvernatorului, Ladislau Kemeny. Guvernatorul răspunde curții de la

¹ Emil Marcu, *Contribuțiuni la istoricul regimentului grăniceresc întâi valah*, București, 1943, p. 6.

² *Idem*, p. 6.

³ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1889, Vol. I, p. 368.

Viena că nu poate lucra la înfăptuirea unui asemenea plan și este absolută nevoie de aprobarea și votul Dietei.

Misiunea de a organiza militarizarea graniței Ardealului i-a revenit generalului Nicolae Adolf Buckow. Baronul Adolf Buckow a venit în Ardeal la 5 aprilie 1761, fiind trimis de Curtea de la Viena spre a calma disputele confesionale dintre românii uniți și neuniți, fiind sprijinit în această acțiune de episcopul de la Blaj, Petru Pavel Aron. Întâmpinând rezistență mai ales din partea călugărilor din mănăstirile Țării Făgărașului, în anul 1761 generalul le distruge prin incendiere - majoritatea acestora fiind construite din lemn. Mănăstirea din Scorei, construită din cărămidă și fundație de piatră, a fost distrusă din ordinul generalului Buckow cu tunurile.

Ca reprezentant al împărătesei Maria Tereza în Ardeal, generalul Buckow redactează în 13 octombrie 1761 un proiect privind întărirea poziției imperiale în această zonă propunând desființarea organizației plăieșilor și a pușcașilor și înființarea în locul acestora a „miliției grănicerești”, care să fie alcătuită din două regimente românești de infanterie de câte 3.000 de soldați, două regimente de infanterie secuiești, un regiment de cavalerie (dragoni) și unul secuiesc (husari), de câte o mie de călăreți. Efectivul total al acestor unități grănicerești era estimat la 17.000 de soldați.¹

Granița spre Moldova, pe Carpații Răsăriteni urma să fie păzită de două regimente, unul de infanterie și unul de cavalerie, de la izvoarele Bistriței până la Munții Giurgeului, de unde paza urma să fie făcută de regimentele secuiești până la Brașov. De aici, de-a lungul Carpaților Meridionali până la Porțile de Fier pe Dunăre, paza urma să fie făcută de un regiment de infanteria românească.

Baronul Buckow propunea ca în regimentele grănicerești române să fie primiți numai țărani români de religie greco-catolică (uniți), în cazul că numărul acestora era insuficient, se propunea dislocarea populației neunite și așezarea țăranilor greco-catolici pe teritoriile devenite libere. Ofițerii regimentelor românești trebuiau să fie și ei de religie greco-catolică. Țăranii ortodocși nefiind admiși în regimentele române de graniță puteau fi recrutați pentru regimentele din interiorul imperiului. Teritoriul grăniceresc era declarat liber, iar pământurile necultivate din Țara Oltului urmau să fie cedate familiilor de grăniceri.²

Pe Valea Oltului militarizarea va începe numai în 1765 după ce

din Scorei pe deplin conștienți de sporirea obligațiilor an de an, făcând chiar comparație cu vremea principilor, când obligațiile erau mai mici. Ei spun că mai înainte:

„Fiscului nu serveam mai mult cu 4 zile pe săptămână, iar censul urbarial îl plăteam în bani. Înainte dădeam împreună cu cei din satul Corbi o vită de tăiat, o ferie de miere, o ferie de unt, dar acum toate acestea le plătim singuri și plătim vita de tăiat când cu 5, când cu 6 florini, mierea cu 3 florini și untul tot cu 3 florini; datorăm anual câte un tol pentru cai, în vremea principilor dădeam tolul, acum ne ia pentru ei 2 florini, pe când le-am putea cumpăra cu câte 5-6 șuștaci.”¹

Tot la punctul 8 scorenii protestează contra vinderii vinului de calitate inferioară, mai rău decât oțetul. Dacă acesta nu se vindea era repartizat pe iobagi care erau siliți să-l plătească. Abuzurile făcute cu ocazia vânzării vinului, sunt deosebit de interesante. Iată ce au declarat reprezentanții boierilor și iobagilor din Scorei la anchetă:

„Când ne dădeau vin în sat pentru crâșmărit, ori era bun, ori era rău și ori cât de ieftin ar fi fost în țară, noi trebuia să cumpărăm măsura cu câte 1 șuștac; acum e cu 3 șuștaci, dar ori se vinde vinul, ori nu, noi trebuie să întregim prețul și dacă din cauză că vinul rău nu s-a consumat, crâșmarul împreună cu judele îl împarte cu feria la iobagi și ori îți trebuie, ori nu, trebuie să achităm prețul fixat. Dar s-a întâmplat și aceea că nevoind să ne atingem de el, ne-a fost vărsat înaintea porții noastre, și apoi ne-a încasat prețul. Când vin nu se produce și nu se poate da pentru crâșmă, atunci suntem siliți să plătim „crâșma seacă” 12 florini, venitul celor 40 ferii de vin.”²

9. *„Noi nu avem nici o plângere contra domnului căpitan, ci numai contra subofițerilor, solgă-birăului și hăițașilor care ne mână după lemne și altele, fiindcă ne chinuiesc foarte mult.”³*

10. La punctul 10 al plângerii, reiese o nouă obligație a iobagilor, aceea de întreținere a cirezior de vite a împăratului și felul cum sunt înșelați și de data aceasta.

„Înainte cu câțiva ani, noi, împreună cu cinci sate am iernat cireada de vite a împăratului și așa știind că inspectorul de

1 Carol Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, Editura Militară, 1973, p. 29.

2 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 30.

1 Stefan Meșe, *Op. cit.* p. 335.

2 *Ibidem*, p. 335.

3 *Ibidem*, p. 335.

atunci Iosif Boier din Recea ne-a bonificat la comisariat, dar ce s-a ales cu banii, noi nu știm fiindcă nu am văzut nici un crițar, deși ar fi trebuit să ne bonifice 60 de florini nemțești.”

11. Reprezentanții boierilor și iobagilor din Scorei protestează împotriva unor abuzuri săvârșite de cel mai neomenos domn de pământ din părțile acestea, contele Iosif Teleky, care stăpânea pământ în Cârțișoara, Arpaș și Porumbac. Acest abuz completează seria de nelegiuiri apărute asupra iobagilor, odată cu instaurarea stăpânirii austriece, călcând în picioare și drepturile obștești asupra pădurilor, pășunilor și apelor.

„Avem și această plângere că iobagii din Oprea-Cârțișoara ai mării sale contele Iosif Teleky, au pădure lângă noi pe care o crută, pustiind în schimb pe a noastră și ducând-o cu puterea; d. Teleky a obișnuit să oprească în hotarul Cârțișorii câte un loc pentru păscutul cailor și vitelor sale, dar îndată ce iese la pășunat își mână vitele, în hotarul nostru, fiindcă e în vecini și atâta nu-i rod, că vitele noastre n-au ce pășuna, deci d. Teleky ne pășunează astfel pe locuri unde noi am putea face și fân. În afară de acestea are numeroși pușcași care iarna vânează și trec pe hotarele noastre și cu caii lor, mângâind fânul din clăile noastre, și-l calcă în picioare și-l risipesc.”¹

Prin cele 11 acuzații aduse stăpânirii habsburgice, scorenii au demascat cu mult curaj obligațiile fiscale deosebite de grele, nedreptățile și fărădelegile, corvezile și abuzurile care îi silesc să plece în lume, părăsindu-și vetrele strămoșești.

În plângerea scorenilor împotriva stăpânirii habsburgice, întâlnim și o afirmație de o mare importanță istorică, pe care aceștia o fac chiar la începutul anchetei imperiale:

„Din satul nostru acum n-au pribegit oameni, fiindcă atât în Ardeal cât și în Țara Românească e aceeași mizerie ca și aici în Țara Făgărașului, dar dacă ar fi în Țara Românească așa cum a fost pe vremea voievodului Constantin (Brâncoveanu n.n.) puțini oameni ar fi rămas până acum în satul nostru.”²

Analizată această afirmație, făcută de simplii țărani în urmă cu peste 250 de ani, dovedește o temeinică cunoaștere a situației social-politice, nu numai din Transilvania, căzută sub dominație habsburgică, ci și din

Țara Românească de sub dominația grea fanariotă. Mai mult, acești țărani fac comparație între perioada fanariotă, caracterizată în mod sugestiv prin expresia „aceeași mizerie și în Țara Românească ca și aici” și perioada înfloritoare din punct de vedere social-economic din timpul lui Constantin Brâncoveanu, pe care scorenii o regretă atât de mult.

Această remarcă istorică a scorenilor dovedește o puternică conștiință de neam, generată de o permanentă legătură cu românii de dincolo de Carpați. Niciodată înălțimile Crapeților nu au constituit o stavilă pentru comuniunea neamului nostru născut pe ambele versante ale munților. Mai mult, potecile ascunse ale munților, au favorizat legături permanente, mijlocind migrația în ambele sensuri atunci când condițiile social-politice deveneau imposibile.

Cunoașterea amănunțită a situației politice și sociale din Țara Românească este un argument de netăgăduit al legăturilor dintre scoreni și românii din Muntenia, dintre cei fugiți și cei rămași.

Expresia că acum „e aceeași mizerie” ar putea da impresia că scorenii s-ar resemna acceptând de voie, de nevoie această situație nou creată. Dar iată cum se încheie ancheta imperială de acum un sfert de mileniu: „Pentru aceste mizerii – spun reprezentanții Scoreiului – ne pustiim și sărăcim zi de zi într-atât că dacă mai ține mult așa, va fi imposibil să ne mai susținem”. Este un strigăt de durere înăbușită, care ascunde în el o amenințare potențială la adresa acestei stări de lucru, ce prefătează cu 50 de ani înainte marea răscoală a țăranilor ardeleni sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan.

1 Stefen Metes, *Op. cit.*, p. 335.

2 *Ibidem*, p. 333.

Tensiuni confessionale în prima jumătate a secolului al 18-lea în Sudul Transilvaniei Răsmerița femeilor din Colun

Lupta țărănimii române, în special în partea de Sud a Transilvaniei, împotriva stăpânirii habsburgice din sec. al XVIII-lea se manifestă uneori sub formă de răscoală care îmbracă o haină religioasă. În jurul anului 1744, răscoala ia caracterul unei mișcări generale datorită călugărului Visarion Sarai care a reușit să ridice masele populare din împrejurimile Sibiului și Sudul Transilvaniei pe teme confessionale, credincioșii ortodocși împotriva uniților, fiind întâmpinat de țărani ca un eliberator. Pentru a stăvili nemulțumirile țăranilor români împărăteasa Maria Tereza, publică în 1759 un decret de toleranță prin care recunoaște existența legelă a religiei ortodoxe în Transilvania. Intenția cercurilor oficiale, nu era de a schimba starea de lucru ci de a câștiga timp pentru luarea unor măsuri dramatice. Răscoala izbucnește însă cu mai multă putere sub conducerea călugărului ortodox Sofronie.

Acțiunea călugărului Sofronie împotriva unirii românilor din Transilvania cu Biserica Romei, din anii 1698-1700, a provocat adâncirea dezmembrării din sânul populației românești din Transilvania, o adevărată ruptură între cei ce au acceptat unirea și cei ce au refuzat unirea. La fel ca Visarion Sarai, călugărul Sofronie îndeamnă pe români să lupte împotriva unirii, împotriva Bisericii Unite Greco-Catolice și în special împotriva clerului acestei biserici provocând o adevărată răsmeriță ce a cuprins partea de Sud a Transilvaniei până în Munții Apuseni. Imperialii au reprimat cu asprime răscoala, iar o parte dintre conducători au fost prinși și condamnați.

Dispute pe teme confessionale au apărut și în Scorei fără a îmbrăca forme violente. Boierii și libertinii din Scorei au acceptat unirea cu Biserica Romei iar iobagii au refuzat-o, astfel au apărut în Scorei două biserici: Biserica Unită Greco-Catolică și Biserica Ortodoxă.

Curtea imperială a luat în stăpânirea sa districtul Făgărașului ce aparținea până atunci contelui Bethlen.¹

După proiectul lui Buckow, țăranii grăniceri aveau să fie scutiți de iobăgie și de toate dările, afară de „capitația“. Din totalul de 17.000 de soldați grăniceri urmau să facă serviciul militar permanent în timp de pace numai 2.140 infanteriști și 284 cavaleriști. Instrucția grănicerilor era preconizată a se efectua în trei zile lucrătoare pe an, plus toate duminicile și zilele de sărbătoare. Grănicerul urma să fie retribuit după proiectul Buckow cu o soldă de trei florini lunar, iar cavaleriștii 4 florini, cu obligația să-și întrețină calul. Pentru timpul când nu era concentrat, grănicerul nu primea nici o soldă, urmând să-și asigure existența prin agricultură și păstorit.

Sistemul de retribuție preconizat de Buckow era foarte avantajos pentru finanțele imperiului, deoarece întreținerea regimentelor grănicerești în acest sistem costa anual 170.000 florini în loc de 1.250.000 florini costul pe un an al acestor unități în condiții obișnuite.²

Dieta Transilvaniei formată din reprezentanții celor „trei națiuni“ privilegiate – unguri, sași, secui – nu a fost consultată. Din această cauză nobilimea din Ardeal apreciază granița militară o „instituție ilegală“, iar înarmarea țărănimii române și trecerea ei din categoria de iobagi în cea a unor „țărani liberi“ constituia un semnal de alarmă. Cancelaria aulică argumenta și ea că „înarmarea poporului român este o măsură periculoasă, deoarece în mijlocul lui se găsesc instigatori; prin acești instigatori români vor fi ușor răzvrățiți, deoarece cei mai mulți nu posedă proprietate, iar din punct de vedere al legislației țării nu sunt recunoscuți ca națiune, deci nu au nimic de pierdut (...) Periculos este deasemenea că acest popor s-a obișnuit de a fi solidar, acționând în comun, unul pentru toți și toți pentru unul“. Stările privilegiate din Transilvania invocau și legiurile feudale care interziceau iobagului să poarte arme.³

Generalul Buckow nu se lasă intimidat de opoziția privilegiaților din Transilvania, declarând autoritar: „Majestatea Sa a hotărât ca acest popor să fie ridicat din starea lui de înjosire prin legile țării, promovându-l în cea de grăniceri...“.⁴

Destoinicia românilor este apreciată de generalul Ziskovic care afirma „Se știe prea bine că în regimente se află un număr considerabil

¹ Emil Micu, *Contribuții la istoricul regimentului grăniceresc*, București, 1943, p. 7.

² Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 30.

³ C. Göllner, *Op. cit.*, p. 31.

⁴ *Ibidem*, p. 31.

din acești oameni, care odată deprinși cu serviciul se poartă foarte bine¹ iar Heidendorf relatează că „*toți iobagii români ar fi devenit grăniceri dacă li s-ar fi permis aceasta*“.¹

Proiectul baronului Buckow, cu toată opoziția întâmpinată, primește avizul Consiliului aulic de răzbiu, care raporta împărătesei despre zelul românilor de a deveni grăniceri... recomandând aprobarea proiectului. Două zile mai târziu, împărăteasa Maria Tereza își dădea (la 16 aprilie 1762) abrobarea pentru înființarea graniței ardelene. Buckow putea să înceapă lucrările preliminare pentru crearea regimentelor grănicerești din Transilvania.²

La 7 mai 1726 Ladislau Kemeny a fost înlăturat din funcția de guvernator al Transilvaniei, iar în locul lui a fost numit generalul comandant Buckow, fără ca dieta să fie convocată. Noul guvernator a fost îndemnat de împărăteasă „*să facă tot posibilul ca să impună definitiv voința imperială în Transilvaniei*“.³

De la Viena au fost trimiși ofițeri aleși și armata de linie, care să procedeze la constituirea unităților militare. În general românii din Transilvania doreau să fie militarizați pentru a scăpa de iobăgie. S-au produs însă neînțelegeri pe motiv confesional când s-a pus problema dislocării unei părți a populației neunite pentru a se crea localități grănicerești. În regiunea Năsăudului s-au produs tulburări chiar cu ocazia depunerii jurământului, iar în regiunea secuiască s-au produs răsmerițe datorită presiunii făcute supra populației spre a fi militarizată. Regimentul 1 de graniță românesc în sudul Transilvaniei, de-a lungul Carpaților de miază-zi a întârziat din cauza împotrivirii țăranilor privind formarea satelor pur grănicerești, țăranii iobagi fiind „îndărătnici“ față de acțiunea de militarizare, de ridicare și așezare a lor în alte sate îndepărtate. Mulți țărani, mai ales din Țara Bârsei, își părăsesc satele trecând peste munți. Astfel în anul 1765 erau militarizate doar două comune din Țara Bârsei, 13 din Districtul Făgărașului, 3 în Scaunul Sibiului și 1 în Scaunul Orăștiei.

Printre primele 13 sate din Districtul Făgărașului cuprinse în granița militară a regimentului românesc se afla și Scoreiul. Pentru a încuraja militarizarea românilor din Țara Făgărașului, statul austriac sprijinea populația satelor grănicerești prin înființarea de școli românești. Astfel apare în Scorei prima școală românească, în anul 1765.

Pe parcurs s-a trecut la constrângerea țăranilor pentru a se înscrie în

¹ *Ibidem*, p. 31.

² *Ibidem*, p. 32-33.

³ *Ibidem*, p. 33.

regimentul grăniceresc. Însuși Buckow recunoaște acest lucru, iar țăranii din Jeldinți – Hunedoara – se plâng dietei că au fost forțați să intre în unități militare.

În 1773, din Regimentul 1 de graniță românesc făceau parte 82 de sate (Două din Țara Bârsei, 40 din Țara Făgărașului 3 din Sibiu, 1 din Alba de Sus, 1 din Orăștie, 26 la Hunedoara și 9 la Hațeg). Regimentul 1 infanteria românesc cuprindea 3708 bărbați valizi și 5873 membri de familie.¹

Un document cu caracter militar referindu-se la religia locuitorilor de sex bărbătesc arată că regimentele numărau în acea epocă 12054 de bărbați, dintre care 86 erau catolici, 9402 uniți de rit grecesc și 1992 neuniți (ortodocși).²

Cele mai multe comune grănicerești, 40, le găsim în Țara Făgărașului, Regimentul 1 grăniceresc român era format din 12 companii. Scoreiul făcea parte din compania a 7-a. împreună cu grănicerii din Racovița, Porumbacul de Sus, Porumbacul de Jos, iar centrul companiei era în comuna Racovița.

Compania a 8-a cuprindea grănicerii din comunele cuprinse între Scorei și Făgăraș, de la Arpașul de Jos, Arpașul de Sus, Ucea de Jos, Ucea de Sus, Viștea de Jos, Viștea de Sus, Drăguș și Beșinbach (Olteț).

Reședința regimentului 1 grăniceresc român era la Orlat, în apropierea Sibiului.

În 12 noiembrie 1766 s-a publicat „Statutul Grăniceresc“, în care se cuprind drepturile și îndatoririle grănicerilor.

„*Îndatorirea principala a tuturor românilor grăniceri – spune statutul – este ca atât în timp de război cât și în timp de pace să se îngrijească de apărarea granițelor, să fie de strajă în garnizoane și la poteci, să mențină siguranța țării, prin urmărirea hoților și împiedicarea importului și exportului clandestin de mărfuri și bucate prohibite, precum și prin prevenirea în conformitate cu ordinele date de mai marii lor, a tuturor fraudelor de orice fel ar fi și a trecerii graniței.*“³

Rezultă din textul citat că sarcina de bază a grănicerilor era paza graniței și oprirea emigrărilor peste munți cu scopul evident de a rupe contactul strâns între locuitorii de pe cele două versante ale Carpaților, care foloseau granița nu numai ca punct de permanență legătură, ci și

¹ Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 56.

² Arhiva militară din Viena. *Fondul Memoires* 23/131, p. 44

³ V. Bichgean, *Statutul grăniceresc în arhiva someșană. 1929-1929*, nr. 8-9, p. 6-92, 104-121.

pentru schimbul de mărfuri și bucate. „În caz de război – spune statutul – grănicerii trebuie să facă serviciu în afară de patrie“ promițându-le însă că „nu vor fi scoși din patrie, și duși în ținuturi îndepărtate decât numai când va cere trebuința“.¹

Dar, „trebuința“ va cere de nenumărate ori, iar grănicerii români vor fi purtați prin toate războaiele austrieilor, de-a lungul și de-a latul Europei, între anii 1764-1851.

În ce privește plata grănicerilor, în statut se precizează:

„Deși acești soldați grăniceri români sunt îndatorați să îndeplinească înlăuntrul patriei serviciul militar fără plată, oriunde s-ar cere, totuși se stabilește că în timp de pace să se dea românilor aflători în serviciul militar de pază efectivă la graniță, la trecători, pe plaiuri, poteci și celor ce sunt de pază în locuri de carantină, cordoane sanitare și garnizoane, celor aflători și în afara districtului lor, precum și celor ce servesc între și în afara hotarelor țării, pe timpul efectuării serviciului militar, infanteriștilor pe zi 4 creițari, călăreților 8 creițari.

Această plată nu o vor primi păzitorii drapelilor, santinelele regimentelor și închisorilor și alți soldați de acest fel care fac asemenea servicii. Toți aceștia vor îndeplini slujba fără plată.“²

Iată deci, cu cheltuială minimă, Imperiul austriac a reușit să țină sub arme mari unități militare, realizând uriașe economii bugatare.

Grănicerii din Scorei erau nevoiți să parcurgă pe jos zeci de kilometri până la tecătoarea de la Bărcaciu pentru a primi cei 4 creițari pe zi. Un document amintește că grănicerilor din Ohaba li s-a cerut să plătească 16 creițari pe zi pentru un om pus în schimb.

Într-un document militar, păstrat în arhiva de război de la Viena, rezultă că Regimentul 1 grăniceresc român folosea în anul 1773 în timpul iernii pentru posturile de la cordoane, un număr de 335 de oameni, plătindu-le 4.151 florini și 48 de creițari, iar în timpul verii un număr 546 grăniceri, cărora le plătea în total 7345 florini și 15 creițari.³

Diurna slabă a provocat mari nemulțumiri în rândul grănicerilor. În ce privește instrucția militară, Statutul prevedea că aceasta se va face în duminică și zile de sărbători.⁴

Armamentul și echipamentul unităților erau reglementate prin următoarea dispoziție:

1 C. Göllner, *Op. cit.*, p. 58-59.

2 *Ibidem*, p. 59.

3 Emil Micu, *Op. cit.*, p. 26.

4 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 61.

„Să li se dea grănicerilor arme de foc și arme albe precum și muniția necesară. Ei vor primi deasemenea centuri și harnașamante de piele, dar numai o dată, la echipare. Dacă s-ar întâmpla ca armele să sufere vreo stricăciune din partea soldaților, ori să ajungă nefolositoare, din vina acelorora, repararea precum și procurarea de noi arme se va face pe cheltuiala celor vinovați.“¹

Grănicerii români – se spune în statut – vor purta sumanul sur, scurt, cu cioarecii și opincile obișnuite, dar cu condiția ca pantalonii să fie mai strâmți, sumanele să fie uniforme și prevăzute cu guler și mâneci de culoare stabilită pentru întreg regimentul. Pentru păstrarea mai bună a acestora e necesar să-și facă o cămașă de postav alb, o cravată roși și o pălărie neagră numită *csako*. În timp de război vor primi echipamentul regulamentar.“²

Deci, în timp de pace statul habsburgic nu se ostenea nici măcar să îmbrace soldații grăniceri, aceștia fiind siliți să poarte hainele lor obișnuite: sumanul (recălul), cioareci, opinci, cămașă etc.

Grănicerii erau de asemenea datori să lucreze cu brațele și cu vitele la zidirea cazarmilor noi sau la reparatul celor vechi, acolo unde li se ordona, nefiind plătiți, pentru munca lor decât în cazul clădirilor noi.³

Statutul grăniceresc legiferează scoaterea grănicerilor din iobăgie, declarându-i oameni liberi. Este singura mângâiere a acestor oameni scăpați de iobăgir și ajunși grăniceri, împovărați de noi greutăți, singurul suport moral în înfrângerea pe mai departe a nedreptăților sociale.

„Românii precum și ceilalți soldați grăniceri aflători între dânșii se vor bucura de prerogativele rezultate din situația de militari, dar mai ales aceia vor fi împărțâșiți de un privilegiu considerabil care au fost trecuți din starea de supușenie în cea de oameni liberi.“⁴

Să nu se creadă că pentru românii grăniceri viața era de acum înainte un rai. Vesnic pe drumuri, purtați după nevoie, în lungul și în latul imperiului la „forșponturi“ și „zile de plai“, gospodăriile lor rămase în seama femeilor, nu prezentau aspectul unei vieți mai bune.

Mulți dintre ei, sătui de disciplina aspră militară, în care bătaia și

1 *Ibidem*, p. 61.

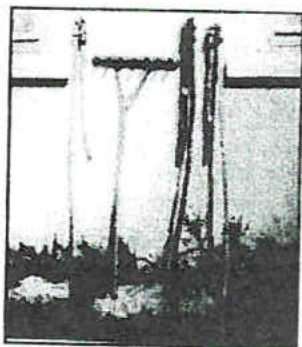
2 *Ibidem*, p. 61.

3 Emil Micu, *Op. cit.*, p. 26.

4 Carol Göllner, *Op. cit.*, p.

arestul era un lucru de toate zilele, începeau să fugă peste munți sau să se mute din satele grănicerești. Unii dintre ei încercau să-și mute copii de la școlile generale în speranța de a-i scăpa de povara grăniceriei.

Deoarece grănicerii erau plătiți numai pe timpul cât erau în slujbă, agonisirea celor neceare traiului trebuia să se facă prin cultivarea pământului și prin creșterea animalelor. Ramura de bază a agriculturii în ținuturile libere grănicerești o constituia cultivarea cerealelor. Se practica asolamentul bienal, hotarul satelor fiind împărțit în două: o parte cultivată cu cereale, cealaltă parte rămânea ogor pentru pășunatul vitelor, oilor și porcilor. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea se introduce asolamentul trienal. Sesiile iobagilor, ale grănicerilor, precum și pământul alodial, erau constituite din parcele mici. Inventarul agricol era rudimentar. Fertilizarea solului în regiunile grănicerești montane și submontane ca cel al Scoreiului era foarte scăzută, din care cauză recoltele nu satisfăceau trebuințele oamenilor.

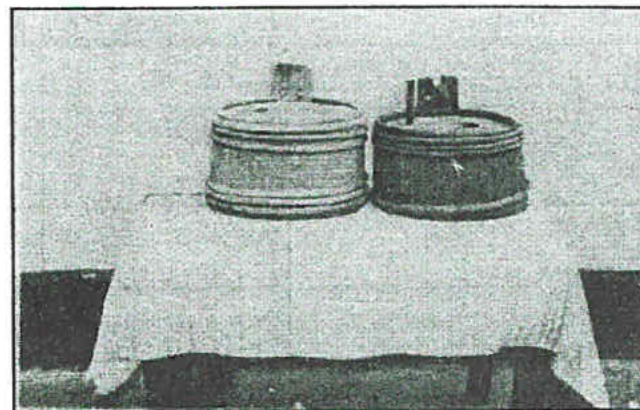
Unelte agricole vechi folosite de grănicerii din Scorei.

Cu toate că stăpânirea austriacă sprijinea creșterea producției agricole atât pentru reducerea importului cât și pentru asigurarea pieței interne, din rapoartele oficiale rezultă că în satele grănicerești situația economică devenea an de an tot mai alarmantă.

„Sărăcia lor este notorie“, constată generalul Hadik în anul 1766, în urma unei inspecții în satele grănicerești. „*Pretutindeni se constată lipsa de pământ și lipsa banilor, chiar pentru procurarea sării absolut indispensabilă pentru fiecare familie țărănească.*“¹

Grănicerii, iobagii și toți locuitorii satului Scorei din acea perioadă s-au bucurat de avantajul că pe teritoriul satului vecin Sărata, la distanța de 2 km, se aflau bălți și fântâni cu apă sărată, pe care o foloseau atât

pentru animale cât și pentru trebuințele casnice. Apa sărată era adusă în donițe de lemn, special confecționate spre a putea fi aduse în spinare.

Donițe cu care scoreni aduceau apă sărată de la fântâna de pe hotarul Sărășii

Într-un rând, colonelul Enzenberg constată că țăranii nu aveau ce mânca. Recolta nouă a fost compromisă de frig și de șoareci – spune el. Trecând pe Valea Oltului în septembrie 1766, el vede întinzându-se de-a lungul drumului terenuri necultivate, o consecință a epizootiei care decimase vitele, lipsindu-i pe țăranii de animalele necesare muncii agricole. La Porumbac – deci și la Scorei – ca pe toată Valea Oltului, situația grănicerilor nu era mai bună. Trei ani la rând recoltele au fost decimate.¹

Un exemplu revelator în acest sens ni-l oferă situația iobagilor din Scorei din anul 1766. La un an după introducerea grăniceriei la Scorei.

Numărul gospodăriilor (familiilor) de iobagi scăzuse la 47, iar numărul copiilor acestora era doar de 48, practic un copil de familie. În ce privește averea mobilă a acestora, situația era deplorabilă: în anul 1766, numărul animalelor deținute de iobagii din Scorei a atins cel mai scăzut nivel cunoscut în secolele XVII și XVIII: 3 cai, 57 boi, 30 vaci, 22 junci, 9 oi și 35 porci, total 156 animale.

Pentru a ne forma o imagine clară a situației social economice a Scoreiului după constituirea grăniceriei, redăm în continuare datele descripției din anul 1766:²

¹ *Ibidem*, p. 100.

² Ștefan Metes, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, Cluj, 1935, Vol. I, p. 368-369.

¹ Carol Göller, *Op. cit.*, p. 100.

Nr. gospod. iobagi	Copii ai iobagilor	Averea mobil*						Total animale	Nr. mediu animale pe gospod.
		Cai	Boi	Vaci	Junci	Oi	Porci		
47	48	3	57	30	22	9	35	156	3,3

continuare

Stupi	Sesii iobăgești			Zilie Libertini	Țigani	Boieri	Sesii boierești	Iobagi fugiți	
	Locuite	Nelocuite	Zălogite						
14	14 $\frac{2}{3}$	7 $\frac{3}{8}$	11 $\frac{1}{3}$	21	-	-	52	10	14

Repartizat pe gospodăriile iobăgești, numărul mediu de capete animale pe specii se prezenta astfel:

Numărul mediu de animale pe specii ce revin pe o gospodărie iobăgească					
Cai cap.	Boi cap.	Junci cap.	Vaci cap.	Oi cap.	Porci cap.
0,06	1,2	0,4	0,6	0,1	0,7

Se cuvine să facem o comparație între anul cel mai bun și anul cel mai rău privind averea mișcătoare a iobagilor din Scorei pe baza conscripțiilor și urbariilor din secolele XVII și XVIII, respectiv între anii 1637 și 1766:

Anul	Nr. gosp. iobagi	Nr. copii	Total animale pe specii						Total animale	Nr. med. anim. pe gospod.
			Cai	Boi	Vaci	Junci	Oi	Porci		
1637	51	106	55	159	82	143	159	283	1310	25,6
1766	47	48	3	57	22	30	9	35	156	3,3
Diferența	-4	-58	-52	-152	-60	-113	580	-248	-1154	-22,3

Din datele conscripției anului 1766, mai desprindem că numărul sesiilor nelocuite și zălogite era mai mare decât al sesiilor locuite, iar un număr de 14 iobagi erau fugiți la data conscripției. În schimb, numărul boierilor, respectiv al grănicerilor, se ridica la 52 familii, cel mai ridicat număr consemnat în conscripții și urbarii.

În anul 1722, numărul acestora se ridica la 22 familii, 2 familii văduve de boier. Creșterea acestora (cu 36 familii), într-un timp relativ scurt, este explicată prin înscrierea în rândul grănicerilor a unui număr de familii iobăgești, care au trecut mai întâi la religia unită.

Prețurile cerealelor au crescut foarte mult datorită recoltelor

compromise din anii 1766-1767 și a unor ani de secetă ce le-au urmat, astfel că grănicerii erau siliți să-și aducă grâne din Țara Românească. Se ivise în acel timp și o epidemie de ciumă, din care cauză s-a format un „cordon sanitar”, iar circulația mărfurilor între cele 3 țări române a fost complet oprită.¹

Pentru combaterea lipsurilor s-a alcătuit în fiecare regiment grăniceresc câte o „Comisie economică”, care studia problemele ce priveau viața grănicerilor. Aceste comisii economice au acționat în vederea introducerii culturii cartofului (adus din America) pe pământurile grănicerilor, consemnându-se în 1769 recoltarea a 10143 câble de cartofi (1 câblă = 4 feldăre). Grănicerii au fost îndemnați să cultive și plante industriale, cânepă și rapiță, să lăzuiască pământurile, extinzându-și suprafețele arabile. Pe Valea Oltului, la începutul secolului al XIX-lea, s-a extins cultura cartofului, care începe să depășească suprafețele cultivate cu grâu și porumb. Recolta rămâne însă deficitară datorită anilor ploioși 1805-1806, când a trebuit să se importe din Moldova 60.000 de câble de grâu în valoare a 3-4 milioane florini.

„Deficitul recoltei locale putea fi compensat în parte prin munca grănicerilor în alte ținuturi și mai ales în Țara Românească și Moldova, care au format cu Transilvania și în special cu ținuturile de graniță o unitate economică omogenă.”²

Devalorizarea monedei din 1811, războaiele napoleoniene și anii de secetă 1814-1817 au înrăutățit și mai mult situația în zona granițelor militare. Nobilimea și clerul bisericesc, care posedau mari stocuri de cereale, nu voiau să vândă, așteptând mărirea prețurilor. Foametea a început să bântuie din nou printre grăniceri, fapt care determină comandantul regimentului să propună luarea de măsuri urgente.

1. Grănicerii să fie învoiți să lucreze în Moldova și să-și procure porumbul de acolo;
2. Clerul și nobilimea să fie obligați să cedeze grănicerilor grâul și porumbul la prețuri accesibile;
3. Dacă primele măsuri nu sunt aplicate, se propune distribuirea cerealelor din magaziile statului.

Interesant este răspunsul autorităților la propunerea comandantului grănicerilor:

¹ Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 101.

² *Ibidem*, p. 104.

³ Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 105.

„Grănicerii n-au ce căuta în Moldova, nobilii și clerul nu pot fi obligați să cedeze surplusul grânelor, iar grâul din hambarele statului are alte destinații.”¹

Devalorizarea monedei austriece cu 80%, la 15 martie 1811, a lovit și mai mult pe grănicerii români, care pentru 100 de florini vechi vor primi 20 florini noi.

„Vai și amar, plânsete, blesteme se vântură în toate părțile și ce era mai interesant în catastrofă, că cei mai bogați se văicăreau mai tare.”²

Într-un raport contemporan se scrie:

„Suferințele populației din Făgăraș au fost mărite prin cum-părături masive ale unor firme mari înainte și după publicarea patentei cu privire la devalorizare”, iar o comisie de anchetă constată că „nobilii și preoții au hambarele pline dar lasă pe bieții grăniceri să rabde de foame; ei se hrănesc cu diferite ame-stecuri pernicioase, de aceea sunt de așteptat maladii epi-demice”.³

O imagine fidelă a situației grănicerilor români în prima parte a secolului al XIX-lea reiese din procesul verbal al Comisiei economice din anul 1840:

„În timpul războaielor continue cu francezii, între 1805-1814 și mai ales după aceea, în 1815-1817, fiind ani slabi și neroditori, a urmat o mare mizerie, oamenii ori s-au îndatorat până în gât, ori, spre pildă, pentru iernatul unui bou cedau pe celălalt, pentru iernatul unei oi se proceda la fel, și dacă nici aceasta n-o puteau face, își vindeau vitele la un preț derizoriu. În acest mod s-au distrus multe gospodării; lipsind vitele, nu se mai gunoiau pământurile, care se băuceau și astfel în 1840 au crescut păduri pe mari întinderi, acolo unde în părțile funciare figurau ogoare sau livezi. (...) Anii neroditori, și scumpetea au fost o consecință a iernilor deosebit de lungi și a ploilor neîntrerupte, care au prefăcut pământurile și ogoarele în jgheaburi și râpi, încât au rămas din ele numai pietriș gol, ori au crescut pe el tușiș și lemne de tot soiul”.⁴

1 Ibidem, p. 105.

2 George Barițiu, *Op. cit.*, p. 553.

3 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 105.

4 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 106.

Altă ocupație a grănicerilor pentru susținerea traiului era creșterea vitelor. În ținuturile grănicerști se creștea un număr important de bovine și oi. Păstoritul în partea sudică a Transilvaniei era ocupația de căpetenie a mocanilor, mărginenilor și bărsenilor. În secolul al XVIII-lea, odată cu sporirea cererii pe piața a lânii, s-au ajuns la creșterea numpărului de ovine așa încât pășunile locale au devenit insuficiente. Această situație își găsește rezolvarea prin trecerea turmelor de animale la păscut, dincolo de Carpați, în Țara Românească și în Moldova. Transhumanța era practică din moși-strămoși de românii de pe ambele versante ale Carpaților.

Astfel, în 1767 se aflau la iernat în Moldova și Țara Românească 244.247 oi; în 1769 350.547. oi, iar la sfârșitul secolului al XVIII-lea 1.500.000 oi. Păstoritul animalelor în Țara Românească era îngreunat de abuzurile ispravnicilor, boierilor, și mai ales de armatele turcești când se aflau în țară; acestea confiscau animalele fără nici o despăgubire.

Un recensământ din 1830 arată că grănicerii din Regimentul 1 român posedau 2.425 cai, 19.105 vite cornute și 25.408 oi plus capre și, în total, 46.938 de capete animale, la o populație de 28.891 locuitori.

Documentele vremii semnalez că în Moldova în anul 1808 într-o singură zi, ca urmare a unui viscol puternic, au murit 542.538 oi, 99.370 boi și 15.906 cai, iar în Țara Românească în anul 1809 tâlhari necunoscuți au trecut peste Dunăre 9.303 oi 198 miei și 51 de cai, din turmele aduse la iernat de câteva sate din ținuturile grănicerști și ale Scoreiului.¹

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cea mai frecventă formă de luptă antifeudală și antihabsburgică, atât a iobagilor cât și a grănicerilor, era fuga peste munți.

Greutățile cauzate de „regimul de grăniceri”, care a înlocuit pe cel de iobag, posibilitățile de trai extrem de limitate oferite de pământurile neroditoare, foametea provocată de recoltele compromise de anii cu climă nefavorabilă, mobilizarea grănicerilor pentru dese războaie purtate de austrieci, au fost cauzele principale ale celei mai obișnuite forme de luptă folosită de români în secolul al XVIII-lea, fuga peste graniță. Fuga a luat proporții de masă: „Toată Transilvania vine la noi” (tota Transilvania ad nos venit)², se putea auzi în cele două Țări Românești.

Guvernatorul Transilvaniei, generalul Hadik, într-un raport din 1766,

1 Ibidem, p. 111.

2 A. Bunea, *Episcopii Petru Aron și Dionisie Novacovici, sau Istoria românilor transilvăneni*, Blaj, 1902, p. 259.

atribuie cauza principală a bejeniei din ținuturile grăniceresc „greutăților provenite din obligațiile fiscale și militare”. Generalul ajunge la următoarea constatare:

„Iobăgia teribilă era mai vârtos în acele părți ale țării, în care feudații nu voiau să știe nimic de dispozițiile urbariale ale împărătesei Maria Tereza (din 12 noiembrie 1769), prin care robota se fixa la 4 zile pe săptămână, așa că două zile să rămână iobagilor pentru cultura sesiilor iobăgești, din care aveau să-și susțină viața lor și a familiilor. Domnii feudali susțineau că familiile de iobagi sunt tot așa proprietatea lor, ca și vitele domestice pe care le înjugă, le înhamă, le folosesc oricând și oricum le place. De aceea în urma servitutilor teribile fugeau sute de familii, oricând aveau prilejul să scape peste frontierele țării. În toate aceste cazuri, feudații reclamau pe iobagii fugiți. Guvernul țării era format pe atunci aproape în întregime din magnați, adică din domni feudali potentati, care adeseori nu voiau să știe de rescripțele împărătești, dar știau să reclame brațul armat pentru readucerea iobagilor.”¹

Curtea imperială de la Viena, adânc îngrijorată de fuga în masă a țărănimii transilvănene ia măsuri pentru stăvilirea dezertorilor. Astfel dispune demolarea caselor „răsfirate” ale grănicerilor din regiunile muntoase și așezarea acestora în vatra satului. Se intensifică controlul corespondenței și al legăturilor dintre cele trei țări române. Se introduce patrularea în timpul nopții și se interzice vânzarea și cumpărarea cailor cu care dezertorii ar fi putut trece munții. Pentru a-i intimida pe locuitorii ținuturilor de graniță, se prevedea că vecinii fugarilor vor fi pedepsiți, averea fugarului va fi sechestrată, iar copiii și soția vor fi alungați din satele grăniceresti. În caz de fugă trebuia să se tragă clopotele satului, întreaga suflare fiind obligată să-l urmărească pe fugar. Părinții celor fugiți urmau să fie bătuți și amendați cu 12 florini, iar primarii satelor unde se va produce dezertarea (fuga) erau obligați să plătească timp de 5 ani dările fugarilor. Pe fugarii prinși, ca și pe instigatorii la fugă îi aștepta spânzurătoarea.

„Există temerea, că chiar grănicerii vor încerca să fugă în număr mare în Țara Românească și Moldova. Ei nu vor fi vigilenți și nu vor socoate de datoria lor să preîntâmpine fuga

altora” – raportează generalul Hadik.¹

Din satul grăniceresc Jina, în anul 1765 au fugit în Țara Românească 338 locuitori, a căror pildă a fost urmată de grănicerii din mai multe comune din Țara Oltului. Se apreciază că în anul 1766, numai din districtul Făgărașului au fugit în Țara Românească 1025 de țărani, cu peste 1600 vite cornute.

Cronicarul maghiar Ștefan Halmaghi, relatează următoarele:

„În luna mai 1766, atât din ținutul Rodnei, cât și de pe pământul Făgărașului, grănicerii au fugit cu grămada. Cred că numai anul acesta au trecut dincolo până acum vreo 300, cei mulți cu armele și câți vor mai trece de acum încolo (...). Dintre iobagi au plecat numai din Făgăraș luna aceasta 700 (...). Septembrie 1767; au plecat emigrând cel puțin 4.000 de oameni, soldați și iobagi din aceste județe. Marea emigrare ce a avut loc anul acesta a făcut un mare gol și în fondul contribuțiilor.”³

Fugarii erau bine primiți în Țara Românească și în Moldova. În Moldova, domnitorul Grigore Ghica „e foarte binevoitor față de ei, nu-i fugărește pentru dare și de aceea ei rămân bucuroși”. În Țara Românească, domnul a însărcinat chiar pe călugărul Sofronie, refugiat în Muntenia, să se ocupe de fugarii transilvăneni. „Ne bucurăm aici de mai multe libertăți decât cele pe care le-am avut înainte”, scriu țărani fugiți.

Guvernatorul O. Donell, președintele Guberniului Transilvaniei, propune împărătesei Maria Tereza să mijlocească prin călugărul Sofronie întoarcerea fugarilor în Transilvania, pentru că „o provincie nu progresează dacă nu are o populație numeroasă”. Împărăteasa nu acceptă a se lua legătura cu călugărul Sofronie, dar pentru atragerea fugarilor decide ca „acei ce se vor întoarce să nu fie pedepsiți și să li se acorde scutiri fiscale timp de 3 ani”. Puțini fugari au dat ascultare acestui apel.⁴

Documentele vremii consemnează un număr impresionant de fugari. 80.000 în Moldova și 16.000 în Țara Românească, în total 96.000 de fugari. Autoritățile austriece neputând opri bejenia, intervin la Constantinopol, cerând extrădarea celor 96.000 de dezertori, invocând

1 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 115 și ordinul generalului Hadik, 1-I, 1766, A.St. Sibiu, C.XII. 1766/2.

2 Raportul generalului Hadik, 28.V.1766, C.XII.1766/6.

3 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 116-118.

4 Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 118.

1 Gh. Barițiu, *Material în „Transilvania”*, 1885, p. 4-11; Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în sec. XIII-XX*, București, 1971, p. 139-140.

tratatele de la Pozarevak (1718) și Belgrad (1739), în care erau incluse prevederi referitoare la extrădare. Lupta antihabsburgică și antifeudală a îmbrăcat, în afară de „fugă” și alte forme. În ținutul Bistriței și în regimentele secuiești se produc răzvrătiți și revolte. Frământări se produc și în Țara Făgărașului. Grănicerii din Lisa, în frunte cu Andrei Dobrin, Vasile Popa, Stan Berian, Vasile Seleșan, revendicau respectarea promisiunilor făcute.

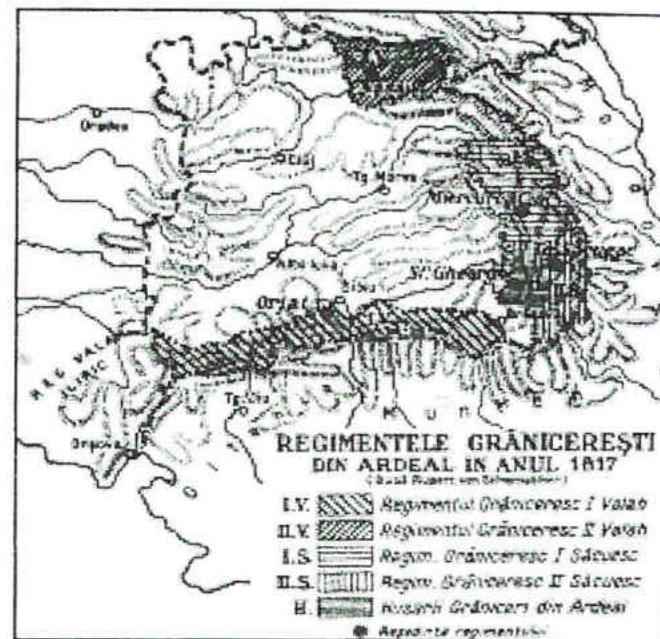
Boierimea făgărașană lupta cu dârzenie pentru a scăpa de obligațiile grănicerești, căutând să-și dovedească „nobilitatea” obținută în decursul vremii, prin diplome obținute de la regi și principii.

Nerecunoașterea drepturilor boierești și încercările de aservire a acestora, prin trecerea unora în rândul iobagilor, a continuat și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Faptul că multe familii boierești au fost încorporate în Regimentul 1 de graniță, neputându-și dovedi prin acte nobilitatea spre a fi scutite de serviciul militar, a determinat protestul acestora și constituirea în consecință a unei comisii oficiale de cercetare a nobilității.

Astfel, în 8 iulie 1843, se instituie „Comisia mixtă civilă și militară pentru cercetarea nobilității a 98 de familii boieronale din districtul Făgărașului încorporate la granița militară a Regimentului 1 român din Orlat”. Comisia a funcționat la Lisa, la sediul Căpitaniei, având ca scop anchetarea nobilității soldaților de la granița din împrejurimile Făgărașului și a celor aflați sub arme.

După cercetarea documeltelor, comisia lua „Hotărâri” privind admiterea sau respingerea cererii de recunoaștere a nobilității sau recomandarea pentru a apela la forurile superioare pentru redobândirea drepturilor.

1 Raportul generalului Hadik, septembrie-noiembrie 1766.
Arhivele Statului, Sibiu, Fondul B, KK, 27/25.

Harta Transilvaniei cuprinzând regiunile de graniță din vecinătatea Moldovei și Țării Românești

În fața acestei comisii se prezintă și unele familii din Scorei, menționate în ordinea judecării cazurilor, figurând la următoarele puncte din lista celor 98 de familii cercetate (a se vedea Anexa nr. 6 – Textul în limba maghiară al punctelor 8 și 9 referitor la cercetarea nobilității.):

Punctul 8

„Familii care poartă numele de Vulcu, Halmaghi și Ciungu, descendenți ai unor familii nobiliare, familii ce au primit înnobilitarea de la Apaffi Mihaly în 1644, prin scrisoarea de confirmare sub literele B, C, D, E, F, G H cu date autentice, adresează cererea ca această comisie să facă recomandarea la un for superior, ca să fie scutite de povara impozitelor și în scurt timp să fie declarate nobile, imune după lege și ca urmare să fie scutite de a face armata la grăniceri (serviciul ostășiei).

Comisia a dat următorul răspuns:

Pe baza datelor prezentate, nu au putut dovedi sentința de scutire, dar sunt demni ca pe baza aprecierilor să-și dovedească nobilitatea lor și sunt îndrumați a proceda pe cale legală.”

Punctul 9

„Familia Kiravola din Scorei, care a prezentat copia armalis de la Apaffi Mihaly, din 1671, și o altă copie genealogică din 1792, și alta din 1843 primită de la căsătorie:

Răspuns:

Dacă interesatul găsește Armalis-ul în original, poate proceda pe cale legală.¹

Punctul 21

„Familia Streza din Scorei, prezentând grațioasa poruncă a Guvernului Maiestății Sale cu nr. 8936 din 6 noiembrie 1801, în copie autentică, din care rezultă hotărârea Curții de apel din 11 dec. 1776: au fost declarați nobili imuni Matei și Ilie Streza de Scorei, junior și senior, pe baza grațioasei scrisori de la Curtea cu nr. 2533 din 6 aug. 1801, au fost declarați nobili imuni și în fine pe baza legalului jurământ, este judecat că Ilie și Matei junior sunt descendenți ai lui Ilie și Matei.

Hotărâre:

Scrisorile în număr de cinci, rămânând la comisie, care va face recomandarea cuvenită.²

Punctul 22

„Familia nobilă Streza din Scorei – cu cele 5 amintite acum, prestând un jurământ legal în 1792 și altul în 1843, din care rezultă că conform ordinului cancelariei sunt declarați ca descendenți din familia nobilă Streza și scutiți prin hotărârea supremă 893 din 1801 a Scaunului gubernial local – solicită scutirea de ostășie grănicerească pentru ei și familiile lor.

Hotărâre:

Patru bucăți documente rămânând în posesia comisiei, se hotărășre recomandarea forului superior.³

Punctul 23

„Aldea și Ion Muntean din Scorei, înaintând un testament la data de 1 martie 1843 datând din 18 ianuarie și după depunerea jurământului oficial rezultă că prin căsătorie au ajuns posesori ai unor bunuri nobiliare (avere) de la familia Streza. Mai rezultă că după primirea scrisorii de donați a familiei Streza, urmașii pe linie bărbătească ai Strezeștilor îi exclud din averea ce o posedă acum, luându-le ultima brazdă de pământ, încât au ajuns în acea situație mizerabilă, că pe lângă sarcina militară vor fi siliți să

1 I. Cavaler de Pușcariu, *Fragmente istorice despre Boierii din Țara Făgărașului*, Sibiu, 1907, p. 802.

devină din nou iobagi, motiv pentru care cer ca prin recomandare superioară să li se obțină scutirea de a mai face armata.

Hotărâre:

Cererea petiționarilor nefiind de competența comisiei, nu poate fi satisfăcută. Sunt îndrumați să obțină scutirea pe calea legală, comisia nu va trece cu vederea cererea lor.⁴

Discutarea cererii celor 98 familii boierești, ce au solicitat recunoașterea nobilității și scutirea de serviciul militar, precum și hotărârile Comisiei asupra fiecărei cereri în parte, s-a făcut în Lisa în 1843, actele fiind semnate de căpitanul Czebes Ianos și de sub-căpitanul regal Kapotsany Ianoș. (Copăceanu Ion?)

Așadar, în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea autoritățile feudale continuă politica de desființare a familiilor boierești și trecerea acestora în rândurile iobagilor. Conscriptiile Scoreiului din această perioadă, ne arată mulți boieri trecuți în rândul iobagilor. Nobilitatea nu mai era recunoscută la începutul secolului al XIX-lea decât pe baza documentelor originale. Or, aceste documente, în majoritatea lor au fost pierdute de posesori în decursul sutelor de ani de la acordarea lor. Autoritățile cunoșteau bine acest lucru și au profitat din plin pentru atingerea scopului urmărit – aservirea boierimii.

Faptul a produs mari nemulțumiri în rândul boierimii făgărașene, silită la cheltuieli enorme, la drumuri multe și zadarnice pe la autorități, la căutarea de martori aduși cu cheltuială și osteneală. Urma judecata, respingerile și amânările, uneori ani și ani de zile, fapt care provoca disperarea. De cele mai multe ori sentința pronunțată după ani sau zeci de ani, era în defavoarea celor care își cereau drepturile și libertățile moștenite: mulți dintre ei erau declarați „boieri căzuți”, fiindcă nu-și putuseră dovedi și apăra privilegiile prin acte și martori recunoscuți forurilor interesate.⁵

Statutul grăniceresc preciza că grănicerii „nu vor fi scoși din patrie și duși în ținuturi îndepărtate, decât numai dacă va cere trebuința”. Dar „trebuințele” Imperiului austriac în perioada existenței Regimentului 1 grăniceresc român au fost deosebit de mari și numeroase, încât companii și batalioane întregi de grăniceri români ai Regimentului 1 au luptat pe toate fronturile și în toate războaiele habsburgice, purtate în Europa. Prima participare a grănicerilor români a fost în războiul din 1778-1779 purtat pentru Bavaria, la care au participat 3 companii grănicerești în luptele din Silezia împotriva prusacilor.

1 I. Cavaler de Pușcariu, *Op. cit.*, p. 803.

2 E. Micu, *Op. cit.*, p. 26, 27.

În 1788-1791, în timpul războiului austro-ruso-turc, participă și un batalion al Regimentului 1 grăniceresc.¹

La prima coaliție europeană contra Franței revoluționare din 1792-1793 au participat 3 companii de grăniceri, care au străbătut Ungaria, Austria, Bavaria și Baden trecând peste Rin în Franța, unde au avut mai multe ciocniri cu armatele franceze.²

La războiul dintre Austria și Franța din 1796-1797, este trimis un batalion de grăniceri români să lupte în Italia. Batalionului grăniceresc român i-a fost dat să lupte împotriva armatei lui Napoleon, la 30 octombrie 1796, în bătălia de la râul Piave, și la 17 noiembrie 1796 la Arcole. Apărarea podului de la Arcole a fost încredințată batalionului român, iar armatele austriece apărau malurile.

Timp de trei zile – 15-17 noiembrie 1796 – Napoleon a atacat pe vajnicii apărători ai podului de la Arcole, fără reușită. Bravura soldaților grăniceri este citată prin ordin de zi pe întreaga armată. „Phalanx volahica” (falanga română) a fost numită de Napoleon „Îndrăcitul batalion”. În luptele pentru apărarea podului de la Arcole au murit 39% de grăniceri români.³

Batalionul grăniceresc român de la Arcole a fost condus de ofițeri și subofițeri români și un singur ofițer austriac. La a treia coaliție din 1805-1806, care s-a încheiat cu strălucita victorie a lui Napoleon (Austerlitz), au luat parte grăniceri români. După înfrângerea suferită de coaliție, în special de armatele austriece, grănicerii români s-au întors acasă la 2 ianuarie 1806 în urma păcii de la Pressburg.⁴

În anul 1809 Austria declară din nou război Franței, care era încurcată în războiul împotriva partizanilor din Spania, dar austriecii sunt zdrobiți din nou de împăratul Napoleon Bonaparte la Wagram (iulie 1809). Și în acest război Regimentul 1 grăniceresc român participă cu șase companii.⁵

După campania lui Napoleon în Rusia din anul 1812 și retragerea lui dezastruoasă s-a organizat o nouă coaliție antifranceză. La lupta „Națiunilor” de la Leipzig (octombrie 1813) în care armatele franceze sunt înfrânte, a participat și batalionul de grăniceri români. Batalionul fusese trimis în 1812 în Bucovina după care a luat parte la bătălia de la Leipzig și la campania din Franța, ajungând până la Besançon, (27

ianuarie 1814).¹

Întoarcerea lui Napoleon de pe insula Elba și domnia celor 100 de zile a înspăimântat din nou contrarevoluționarii feudali reacționari, declanșând a șasea coaliție împotriva Franței. Un batalion de grăniceri din Regimentul 1 grăniceresc român, compus din șase companii, este pus din nou pe picior de război și trimis până în Piemont (în Italia), unde se concentra armata austriacă. După înfrângerea definitivă a lui Napoleon la Waterloo, batalionul român se întoarce în țară, ajungând la 6 ianuarie 1816 la Orlat, sediul Regimentului.²

Am citat războaiele la care a participat Regimentul 1 grăniceresc român pentru că printre soldații care au luat parte la aceste războaie, au făcut parte cu siguranță și grănicerii companiei a 7-a care cuprindea pe grănicerii din Scorei.

În revoluția din 1848/49 Regimentul 1 grăniceresc român, organizat în trei batalioane, luptă pentru apărarea intereselor națiunii române din Transilvania, care nu dorea unirea Transilvaniei cu Ungaria și, deci, implicit pentru apărarea tronului imperial.

Grănicerii cer la 10 iulie 1848 garanții pentru a-și putea „conserva naționalitatea, religia și limba”, și dreptul de a trimite în Dieta Transilvaniei doi deputați. Încercarea guvernului (18 august 1848) de a aresta Comitetul Național din Sibiu, îl determină pe Bărnuțiu să se refugieze pe teritoriul Regimentului 1 grăniceresc, de unde va porni inițiativa eliberării lui Laurian și Bălășescu. Reprezentanții români ai revoluției din 1848 au fost primiți de grănicerii din Orlat în triumf și cu muzica militară. La 11 septembrie 1848 are loc la Orlat „Adunarea Regimentului” în prezența „Comitetului Național Român”.

Iată revendicările grănicerilor, exprimate cu această ocazie:

- Miliția grănicerească română să fie menținută și dezvoltată în viitor; numele ei să exprime și naționalitatea română, formând o nouă grupare de trei regimente, cuprinzând și grănicerii români din Banat.
- Libertatea personală și națională, o nouă reglementare a serviciului și egalitatea personală și națională.
- Națiunea română să aibă dreptul la o Adunare Generală Română și un Comitet permanent ales de Adunarea Generală. Fiind Comitetul Român ales de Adunarea Generală din Blaj, persecutat, noi cerem ca acesta să-și stabilească sediul la Orlat, ca să fie apărat de regiment.

¹ *Ibidem*, p. 29.

² *Ibidem*, p. 30.

¹ E. Micu, *Op. cit.*, p. 27.

² *Ibidem*, p. 27.

³ Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 133.

⁴ E. Micu, *Op. cit.*, p. 28.

⁵ E. Micu, *Op. cit.*, p. 29.

Prin revendicările lor grănicerii se apropiau de prevederile Hotărârii Adunării de la Blaj din 3-15 mai 1848. La fel ca Regimentul 1 grăniceresc de la Orlat, și grănicerii Regimentului 2 român de la Năsăud au aceleași revendicări și nici nu vor să audă de „Unirea“ Transilvaniei cu Ungaria votată la 29 mai 1848 de Dieta nobiliară din Cluj. „În revoluția din 1848/49, grănicerii români s-au aflat alături de intelectualii și țărani români, conștienți că nici o putere din lume n-ar fi capabilă să convingă țărănimea română din Transilvania să lupte alături de asupritorii săi.“¹

Dăm mai jos o situație privind pierderile de vieți omenești ale Regimentului 1 grăniceresc în războaiele purtate pe diferite fronturi ale Europei, situație extrasă din istoria Regimentului.

Sumar

Despre pierderea grănicerilor din regimentul nostru (Reg. 1 grăniceresc) în sus numitele războaie (scos din istoria tipărită a regimentului)²

Bătăi	Ofițeri				Feciori				Suma	
	morți	vulnerați	prinși	rătăciți	morți	vulnerați	prinși	rătăciți	ofițeri	feciori
Prusia 1778-79	-	-	-	-	-	3	-	-	-	3
Turcia 1788-91	3	6	-	-	136	142	7	70	9	355
Revoluția frenceză 1792-96	6	30	3	1	177	496	56	286	40	1015
Cu Napoleon 1797-1815	2	14	49	-	102	452	2076	237	65	2867
În revoluția maghiară	1	-	-	2	18	59	5	47	3	129
Total:	12	50	52	3	433	1152	2144	640	117	4369

Purtați pe toate câmpurile de luptă ale Europei de către Imperiul austriac, grănicerii noștri nu-și mai vedeau ani de zile satul și familiile, îndurând privațiunile vieții aspre de ostași, dar făcând în același timp dovada aptitudinilor lor vitejești, recunoscute de însuși împăratul

¹ Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 187.

² E. Micu, *Op. cit.*, p. 81.

Francei, Napoleon Bonaparte.

Poate din aceste versuri grele s-a născut vechiul și cunoscutul cântec de cătănie grăniceresc:

„Pe drumul din Orăștie
Vin doi frați din cătănie.
Un Ion și-un Văsălie
Zice unul către altul:
Pune frate mâna-n șale
Să cântăm una de jale,
Că de când am cătănit
Părinții or fi murit,
Boii-n grajd o-mbătrânit
Plugu-n curte-o ruginit,
Rotilele s-o stricat,
Mândruța s-o măritat.“

Anii grei și numeroși de cătănie efectuați în slujba împăratului de soldații noștri, a făcut ca un scoreau să capete în secolul trecut porecla de „cătănea“, tocmai pentru că a cătănit o perioadă neobișnuit de lungă. Această poreclă s-a transmis din generație în generație la toți urmașii acestuia până în zilele noastre, adăugându-se numelui de familie și porecla de „al lui Cătănea“.

În marea adunare de pe Câmpia Libertății din Blaj, din 3/15 mai 1848, cei 40.000 de români au cerut nu unirea cu Ungaria, ci unirea cu „Țara“. Regimentele grănicerești române au avut aceleași sentimente și idei în anul revoluționar 1848, identificându-se cu masele populare în privința revendicărilor. Conștiința națională era trează. Poporul român era conștient că formează majoritatea populației din Transilvania. Generalul Wohlgemut raporta la Viena că „deșteptarea națiunii române este foarte periculoasă. Dacă și românii, care sunt cei mai numeroși și cei mai puternici ar începe cu pretenții, acest fapt ar putea produce urmări grave. În părțile sudice există deja reprezentanți ai ideilor ultra-române“.¹

În consecință, guvernatorul propune: mai întâi dizolvarea Regimentului 1 de graniță. Antagonismele sociale, alimentate de absolutismul austriac, îmbrăcaseră de fapt forme tot mai ascuțite de luptă națională; imensa majoritate a populației fiind supusă unei duble opresiuni social-economice și politice, exercitate pe de o parte de clasele dominante, pe de altă parte de cercurile conducătoare austriece.

¹ Carol Göllner, *Op. cit.*, p. 173.

Clasele oprimate se vor uni în lupta comună împotriva autorităților crăiești pe planul general al aspirațiilor de „unire cu țara“, conștiința solidarității naționale a rămas neștirbită atât în rândul maselor cât și în manifestările intelectualilor legați de popor.¹ Conștient de acest pericol consiliul de miniștri hotărăște la 4 sept. 1850 desființarea graniței militare din Transilvania. Ca urmare a acestei hotărâri, împăratul dispune la 22 ianuarie 1851 desființarea graniței militare a Transilvaniei și încorporarea grănicerilor în regimentele de linie.

„Majestatea Sa Împăratul“ după ce desființează regimentele de graniță, porunci totodată ca „la publicarea acestei prea înalte ordonațiuni către populația ambelor regimente române de graniță, să li se facă cunoscută prea înalta mulțumire împărătească pentru credincioasele slujbe ce le-a adus ca trupe de graniță, atât îmlăuntrul țării cât și înaintea dușmanului. Drept grațioasă recunoștință a acestor slujbe glorioase, se îndură mai încolo aceeași prea înaltă Majestate, din deosegită grație a concede ca obștele ambelor regimente române de graniță (...) să se poată folosii de munții revendicați“.²

Analizând actul desființării regimentelor române de graniță, George Barițiu consemnează:

„Acel eveniment a lovit în modul cel mai dureros nu numai populația română militarizată în secolul trecut, ci și toți locuitorii de naționalitate română din Transilvania“.³

Deci, pentru toate jertfele lor pentru gloria austriacă, grănicerii primesc doar mulțumiri din partea împăratului, iar „drept grațioasă recunoștință“, pentru acele „slujbe glorioase“, grănicerii primesc drepturile de a folosi munții și pășunile pe care ei le-au păzit. Grănicerii români au hotărât în unanimitate ca fondurile bănești ale regimentului precum și fondurile provenite din veniturile munților („fond de montură“) să fie folosite pentru cultura poporului. „Majestatea sa împăratul“ declară în anul 1861 aceste sume ca „Fond scolastic“.

În 1871 sa înființează un Comitet central pentru administrarea fondului scolastic cu sediul la Sibiu, sub conducerea generalului baron David Urs de Margineni. Din „fondul scolastic“ s-a construit în Scorei în 1874-1876 un edificiu nou de școală grănicerească pentru fiii foștilor grăniceri.

¹ Istoria României, Vol. III, p. 400-402.

² E. Micu, *Op. cit.*, p. 31.

³ G. Barițiu, *Istoria Regimentului al 2-lea românesc*, p. 61-62.

CAPITOLUL III

Epoca modernă

Mărturii locale ale luptei de eliberare socială și națională

Scoreiul în a doua jumătate a secolului al 19-lea

Revoluția de la 1848-1849 de pe teritoriul Transilvaniei a pus la ordinea zilei probleme fundamentale, sociale și naționale: desființarea iobăgiei, eliberarea națioanlă a românilor, drepturi politice, democratice, asigurarea liberei dezvoltări a relațiilor capitaliste.

Deși Transilvania era populată în majoritatea covârșitoare de români, nobilimea maghiară milita pentru menținerea „unității statale a teritoriului sfintei coroane ungare” și pentru independență față de Austria. Legile adoptate de revoluția maghiară din martie 1848 nu recunoștea naționalitățile din Ungaria (români, sloveni, croați, germani, slovaci etc.), impunându-le limba maghiară în viața publică. Mai mult, legile amintite prevedeau anexarea Transilvaniei la Ungaria, împotriva voinței populației române. „Unirea” urma să fie votată de Dieta din Cluj, formată din reprezentanții aristocrației maghiare din Transilvania, care considerau această unire principala sarcină a revoluției.

Politica înblogării forțate a Transilvaniei în Ungaria, nu a făcut decât să scindeze forțele revoluționare române și maghiare în fața inamicului comun: absolutismul habsburgic.

În preajma revoluției din 1848, ideea desființării iobăgiei, a recunoașterii națiunii române și a unirii tuturor românilor într-un singur stat, era deosebit de puternică în conștiința populației române majoritară din Transilvania.

Învățatul cărturar sas Stehpan Ludwig Roth scria:

„Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării, căci noi avem deja o limbă oficială a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română. Oricât ne-am suci și ne-am învărti noi, națiunile reprezentate în dietă, nu putem schimba nimic. Asta e realitatea.”

Cei 40.000 de români strânși la 3/15 mai pe Câmpia Libertății de la Blaj, în frunte cu Simion Bărnuțiu, George Barițiu și Avram Iancu, au respins ideea unirii Transilvaniei cu Ungaria și au hotărât în numele

națiunii române din Transilvania, independența națiunii române, desființarea iobăgiei, libertate națioanlă, emanciparea industriei și a comerțului. Adunarea de la Blaj a contribuit în mare măsură la întărirea conștiinței naționale românești, la afirmarea ideii unității naționale. Poporul, își exprima într-un singur glas gândul unirii: „*Noi vrem să ne unim cu Țara*” sau „*Ardealul e acum România*”.

Marșul revoluționar al lui Andrei Mureșan, „Deșteaptă-te române” a devenit imnul național al românilor transilvăneni, iar Blajul a insuflat zecilor de mii de români veniți de pe toate plaiurile Transilvaniei, întruniți pentru prima oară în asemenea proporții, conștiința forței pe care o reprezentau, dârzenia necesară în lupta lor pentru dreptate națională și socială.

Alături de Marea Adunare a Românilor de pe Câmpia Libertății de la Blaj și de principiile pe care aceasta l-a proclamat în numele națiunii române, au fost și grănicerii români ai Regimentului 1 din care făceau parte și grănicerii din Scorei.

În primăvara anului 1849, în rândurile armatei lui Avram Iancu întâlnim pe Basil Boer de Scorei, urmaș al familiei Boer de Scorei, înnobilitată și stabilită în decursul vremurilor în Abrud, unde era proprietară de mine.

Tocmai în perioada când se purtau tratative între Avram Iancu și conducătorul revoluției maghiare Lejos Kossuth Abrudul a fost atacat de un detașament maghiar condus de aventurierul Hatvany, iar revoluționarul român Ioan Buteanu a fost prins și spânzurat. În același timp, Basil Boer de Scorei era „fisc montanisc” la Abrud. Iată-l surprins de Iosif Sterca Suluțiu într-un episod:

„Înainte de lupta de la Fântânele cu două zile, mă plimbam pe malul stâng al Arieșului sub pădurea de brazi, unde întânindu-l pe Avram (Avram Iancu n.n.) am mers către un izvor renumit ca să bem apă!...! După bătălia de la Fântânele, întorcându-se românii cu Iancu la Câmpeni, am văzut foarte mulți români cărora le scotea gloantele din trup fiscul montanisc din Abrud, Basil Boer de Scorei.”

Revoluția burgheză democrată din 1848/49 nu a atins principalele scopuri naționale și sociale din Transilvania. Desființarea iobăgiei, însă, cu toate limitele cu care a fost proclamată, nu a mai putut fi amânată; ea a fost hotărâtă de dieta de la Cluj și confirmată prin patentele imperiale de mai târziu. Desființarea iobăgiei, rezultat al luptei maselor populare

țărănești a zgduuit din temelii rânduielele feudale, deschizând calea progresului și emancipării poporului român.

Știrea desființării iobăgiei a fost primită cu multă bucurie de țărani iobagi năpăstuiți, oprimați și nedreptățiți de cruda stăpânire veacuri de-a rândul. Sfârșitul iobăgiei marchează deschiderea unei noi epoci în viața țărănimii transilvănene. Evenimentul este consemnat foarte sugestiv de mâna unuia iobag pe o carte religioasă aflată în biserica din Topârcea, județul Sibiu:

„În ziua de 29 august 1848 am slobozit iobăgia și am primit și noi românii Nație“.

Nobilimea însă nu se putea împăca cu ideea pierderii marilor moșii feudale și încearcă restabilirea condițiilor dinainte de revoluție, fapt ce determină rezistența țărănimii, atacarea moșiilor și răzvrătiri în diferite părți ale Transilvaniei. Curtea de la Viena s-a văzut silită să acorde patentele din 1853 și 1854. În comparație cu Legea din 1848, aceste patente extindeau emanciparea de sub dependența feudală și asupra jelerilor și înființau tribunale speciale pentru judecarea proceselor dintre foștii iobagi și foștii stăpâni.

Prin desființarea iobăgiei s-a ajuns la omogenizarea țărănimii împărțită până la 1848 în boieri, grăniceri, iobagi și jeleri.

Existența unei țărănii stratificate în Scorei înainte de 1848, este descrisă de învățătorul Scoreiului Ioan Georgescu, de acum o sută de ani, în felul următor:

„În Scorei, localitate în care am funcționat timp mai îndelungat, erau patru clase sociale, ca pe timpul regilor din dinastia unghurească a lui Arpad. Întâi, era clasa boierilor, a doua clasa grănicerilor, a treia a iobagilor și a patra a zilierilor. Înainte de 1848 locuitorii aparținători acestei clase sociale deosebite nici nu se înrudeau între ei prin căsătorii. Era sub demnitatea unui boier să ia o fată de iobag sau de ziler. Boierii erau patru familii cu diplome nobiliare din timpul principelui ardelean Mihail Apafi I mai cu seamă. Grănicerii încă aveau diplome din timpul împărătesei Maria Theresia și a fiului ei Josef al II-lea. Colonii erau iobagii fostului guvernator al Transilvaniei Samuel Brukenthal, care avea domeniu și casă erarială și în această localitate, iar zilierii – erau și ei tot un fel de iobagi, dar mai săraci,

propășiți aici de prin alte părți.“

În Scorei, foștii iobagi au fost împroprietăriți cu pământul devenit disponibil prin legea din 1848 privind desființarea iobăgiei. Acest teren se afla pe lunca Oltului și pe prima terasă a Oltului, stăpânit până la 1848 de „Domnul de pământ“. Aceste terenuri erau mai bune și mai fertile decât pământurile stăpânite de foștii boieri și grăniceri situate pe terasa a doua a Oltului și pe cea sub-montană, fapt ce i-a nemulțumit pe foștii boieri și grăniceri. Din această cauză, cu toate că din punct de vedere economic iobagii vor egala în scurt timp pe foștii boieri și grăniceri, diferențierile și am putea spune „segregația“ ce a existat înainte de 1848 se va menține încă 100 de ani. Boierii se credeau mai vechi pe acest teritoriu decât iobagii pe care-i numeau venetici. Diferențierea era menținută și chiar amplificată și din punct de vedere confesional. Boierii și grănicerii aveau religia și biserica lor separată – greco-catolică (unită) iar iobagii biserica și religia ortodoxă. Această situație a existat până în anul 1848, când religia greco-catolică a fost desființată, credincioșii fiind obligați să treacă la religia ortodoxă.

Învățământul în Scorei, la fel a contribuit la menținerea diferențierii „de clasă“. Boierii și grănicerii aveau școală separată cu caracter confesional, la început școala unită apoi grănicerească.

Iobagii ortodocși aveau școala lor separată. Chiar și după 1906, când ortodocșii construiesc două săli de clasă lipite de școala grănicerească, cu toate că ambele școli se aflau sub același acoperiș, totuși școala nu era unificată: ortodocșii aveau învățătorii lor, greco-catolicii (uniți) de asemenea. Această situație a dăinuit până în anul 1920, când școala este declarată „Școală primară de stat“.

Diferențierea se manifesta și în portul popular. Boierii și grănicerii purtau o cămașă albă cu guler drept pe gât, cu lățime de 3-4 cm, brodată cu motive de culoare galbenă și cu „pumnașii“ mânecilor strânși pe mână. Iobagii purtau cămașă fără guler, dar brodată în jurul gâtului, mai larg deschisă la gât și cu mâneci largi terminate tot cu broderie. În picioare toți purtau opinci.

Până și horele, jocurile țărănești, cu toate că erau aceleași – învârtita, hațegana, pe sub mână, fecioreasca, călușarul etc. – se organizau separat, iar dacă se întâmpla ca muzica să provină de la același „fluier“, iobagii jucau fetele lor, iar boierii pe ale lor. În timpul sărbătorilor de Crăciun feciorii se organizau în „cete“ tot pe bază confesională și de clasă. Boierii organizau „ceata“ și „gazda“ lor, la care participau fetele

1 I. S. Deletopârcea, *Documente istorice Topârcea*, Vol. I, 1975, p. 84. (Biblioteca ASTRA) Sibiu.

1 Ioan Georgescu, *Amintiri din viața unui dascăl*, București, 1828, p. 60.

de boier, iar iobagii își organizau ceata și gazda separat, la care participau fetele de iobagi. Sub influența băuturilor alcoolice, această perioadă a anului era presărată cu neînțelegeri, bătăi și scandaluri. Această dezbinare apărută pe fond economico-social a luat sfârșit abia după 23 august 1944 când în Scorei se vor organiza tot două cete de feciori, dar nu pe criterii confesionale și de clasă, ci pe criterii teritoriale: cei din dreapta și cei din stânga Văii Scoreiului.

Astfel, încetul cu încetul divizarea Scoreiului în două „caste” separate începe să se destrame.

La mijlocul secolului trecut, cu toate că iobăgia și servitutea au fost desființate de patente imperiale, la Scorei și în alte localități din Țara Făgărașului s-a menținut „domeniul Erarial” până în anul 1918. „Erarul” a devenit un domeniu – o moșie de stat, tinzând a se transforma într-un fel de fermă agricolă model. Erarul Scoreiului era așezat între hotarul Scoreiului și al Sărății din teritoriul luat de la ambele sate și se întindea de la șoseaua națională până în apropierea Oltului, având o suprafață de peste 250 ha. Terenul era înconjurat de șanțuri largi și adânci pe marginea cărora s-au plantat salcâmi, iar în interior terenul era brăzdat de canale ce serveau pentru desecare și irigații. Între șosea și linia ferată, pe acest teritoriu s-au ridicat două mari construcții erariale ce serveau ca magazine, grajduri și locuințe pentru argați.

După 1848 mișcarea națională anti-habsburgică se dezvoltă tot mai mult sub năzuința înfăptuirii „Daco-Romaniei” și a unirii naționale a românilor de pretutindeni. După înfrângerea Austriei în războiul franco-italo-austriac (1859), imperiul trece la un regim politic mai liberal, iar în 1861 se acordă autonomie provinciilor monarhiei, printre care și Transilvaniei. Înfrângerea Austriei în războiul cu Prusia (1866) face ca burghezia austriacă să caute sprijinul aristocrației maghiare, închegându-se alinața politică între calsele exploatatoate din Austria și Ungaria și instaurarea dualismului austro-ungar în 1867. Crearea Imperiului bicefal austro-ungar aduce cu sine anularea autonomiei tradiționale a Transilvaniei și anexarea acesteia la Ungaria. Pentru românii din Transilvania dualismul austro-ungar a însemnat o înrăutățire a situației lor, accentuarea asupririi naționale și a exploatării sociale. Prin Pronunciamentul de la Blaj din 1868, reprezentanții populației românești au protestat energic împotriva încorporării Transilvaniei la Ungaria.

În primii ani după proclamarea dualismului austro-ungar au fost adoptate legi care înăspreau asuprirea națională: legea naționalităților, legea electorală, legea referitoare la învățământ și presă etc. – toate cu caracter reacționar, urmărind maghiarizarea forțată a tuturor naționalită-

ților din Ungaria. În această perioadă frunțașii politici români organizează primele partide politice românești din Transilvania. Creșterea conștiinței națiunii române crează o împotrivire tot mai puternică a românilor împotriva asupririi naționale. Mișcarea memorandistă din anii 1891-1892 reprezintă momentul culminant al protestelor românilor transilvăneni împotriva asupririi naționale și sociale.

Monarhia austro-ungară continuă să mențină Transilvania într-un stadiu înapoiat de dezvoltare, cu o agricultură mult rămasă în urmă. Țărănimea din Transilvania, cu toate că forma 2/3 din totalul populației, ducea mare lipsă de pământ, moșierii stăpânind încă 40% din suprafață, practicând încă munca în dijmă.

Autoritățile maghiare sprijineau în continuare pe moșieri, impunând o situație financiară în defavoarea țărănimii. Proprietățile comune asupra nunților, pădurilor, apelor și pășunilor sunt tot mai mult îngrădite de stat. Astfel, în Scorei din pădurea boierilor a fost luată o bună parte de către statul maghiar. Temându-se ca statul să nu le confiște toate pădurile, boierii din Scorei care mai posedau suprafețe împădurite au început să vândă la preț derizoriu aceste păduri, pe care cumpărătorii, în scurt timp le-au ras de pe suprafața pământului. Iată cum descrie dascălul Georgescu dispariția pădurilor boierești: „Timp îndelungat boierii au avut proces cu grănicerii pentru un complex de păduri din munții Făgărașului. În sfârșit s-a dat câștig de cauză boierilor. Dar nu s-au putut bucura de această izbândă mult timp. Au pățit și ei ca pisicii cu cașul din poveste. A venit statul și a rupt o bună parte din caș pe seama sa. Temându-se ca nu cumva statul – cotoiul – să ducă tot cașul boierii s-au grăbit cu urda-n Turda și cu cașul în Făgăraș, vânzând locuitorilor din comunele învecinate, pe prețuri de nimica, mândrețe de fagi din Dumbrava Scoreiului.

Și fiindcă ei vindeau cu toții, deoarece toți erau proprietari și aveau drept, sâmbătă seara, sau duminică dimineața se adunau să-și tragă socotelile.”¹

Sigiliul Composesoratului feștilor boieri și grăniceri din Scorei

¹ Ioan Georgescu, *Amintiri din viața unui dascăl*, București, 1928, p. 60, 61.

Atât boierii, cât și iobagii aveau păduri separate pe care le foloseau sub formă de Composesorat. Și în această privință s-a menținut o diferențiere între foștii boieri și grăniceri și foștii iobagi, care nu aveau dreptul să intre unii în pădurea celorlalți.

Pământul Scoreiului era cu mult inferior în ceea ce privește fertilitatea solului față de al satelor din jur. Partea de hotar dinspre lunca și șesul Oltului nu constituia nici ea un singur trup agricol, ci era formată din mai multe enclave de terenuri arabile, înconjurate de bălți și locuri mai joase inundabile, ce nu se puteau cultiva. Uneltele agricole erau aceleași de sute de ani: un plug cu brăzdar de fier (plug neschimbător), vechiul țarcălău asemănător cu un marcator cu trei săpăligi tot din lemn, grapa cu colți de fier, cobilele (doi mărtaceni din lemn prinși la capăt, cu ajutorul cărora se transportă plugul așezat cu un capăt pe roțile, înlocuindu-se astfel teleaga), apoi celelalte unelte mai ușoare: sapa, furca, secerea, coasa etc.

Porumbul se însămânța în secolul al XIX-lea, ca de altfel și în prezent, cu mâna, pe urmele trase cu țarcălăul pe terenul arat și grăpat. Nu se introducea sămânța de porumb adânc în pământ din cauza solului cu umiditate excesivă.

Secara, cultura ce predomina, și grâul, se secerau cu secerea. Treieritul se făcea cu „îmblăcii“, lovindu-se znopii așezați în cerc cu spicele spre interior.

Znoppii de secară erau folosiți pentru acoperișul caselor și al șurilor. Recoltele erau slabe, proporțional cu fertilitate scăzută a solului.

La începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea populația satelor din Țara Făgărașului era destul de numeroasă; dar la sfârșitul secolului în majoritate satelor făgărășene numărul locuitorilor scade din cauza emigrărilor. După datele oficiale maghiare – la doi ani după încheierea dualismului – populația Scoreiului era de 1140 locuitori, a Sărății de 1166 locuitori iar a satului vecin Colun de 585.¹

Urmărind evoluția demografică a acestor trei localități – care forma o singură comună, Scorei, pe baza datelor oficiale, constatăm că în anul 1910 populația Scoreiului ajunge la 1228 locuitori, deci un spor de 81 locuitori față de 1869. Satul Sărata care în 1869 avea o populație mai numeroasă decât Scoreiul (1166 locuitori), în anul 1910 scade la 1006 locuitori, deci cu 160 mai puțin, Colunul cu o populație de 585 în anul 1869, ajunge la o populație de 510 locuitori în anul 1910, deci cu 75 mai puțin.

¹ Magyar Statztikai Közlemenyek 1910 evi NEPSZAMLALSA, Budapest, 1912, p. 854.

Scoreiul se numără printre puținele sate din Țara Făgărașului în care sporul natal al populației este pozitiv.

Cauzele scăderii populației erau următoarele: recoltele slabe, ca urmare a slabei fertilități a solului; intensificarea exploatarei după 1867; pierderea Independenței României în 1877 care a determinat pe mulți români din Țara Făgărașului să treacă munții în România, în căutarea unor condiții de viață mai bune într-o țară liberă. „Mirajul Americii“ care a ajuns până pe aceste meleaguri la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea adus de către agenți speciali, căutători de mână de lucru ieftină, a determinat o masivă emigrare din satele făgărășene către America, în special a bărbaților, care lăsau în urmă femei, copii și bătrâni, care-și mângâiau tristețea cu cântecul:

„Cine-a făcut jalea grea,
Misler cu America.“

Recensământul din 1910 consemnează un număr impresionant de cetățeni plecați în străinătate, în mare majoritate în America. Astfel, din Scorei în 1910 erau plecați în străinătate 141 cetățeni, reprezentând 11,4% din populația satului; din Sărata 77 de cetățeni, reprezentând 7,6% din populație, iar din Colun 25 cetățeni, reprezentând 4,9% din populație.

Pentru un studiu comparativ al evoluției demografice a Scoreiului și a satelor din zona Scoreiului, redăm situația demografică în anii 1869-1880, 1890-1900 și 1910 (Recensământul oficial din 1910).²

Nr. Crt.	Numele localității	Numărul populației					Anul 1910	
		1869	1880	1890	1900	1910	Plecați în străinătate	procent
1.	Scorei	1140	1186	1183	1293	1228	141	11,4%
2.	Sărata	1166	949	1001	1003	1006	77	
3.	Colun	585	495	514	522	510	25	
4.	Cârța	937	913	996	1016			
5.	Oprea Cârțișoara	925	895	920	1050	1016	117	
6.	Streza Cârțișoara	1100	1070	864	855	831	43	
7.	Porumbacul de Sus	1936	1795	2046	1822	1977	190	
8.	Porumbacul de Jos	1468	1415	1422	1448	1455	130	
9.	Arpașul de Jos	1006	989	1111	1278	1260	216	

¹ Idem, p. 854.

² Magyar Statztikai Közlemenyek 1910 evi, p. 853-854.

10. Viștea de Jos	1140	1084	1093	1196	1153	129
11. Olteț (Beșinbac)	450	435	473	543	560	74
12. Rucăr	689	689	675	673	654	20
13. Topârcea	1835	1495	1530	1567	1566	270

Datorită lipsei de pământ și de inventar agricol, din cauza continuării sub diferite forme a practicilor feudale, și a unei politici fiscale apăsătoare, țărănimea se ruina, pierzându-și treptat pământurile și îngroșând rândurile proletariatului agricol. La începutul secolului XX fenomenul emigrării țăranilor din Transilvania spre vechea Românie, dar mai ales spre America, ia proporții. În primii 15 ani ai secolului XX, au emigrat din Transilvania cca. 270.000 de oameni, indiciu clar al mizeriei și gradului de exploatare a maselor populare.¹

Dar marea emigrare a scoreniilor de la sfârșit și început de veac, are și cauze suplimentare: la 22 februarie 1882, Scoreiul a suferit un puternic incendiu care a ars mai mult de 1/3 din sat. Incendiul a fost provocat, pare-se, intenționat, la o șură a crășmarului (astăzi nr. de casă 81).

Datorită unui vânt puternic ce bătea din direcția N-V, S-E, focul a cuprins satul, mistuind 80 de case și un număr mai mare de șuri, construite din lemn și acoperite cu paie, așa încât mulți locuitori și-au pierdut toate bunurile.

Amintirea acestei calamități s-a transmis din generație în generație până în ziua de azi. Ziua de 22 februarie (Sf. Haralambie) este sărbătorită și azi, dar, curios lucru, nimeni nu mai știe anul în care s-a produs incendiul. Cronicarul Scoreiului de acum 100 de ani, dascălul Ioan Georgescu, a avut buna inspirație de a consemna nu numai data – anul, luna și ziua – ci să ne descrie și tabloul satului cuprins de flăcări mistuitoare:

„Mai ciudat am pățit-o după aceea la 3 ani, în 1882, la Sf. Haralambie, adică la 22 februarie. Cum, cum nu, destul că în acel an s-a ivit un foc înspăimântător. S-a aprins într-un cap al satului și focul purtat de vânt a luat-o pe vale până la celălalt capăt. Vântul ducea nu numai scânteii primejdioase, ci chiar șoproanele întregi de paie în toate părțile și cum casele și șoproanele erau acoperite aproape toate cu paie, își poate închipui

¹ Ștefan Mateș, *Emigrări românești din Transilvania în secolul XIII-XX*, București, 1977, p. 70.

Istoria României. Manual pentru clasa a XII-a, partea a II-a București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968, p. 285.

oricine cu ce putere a prins și s-a lătit focul pretuindeni, pe vale în jos ca și în sus, la dreapta ca și la stânga. Întreaga vatră a satului parcă se transformase într-o gură de cuptor. Grinzile caselor trosneau și când cădeau în jeratecul de jos, stâlpi de flăcări uriașe se ridicau în sus, sus de tot, înroșind toată zarea și umplând toate curțile și străzile cu dogoarea și vâlvătaia lor.

Îndeosebi când focul mistuia căpriorii și cătușele de sus ale acoperișurilor, se părea că vrea să aprindă însăși bolta cerească. Jos, pe pământ auzeai cum se sparg țiuind micile ochiuri de fereastră ale caselor țărănești, cum rag vitele îngrozite, cum țipă copiii, cum blestemă mamele și-și smulg părul din cap, cum chiar mulți bărbați își pierdeau cumpătul și nu știau pe ce să pună mâna să salveze mai curând din ghearele focului mistuitor.

80 din 220 case câte avea atunci comuna Scorei, au fost prefăcute în scrum și fum. Dacă exista un serviciu de pompieri bine organizat, se putea eventual opri focul și reduce mult pagubele. Cum însă un astfel de serviciu nu exista pe vremea aceea, oamenii, care începeau să stingă focul, aruncând câte o doniță sau vedre de apă, nu răzbeau ci parcă tot mai mult îl întărâtau. Focul a încetat când a încetat și vântul.

Ce fioros era satul după incendiul acesta! Locul celor mai multe case și șoproane îl arăta numai câte o grămadă de tăciuni negrii care tot mai afumau încă și în ziua următoare și chiar și după dezastru.

Puținele ziduri de piatră care au rezistat năruirilor, arse și afumate cum erau, aveau un aspect și mai sinistru. În ele parcă se încuibase groaza și sărăcia și rânjea cumplit prin ușile și ferestrele goale, căscate înfiorător.

Școala a rămas nearsă atât în 1882, cât și mai târziu în 1885 când iară s-a ivit un foc în Scorei, însă nu de proporțiile celui dintâi. Adevărat că ne-am dat silința și noi să stăvilim pe cât s-a putu ravagiile acestei puteri înfiorătoare.”¹

Cu siguranță că marele incendiu din 22 februarie 1882 și incendiul de proporții mai mici din 1885 au sporit sărăcia. Pentru a-și reface gospodăriile distruse de incendiu mulți vor lua calea emigrației fie în vechea Românie, fie în America, deoarece patria „cu două capete” nu le oferea această posibilitate. Refacerea Scoreiului după incendiu a durat o perioadă lungă de timp. românii plecați în America se întorceau descori

¹ Ioan Georgescu, *Amintiri din viața unui dascăl*, București, Editura Casei Școalelor, 1928, p. 84-85.

acasă după câțiva ani, sau tirmiteau banii câștigați pentru a-și construi case noi și pentru a cumpăra pământ. Multe familii s-au ridicat din starea de mizerie și înapoiere cu ajutorul câștigului realizat în America de cei peste 140 de scoreni pe care greutatea materiale i-au smuls din mijlocul familiei și satului în care s-au născut, silindu-i să plece peste mări și țări.

Cu toate acestea nici câștigul și nici traiul mai bun nu-i puteau face să uite de plaiurile natale:

*„Acasă n-avem dolaru
Dar avem boii și carul.“*

Legăturile dintre cei plecați la câștig și familie erau neîntrerupte. Majoritatea se întorceau acasă îmbrăcați cu straie „nemțești“, cu bani sunători prin buzunare. Ei erau înconjuțați cu stimă și cu un fel de adorație fiind priviți ca oameni care au scăpat de sărăcie. Cei rămași acasă nu-și puteau închipui condițiile grele în care trăiau și munceau acești „emigranți la America“, care de cele mai multe ori adunau dolarii printr-o muncă grea și istovitoare.

Pentru soluționarea unor probleme de ordin material ce priveau întregul sat, deseori scorenii apelau la conaționali lor din America să-i ajute cu bani, la care aceștia răspundeau solidari prin colecții comune, contribuind în mod substanțial la rezolvarea problemelor ce stăteau în fața satului natal.

Primul ajutor de acest fel este consemnat în anul 1907:

„... în acest scop – scrie învățătorul Georgescu – am adresat și o seamă de apeluri către inimoșii noștri români din America. Pe acești frați mai înstăriți decât atâția dintre noi cei de acasă, îi puneam la contribuție îndeosebi când aveam de zidit sau de reparat vre-o biserică. Așa am făcut în Scorei pentru clopotnița ce sta să se năruie și pe care, cu ajutoarele primite din America și din alte părți am și reparat-o în anul 1907“.

Recensământul oficial maghiar din 1910 ne oferă o serie de date despre Scorei – ca de altfel despre toate localitățile din Transilvania și Ungaria – cu referiri la teritoriu, la situația demografică, starea civilă, compoziția națională a populației, știința de carte, construcții etc.

Conform recensământului din 1910, Scoreiul poseda un teritoriu în suprafață de 6295 iugăre cadastrale. Luată cantitativ, suprafața teritoriului stăpânit de Scorei era mare. Această suprafață raportată la

numărul locuitorilor (1228) este de 5,5 iugăre pe cap de locuitor. Socotind o familie formată în medie din 5 persoane ar fi revenit în medie 27,5 iugăre cadastrale pe familie, o suprafață apreciabilă. Dar într-o analiză justă a situației trebuie să ținem seama că repartitia pământului nu era uniformă, gospodăriile țărănești erau mult diferențiate, unele posedând suprafețe mari de pământ, iar altele fiind aproape lipsite de pământ.

În ce privește situația demografică după datele recensământului din 1910,¹ rezultă că la acea dată în Scorei erau 1228 locuitori. Se consemnează ca plecați în străinătate, mai mulți în America, un număr de 141 cetățeni, adică un procent de 11,4% din totalul populației.

Bisericile Ortodoxă (reparată în 1907) și Unitară

Numărul emigranților raportat la numărul gospodăriilor existente în anul 1910 (total 299 gospodării) evidențiază că aproape jumătate din familiile scorenilor (47%) aveau membrii de familie plecați în străinătate, respectiv în America.

Pe sexe, numărul locuitorilor se prezenta astfel: femei 634 (51%), bărbați 594 (49%). Numărul mai mare al femeilor decât al bărbaților se explică prin faptul că majoritatea emigranților erau bărbați.

Populația sub 20 de ani a Scoreiului în anul 1910 era de 566 persoane (46%), iar cea de peste 20 de ani 54%. În vârstă de peste 60 de ani erau 112 persoane (9%).

Recensământul ne oferă și date cu privire la știutorii de carte,

¹ I. Georgescu, *Op. cit.*, p. 89.

¹ Recensământul maghiar din 1910, p. 388.

numărul acestora fiind de 643 persoane. Dacă calculăm numărul locuitorilor ce depășeau vârsta de 7 ani – populație care ar fi trebuit să știe carte – aflăm cifra de 1144 locuitori. Dintre aceștia numărul știutorilor de carte era conform recensământului de 643 persoane, deci 63%. În ce privește repartitia populației pe naționalități, recensământul din 1910 ne oferă următoarele date:

Români	=	1182	=	96,2%
Unguri	=	33	=	2,6%
Germani	=	12	=	0,9%
Evrei	=	3	=	0,2%

Datele recensământului în ce privește numărul populației maghiare din Scorei sunt nereale. Bătrânii satului spun că nu existau decât două familii de maghiari, de unde rezultă că cifra de 33 maghiari este mult umflată. Tendința de argumentare a numărului populației maghiare falsificând realitatea se observă și în satele din jur. Recensământul maghiar din 1910 recunoaște totuși că din 5250000 locuitori ai Transilvaniei, 53,8% erau români, 28,6% maghiari, 19,8% germani etc.

Același recensământ la rubrica câți locuitori din Scorei știu ungrește ne dă cifra de 66 persoane, ceea ce reprezintă 5%.

În ce privește confesiunile religioase existente în anul 1910 rezultă că în Scorei erau 504 greco-catolici (41% din totalul populației), 678 ortodocși (55%), 42 catolici (3%), 1 evenghelic, 3 evrei etc.

Date interesante ne oferă recensământul despre clădirile existente în Scorei, despre materialul din care erau construite și despre acoperișul acestora.

Astfel, în Scorei existau în anul 1910, 299 locuințe; dintre acestea doar 66 erau construite din piatră și cărămidă, ceea ce reprezenta un procent de 22%, iar 232 de case erau construite din lemn. Un număr de 209 case erau acoperite cu țiglă (69%), iar trei case erau acoperite cu șindrilă. Restul de 87 de case erau acoperite cu paie. Șurile și acareturile de pe lângă case erau construite în majoritate din lemn și peste 85% dintre ele erau acoperite cu paie.

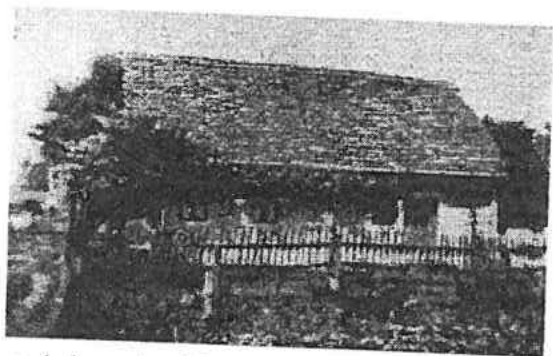
Pentru a putea studia și compara datele recensământului oficial maghiar din 1910 redăm mai jos o situație a recensământului referitor la localitatea Scorei, cât și a localităților din zona Scoreiului.

Nr. crt.	Localitatea	Supraf. în iugăre cadastrale	Cetățen	Militari	Total	Cu cetățenie străină	Cetățeni în străinătate		Bărbați	Femei	Până la 6 ani	Recensămîntul din anul 1910		Maghiar statistikai kozlemleny k. A. maghiar szent Korona orszagainak 1910 evi Nepszamlala sa. Elso Rez. A. Nepesseg Föbbs abatai Budapest az atheneum irodalmi es nyomdai R. Tarsulat Nyomasa 1912.
							Cetățeni	străini				6 - 11 ani	12-14 ani	
1	Scoreiu	6295	1228	-	1228	-	141	584	634	178	181	84	84	
2	Sărata	6800	1006	-	1006	1	77	496	510	113	112	53	53	
3	Colun	2293	510	1	511	-	25	242	269	64	49	25	25	
4	Porumbacul de Jos	8709	1455	4	1459	-	130	675	794	193	164	89	89	
5	Porumbacul de Sus	389	1977	-	1977	3	190	982	995	311	260	105	105	
6	Arpașul de Jos	6400	1260	6	1266	4	216	601	665	182	181	77	77	
7	Oprea Cârțișoara	6901	1016	-	1016	-	117	468	548	202	137	64	64	
8	Sireza Cârțișoara	7382	831	-	831	-	43	436	395	121	112	58	58	
9	Viștea de jos	2471	1153	5	1158	-	129	550	608	179	114	65	65	
10	Olteț	1463	560	-	560	2	74	263	297	100	79	32	32	
11	Rucăr	2812	654	-	654	3	20	305	349	73	63	29	29	
12	Topârcea	3846	1566	1	1567	-	270	743	824	289	249	87	87	

Nr. crt.	Localitatea	15-19 ani	20-39 ani	40-59 ani	Peste 60 ani	Necunoscuți	Necunoscuți	Văduvi	Divo r-iași	Maghiari	Cehi sau slovaci	Ro-mâni	Horvat -croaiți	Sârbi
1	Scoreiu	123	330	220	112	-	660	83	3	33	12	-	1182	-
2	Sărata	102	302	205	119	-	447	82	4	24	3	3	938	-
3	Colun	42	120	117	85	-	205	49	2	-	8	-	503	-
4	Porumbacul de Jos	120	401	299	206	-	302	119	4	113	24	-	1322	-
5	Porumbacul de Sus	160	533	369	229	-	986	149	6	63	26	-	1803	-
6	Arpașul de Jos	132	346	228	120	-	679	74	6	91	39	2	1133	-
7	Oprea Cârțișoara	93	250	181	89	-	575	65	1	4	5	-	1007	-
8	Sireza Cârțișoara	70	209	175	86	-	437	52	1	55	28	-	748	-
9	Viștea de Jos	126	276	264	124	-	576	91	4	44	17	-	1097	-
10	Olteț	57	133	109	50	-	285	44	-	10	6	-	543	-
11	Rucăr	61	117	148	103	-	258	84	9	-	4	-	649	-
12	Topârcea	81	355	287	219	-	786	132	14	-	-	-	15566	-

Nr. crt.	Localitatea	Alte naționalități	Căți știu vorbi ungurește	Cato-lici	Greco-catolici	Refor- mați	Evan-ghelici	Orto-docși	Uni-tarieni	Alții	Căți știu carte	Construc-ți din piatră și cărămi-dă	Construc-ți cu fundație de piatră sau cărăm.	Construc-ți tenc. cu lut sau pământ	Construc-ții din uciți din lemn
1	Scoreiu	-	66	42	504	-	1	678	-	3	-	643	66	-	232
2	Sărata	38	124	10	134	10	2	843	1	6	-	534	92	3	142
3	Colun	-	15	6	219	-	-	284	-	2	-	276	109	-	29
4	Porumbacul de Jos	-	153	84	336	22	4	984	10	19	-	677	240	-	128
5	Porumbacul de Sus	25	124	70	220	15	1	1664	-	6	-	706	167	21	264
6	Arpașul de Jos	1	216	49	453	28	17	691	6	22	-	612	86	-	188
7	Oprea Cârțișoara	-	17	15	2	1	-	998	-	-	-	511	71	3	157
8	Sireza Cârțișoara	-	96	57	12	26	2	729	5	-	-	432	50	-	130
9	Viștea de Jos	-	93	25	224	21	15	872	-	1	-	680	86	-	190
10	Olteț	1	24	4	532	8	1	10	-	5	-	292	28	-	107
11	Rucăr	1	14	4	153	-	-	494	-	3	-	271	86	-11	62
12	Topârcea	1	26	1	-	-	-	1566	-	-	-	763	101	4	291

Nr. crt.	Localitatea	Acoperiș din țiglă sau tablă	Acoperiș din șindrilă sau lemn	Acoperiș din trestie sau paie	Total locuințe	Nr. peginei din recensământul maghiar
1.	Scoreiu	209	3	87	299	388
2.	Sărata	200	9	28	237	388
3.	Colun	115	-	23	138	388
4.	Porumbacul de Jos	308	6	53	368	388
5.	Porumbacul de Sus	338	29	85	452	388
6.	Arpașul de Jos	236	6	32	274	386
7.	Oprea Cârțișoara	191	-	40	231	388
8.	Streza Cârțișoara	145	3	41	180	388
9.	Viștea de jos	217	2	57	276	386
10.	Olteț	109	4	22	135	386
11.	Rucăr	119	-	38	157	386
12.	Topârcea	334	6	67	407	436

Casă de lemn din Scorei la începutul secolului XX

Scoreiul, un sat luptător pentru Unire Figuri de luptători pentru Unire

Marile evenimente din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Unirea principatelor, Formarea statului național român și Cucerirea independenței de stat a României – au avut un puternic ecou în conștiința românilor din Transilvania, impulsionând lupta lor de eliberare socială și națională. Dorința exprimată în 1848 pe Câmpia Libertății de la Blaj, „Noi vrem să ne unim cu țara”, vitalizează masele populare din toate principatele românești subjugate. Scoreiul a fost prezent și la realizarea marelui act al independenței naționale din 1877 prin mai mulți tineri în frunte cu Vasile Murărescu, care au trecut Carpații, înrolându-se voluntari în armata română, participând la eroicele lupte de la Grivița și Plevna. Iată ce ne povestește în această privință învățătorul Ioan Georgescu:

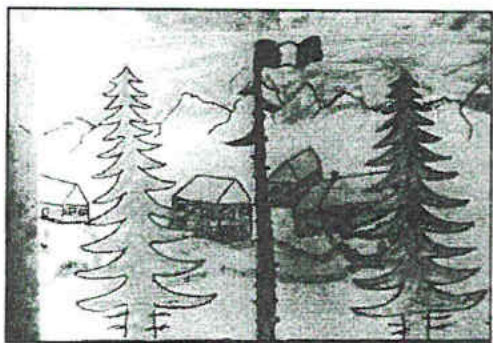
„La 1877, când a izbucnit războiul ruso-româno-turc, eram juneț, urmăream și mă interesam de aproape de evenimentele acestea mari. Se lansează apeluri însufletite către românii de preturindeni, se înrolau voluntari, se făceau colecte de scame, veșminte și fel de fel de ajutoare pentru Crucea Roșie Română. Când a plecat tânărul voluntar Vasile Murărescu cu alți câțiva tovarăși din Scorei și din alte sate ale Țării Oltului, îmi venea să mă duc și eu cu ei. Am împărtășit gândul aceasta mamei mele, care mi-a spus: las-o focului de bătaie! Poate fi plătit tot neamul nostru cu unchiul tău, pe care l-au prins cu aracnul și l-au trimis la oaste“!

După cucerirea Independenței României, mulți tineri, băieți și fete din Scorei și satul aparținător Sărata, trec în țara liberă în căutare de lucru și în speranța unei vieți mai bune. O parte dintre ei trec munții prin

„Vama cucului“, iar alții pe la vămile oficiale de la Turnu Roșu și Predeal. Tânăra Ciungu Ludovica neavând „creștari“ suficienți ca să plătească trenul, e dusă de tatăl ei cu căruța cu cai până la Predeal, pe distanța de 160 km.

Scoreiul ne oferă multe fapte de înalt patriotism, caracteristice perioadei premergătoare Unirii. Generația acestor vremi ne-a lăsat adevărate pagini de eroism, plătite uneori cu prețul vieții; pagini de istorie locală rămase doar în amintirea bătrânilor, neconsemnate de cronicari, sau tratate de istorie, dar care merită a fi scoase la lumină.

Tricolorul purtat de revoluționarii de la 1848, înălțat la 1877 pe parapetul redutelor de la Grivița și Plevna, devine simbolul unității întregului popor. În iunie 1911, tinerii din Scorei, Ioan Vulcu, Ioan Ciungu, Nicuță Ciungu și Ioan Hampu, la îndemnul lui Toma Morărescu, Ioan David (preot), Dionisie Marcu (primar) și Ioan Comșa (notar) înalță tricolorul românesc pe cel mai înalt brad din mijlocul satului în plină campanie de maghiarizare a românilor dusă de unguri la începutul secolului XX. Spre a împiedica coborârea steagului românesc, crengile bradului au fost tăiate.

Înălțarea tricolorului în 1911 la Scorei. Desen de elevul Grecu Valentin din clasa a 8-a (1977)

Tricolorul a fost confecționat din pânză vopsită în roșu, galben și albastru și cusut la mașină în casa lui David Simion, unul din țărani fruntași ai Scoreiului. Mașina de cusut la care a fost confecționat tricolorul se păstrează și astăzi la unul din urmașii lui, David Alexandru, învățător pensionar.

În ziua următoare urma să fie primiți de locuitorii Scoreiului și din satele aparținătoare Sărata și Colun, deputații români în parlamentul din Budapesta, Șerban de Voila și Alexandru Vaida Voievod. Trei tineri călări, Militon Vulcu, Dionisie Marcu și Dăian Marcu, îmbrăcați în

frumoase costume naționale, unul cu banderolă roșie pe braț, altul cu banderolă galbenă și celălalt cu banderolă albastră pe braț, urmau să întâmpine pe cei doi deputați români.

David Simion care a confecționat tricolorul în iunie 1911, ridicat pe unul din cei trei brazi din mijlocul Scoreiului

D'angliea de când se purta steagul
 trei culori în brazi în grădina noastră
 comorele acestor stele a caminului
 când a venit deputatul de român ca să ste
 scribere la întâmpinarea doi feciori fecuți
 călăreșii fecuți avea căci o panglică
 una roșie altă galbenă, altă albastră
 cel cu albastru a fost fratele mare
 Militon Vulcu, Dionisie Marcu și mare
 și Dăian Marcu, după aceea a venit
 controlul gendarmeriei și le-a luat, cei doi dar
 brucele marșale lui Militon când a deschis
 lași a luat panglică și a spus și să
 și a vorbit și să a gărită și moarte
 a fost din ca să mai este bucată
 accartă

Nepoata tânărului Militon Vulcu a păstrat cu sfințenie o bucată din banderola
 albastră purtată de unchiul său în iunie 1911, banderola pe care a lăsat-o moștenire
 urmașilor săi purtând următoarea inscripție:

La vederea tricolorului care fâlfâia în adierea vântului, sute de
 oameni din Scorei și satele vecine s-au strâns la fața locului îmbrăcați în

costume naționale, iar când jandarmii au încercat să coboare tricolorul, au fost atacați din toate părțile cu pietre de femei, copii și tineri. În aceste împrejurări s-a adus un escadron de husari de la Turnu Roșu, care a fost cantonat în Scorei timp de trei săptămâni pentru „restabilirea ordinii”. Tineri și bătrâni, femei și copii, au fost bătuți, schingiuiți, pentru a-i denunța pe făptași. Spre a scăpa de pedeapsă, autorii înălțării tricolorului, Ioan Hampu, Nicuță I. Ciungu și Ioan Vulcu, își părăsesc familiile, trecând munții în România. Tânărul Ioan Hampu zis „Berilucă”, trecând în România, nu se mai întoarce în Scorei, stabilindu-se la Azuga, unde trăiește și astăzi, fiind pensionar.

Ioan Vulcu zis Buri, după ce a trecut în România, pleacă de acolo în America, lăsându-și unica fiică, Ludovica, în vârstă de 11 ani în seama rudelor. Moare în America în anul 1917.

Ioan Hampu - Berilucă - participant la înălțarea tricolorului în 1911

Ioan Vulcu zis Buri, participant la înălțarea drapelului în 1911

Cel mai tânăr dintre ei, Ioan Ciungu, a rămas în Scorei, fără a fi divulgat de consăteni. A trăit până în 1979, ocupându-se cu agricultura.

Ioan Ciungu și soția. În timpul stagiului militar la Sibiu, alături de soția sa Paraschiva, care neavând „creștari” să plătească trenul până la Sibiu, s-a dus pe jos cale de 40 de km, să-și vadă bărbatul la oaste și s-a întors tot pe jos

Primarul satului, Dionisie Marcu, scăpat de arestare sărind în timpul nopții pe fereastră și fugind în România. După primul război mondial s-a întors acasă și a trăit până în anul 1938.

Primarul satului Scorei din 1911, Dionisie Marcu

Notarul Ioan Comșa este mutat disciplinar într-o localitate depărtată de Scorei, fiind declarat instigator.

Represiunea nu a putut șterge entuziasmul patriotic care a cuprins inimile scorenilor. Intrarea României în primul război mondial în august 1916 împotriva Austro-Ungariei și apropierea armatelor române eliberatoare de satul Scorei, în jurul datei de 11-15 sept. 1916, atât dinspre Făgăraș, Armata a II-a Română, cât și dinspre Turnu Roșu, Regimentul 4 Vânători, a entuziasmat și a pus în mișcare toată populația satului. Trupele inamice ce erau cantonate aici părăsesc în grabă satul, regroupându-se pe platoul de deasupra satului înspre numte, în sectorul Scorei-Sărata-Porumbacu de Sus.

Armata română este primită cu deosebită bucurie. Femeile scorene pregătesc pentru frații eliberatori cuptoare cu pâine caldă, mâncare și băutură, oferind cele mai bune odăi pentru odihnă îngrijindu-i pe răniți ca pe proprii lor copii. Ele se gândeau în același timp la feciorii și soții lor, duși cu forța pe fronturile îndepărtate de către stăpânirea austro-maghiară.

Tineri, femei și bătrâni dau informații asupra pozițiilor inamice, adună răniții și îngroapă soldații căzuți în luptă, pe hotarul Scoreiului, la „Cărarea Stânii“, „la Mănăstire“ și „Scoreiul cel Bătrân“.

De la soții Pampu Ioan și Ludovica (fiica lui Ioan Vulcu, zis Buri) în prezent trecuți de 80 de ani, am aflat textul unui bocet ce se „cântă“ în Scorei la îngroparea ostașilor români:

*Măi soldate luptător
Un' ți-a fost soarta să mori
In fundul Carpatilor
Sub cetina brazilor
De scaldat cin' te-a scaldat?
Ploaia când s-a revărsat.
De Jelit cin' te-a jelit?
Păsările ciripind.
De-ngropat cin' te-a-ngropat?
Munții când s-au dărâmat.*

Scoreiul ne oferă câteva exemple grăitoare de înalt eroism al fiilor săi, angrenați în marea luptă a eliberării și unității noastre naționale. Astfel, la vestea intrării României în război, tânărul Vistor Ciungu dezertează din armata austro-ungară și parcurgerea distanța Cluj-Sibiu călărind noaptea pe caii pe care-i găsește în câmp, la pășunat. De la Sibiu la Scorei, la trecerea podului peste Olt, între localitățile Bradu și Avrig, este oprit după ce trecuse de prima santinelă, chiar la mijlocul

podului. Se părea că nu mai are nici o scăpare. Dar, Ciungu Victor, folosește unica soluție de salvare, aruncându-se în apele învolburate ale Oltului. Scapă cu viață, ajunge în Scorei, înainte de sosirea armatelor române. În acele zile un avion de recunoaștere român, cu doi aviatori, se prăbușește lângă Scorei, în apropiere de Scorel. După cum relatează Ioan Pampu, azi în vârstă de 81 de ani, avionul românesc a căzut pe la ora 15, după-amiază. Împreună cu alți oameni din Scorei, Ciungu s-a deplasat la locul accidentului, de unde i-a luat pe cei doi aviatori care se salvaseră; i-a dus la vecinul său Nicolae Marcu, zis al lui Avram, pe ulița Părăului, aproape de locul unde s-a produs accidentul, le-a procurat haine românești și a pornit fără zăbavă spre munte, trecându-i peste Carpați, în România. La apropierea armatei române de Scorei, tânărul Ciungu Victor, se pune în slujba acesteia ca ghid conducând unitățile pe sub poalele munților Tunsul, Țolfa și Negoiu, după care coboară în spatele armatei inamice, contribuind prin informațiile pe care le furnizează la victoria armatei române pe frontul Scorei-Sărata-Porumbacu de Sus. Victor Ciungu cunoștea toate potecile munților deoarece înainte de a fi prins și dus cu forța în armata austro-ungară a haiducit împreună cu binecunoscutul haiduc Budac din Cârțișoara și cu haiducul Murărescu din Scorei, cu care era înrudit (cumnat). Faptele lor sunt cunoscute în această zonă.

După primul război mondial, pe platoul dintre Sărata și Porumbacu de Sus s-a amenajat un „Cimitir al eroilor“, în care au fost adunate și reînchinate osemintele eroilor români, căzuți pe câmpurile de luptă din zona Scorei-Cârțișoara-Sărata-Porumbacu de Sus. După amenajarea „Cimitirului eroilor“, în fiecare an se organizează manifestări comemorative cu ocazia Zilei Eroilor. La aceste serbări luau parte și ofițeri participanți la luptele din această zonă. Vestitul general Berindei, participant la luptele de pe frontul Scorei-Sărata-Porumbacu de Sus, era prezent la marile adunări de la acest cimitir al Eroilor, unde îl invita de fiecare dată în dreapta lui pe eroul local, Victor Ciungu.

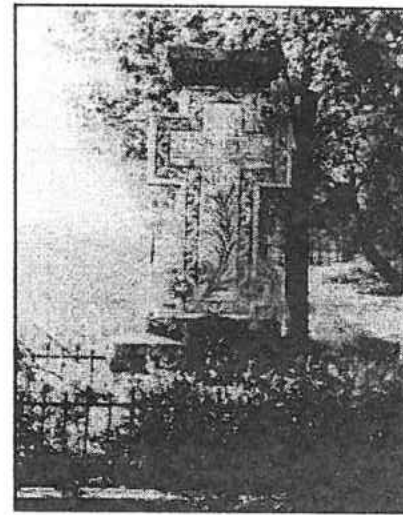
Capitulul și eroul popular din primul război mondial, Victor Pungu

În fruntea armatelor române eliberatoare de afla și sublocotenentul Victor Balea, originar din satul aparținător, Sărata, ai cărui părinți au trecut în România după 1877.

Ajuns ofiter în armata română după terminarea școlii militare Victor Balea participă la lupta pentru eliberarea Transilvaniei.

În septembrie 1916, Victor Balea se afla în fața celei mai frumoase perspective ce poate fi oferită unui ostaș: eliberarea satului său natal. Cuprins de emoție, eroul sublocotenent Victor Balea se adresează ostașilor săi cu cuvintele: „Înainte băieți, nu vă temeți, că ajungem în satul meu natal!” În încheștarea ultimei ofensive din fața Sărății, cade răpus de un glonte inamic, la numai 300 de metri de satul său. Pe monumentul ridicat în cinstea eroului, la intersecția drumului ce se desprinde din șoseraua națională Sibiu-Brașov, (Europa 15), spre Sărata, sunt săpate în piatră ultimele sale cuvinte:

„Înainte băieți, nu vă temeți, că ajungem în satul meu!”

Momentul ridicat în amintirea eroului sublocotenentul Victor Balea, căzut în septembrie 1916

În toila luptelor a continuat să funcționeze un timp linia telefonică de legătură dintre comandamentul armatei austro-maghiare și unitățile de luptă de pe frontul Scorei-Sărara-Porumbacu de Sus. Învățătorul Iosif Streza însă a descoperit și a tăiat firele telefonice.

În același an, 1916, înainte ca armatele române să ajungă în Scorei, preotul Ioan David pleacă pe ascuns în satul deja eliberat de armata română, Racovița, unde împreună cu alți preoți oficiază un Te-Deum în cinstea armatei române eliberatoare. Un ofițer din armata română a consemnat următoarele:

„La 21 august s-a oficiat oficiul divin în biserica satului (Racovița .n.n). S-au trimis la biserică douăzeci de soldați și câte un ofițer de companie. Părintele Valeriu Florian a pomenit ieșind cu sfintele daruri, pe regele nostru Ferdinand I, în locul Împăratului Frantz Ioseph”!

După retragerea armatelor române, părintele Ioan David a fost denunțat autorităților maghiare, care l-au închis la Seghedin. De aici a fost mutat la închisoarea din Tg. Mureș, unde a petrecut ani grei, îndurând chinurile și umilințele, cu speranța în ziua eliberării sale și a

¹Constantin T. Stoica, *Însemnări din zilele de luptă*, Editura Militară, Colecția Columna, București, 1977, p. 35.

neamului său. Nu i-a fost dat preotului Ioan David să trăiască bucuria acestui eveniment suprem. Cu câteva zile înainte ca vântul eliberării să ajungă la Tg. Mureș, autoritățile ungare au comis o crimă odioasă: preotul David a fost otrăvit. Astfel s-a stins omul care, educat în școlile Blajului, a pus în toată viața dragostea față de neamul său mai presus de orice.

Preotul Ioan David, căzut jertfă pentru unitatea națională a tuturor românilor

Flăcăii satului nostru, încorporați cu sila în armata austro-ungară și duși pe fronturile din Italia și Galiția spre a lupta pentru o cauză ce nu era a lor, au dat dovadă de o înaltă conștiință națională la vestea intrării României în război împotriva Austro-Ungariei. Ei au refuzat să mai lupte în cadrul armatei alegând prizonieratul sau fugind de pe front. Este cazul scorenilor Halmaghi Traian, Bica Gheorghe, Streza D. Ion, Bărdaș Nicolae, Bica Simion, Bărdaș Gheorghe și alții, care părăsesc armata austro-ungară din nordul Italiei, trecând la italieni. Pe frontul din Galiția tinerii Ioan Vulcu și Toam Streza-Panța căzuți prizonieri, se înrolează în batalioanele de voluntari români create pe teritoriul Rusiei și, alături de alte mii de soldați ardeleni, participă la crâncenele lupte de la Mărășești din vara anului 1917 împotriva armatelor germane și maghiare, fiind decorați pentru faptele lor de arme cu „Virtutea militară”. Chiar din rândurile scorenilor emigrați în America la începutul secolului nostru se ridică tineri care vor să lupte împotriva Austro-Ungariei și Germaniei, înrolându-se ca voluntari în armata americană, odată cu intrarea României în război. Este vorba de tinerii Hampu Victor, care participă

ca voluntar pe frontul din Franța împotriva Germaniei¹ și de Dionisie Halmaghi, voluntar decorat cu „Diploma de onoare”².

Dintr-o localitate de talia Scoreiului, care număra în 1910 o populație de 1228 locuitori, autoritățile austro-ungare au mobilizat și au silit să lupte pe cele două fronturi – din Galiția și din nordul Italiei – 144 tineri și vârstnici, reprezentând aproape 12% din populația totală a satului. Conform recensământului din 1910, populația satului cuprinsă între 20-60 de ani era de 550 persoane. Socotind că cel puțin jumătate erau femei, rezultă că peste 60% din populația bărbătească a fost militarizată pentru război. Au fost înrolați și tineri care nu satisfăcuseră serviciul militar, obligați să presteze servicii auxiliare. Astfel, tânărul Marcu Ioan în vârstă de 17 ani a fost recrutat pentru aprovizionarea frontului italian. I s-a dat să mâne o turmă de vite spre front și în acest mod a străbătut Banatul, Serbia, Croația și Austria până în Trento.

Tânărul Pampu Dionisie a străbătut același drum, făcând un transport spre front cu carul cu boi.

Pe câmpurile de luptă ale primului război mondial și-au dat viața 32 de feciori din Scorei ceea ce reprezintă peste 22% din totalul celor mobilizați. Dintre aceștia 14 au murit pe frontul italian și 18 pe frontul din Galiția.

Redăm în continuare numele celor 144 fii ai Scoreiului participanți la primul război mondial. I-am trecut pe listă în ordinea numerelor actuale de casă ale familiilor sau rudelor mai apropiate. Numele celor căzuți s-au scris în chenar.

Pe frontul italian au participat următorii scoreni:

1. Gheorghe Marcu	38. Marcu Dionisie
2. Streza Mihalache	39. Bărdaș Dionisie
3. Halmaghi Traian	40. Gavrilă Ion
4. Halmaghi Dionisie	41. Marcu Nicolae
5. Marcu Ion	42. Marcu Constantin
6. Vulcu Petru	43. Marcu Gheorghe
7. Marcu Miron	44. Gavrilă Gheorghe
8. Halmaghi Alexandru	45. Bărdaș Zaharia
9. Halmaghi Petru	46. Streza Ion
10. Moldovan Nicolae	47. Bărdaș Ion

¹ Publicația *Foaia interesantă*, ilustrat la ziarul *Libertatea* din Orăștie, din 13 aprilie 1919. Un exemplar se află la nepoata sa, Hampu Eleonora, din Scorei.
² „Honorable Disharge” from the United States Army, aflați în posesia soției sale Halmaghi Ludovica din Scorei (Nr. 18).

11. Ciungu Ion
12. Thail Mayer
13. Theil Alexandru
14. Streza Ioan
15. Stoica Nicolae
16. Vulcu Gheorghe
17. Halmaghi Nicolae
18. Morărescu Ion
19. Hampu Ion
20. Bărdaș Nicolae
21. Hampu Vasile
22. Ciungu Victor
23. Morar Nistor
24. Marcu Nicolae
25. Vulcu Ion
26. Bica Simion
27. David Dionisie
28. David Nicolae
29. Hampu Căndiț
30. Hampu Gheorghe
31. Vulcu Ion
32. Morar Achim
33. Vulcu Nicolae
34. Marcu Ion
35. Vulcu Dumitru
36. Vulcu Samson
37. Marcu Ion
48. Bica Nicolae
49. Bica Gheorghe
50. Ciungu Ion
51. Ciungu Ion
52. Ciungu Dionisie
53. Chiravola Gheorghe
54. Chiravola Ion
55. Chiravola Ion
56. Streza Dionisie
57. Marcu Ion
58. Marcu Dionisie
59. Bărdaș Gheorghe
60. Halmaghi Gheorghe
61. Halmaghi Dănilă
62. Marcu Dumitru
63. Marcu Dionisie
64. Vulcu Nicolae
65. Vulcu Ion Streza
66. Ciungu Ion
67. Făciu Ion
68. Precup Nicolae
69. Ciungu Nicolae
70. Pampu Ion
71. Pampu Gheorghe
72. Vulcu Ion
73. Marcu Aurel
74. David Gheorghe

Pe frontul din Galiția au participat următorii scoreni:

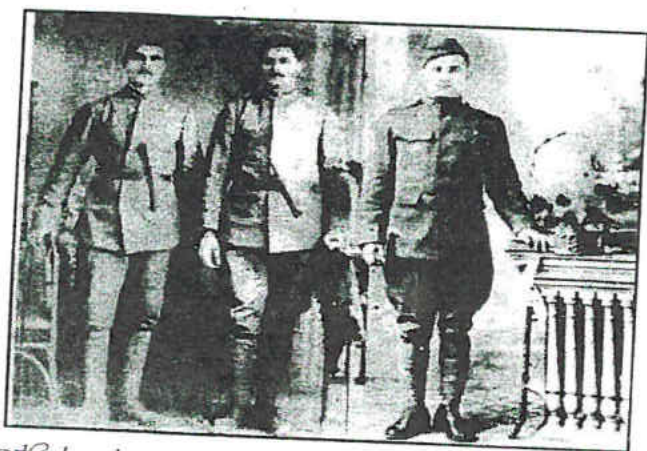
1. Vulcu Căndiț
2. Murărescu Ion
3. Marcu Popa Nicolae
4. Halmaghi Nicolae
5. Halmaghi Dionisie
6. Vulcu Alexandru
7. Ficiu Gheorghe
8. Streza Tămaș
9. Streza Ion
10. Ciungu Nicolae Crăciun
11. Ciungu Ion
36. Orzea Constantin
37. David Gheorghe
38. Marcu Petru
39. Marcu Ion
40. Marcu Gheorghe
41. Dogariu Ilie
42. Hampu Dionisie
43. David Petru
44. Ardelean Vasile
45. Murărescu Toma
46. Bărdaș Nicolae

12. David Simion
13. Rucărean Ion
14. Rucărean Nicolae
15. Halmaghi Toma
16. Halmaghi Gheorghe
17. Halmaghi Ion
18. Bărdaș Nicolae
19. David Gheorghe
20. David Ion
21. Pampu Ion
22. Vulcu Dionisie
23. Vulcu Ion
24. Streza Ion
25. Murărescu Nicolae
26. Bărdaș Gheorghe
27. Bica Nicolae
28. Bărdaș Nicolae
29. Vulcu Gheorghe
30. Morar Ion
31. Oancea Nicolae
32. Oancea Samoilă
33. Murărescu Nicolae
34. Morărescu Stan
35. Orzea Căndiț
47. Marcu Nicolae
48. Lungu Gheorghe
49. Vulcu Gheorghe
50. Gavrilă Gheorghe
51. Morar Constantin
52. Morar Ion
53. David Ion
54. Stăniculea Ion
55. Streza Ion
56. Vulcu Ion
57. Muscan Gheorghe
58. Muscan Ion
59. Mucsan Petru
60. Muscan Ion
61. Muscan Dionisie
62. Bărdaș Nicolae
63. Vulcu Nicolae
64. Vulcu Alexandru
65. Ciungu Ion
66. Ficiu Nicolae
67. Vulcu Dănilă
68. Pampu Ilie
69. Precup Gheorghe

Participanți pe frontul din Franța, făcând parte din armata germană:

1. Vulcu Gheorghe-Iliucă

Cităm un caz deosebit, când dintr-o singură familie, au participat trei feciori pe fronturile de luptă ale primului război mondial și anume: doi pe frontul italian și unul voluntar în armata americană.

Cei trei frați Halmaghi rămași de mici orfani de tată, luptători în primul război mondial. De la stânga la dreapta: Gheorghe, participant pe frontul din Italia, Traian, luptător pe frontul din Italia, Dionisie, voluntar în armata americană.

Prăbușirea Imperiului austro-ungar, în toamna anului 1918, a trezit la o nouă viață națiunile subjugate. Națiunea română din fostul imperiu se organizează în vederea realizării idealului național pentru care a luptat secole de-a rândul: unirea tuturor românilor. În ziua de 2 noiembrie 1918, în clădirea Palatului „ASTRA” din Sibiu, s-a întrunit Consiliul Național din Sibiu care hotărăște organizarea gărzilor naționale române pentru menținerea ordinii pe teritoriile locuite de români. Gărzile sunt puse sub comanda ofițerilor și subofițerilor români din fosta armată austro-ungară, având ca dotare echipamentul și armamentul cu care au venit de pe front, precum și cel găsit în depozitele Garnizoanei Sibiu.

În zilele imediat următoare, s-au organizat gărzi naționale în satele și comunele din jurul Sibiului. Comuna Scorei, cu satele aparținătoare Colun și Sărata, împreună cu comunele Porumbacu de Sus și Porumbacu de Jos, cu toate că aparțineau din punct de vedere administrativ de județul Făgăraș au fost incluse în Legiunea Sibiu a gărzilor naționale. În cadrul acestor localități s-a organizat secția 17 a Legiunii Sibiu, cu sediul în Porumbacu de Jos, sub comanda fostului locotenent în armata austro-ungară Ștefan Berariu.

În ziua de 4 noiembrie 1918, în prezența delegațiilor veniți din Sibiu are loc organizarea Consiliului național din Scorei – primar fiind numit Mihai Cocoș iar notar Teașiu Andrei din Sărata – și a Gărzii naționale Scorei, compusă din 23 de foști soldați din armata austro-ungară veniți de pe front și din cei care nu s-au mai reîntors la regiment.

După confecționarea drapelului românesc și prinderea banderolelor

cu tricolor pe brațul stâng, Garda națională din Scorei, în frunte cu locotenentul Ștefan Berariu, depune jurământul de credință, jurământ publicat în ziarul „Românul” din Arad:

„Eu... jur Atotputernicului Dumnezeu, cum că întru toate voi fi cu credință și supunere către Consiliul Național Român din Ungaria și Transilvania, care este supremul for al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania. Conștiu de datorințele ce se impun vremurilor istorice de azi, jur că în toate manifestările vieții mele voi fi credincios Națiunii Române și nu voi ridica niciodată mâna asupra fraților mei...”

Garda națională din Scorei avea următoarele atribuții:

- Apărarea liniștii și ordinii publice în localitățile Scorei, Sărata și Colun.
- Paza Căii ferate pe lungime de 5 km.
- Paza fermei erariale de stat, părăsită de unguri în toamna anului 1918. Această fermă era înzestrată cu utilajele agricole necesare lucrării terenului, 25 perechi de boi, 6 perechi de cai, 10 vaci cu lapte, 10 porci etc. Ferma a fost întreținută și păzită de Garda Națională Scorei până în primăvara anului 1919, când a fost predată statului Român.

Din rândurile foștilor soldați ai armatei austro-ungare care s-au înrolat voluntari în noiembrie 1918 în Garda Națională Scorei, au făcut parte Dionisie Gh. David, Constantin S. Orzea, Victor Gh. Ciungu (haiducul-erou din anul 1916), Gheorghe Precup, Ioan Streza Vulcu, Halmaghi Nicolae, Gheorghe A. Ficiu, Ioan N. Vulcu, Bărdaș C. Nicolae, Constantin C. Morar, Tămaș I. Streza, Ioan Gh. Vulcu, Gheorghe I. Chiravola, Gheorghe Gavrilă, Simion D. Bica, Toma Morărescu, Ioan T. Vulcu, Nicolae Morărescu, Candit Ciungu și Ioan M. Bica.

În zilele anterioare Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, membrii Consiliului național și al Gărzii Naționale Scorei, împreună cu intelectualii satului au strâns 265 de semnături prin care Scoreiul, reprezentat la 1 decembrie 1918 de locotenentul Ștefan Berariu, cerea Unirea pentru totdeauna a Transilvaniei cu patria-mamă.

Participarea întregii suflări – conducătorii satului, intelectualii, bătrânii, soldații de pe front, copiii și femeile – la evenimentele anilor 1916-1918, reflectate prin exemplele arătate mai sus, demonstrează în mod concret că **Unirea a făcut-o poporul** și tocmai această participare conștientă a maselor populare la făurirea **Unirii**, așterne pe marele act istoric de la 1 decembrie 1918, pecetea veșniciei.

Paginile de istorie locală a Scoreiului, anterioare sec. al XX-lea constituie valoroase documente privind vechimea și continuitatea noastră pe acest teritoriu, permanentele legături între românii de pe ambele versante ale Carpaților; mărturii vii ale conștiinței de neam păstrate de-a lungul veacurilor.

Paginile de istoria locală ale Scoreiului premergătoare *Unirii* și ale *Unirii*, păstrate în amintirea „oamenilor bătrâni și buni”, martori oculari și participanți activi la aceste evenimente constituie adevărate pagini de eroism ale unei generații care a înțeles pe deplin sensul istoric al vremurilor trăite. Aceste fapte depășesc caracterul local, înscriindu-se ca o contribuție istorică deosebită a scorenilor în lupta pentru *Unitatea și Independența poporului român*.

Port popular din Scorei

174

1 Datele care stau la baza capitolului referitor la lupta Scoreiului pentru Unire, au fost culese pe baza mărturiilor depuse de următoarele persoane, martori oculari sau participanți direcți la evenimentele desfășurate între anii 1911-1919: Ciungu D. Ion (n. 1890), Bărdaș Nicolae (n. 1893), Streza Ion Vulcu (n. 1893), Ciungu N. Ioan (n. 1896), Gavrilă Gheorghe (n. 1900), Halmaghi Nicolae (n. 1900), Bica Gheorghe (n. 1900), Hampu Nicolae (n. 1900), Pampu D. Gheorghe (n. 1900), Precup Gheorghe (n. 1900), Pampu Ludovica (n. 1901), Halmaghi Ion (n. 1904), Pampu S. Ion (n. 1900).

CAPITOLUL IV

Adenda

Învățământul în Scorei (secolele 14 - 20)

În perioada feudalismului timpuriu, mănăstirile erau singurele centre de activitate cărturărească și artistică. Între zidurile acestora au funcționat primele școli, unde se pregăteau diecii și viitorii preoți și unde se copiau manuscrise de scrieri religioase, împodobite cu chenare și miniaturi înflorate. Se știe că la Scorei exista încă din secolul al XIV-lea o mănăstire, care împreună cu cea de la Ieud și Peri din Maramureș, Vad de pe Someș și Prislop din Hunedoara, sunt considerate cele mai vechi din Transilvania.

Începutul învățământului la Scorei este strâns legat de existența mănăstirii din Scorei, în tinda căreia a funcționat o școală din secolul al XIV-lea (1391) până în secolul al XVIII-lea (1761), când mănăstirea este distrusă cu tunurile, din ordonul generalului Buckow. La sfârșitul secolului al XVI-lea (1594) aflăm consemnat numele primului știutor de carte din Scorei, boierul Motoc, trimis de conducerea Cetății Făgărașului „... să aranjeze ceva treburi oficiale la Cluj”.¹

Începând cu secolul XVI și XVII, în spiritul reformei și Umanismului, au început să apară și să se dezvolte școli laice și în limba română. Școala nu mai servește exclusiv nevoilor clericale, ci răspunde unor necesități culturale mai largi.

Prima școală românească din Țara Făgărașului a fost înființată la 3 aprilie 1657, de către principesa Lorantffi, văduva principelui Transilvaniei Gheorghe Racoczi.

Dintr-un document din 1658 aflat în arhiva bisericii reformate din Făgăraș, reiese că în acel an exista în Țara Făgărașului 39 sate în care existau „grāmatici” ale căror cunoștințe au fost examinate la școala din Făgăraș înființată de principesa Lorantffi.²

Atestarea pentru prima dată a unei școli românești în Scorei, o găsim în vestita conscripție a lui Atanasie Rednic din 1765 care consemnează

¹ Ștefan Metes, *Domni și boieri din Țara Românească la Cluj*.

² Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până în 1800*, Tipografia Lumina, Blaj, 1944, p. 68.

existanța a 56 de școli românești unite, organizate după ordinea episcopului Pavel Aron de la Blaj.

Dr. Augustin Bunea în revista *Transilvania*, nr. 9 din 1901, consideră că numărul școlilor românești era cu mult mai mare și că aceste școli existau încă din anul 1750, când vlădica Blajului întocmește „o statistică a românilor din Transilvania” unde găsim într-un sat câte 3-6 preoți, mulți dintre aceștia ținând și locul de învățător.¹

Conscripția lui Atanasie Rednic din 1765 consemnează existența unei școli românești la Scorei condusă de învățătorul David Motoc.

În împrejurimile Scoreiului mai sunt consemnate existența următoarelor școli înființate de Petru Pavel Aron: la Porumbacu de Sus (învățător Lazăr Cismaș), Porumbacu de Jos (învățător Savu Bunea), Arpașu de Sus (învățător Samoilă Nanu), Viștea de Sus (învățător Tănase Poșea), Drăguș (învățător Ion Monea senior) etc.²

Odată cu înființarea Regimentului I de graniță românesc, se deschid școli centrale (triviale) pe lângă fiecare centru de companie grănicerească frecventate de fiii grănicerilor din localitate și din jur – Scoreiul era afiliat companiei a 7-a, cu centrul la Racovița. La Viștea de Jos era centrul companiei a 8-a, iar la Voila centrul companiei a 9-a.

De regulă în școlile satești din această perioadă învățământul se rezuma la deprinderea de către copii a scrisului, cititului și socotitului, deci un minim de cunoștințe și deprinderi de scris și citit câte avea navoie orice țaran.

După anul 1800 se apreciază că pe lângă școlile grănicerești existau școli în toate satele mai mari din Țara Oltului. Foarte puține dintre acestea aveau local propriu, de cele mai multe ori, școala funcționa în casa „diacului” sau în altă casă închiriată în acest scop. În perioada 1800-1840, dascălii școlilor erau diecii-cantorii bisericilor.

Dascălul (cantorul-diacul) de obicei era un om simplu, cunoscător de carte care nu se deosebea de alți țărani, uneori îndeplinea și slujba de crâșnic (clopotar) sau secretar al preotului.

Școala era o casă țărănească îngrădită cu nuiele și lipită cu lut, pe jos nu avea podea. În mijloc se afla o masă lungă din scânduri bătute pe pociumpi, iar de jur împrejur erau lavițe pentru copii.

Despre metode de predare, nu poate fi vorba. Fiecare învățător proceda la predarea scris-cititului cum îl tăia capul sau cum fusese el învățat de vreun diac mai bătrân.³

¹ *Ibidem*, p. 197.

² *Ibidem*, p. 218.

³ N. Albu, *Istoria scoalelor românești din Transilvania între 1800-1867*, Editura Didactică, București, 1971, p. 19.

Date despre școala din Scorei după anul 1800 găsim în Statistica românilor uniți din Transilvania din 1811 unde sunt citate școlile cu „Iudimagisteri” printre care figurează și Scoreiul cu învățătorul Ionașcu, Porumbacul de Jos cu Ilie „dascăl et cantor” și Besimbac (Oltet) cu Ion „cantores” etc.¹

Tot din perioada de început a învățământului mai cunoaștem numele unui dascăl din Scorei, în jurul anului 1848, cu numele Ani, care voind să se facă preot, a fost scutit de zilele de iobăgie.²

Din răspunsul Consistorului Unit de la Blaj la ordinul Nr. 21529/1836 al Guberniului transilvănean reiese că existau școli unite grănicerești bune în următoarele localități: Beșimbac, Dejani, Iași, Ilieni, Mărgineni, Pojosta, Sebeș, Săsciori, Săvăstreni, Vaida-Recea, Bucium, Vad, Ohaba, Sinca Veche și altele, iar alte școli tot atât de bune dar cu caracter confesional existau în: Arpașul de Jos, Scorei, Porumbacul de Jos și de Sus, Sărata, Ucea de Sus, Viștea de Jos, Drăguș, Lisa, Dridif, Hirseni, Hurez, Berivooi Mici și Mari, Răușor, Recea și Voila.³ Aceste școli erau încadrate cu învățători cu pregătire corespunzătoare.

Desființarea „regimentelor grănicerești” în 1851 a avut drept consecință slăbirea școlilor grănicerești și în general a învățământului românesc. Timp de 10 ani școlile n-au mai fost susținute și nici încadrate cu învățători cu școală. Această situație tristă a școlilor românești îl determină în 1858 pe Șulutiu să înainteze Curții imperiale din Viena, un memoriu referitor la situația creată afirmând printre altele:

„...satele din fostele regimente românești, în loc să înainteze în cultură, în timp, de 10 ani ele repășiră cu alți 20 îndărăpt, școlile lor în parte mare desființate sau reduse numai la umbra de școlile”⁴

Curtea de la Viena a căutat să facă ceva rânduială în perioada absolutismului dând ordine categorice pentru deschiderea de școli în toate satele.

Măsura luată era în favoarea națiunii române însă lipsa de dascăli pregătiți a făcut ca în această funcție să fie încadrați tot felul de elemente nepregătite începând de la caporalii și alte grade inferioare din fostele regimente grănicerești desființate, funcționari rămași fără slujbă, diurniștii etc. care la fel ca vechii cantori, diaci și crâșnici, ridicați la rangul de dascăl nu cunoșteau nici un fel de metodă de a învăța copiii.

¹ Ibidem, p. 161.

² C. Stan, *Monografia școlilor din Țara Oltului și de pe Târnave*, p. 212.

³ N. Albu, *Op. cit.*, p. 162.

⁴ N. Albu, *Op. cit.*, p. 59.

Astfel încadrată școala decade tot mai mult comparativ cu fostele școli întreținute de grăniceri.

Starea decadentă în care au ajuns cele mai multe școli românești, este oglindită în officiosul Episcopiei ortodoxe din Sibiu, în 1853:

„Ni se rupe inima când vedem că cei mai mulți dintre învățătorii școlilor comunale, necunoscând nici o metodă de a învăța și a crește tinerimea, aduc în stare și pe copii și pe părinți ca să privească școlile ca o temniță și învățătura o pedeapsă și pentru a nu pierde mica leafă ce li se dă, adună copii în școală spre a face larmă și gălăgie ca să pară trecătorilor că ei sunt de față și că copiii învață.”¹

Față de această situație dezastruoasă existentă în unele școli, Guberniul transilvănean prin ordinul 28151 din 29 ianuarie 1858 cere Diocezei ortodoxe din Ardeal să înainteze o situație cuprinzând numele și pregătirea învățătorilor din cuprinsul diocezei pe anul 1858.

Din „Conspectul general” întocmit de Dioceza ortodoxă, din Ardeal, ca răspuns la ordinul Guberniului putem cunoaște încadrarea școlilor românești în anul 1858, Capacitatea și gradul de pregătire al dascălilor și numărul elevilor din fiecare școală.

Analizând „conspectul” constatăm că școlile erau organizate pe cercuri după zona geografică în care se aflau. Școala din Scorei făcea parte din cercul II al Făgărașului și avea ca învățător în anul 1858 pe Ioan Marcu care avea ca pregătire „teologia”. Școala număra 55 elevi.

Redăm în continuare un extras din „Conspectul general al cercului II al Făgărașului”, referitor la situația școlilor din zona Scoreiului din anul 1858.²

Nr. crt.	Numele și prenumele	Localitatea	Capacitatea sau gradul de pregătire	Nr. elevilor
121	Ion Mandea	Porumbacul de Jos	Pedagogie	84
122	Nicolae Neamțu	Porumbacul se Sus	Pedagogie	80
123	Samoilă Calefar	Sărata	Capabil	143
124	Pr. Ioan Marcu	Scorei	Teologie	55
125	Nicolae Budac	Oprea Cârțișoara	Capabil	102
126	Ioan Stoica	Streza Cârțișoara	Pedagogie	102
127	Ioan Vulcu	Arpașul de Jos	Capabil	52
128	George Dobrilă	Arpașul de Sus	Capabil	128

¹ *Telegraful Româ*, anul I, nr. 8/1853.

² N. Albu, *Op. cit.*, p. 221.

129	Pr. Iosif Opriș	Ucea de Jos	Teologie	76
130	Nicolae Bărbat	Ucea de Sus	Capabil	96
131	Nicolae Șoner	Corbi	Capabil	46
132	George Cîrje	Viștea de Jos	Capabil	45
133	Ion Sandu	Viștea de Sus	Capabil	165
134	George Codrea	Drăguș	Capabil	71
135	Ion Stan	Sâmbăta de Jos	Capabil	63
136	Moise Savu Popa	Lisa	Capabil	59

Desființarea Regimentului I grăniceresc român în anul 1851 a pus problema folosirii „Fondului de montură” și a veniturilor, „munților revendicați” ale fostului regiment.

Delegații regimentului I grăniceresc întruniți pentru a stabili modul de folosire a fondului grăniceresc, în 1861, au hotărât folosirea fondului bănesc al regimentului desființat, pentru cultura poporului român.

Constituindu-se astfel „Fondul scolastic” hotărârea a fost sancționată și de Curtea imperială în 27/8 1861.¹

La această nobilă hotărâre a participat ca delegat și Alexandru Halmaghi din Scorei, fost ofițer al regimentului.

În anul 1871 se constituie la Sibiu Comitetul Central pentru administrarea Fondului scolastic sub conducerea generalului Baron David Urs de Mărgineni.

Constituirea Fondului scolastic a prolejuit un revirement pentru școlile din fostele sate grănicerești ce vor fi susținute și ajutate din acest fond. Școlile vor fi încadrate cu dascăli pregătiți în școli speciale pentru profesia de educator, vor fi dotate cu mobilier iar în unele sate se vor construi școli cu local propriu.²

La început în Scorei a fost o singură școală pentru întregul sat, cu un singur învățător plătit cu 15-30 florini pe an.

După 1800, învățământul avea caracter confesional – apar două școli: una unită, ce se va numi în 1876 „școala grănicerească” și una ortodoxă care se va preface în 1879 în coala comunală.

La început cele două școli nu aveau localuri proprii; ele funcționau de regulă în casa învățătorului sau în case particulare. În 1876, cu ajutorul bănesc al „fondului grăniceresc” se construiește un local propriu de învățământ, care există și astăzi.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea deținem date deosebit de importante privind școala și învățământul în Scorei, datorită mărturiei

¹ Statutul pentru administrarea și manipularea fondului scolastic..., Tiparul Institutului Tipografic Sibiu, 1888, p. 1.

² Ibidem, p. 11-14.

scriturii dascăl al Scoreiului, Ioan Georgescu. Acest eminent învățător, cărui activitate de apostolat se desfășoară în Scorei timp de 31 de ani, ocupă catedra de învățător la Școala grănicerească din Scorei în septembrie 1879. Cu un an înainte fusese învățător la Școala grănicerească din Lisa, avându-l director pe Ion Pop-Retegănuș, cu care Georgescu era un prieten.

Originar din localitatea apropiată de Scorei – Săcădate – dascălul Ioan Georgescu desfășoară o valoroasă activitate instructiv-educativă în școală, extinzând și continuând munca educativ-culturală în rândul țăranilor, pentru luminarea și propășirea lor, situându-se alături de neobositii cărturari ardeleni ai secolului trecut, dârji luptători pentru emanciparea națiunii române.

Înzestrat cu o aleasă cultură generală și cu o temeinică pregătire pedagogică, Ioan Georgescu practică metode noi de predare urmărind însușirea activă a scris-cititului de către elevi. Un accent deosebit pune pe cunoașterea istoriei românilor și dezvoltarea sentimentului de mândrie națională.

Susține conferințe cu caracter științific, cultural și agricol. Își expune metodele și rezultatele obținute în predare și pe linia popularizării științei în cadrul conferințelor (cercurilor) pedagogice, la care participau dascălii din zona Scoreiului. Aceste cercuri pedagogice ale învățătorilor funcționau în urmă cu 100 de ani cu o periodicitate lunară. Prima parte a consfătuirilor era afectată dezbaterii problemelor didactice și schimbului de experiență; a doua parte era destinată întâlnirii cu obștea satului în care se prezentau conferințe. De regulă, aceste consfătuiri erau urmate de demonstrații practice și programe artistice.

Activitatea învățătorului Ioan Georgescu de la Scorei, în cadrul acestor activități a fost exemplară. Conferințele lui pe teme agricole privind cultivarea rațională a pământului, creșterea albinelor, cultivarea pomilor fructiferi, creșterea animalelor etc. au constituit o adevărată școală de învățăminte practice pentru țăranii din această zonă. Făcându-se remarcant pentru priceperea și osteneala și dăruirea lui obștească el este ales într-o comisie regională pentru răspândirea cunoștințelor agricole în rândul țăranimii, iar cercetările și expunerile sale în acest domeniu au fost publicate și răspândite în toată Transilvania.¹

Bogata activitate a acestui neobosit dascăl, desfășurată între anii 1879 și 1910, a rămas încă vie în inimile scorenilor, încât și astăzi numele este pomenit de bătrânii satului.

¹ Ioan Georgescu, *Amintiri din viața unui dascăl*, București, Editura Casei Scoalelor, 1928

Așa cum am arătat, dascălul Scoreiului de acum 100 de ani a avut fericita idee de a așterne pe hârtie o adevărată frescă a Scoreiului la sfârșitul secolului al XIX-lea, scriind o carte intitulată sugestiv: „Amintiri din viața unui dascăl“.

Din această carte cunoaștem începuturile școlii grănicerești în Scorei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și desfășurarea învățământului până în 1910. Informațiile sunt deosebit de prețioase deoarece întreaga arhivă a școlii din Scorei a fost arsă în timpul primului război mondial, arhiva nouă cuprinzând date începând abia cu anul 1919.

Bun cunoscător al istoriei, conștient că împărații austrieci din secolele XVIII și XIX au înșelat și exploatat în favoarea lor încrederea, devotamentul și aspirațiile națiunii române din Transilvania, Ioan Georgescu îl acuză pe împăratul Franz Josef, care a desființat regimentele grănicerești drept mulțumire că „l-au apărat în 1848 contra ungurilor detronatori...“¹

El subliniază modul înțelept în care românii au înțeles să folosească fondurile regimentelor desființate:

*„Conducătorii luminați ai celor două regimente românești de graniță din Ardeal, dându-și seama că viitorul popoarelor e în cultură și civilizație, de la 1851 când împăratul Franz Josef drept mulțumire că regimentele românești de graniță l-au apărat în 1848 contra ungurilor detronizatori, a desființat aceste regimente, au convins pe foștii grăniceri că nu pot să dea o întrebuințare mai frumoasă averilor lor, decât formând și susținând școlile. Astfel s-au ridicat o serie respectabilă de monumentale școli primare românești în zeci de comune grănicerești aparținătoare regimentului 1 de graniță, atât în părțile Hunedoarei cât și în ale Sibiului și Făgărașului. Așa au știut face românii dintr-un act de ingrătitudine habsburgică, un izvor de binefacere culturală pe seama fiilor lor.“*²

Din fondurile respective s-au ridicat în zona Sibiului și Făgărașului edificii școlare impunătoare în fostele comune grănicerești Orlat, Vestem, Racovița, Scorei, Viștea de Jos, Voila, Recea, Mărgineni, Ohaba, Tântari și Tohanul Vechi. Aceste școli erau încadrate cu câte 2-3 învățători dintre cei mai bine pregătiți și erau superioare școlilor românești existente în acel timp, fiind mai bine organizate și îndrumate.

¹ Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 33.

² *Idem*, p. 34.

Ele erau conduse de un „Comitet central de conducere“, cu sediul în Sibiu, aflat la început sub președenția Baronului David Urs de Mărgineni „eroul de la Lisa și Solferino“, iar secretar al comitetului era Vasile Petri. I. Georgescu notează că „un spirit de progres anima toate aceste școli“¹.

Despre începutul carierei sale de dascăl în Scorei și despre școala grănicerească din Scorei, I. Georgescu scrie:

„În toamna anului 1879, când m-am mutat la Scorei, am aflat numai pe copiii foștilor grăniceri îndreptățiți a cerceta această școală. Copiii foștilor iobagi cercetau coala lor deosebită, o școală mică și slabă de lemn, cu ferestrele sparte, lângă biserica ortodoxă. Școala grănicerească din Scorei era singura școală mai bună din regiunea aceea. Aici veneau să învețe carte nu numai fiii foștilor boieri și grăniceri, ci și fiii frunțașilor săteni din comunele vecine: Oprea și Streața Cârțișoara, Cârța, Colun, Sărata, Porumbacul de Jos și Sus.“

Din acești mulți ducându-se pe la diferite școli secundare, s-au ales cărțurari sau frunțași cu nume bun în viața comunelor lor.“

Astfel, de aici au ieșit o serie însemnată de preoți, învățători, comercianți, funcționari și alții.“

*La 1874 când s-a început clădirea școlilor grănicerești, din Scorei, Comitetul școlar grăniceresc din Sibiu a invitat și foștii iobagi ca să contribuie și ei cu lucrul și să plătească pe învățătorul al doilea. Rău povățuiți și cu desăvârșire dezorientați asupra foloaselor învățături, ei au refuzat propunerea numitului comitet. Astfel, timp de 20 de ani și mai bine ei au rămas fără de instrucția cerută de nevoile din ce în ce mai mari ale timpului.“*²

Comitetul central grăniceresc din Sibiu era format din foștii ofițeri ai regimentelor grănicerești desființate. De obicei acești ofițeri nu aveau cunoștințe pedagogice. Așa se face că în controalele efectuate în școli se purtau militarește și pretindeau același mod de comportare și din partea elevilor, a învățătorilor și a membrilor comitetului școlar comunal, numit „eforia școlii“.

Datorită învățătorului Georgescu avem descrise două astfel de vizite efectuate la școala grănicerească din Scorei de către foști ofițeri ai Regimentului 1 grăniceresc, investiții cu puteri de control asupra

¹ *Ibidem*, p. 34.

² Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 38, 46.

învățământului. Iată cum descrie sfârșitul anului școlar de acum 100 de ani – primul său an de învățământ în Scorei, 1879-1880:

„La examenul de la sfârșitul anului școlar 1879-1880 a fost trimis în calitate de comisar al Comitetului central grăniceresc din Sibiu căpitanul Stanciu, de fel din Viștea de Jos. Acesta se pricepea mai mult la militarie decât la pedagogie. El cerea ca școlarii să stea drepti ca soldații, să aibă mers, căutătură, atitudine ostășească; adică să fie militari sadea. Observațiile ce mi-a făcut după examen, toate au fost privitoare la disciplină. La aceasta, eu i-am făcut întâmpinarea că școlarii nu sunt soldați și cu atât mai puțin îngeri. Nici soldații nu pot sta ceasuri întregi cu atențiunea încordată; după „habt acht“ (drepti) urmează neapărat „ruht“ (repaus). Și chiar îngerii cei zugrăviți pe pereții bisericilor, cu două și mai multe aripi, încă ne fac impresia că din când în când mai fâlfaie și ei din aripioare. Viața e doar mișcare, acțiune; nu împietrire în anumite atitudini și forme rigide. În cele din urmă, cu toată deosebirea de vederi ce era între noi doi, totuși ne-am împăcat.”¹

Retinem concepția progresistă a dascălului Georgescu de acum 100 de ani: „viața este doar mișcare, acțiune nu împietrire“.

În anul școlar următor 1880-1881, la examenul de la sfârșitul anului școlar va asista chiar președintele Comitetului baronul David Urs de Mărgineni. A fost un eveniment cu totul deosebit în viața școlii și a satului. Pentru el s-au pregătit în mod special comitetul de conducere al școlii – eforia școlii – învățătorii și elevii școlii.

Dascălul Georgescu descrie momentul prin prisma dascălului, în opoziție cu punctul de vedere al șefului. Descrierea plastică, dar absolut reală a acestei vizite, merită a fi redată în întregime:

„...la sfârșitul anului școlar 1880-1881 a tinut să asiste și să conducă examenul însuși președintele Comitetului școlar grăniceresc, baronul David Urs.

Școala era văruiată curat și împodobită, de te puteai oglindi întrânsa, vorba aceea. Îmi dau și eu seama că acum e acum. Baronul coborî din trăsură, intră în școală, unde îl așteptam totți îmbrăcați de sărbătoare, drepti ca lumânările. El trecu mai întâi pe dinaintea frontului și inspectă băncile și tăblițele școlarilor. Toate erau spălate cu leșie și albe cum e helgia. Cugatam că va fi mulțumit și vom începe examenul fără de observațiuni referitoare

¹ Ibidem, p. 38.

la curățenie. Dar, nu...!

După ce a primit defilarea școlarilor și a părinților lor, baronul, care avea niște mănuși albe în mâini, vedem că se duce la tablă și trage odată cu mâna dreaptă pe dunga ei, apoi (...) face la fel cu mâna stângă, adunând și dintr-un loc și celălalt tot praful cât a putut rămâne neadunat în acele două cocoloațe. Arătând apoi urmele prafului pe mănușile sale președintelui eforiei școlare din localitate, îl întreabă:

— Asta-i curățenie, Ciungule? (Ciungu era numele acestui președinte.)

— Să trăiți domnule baron!, răspunse acesta militărește. Noi n-am știut dacă d-veastră o să căutați și dungile și parcanele ușilor de praf; altfel le curățam și pe acestea!”²

În continuare, dascălul Georgescu descrie desfășurarea examenelor propriu-zise. Baronul David Urs verifică în mod amănunțit cunoștințele elevilor, care au răspuns de așa manieră, încât severul general este silit până la urmă să-i felicite pe elevi pentru pregătirea lor pe parcursul unui an de zile, să felicite apoi pe părinții elevilor și pe dascălul lor:

„Nu pot să uit felul cum examina baronul cititul și scrisul la clasa I-a primară.

— Cetește, băiete, aici! Cetește dincolo! Cetește înainte! Cetește înapoi! Cetește în sus! Cetește în jos! Cetește de-a curmezișul!

Copilul cetea, cum îi arăta: ac-ac, sac-cas, cal-lac, care-rac ș.a.

Deodată, întorcându-se brusc spre mine mă întreabă:

— De unde cunoști dumneata metoda aceasta?

— Din carte!

— Bună carte ai! – încheie baronul. Așa nu poate să învețe copilul pe de rost.

După ce a examinat mai mult sau mai puțin la toate materiile, rolul meu fiind mai mult de un simplu aghiotant al baronului, îl văd că felicită călduros atât pe elevii care și-au dat silința să învețe un an întreg, cât și pe părinții lor, care înțeleg binefacrile cultutii și n-a uitat să spună un cuvânt de recunoaștere și pentru mine.”²

Din lectura frumoasei descrieri a examenului de sfârșit de an școlar

¹ Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 41-42.

² Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 42.

1880-1881, la care a asistat baronul David Urs de Mărgineni, rezultă seriozitatea cu care erau privite aceste examene, ca un bilanț al întregii strădanii de un an de zile.

Se pare însă că și în urmă cu 100 de ani succesul unui cadru didactic bun făcea să încolțească invidia celui mai slab. Purtați de interese meschine, o parte din membrii Comitetului de conducere a școlii, inconștienți, puși la cale de preotul satului, care avea și el un băiat învățător, cer conducerii de la Sibiu mutarea învățătorului Georgescu și aducerea în locul lui a fiului „domnului părinte“.

Este demn de menționat răspunsul hătârât al Comitetului central grăniceresc din Sibiu, respectiv al baronului David Urs de Mărgineni, care combate argumentat propunerea făcută de unii „efori“ din Scorei, declarându-se împotriva numirii de învățători din sat, deoarece aceasta ar duce la slăbirea învățământului.

„— Aceasta nu se poate, dragii mei!, intervine energic baronul. Deoparte învățătorul D-voastră și-a făcut datoria pe cum se cuvine în școală, de altă parte, eu nu vreau să numesc învățător din sat la școlile noastre grănicerești. Ei au rubedenii în comună și știu că sunt mai îngăduitori cu aceștia, ei poate mai au un vițel, un purcel, ori vreun cal și atunci ei sunt nevoiți să alerge pe câmp, în rând cu voi. Unde le e autoritatea în asemenea condiții? Apoi ei mai ușor pot întârzia, ba chiar absentă la ore și zile întregi de la școală, că voi știu că nu-i arătați. Pe când unul străin e nevoit să se țină de treabă, căci el nu poate avea o gospodărie în localitate.

Iată pentru ce nu vă pot împlini dorința de a numi învățător din comună.“

Aprecierea e valabilă și azi.

Dascălul Ioan Georgescu era mult apreciat și de colegii de la școlile vecine pentru capacitatea sa intelectuală, pentru vederile sale progresiste, pentru metodele de învățământ experimentate și popularizate cu ocazia conferințelor pedagogice (cercurilor pedagogice). El se arăta a fi un spirit conciliant, repudiind șovinismul. El nu este de acord cu învrăjbirea celor două neamuri, unguri și români, care se „priveau din ce în ce mai vrășmășește în față“, degenerând rostul acestor conferințe pedagogice.

„Noi învățătoții de la școlile comunale și grănicerești avem conferințe pedagogice comune cu cei de la școlile de stat. În loc

¹ Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 44.

să fi fost aceste conferințe prilejuri de înfrățire, de apropiere și înțelegere între învățătorii români și cei maghiari, și între cele două neamuri, care se priveau din ce în ce mai vrășmășește în față, ele au generat curând în prilejuri de vrajbă și zavistii, în urma atitudinii provocatoare a câtorva șoviniști descreerați.“

Dascălul Georgescu a obținut stima colegilor și „satisfacția cea mai înaltă“ cu prilejul expunerii modului cum el realizează educația patriotică a elevilor săi. El știa să facă educație patriotică românească elevilor săi și să-i învețe istoria românilor chiar în leacțiile de istoria patriei maghiare:

„Satisfacerea cea mai înaltă, însă, am avut-o când, în legătură cu acest mic succes al meu, am fost consultat de toți colegii mei mai tineri, să le spun cum încadrez istoria românilor în istoria generală a patriei maghiare.

— Foarte bine! Lămurii eu. În legătură cu expansiunea catolicismului maghiar, trebuie amintite persecuțiile religioase din Maramureș și Ardeal, care au dat naștere Principatelor române: Muntenia, întâi; Moldova pe urmă. Mai departe, la Iancu Huniade Corvinul, tratând istoria Ardealului și a Ungariei, ai prilej să vorbești despre împrejurările politice din cele două principate în afacerile interioare ale cărora el s-a amestecat neîncetat. Tot asemenea și la domnia fiului său, Matiaș Corvinul, avem prilej de a vorbi despre domnia lui Ștefan ce Mare, care vârba cântecului, seamăn pe lume nu are, decât numai sfântul soare, fiind el biruitorul de la Baia și de la Podul Înalt, numit atlețul lui Cristos de papa Sextus al IV-lea. Și tot de princiții maghiari ai Ardealului, când tratezi pe Sigismund Bathori trebuie să vorbești și despre Mihai Viteazu, sau la Gabriel Bethlen și cei doi Rakoczi, despre glorioșii domni Matei Basarab și Vasile Lupu.

— Și nu te temi să dai o extensiune atât de mare istoriei noastre românești?, întrebau cu mirare colegii mei mai tineri, mai neexperimentați.

— Nu!, îi dumireau eu. Deci le spun copiilor cu mult mai mult decât se află în carte, eu nu le cer decât ce e prescriș și chiar cât le explic lucrurile, mai cu de-amănuntul, îi previn că acestea au să le păzească în tainița cea mai ascunsă a sufletului lor, și n-au să spună nimic când vine vreun domn străin să le ceară socoteală

¹ *Ibidem*, p. 50-51.

de cele învățate. Astfel să știe ei, când trec de la Șelimbăr la Sibiu, că movila cea mare ce se ridică în apropierea șoselei naționale acoperă oasele sfinte ale ostașilor căzuți la 1599 în lupta dintre Mihai Viteazul, – apărătorul creștinătății și cel dintâi înfăptuitor al unității naționale și cardinalul Andrei Bathori, prietenul păgânilor turci. Chiar considerațiuni pedagogice de istorie locală, încă ne îndeamnă să procedăm așa. Am cuvinte să cred că sfaturile mele au prins și mulți colagi făceau educație patriotică românească în același fel ca și mine chiar în cadrul lecțiilor de istorie ungurească.¹

Reținem de aici în special ultima idee: „chiar considerațiuni pedagogice de istorie locală, încă ne îndeamnă să procedăm așa“, ceea ce înseamnă că dascălul Georgescu introducea încă acum 100 de ani în predarea istoriei și elemente de istorie locală.

Educația patriotică românească nu o realiza numai prin lecțiile de istorie sau prin lecturi ci el „desăvârșea“ această educație la orele de muzică, considerând că „nu se poate compara o lecție oricât de strălucită, cu efectul fascinator al unui cântec patriotic“.²

Educația patriotică a elevilor săi – desăvârșirea acesteia – o realiza nu numai prin cântecele patriotice de mare răsunet, ci și prin cele mai inofensive cântece școlărești:

„Nu vorbesc de «Un răsunet» (Deșteaptă-te române!) al lui Andrei Mureșanu, care cu cât era mai mult interzis în adunările publice, cu atâta mai adeseori, în ascuns, dar amintesc de impresia deosebită pe care o făceau cântece, în aparentă inofensive, ca «Marșul lui Iancu». «Ce e patria română», sau «Să mergem fraților la școală!». Citez o singură strofă din această din urmă, pentru a ne da seama mai bine de adevărul cuvintelor ce am spus:

Hai să mergem fraților la școală
Că e timpul să-nvațăm,
La a noastră mamă-n poală
Astăzi noi nu mai ședem.
Românul de nu învață,
Din lume este pierdut:
Ca moșii săi o viață
A o duce, a trecut.

¹ Ioan Georgescu, *Op. cit.*, p. 53-54.

² *Ibidem*, p. 55.

Numai știința
Si iscusința
Ne pot scăpa;
Fără de ele
Necazurile grele
Ne-or inunda.

Având și melodii potrivite, aceste cântece intrau adânc în sufletele copiilor și însoteau pe atâția dintre ei, ca îngerii apărători și îmbărbătători, în mijlocul luptelor vieții.³

Omul cu o conștiință atât de înaintată, la sfârșitul veacului trecut, nu putea fi de acord că de binefacerile luminii răspândite de școala grănicerească din Scorei, subvenționată, ocrotită, îndrumată și controlată în mod eficient, să profite numai o parte din fiii acestei comune – copiii foștilor grăniceri și ai foștilor boieri – iar copiii iobagilor să nu dispună de aceleași condiții și să rămână analfabeți „fără instrucția cerută de nevoile din ce în ce mai mari ale timpului“.⁴

Datorită refuzului de a participa la nevoile școlii grănicerești, „rău povățuiți și cu desăvârșire dezorientați asupra foloaselor învățaturii“, iobagii au trebuit să stea mai mult de 20 de ani în afara școlii. Sfârșitul acestei situații se ivește deabea în 1897, când Comisia Administrativă Județeană, cu aprobarea ministrului a decis înființarea unui nou post de învățător diriginte, cu ajutor de stat având un salariu anual de 400 florini.⁴

Învățătorul Georgescu se prezintă la concursul pentru ocuparea acestui post, după care trece de la școala grănicerească la școala comunală, pentru a preda cursurile la fiii foștilor iobagi, într-o casă țărănească luată cu chirie.

„Am început cursurile deocamdată numai cu fiii foștilor iobagi, într-o casă țărănească luată cu chirie. Erau școlari mai mulți ca la grăniceri și unii tot atât de deștepți. Sala nefiind potrivită, bietii copii erau înghesuiți ca sardelele, naîncăpând toți în bănci, unii stau și în picioare, exact ca pe timpul când bucherisam și eu la școala din Săcădate. Cum se repetă întâmplările în viața omenească!

Când cu ocazia inspecției de primăvară, revizorul școlar a

¹ *Ibidem*, p. 55.

² *Ibidem*, p. 46.

³ *Ibidem*, p. 46.

⁴ *Ibidem*, p. 46.

văzut peste 100 de capete de băieți și fete în încăperea scundă și îngustă și cam întunecoasă a unei case țărănești, mi-a spus cu uimire:

— Dumneata ai un organism de fier. Pe mine să mă țină cineva chiar fără să predau ceva la școala dumată, numai două săptămâni, m-aș duce pe plute. Dar apoi atâtea luni, și atâtea ani, ca dumneata?!

Sceptic, eu îmi aminteam proverbul străbun: «*Quem deo derunt, pedagogum fecerunt*», adică «pe cine l-au urât zeii, l-au făcut dascăl».

Ioan Georgescu, noul învățător al fiilor foștilor iobagi, va îndura ca un stoic această situație, desfășurându-și munca în condiții deosebit de grele timp de 9 ani (1897-1906), perioadă pe care el o numește „martiriul de 9 ani de zile”,² după care foștii iobagi își zidesc un local de școală lângă vechiul local al școlii grănicerești, constând din două săli de clasă sub același acoperiș.

Nu toți au înțeles „martiriul de 9 ani” ales de bună voie de dascălul Georgescu pentru luminarea celor 100 de copii ai foștilor iobagi rămași atâta timp fără carte. Trecerea de la școala grănicerească la cea a iobagilor în anul 1897 a creat o stare conflictuală între el și foștii boieri și grăniceri:

„— Cum ne lași dumneata pe noi, domnule, și te duci la c...? (Aceasta era porecla ce o dau ei foștilor iobagi.)

Eu le răspundeam:

— Nu vă las pe D-voastră, dar îi primesc și pe ei. De acum încolo n-o să învăț numai pe copiii d-voastră, ci și pe ai lor, fiindcă și ei sunt dornici de învățatură!

— Ei nu sunt vrednici, fiindcă la 1874 lor nu le-a trebuit școală! replicau îndârjiți boierii.

— Ce, sunt copii vinovați pentru păcatele părinților? Dacă au păcătuit atunci acum și-au ispășit păcatul. E timpul să iasă și ei din întuneric la lumină!”

Dar ei țineau una, că nu sunt vrednici. I-am lăsat în plata Domnului să se frământă ei de ei, știind că de multe ori cuvintele chiar cele mai blânde și mai bune, sunt ca picăturile de apă rece în vâlvătaia focului, îl întetesc mai tare. Trebuie că timpul, doc-

torul tuturor relelor, să găsească alinare și pentru durerea lor, izvorâtă dintr-o învâlvorare a indignării lor momentane.¹

Nu putem să trecem cu vederea încă o faptă deosebită a învățătorului Ioan Georgescu, de acum 100 de ani. Cu prilejul incendiului din 1882, ce a mistuit în flăcările sale 80 din cele 120 de case ale Scoreiului, când au ars toate casele din jurul școlii, tânărul învățător salvează școala, organizând cu elevii udarea ferestrelor, ușilor, a acoperișului, în special a grinzilor și căpriorilor ferindu-le astfel de flăcări:

„Cei dintâi, care au dat exemplul cel mai bun, am fost noi la școală, și astfel în momentul critic când ardeau casele vecinilor noștri din dreapta și din stânga, de dinainte și de dinapoi, noi am avut de unde lua apa și uda mereu, nu numai ferestrele, ci mai ales acoperișul școlii, fiindcă acesta era mai grav amenințat. Venind la câteva zile după această nenorocire revizorul școlar, văzând casele arse de jur împrejur și numai școala ridicându-se maiestuos din mormanul de ruine, informându-se probabil și despre purtarea mea în timpul incendiului, m-a felicitat călduros zicând:

— Domnule, ești un om extraordinar! Prin curajul și sângele d-tale rece, prin prevederea și munca d-tale fără preget, în momentul hotărâtor, ai salvat o comoară de nespus și ai cruțat visteriei publice zeci de mii de florini, mântuind această școală.”

Acesta a fost Ioan Georgescu, dascălul neobosit, dreptul, înțeleptul, patriotul, educatorul copiilor și al vârstnicilor, omul ce a simțit în sufletul și inima sa vraja succesului și amărăciunea ignoranței semenilor săi. El însuși s-a caracterizat atât de simplu și onest „nu mi-am făcut decât datoria”.

¹ Ibidem, p. 49.

² Ibidem, p. 50.

¹ I. Goergescu, *Op. cit.*, p. 47.

Învățătorul Ioan Georgescu

Începând cu anul 1907, cele două școli – unită și ortodoxă – cu toate că se aflau sub același acoperiș, continua să fie independente una de alta și conduse separat până în anul 1920, când școala este unificată și declarată școală de stat.

În perioada politicii de maghiarizare forțată din prima parte a secolului nostru și în școala din Scorei s-a introdus limba maghiară obligatorie. Elevii apar în cataloage și în documentele școlii cu nume maghiarizate: Ianoș Mikloș, Tamas Istvan etc. Este rândul urmașilor lui Ioan Georgescu să continue lupta pentru apărarea ființei naționale, pentru menținerea conștiinței patriotice în inimile fiilor satului. Printre aceștia cităm pe dascălii: Vichente Bica, Ioan David și Iosif Streza. Vichente Bica, originar din părțile Făgărașului, din comuna Voivodeni, a rămas în conștiința scorenilor ca un bun dascăl, dar a avut și el de înfruntat mașinațiunile unor localnici, care spre a-l alunga din sat într-o noapte i-au spart geamurile locuinței aflate în incinta școlii. Urmarea a fost că s-a mutat în sat, dar nu din sat.

Dascălul Iosif Streza este amintit ca inițiatorul tăierii firelor de telefon, ce legau comandamentul armatei austro-ungare stabilit în localul școlii din Scorei și frontul de luptă Scorei-Sărata-Porumbacu de Sus, în

1916, cu ocazia intrării armatei române în Transilvania.

În anul 1920 școala este unificată și declarată școală de stat, funcționând cu 7 clase primare și cu 3 cadre didactice. Directorul școlii era învățătorul Candid Vulcu din Scorei.

În anul școlar 1923/24 erau înscriși 95 de elevi, iar biblioteca școlii număra 186 volume. În 1932 au fost înscriși 136 de elevi, din care frecventau școala doar 104 elevi.

În anul 1935 școala număra 175 de elevi înscriși. Frecvența era slabă, mai ales în clasele mari a V-a, a VI-a și a VII-a. Din cei 175 de elevi înscriși frecventau școala 134; 41 din clasele a V-a, a VI-a, a VII-a nu frecventau școala, fiind folosiți de părinți la muncile agricole.

Condițiile de muncă erau grele. Pentru fiecare cadru didactic reveneau 60 de elevi. Cursurile se țineau și înainte de amiază (4 ore) și după amiază (2 ore). Materialul didactic era aproape inexistent. Pe pereții claselor atârnav portretele cătoava domnitori și câteva tablouri intuitive reprezentând crapul și știuca, ursul în vizuină, un cuib de berze, un lup mâncând din cadavrul unui animal. Ca material didactic pentru fizică exista un aparat numit „Mașina Winschurst” pentru produs scânteii electrice. Numai circa 2% din numărul copiilor din Scorei luau anual drumul orașului, restul de 98% rămânând în agricultură. Școala costa bani grei și scorenii nu aveau posibilități materiale să-și întrețină copiii în școlile de la oraș; Pământul cerea muncă multă, oferind în schimb o producție și venituri slabe. Copiii erau folosiți la muncile agricole și paza vitelor.

Conducerea școlii trece de la directorul Candid Vulcu, cu ocazia pensionării acestuia, la învățătorul David Alexandru din Scorei, care va conduce școala până în 1945. În timpul acesta la cei trei învățători s-a mai adăugat un învățător iar școala a fost bine condusă. Directorul Alexandru David a dat dovadă de mult interes și dragoste pentru luminarea copiilor din satul său natal. În această perioadă au funcționat ca învățători, perioade mai lungi de timp, următorii: Vulcu Virgil, Liviu Vulcu, Aurel Marhau, Olimpia David, Ion Itoafă, soții Dajiba și Suciu.

În timpul celui de la doilea război mondial învățătorii bărbați fiind duși pe front, școala a fost condusă de harnica învățătoare David Olimpia, care a muncit singură cu cele 7 clase primare, cu bune rezultate.

Începând cu anul 1945 la conducerea școlii este numit învățătorul Liviu Vulcu care rămâne director până în anul 1958. În 1946 prin Decizia nr. 332.647 a Ministerului Educației Naționale, subsemnatul am fost numit titular la Școala din Scorei, județul Făgăraș. În această perioadă au loc mari prefaceri în învățământul românesc. În anul 1948

(reforma învățământului) învățământul devine general, obligatoriu (4 clase) apoi obligatoriu 7 clase, iar din 1965 obligatoriu 8 clase. În Scorei ia ființă, în 1948 ciclul II, începând cu clasa a 5-a elementară pentru copii din comuna Scorei și din satele aparținătoare Sărata și Colun. Pentru prima dată copiilor de aici li se deschide posibilitatea să urmeze orice școală, în raport cu aptitudinile și capacitatea lor intelectuală. Statul asigură baza materială pentru dezvoltarea învățământului, înființând în Scorei un internat gratuit (mâncare și cazare) pentru copii din Sărata și Colun. Numărul elevilor crește an de an. Localul școlii ce cuprindea 4 săli de clasă, a devenit cu timpul insuficient și necorespunzător.

În anul 1952 ciclul II de la Scorei este desființat datorită unor nereguli descoperite la internat, iar școala rămâne doar cu clasele 1-4. Această situația a durat până în anul 1958 inclusiv. În această perioadă majoritatea copiilor au rămas cu 4 clase elementare.

Între anii 1950-1958, am funcționat ca profesor la Școala generală din Porumbacul de Jos unde am predat istoria și geografia.

În 1958 Inspectoratul școlar Sibiu mi-a propus funcția de director al Școlii generale din Scorei. Am condiționat acceptarea acestei funcții, de reînființarea ciclului II (clasele V-VII) la Scorei. Inspectoratul a fost de acord. Am îndeplinit funcția de director al Școlii generale din Scorei din 1958 până în anul 1975.

Condițiile pentru desfășurarea unui învățământ de calitate nu erau satisfăcătoare, școala dispunea doar de 4 săli de clasă, insuficiente pentru învățământul de 7 clase, din care cauză procesul de învățământ a trebuit să se desfășoare alternativ: clasele I-IV înainte de masă, iar clasele V-VII după amiaza. Era absolută nevoie de un nou local de școală, dar satul era sărac iar statul așisderea. Mai întâi trebuia lămurită obștea satului asupra necesității unui local de școală spre folosul copiilor lor.

Am găsit înțelegere la majoritatea sătenilor, după care am format un comitet de inițiativă compus din: subsemnatul (director al școlii), Muscan Simion și Pampu Nicolae (părinți cu mai mulți copii în școală), Murărescu Ioan (oficiant sanitar) și Hampu Victor (primar).

În 1964 ne-am adresat organelor regionale Brașov, unde am avut sprijinul unui fiu al Scoreiului, Victor Streza, șeful Secției Financiare al Regiunii Brașov. O comisie de specialiști trimisă la fața locului constatat că vechiul local al școlii este încă corespunzător și poate funcționa în continuare clasele I-IV. În consecință s-a aprobat construcția unui nou local cu 6 săli de clasă pentru ciclul II (clasele V-VII), plus cabinete și laboratoare necesare desfășurării învățământului, în condiții optime.

Am stabilit ca noul local de școală să fie construit în grădina primă-

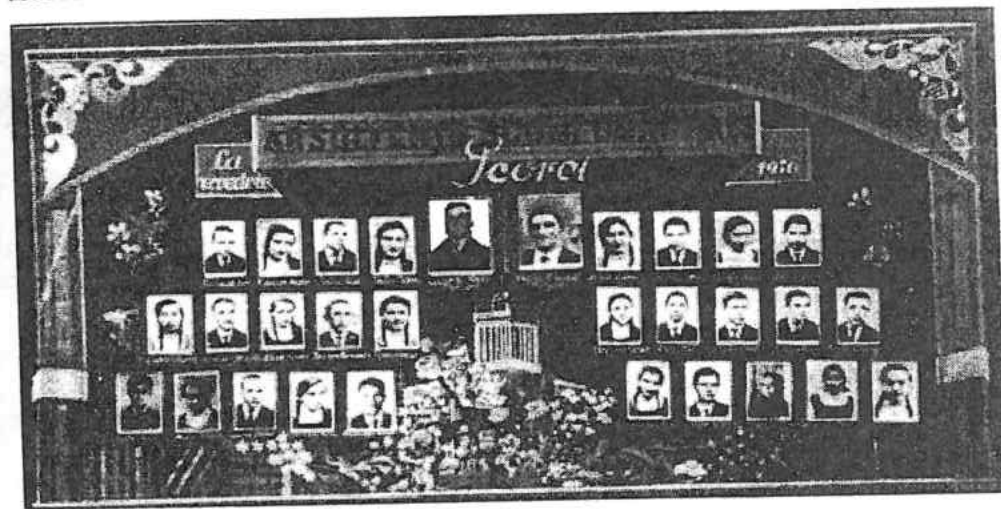
riei situată pe „Dealul Terii“. Lucrarea a fost încredințată unității 505 construcții Sibiu, costul total al construcției fiind estimat la 470 mii lei. Pentru a nu crea greutăți financiare populației s-a hotărât ca unele materiale de construcție ca piatra, nisipul, pietrișul plus mâna de lucru să fie oferite gratuit de locuitorii satului, valoarea acestora scăzându-se din costul total al construcției. În primăvara anului 1965 s-a început construcția noului local de școală din Scorei. La 1 martie 1965 Maria Vulcu aduce primul car de piatră în dealul Terii, iar la 1 aprilie încep lucrările propriu-zise.

Pentru bunul mers al lucrării satul a fost împărțit în 12 echipe a câte 20 de oameni, fiecărei echipe revenindu-i rândul de 2 ori pe lună. Conform planificării, zilnic am asigurat prezența la lucru a echipei planificate.

Comportamentul scorenilor a fost exemplar. La 15 august, după 4 luni și jumătate școala cu etaj a fost terminată (tencuită, parchetată, electricată, dotată cu sobe de teracotă etc.), record județean și regional în materie.

Între 15 august și 15 septembrie școala a fost dotată cu mobilier nou și un bogat material didactic pentru cabinete și laboratoare.

La 15 septembrie 1965, am dat în folosință noul local de școală pentru copiii scorenilor și pentru generațiile viitoare. La această reușită și-a adus contribuția și noul primar al comunei Scorei, Gavrilă Ghe. Aurel.

Prima serie de absolvenți ai clasei a 8-a (1965-1966) în noul local al Școlii generale din Scorei

„Dealul Terii“ a fost amenajat în interesul școlii, în terase pentru joacă și sport, cu alei străjuite de arbuști decorativi, precum și o frumoasă alee în trepte ce face intrarea din șoseaua națională în școală, alee realizată de priceputul meșter Streza Gheorghe (zis a lui Lache, numărul de casă 234).

S-a realizat astfel un adevărat parc cu alei și teren de sport ce oferă o panoramă frumoasă centrului comunei Scorei. Trebuie menționat faptul că toate aceste lucrări le-am executat cu elevii școlii (clasele V-VIII), din anii 1966-68, cărora li se cuvine toată lauda pentru hărnicia și efortul depus pentru creierea acestui peisaj plăcut.

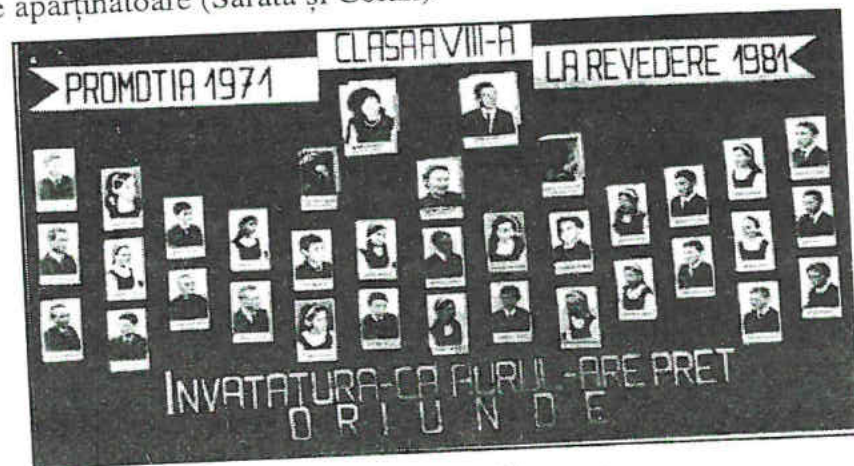
Școala cea nouă din Scorei dată în folosință la 15 septembrie 1965 și absolvenții din anul 1966-1967

După realizarea condițiilor optime necesare desfășurării învățământului am urmărit în continuare ridicarea nivelului la învățatură prin:

- realizarea unei bune frecvențe școlare a elevilor,
- întărirea disciplinei școlare,
- conștientizarea elevilor că învață pentru ei, pentru societate, pentru un viitor mai bun,
- încadrarea școlii cu cadre didactice calificate și bine pregătite profesional.

Rezultatele la învățatură au fost tot mai bune an de an, iar numărul

elevilor școlii noastre atingea între 1968 și 1975 cotele maxime (200 și 220 elevi în cele 8 clase). Între timp învățământul obligatoriu a trecut de la 7 la 8 clase. În clasele V-VIII erau cuprinși și o parte din elevii din satele aparținătoare (Sărata și Colun).

Absolvenții promoției 1971

Dintre cadrele didactice ce au obținut rezultate bune menționez următorii profesori și materiile aferente pregătirii lor:

- limba română: Opincaru Rodica, Lotreanu Adela,
- limba franceză: Petculescu Doina, Hmapu Nicolae,
- biologie-chimie: Pesarof Iordan, Mioara Opreș, Mihăilescu Voichița, Popa Gabriela,
- matematică: Nistor Ioan, Natanail Crucian, Halmaghi Aurelia,
- geografie-istorie: Nemeș Olimpia.

Dintre învățători au obținut rezultate bune următorii: Vulcu Liviu, Vulcu Filofteia, Popescu Dumitru, Irimie Floricuța de la școala din Scorei și Marcu Gheorghe și Marcu Victoria de la școala din Sărata, Suma Laurenția de la școala din Colun.

Analizând situația realizării profesionale a elevilor din Scorei - menționez numai din Scorei - care au absolvit sau au frecventat Școala generală din Scorei, începând cu anul 1946, de când am fost numit și până în 1975, când prin grija partidului (P.C.R.) și a unor binevoitori locali am fost înlocuit din funcția de director, am constatat că în perioada 1946-1975 (29 de ani) au trecut prin această școală un număr de 539 copii ai satului Scorei.

Dintre aceștia:

- 22 elevi au terminat 4 clase elementare,
- 71 elevi au terminat 7-8 clase elementare,
- 312 elevi au terminat școli profesionale de diverse profile,
- 93 elevi au terminat licee de diverse profile,
- 41 elevi au terminat studii superioare universitare.

În concluzie, Scoreiul, o localitate cu o populație cuprinsă în această perioadă între 900-1000 de locuitori, a dat țării între anii 1946-1975 (în 29 de ani) 41 intelectuali cu studii superioare universitare. Redau în continuare, în ordinea numerelor de casă spre a fi mai ușor de recunoscut, numele celor 41 fii ai Scoreiului cu studii universitare și specialitatea obținută.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Nr. casei	Specialitatea
1.	Vulcu Virginia	2	Medic
2.	Vulcu Silviu	2	Profesor
3.	Marcu Maria	11	Economist
4.	Vulcu Hortensia	13	Profesor
5.	Vulcu Ioan	13	Medic veterinar
6.	Halmaghi Elena	16	Inginer
7.	Popa Gabriela	18	Profesor
8.	Ciungu Ionică	22	Economist
9.	Ciungu Ioan	43	Preot
10.	Popescu Dorina	46	Jurist
11.	Popescu Maria	46	Profesor
12.	Hampu Silvia	53	Profesor
13.	Rucărean Ioan	60	Jurist
14.	Călin Victor	66	Profesor
15.	David Elena	92	Pictor
16.	Streza Aurel	109	Inginer
17.	Hampu Gheorghe	112	Medic veterinar
18.	Muscan Josim	120	Medic veterinar
19.	Hampu Ioan	155	Preot
20.	Hampu Nicolae	155	Profesor
21.	Budac Monica	164	Profesor
22.	Morărescu Victoria	168	Profesor
23.	Orzea Ilie	175	Procuror
24.	Orzea Ioan	175	Profesor
25.	Orzea Nicolae	177	Preot

26.	Orzea Cormel	177	Inginer
27.	David Paraschiva	182	Economist
28.	Muscan Iosif	185	Jurist
29.	Oancea Maria	186	Inginer
30.	Morărescu Ioan	197	Inginer
31.	Streza Ioan	234	Chimist
32.	Morar Gheorghe	254	Inginer (asist. univ.)
33.	Vulcu Eleonora	308	Farmacistă
34.	Hampu Dumitru	313	Profesor
35.	Vulcu Ilie	315	Inginer
36.	Ciungu Angela	328	Medic
37.	Halmaghi Victor	332	Medic
38.	Pampu Gheorghe	350	Medic
39.	Vulcu Gheorghe	355	Medic veterinar
40.	Bardaș Ioan	360	Medic stomatolog
41.	Vulcu Nicoleta	2	Inginer

Rezultatele pot fi considerate bune, chiar foarte bune și onorante pentru Scorei și pentru școala din Scorei, din a cărei elevi s-au ridicat 41 de intelectuali cu studii superioare universitare, într-o perioadă relativ scurtă (29 de ani) cuprinsă între anii 1946-1975.

Mulți dintre absolvenții liceelor și școlilor profesionale au urmat cursuri postliceale și profesionale devenind buni tehnicieni, maiștrii, subingineri sau specialiști în diverse profile.

Două comparații vin în sprijinul calificativului de mai sus:

1. În perioada *anterioară* (1918-1946 – 28 de ani) dintre fii scorenilor s-au ridicat 6 cu studii superioare și 13 cu studii medii, liceale.
2. În perioada *ulterioară* (1975-1995 – 20 de ani) doar 5 fii ai scorenilor au terminat studii superioare.

Comentariile sunt de prisos.

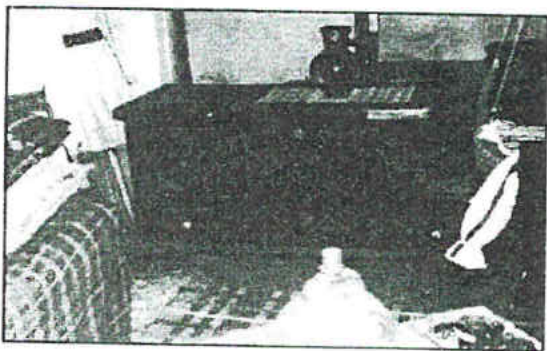
Muzeul

În anul 1968 am început colectarea de obiecte pentru formarea unui muzeu etnografic al Scoreiului care să oglindească modul de viață al generațiilor din ultimele secole. Antrenați în această acțiune elevii au colectat o mulțime de obiecte pentru muzeu care au fost orânduite pe următoarele teme:

1. Interior de casă țărănească de la finele séc. XIX cuprinzând: masă și scaune de lemn, laiță, lada miresii, războiul de țesut cu toate accesoriile, patul, leagănul precum și manechine cu costume țărănești specifice locului, reprezentând o familie compusă din tată, mamă, fiică și bunică.
2. Unelte agricole din lemn: plugul de lemn cu un singur brăzdar, grapa, țarcălaul, furca, grebla, secera, coasa și îmblăcii.
3. Obiecte folosite de ciobani la stână.
4. Obiecte de ceramică: căni, ulcioare, farfurii, oale smălțuite și nesmălțuite, oale mari pentru sarmale la nunți etc.
5. Vestigii arheologice: unelte de piatră neolitice (șlefuite și perforate) iar din epoca fierului un vârf de lance, un brăzdar de plug și o seceră-coasă.

Muzeul dispune de peste 600 de exponate.

Muzeul a fost amenajat în școala nouă la cele două capete ale coridoarelor și scările ce fac legătura între ele. În anul 1973, muzeul nostru, a luat locul I pe județul Sibiu.

Aspecte din muzeul școlii

Scoreiul – veche vatră românească

Începând cu anul 1970, paralel cu munca la catedră, am desfășurat o intensă muncă de cercetare a trecutului istoric al localității Scorei. Pentru documentare am frecventat biblioteci din Cluj, Sibiu și Făgăraș. De un real folos mi-au fost lucrările istoricilor I. Prodan și Ștefan Meteș care au publicat date istorice despre Transilvania, extrase din arhivele din Budapesta. Documentele strânse au fost studiate, așezate în ordine cronologică și comentate. La acestea s-au adăugat cercetările arheologice efectuate împreună cu elevii membrii ai cercului de istorie, cu referire la epoca pietrei pe teritoriul Scoreiului și satelor aparținătoare (Sărata și Colun), concomitent cu cercetările arheologice la vechea mănăstire a Scoreiului, întărită prin Hrisovul lui Mircea cel Bătrân din 1391. Lucrarea intitulată *Scoreiul veche vatră românească din Țara Făgărașului* cuprinde evenimente și date istorice despre Scorei începând cu epoca de piatră (de acum 4.000 de ani), până la Unirea din 1 Decembrie 1918. Pe parcurs am publicat o serie de articole cu aspecte din istoria Scoreiului în ziarele locale, Tribuna Sibiului, Die Woche și Telegraful Român. Despre activitatea de cercetare a trecutului istoric al Scoreiului și rezultatele obținute au scris nu numai ziarele locale ci și ziare și reviste centrale: Neuer Weg, Flacăra, România Pitorească, Știința, Cutezătorii etc.

În anul 1983 lucrarea a fost distinsă cu locul II pe țară.

„Scoreiul – veche vatră românească din Țara Făgărașului” Premiată

cu premiul II, lucrarea monografică *Scoreiul – veche vatră românească din Țara Făgărașului* este rezultatul muncii de cercetare și adunare de materiale, de peste 10 ani, efectuată de prof. Gavril Popa de la Școala generală din Scorei.

Întins pe 230 de pagini dactilografiate, volumul respectă rigoarea oricărei lucrări monografice de acest gen, materialul fiind structurat pe capitole care redau cronologic, continuitatea de viață pe aceste meleaguri, începând cu epoca neolitică. Urmărind firul acestei continuități, lucrarea dă dimensiunea de rezonanță a acestei străvechi așezări la istoria demnă a patriei, dovadă incontestabilă că pământul românesc a pulsat constant prin toți acești pori de-a lungul etapelor sale de dezvoltare. Volumul cuprinde deasemenea un bogat material iconografic,

bazat în mare parte pe rezultatele săpăturilor arheologice și a activității de cercetare efectuată de profesor împreună cu elevii săi, constituită într-un cerc de istorie locală, singurul de acest gen din județ.

Din această perspectivă lucrarea este deopotrivă, un act științific de certă valoare și patriotic, fiind născută din conștiința unui dascăl ce înțelege să se implice responsabil și util în viața colectivității în care trăiește.

Caracterul complex al lucrării este dublat și de faptul că diversul și bogatul material adunat – din inițiativa acestui dascăl – face obiectul unui valoros muzeu istoric și etnografic al satului, care într-o perspectivă de organizare viitoare va putea deveni un martor de referință în geografia-istorică a patriei.¹

Cu toate acestea lucrarea nu a putut fi tipărită, deoarece Partidul Comunist, fără avizul căruia în România nu se putea tipări nici un cuvânt, mi-a obiectat că m-am oprit cu evenimentele în 1918 și nu am scris nimic despre Scorei, în epoca socialismului. Pentru tipărirea lucrării mi-a cerut să introduc un capitol: „Viața nouă a scorenilor în epoca de aur a socialismului”.

Conștiința mea de român nu mi-a permis acest lucru. Astfel că lucrarea deși premiată a rămas netipărită.

Pe parcurs am participat la numeroase manifestări culturale, cercuri pedagogice, cursuri profesionale din Sibiu, Brașov, București unde am prezentat conferințe, comunicări, referate legate de istoria Scoreiului. Câteve titluri: „Scoreiul, un sat luptător pentru Unire”, „Scoreiul, un punct pe harta țării”, „Elementele de istorie locală folosite în educația patriotică a elevilor”, „Schimbarea jugului de lemn otoman cu jugul de fier habsburgic în sec. XVIII în Scorei”, „Scoreiul și permanentele sale legături cu Țara”, „Scoreiul, vechime și continuitate”.

În anii 1985 și 1986 am fost invitat la Simpozionul organizat de Societatea Cultural-Științifică din Stroești-Argeș, sub conducerea profesorului universitar Nicolae Leonăchescu, unde am prezentat comunicarea „Scoreiul și permanentele sale legături cu Țara”. Sub impresia materialului prezentat, profesorul Petre Bădescu din Pitești a compus următoarele versuri:

Societatea Cultural Științifică
Stroești-Argeș

Pentru profesorul Gavril Popa din
Scorei, cu ocazia prezentării intere-
santei sale comunicări la Simpozio-
nul de la Stroești-Argeș 26-27 iulie
1986

Mi-a plăcut comunicarea
Bogăția de idei
Prezentată de stimatul
Gavril Popa din Scorei
Dragostea de neam și țară
Sînt virtuții ce rămîn
La Scorei din vechi legende
De la Mircea cel Bătrîn
Mihai Vodă și mulți alții
Care au fost stăpânitori
Ai acestor dragi meleaguri
De la bravii domnitori
Tari, statornici, neclintiți
Ca și stîncile bătrîne
Dovedesc c-am fost și sîntem
Și români noi vom rămîne
Căci pe-ntinderea planetei
Pe sub zarea cea albastră
Nicăieri în toată lumea
Nu-i o țară ca a noastră
O iubim că ne e mamă
Și ca niște pui de lei
Vom muncii cu tot elanul
Pentru făurirea ei
Le dorim l-ai noștrii prieteni
Din Scorei, de mai departe
Prietenii ai naturii dragi
În suflete să ne poarte
Demonstrînd încă o dată
Că pe drumuri și poteci
Călătorînd am fost tot una
Și vom și în veci de veci.

Prof. Petre Bădescu
Cenaclul literar „Liviu Rebreanu”
Pitești

¹ Ion Onuc Nemeș, *Tribuna Sibiului*, Lucrări premiate, 1983, p. 2.

Cercul de istorie locală

Toți profesorii de istorie au fost obligați să organizeze în școli cercuri de istorie axate pe istoria PCR sau pe ateismul științific.

Bazat pe documentele strânse referitor la istoria Scoreiului, am socotit de cuviință să organizez un cerc de istorie, altfel decât cele două indicate. Astfel am înființat un Cerc de istorie locală, unic în județul Sibiu, și probabil pe țară. Tematica cercului axată pe prezentarea și comentarea evenimentelor din trecutul istoric al Scoreiului a constituit o atracție pentru elevii claselor V-VIII, numărul membrilor acestui cerc depășind plafonul fixat pentru un cerc, (25 elevi) ajungând la 90 de membrii. Unicitatea cercului nostru de istorie locală a fost comentată favorabil în ziare și reviste: Tribuna Sibiului, Cutezătorii, Flacăra (mai 1977) etc. Radio-difuziunea română care ne-a vizitat a transmis un reportaj legat de activitatea cercului și de muzeul școlar în ziua de 5 ianuarie 1984. Iată un articol publicat în Tribuna Sibiului cu referire la „Cercul de istorie locală din Scorei“.

„În privirea elevilor din Scorei lumina istoriei este vie

de vorbă cu prof. Gavril Popa conducătorul Cercului de istorie locală al elevilor din Scorei

La fel ca alte vetre românești răsfirată pe vechiul teritoriu cuprins în „Țara Făgărașului“, Scoreiul este impregnat de istorie. Sentimentul înalt al conștiinței de neam, legătura statornică cu „Țara“ de dincolo de Carpați au fost dovedite aici pe orice căi și cu orice mijloace, chiar și atunci, sau mai ales atunci, când vrășmășia stăpânirilor trecute încerca să le stingă locuitorilor de aici ființa. Dovezile arheologice vechi sau noi, actele, documentele, nu sunt altceva decât însemnele materiale și spirituale ale unui trecut cinstit aici cum se cuvine. Elevii îmbogățesc permanent zestrea istorică prin investigații arheologice organizate de câțiva ani sub îndrumarea prof. Gavril Popa.

— Activitatea de peste 30 ani la catedră și în cercetarea istoriei va forma cu siguranță anumite convinveri despre raportul istorie locală — istorie națională. Încercați o interpretare?

— Fiecare element (document, act, informație) completează cu o tonalitate distinctă, specifică zonei, fizionomia unui anume fapt istoric. Se produce un veritabil transfer de semnificație de la particular la general, de la dimensiunea locală a istoriei la cea

națională.

— În anul 1974 a fost înființat Cercul de istorie locală a elevilor. Ce rezultate mai deosebite ați obținut în această perioadă?

— Pe valea pâraului „Mierea“ am descoperit (nov. 1976), la sesizarea elevului Lazăr Cecea, importante urme neolitice: ciocane perforate și neperforate, un toporaș, un femur pietrificat. Anul acesta (februarie) elevii Ion Hampu și Nicolae Gavrila au semnalat existența unei vetre neolitice, distrusă în mare parte de eroziunea pâraului „Cretoaia“. Aș mai aminti unealta de fier descoperită în august a. c. pe „Dealul Scoreiului“ și datată de specialiștii muzeului Brukenthal în jurul sec. XIV.

— Enumerați obiectivele esențiale pe care le urmăriți în cadrul acestui cerc.

— Materialul documentar adunat până acum îl folosim ca argument practic, nemijlocit, pentru demonstrarea vechimii noastre pe acest teritoriu, continuitatea și permanența legăturilor între românii aflați pe ambele părți ale Carpaților.

— Ar fi util și interesant pentru noi să aflăm cum integrați această frumoasă activitate practică în procesul de învățământ.

— Cu datele obținute din cercetări am ilustrat, pe un panou instalat în cabinetul de istorie al școlii, autentice „Pagini de istorie locală“. Se poate vedea astfel dezvoltarea satului în epoca antică, medievală, modernă și contemporană. Vorbindu-le elevilor despre epoca de piatră, ei văd „pe viu“ urmele lăsate acum 4000 de ani chiar pe locurile unde trăim noi azi.

— Câțeva amănunte despre muzeul școlar.

— El a luat ființă după participarea elevilor noștri la acțiunea „Căutătorii de comori“, desfășurată în 1972/73 iar pe baza realizărilor am obținut locul I pe județ.

Muzeul cuprinde în prezent peste 600 de exponate, printre care obiecte vechi din lemn, fier, ceramică, țesături, costume populare, colecție de monezi găsite pe teritoriul satului, cărți vechi.

— Scoreiul este legat de numele a doi domnitori...

— Diploma din 1391 emisă de Mircea cel Bătrân pentru întărirea mănăstirii românești existente aici și „Actul de hotărnicie“ eliberat de Mihai Viteazul al 30 aprilie 1600.

— Sesizați o tendință sau influență vizibilă a interesului pentru istorie existent aici, în timp?

— Faptul că elementele de istorie locală se îmbină organic în

cea națioanlă, trezește în conștiința fiecărui elev sentimentul puternic și binefăcător că strămoșii lui au participat activ la făurirea unei țări libere, independente.

— Vă mulțumim!¹⁾

Redăm în continuare tematica Cercului de istorie locală Scorei din anul școlar 1978-1979.

Cercul de istorie locală Scorei

Tematica cercului 1978-1979

1. Organizarea cercului	Nov.
2. Scoreiul și Unirea din 1918 „Fapte de eroism ale scorenilor în lupta pentru realizarea Unirii cu România“	Nov.
3. 60 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România Simpozion dedicat Unirii: – expunere, – recitări, – vizionarea la televizor a sărbătoririi.	1 Dec.
4. Figuri de eroi locali: „Victor Ciungu“, haiduc, luptător împotriva dominației austro-ungare, luptător pentru Unire	Ian.
5. Căutătorii de comori: Acțiune pentru strângerea de noi obiecte pentru muzeu	Ian.
6. Figuri de eroi locali: „Victor Balea“ sublocot. în armata română mort în sept. 1916 în lupta pentru eliberarea satului său natal, Sărata	Feb.
7. Pagini de istorie locală: Documante și acte ale Domnitorilor români referitoare la satul nostru Scorei	Feb.
8. Figuri de eroi locali: „Andrei Scorei“ un oier din Scorei, luptător la asediul Vienei – 1683 – „Căpitan de plai“ în tinutul Gorjului	Mart.
9. Căutătorii de comori:	Apr.

¹⁾ Dorin Gogalea, *Tribuna Sibiului*, Școala și viața, 22 octombri 1977.

Acțiune pentru strângerea de noi obiecte pentru muzeul școlar

10. Muzeul școlar: Un bogat izvor de cunoaștere a trecutului și modului de viață al strămoșilor noștri.	Mai
11. Acțiune cu caracter de cercetare: Cercetare la locul numit „La mănăstire“	Iun.

„Cercul de istorie locală – mijloc eficace de educație patriotică a elevilor

Cercul de istorie locală constituie un minunat mijloc de educație patriotică și ajută elevii să cunoască problemele istorice și social-economice ale localității în diferite etape, să le integreze organic în istoria patriei, cultivând astfel interesul și pasiunea pentru studiu și cercetarea științifică. Activitatea din cadrul Cercului de istorie locală și în special rezultatele bune obținute, oferă membrilor săi încredere în forțele proprii, în capacitatea lor creatoare, sprijinindu-le și stimulându-le dorința de autoafirmare și pregătire pentru viață.

Cercul de istorie organizat cu pionierii și cu elevii Școlii generale din Scoreiu al luat ființă în anul 1970, fiind transformat în cerc de istorie locală începând cu anul 1974. În planurile de muncă ale cercului ne-am stabilit următoarele obiective: organizarea unui muzeu etnografic; efectuarea unor investigații arheologice în Scoreiu și în satele aparținătoare Sărata și Colun; desfășurarea unei munci de cercetare și colectare de documente, acte, informații cu caracter istoric și alte elemente în vederea realizării unei monografii istorice a localității Scoreiu.

Făcând un bilanț al rezultatelor obținute în activitatea cercului de istorie locală, constatăm astăzi următoarele împliniri: realizarea unui muzeu școlar cu peste 600 de obiecte (muzeul va fi transformat în viitorul apropiat într-un reprezentativ muzeu etnografic al satului); realizarea unor descoperiri arheologice și a unei monografii istorice a localității intitulată „Scoreiul – veche vatră românească în Țara Făgărașului“.

Astăzi muzeul nostru dispune de vestigii neolitice, de vestigii din epoca fierului, din epoca romană, din perioada feudalismului timpuriu, de unelte agricole și arme din perioada feudală. Avem foarte bine reprezentată ceramica de lut, obiecte reprezentând prelucrarea lemnului, un interior țărănesc din secolul trecut.

războiul de țesut cu toate accesoriile lui, țesături din lână și pânză, foi de culme și costume populare din secolul trecut. Multe din lecțiile de istorie le-am desfășurat „pe viu” în cadrul muzeului, unde lecția capătă valențe noi, sporind interesul elevilor pentru o cât mai bună însușire a cunoștințelor. Paralel cu activitatea de cercetare și colectare muzeistică am desfășurat o susținută muncă de cercetare a documentelor istorice fereritoare la localitatea Scorei.

Introducerea elementelor de istorie locală în lecție a sporit eficiența formativă a acesteia. S-a pus un accent deosebit pe integrarea organică a faptului istoric local în contextul istoriei naționale și pe elementul afectiv, trezind astfel în conștiința fiecărui elev sentimentul că strămoșii lui din Scorei au contribuit prin faptele lor la făurirea istoriei poporului nostru. În felul acesta, toate documentele de istorie locală au fost comentate și valorificate atât în cadrul cercului de istorie locală cât și în lecțiile de istorie aferente.

Respectul față de trecutul istoric al acestor meleaguri se manifestă în rândul elevilor noștri și prin cinstirea și îngrijirea monumentelor istorice din împrejurimi: Cimitirul eroilor din Porumbacu de Sus, monumentul închinat eroului Victor Balea, placa comemorativă a eroilor din primul război mondial.

Paginile de istorie locală a Scoreiului, din care reiese vechimea noastră pe aceste plaiuri străbune, continuitatea neîntreruptă, legăturile permanente cu românii de dincolo de Carpați și în special lupta pentru eliberarea socială și unitate națională, constituie pentru membrii cercului de istorie locală din Scoreiu adevărate pagini de educație patriotică, de dragoste și respect pentru înaintașii noștri care au luptat și s-au jertfit pentru unitatea și inependeata poporului nostru.”

Gavril Popa¹

Articol publicat în ziarul *Tribuna Sibiului* din 22 iunie 1985.

Împreună cu o parte din membrii cercului de istorie locală din Scorei

¹ *Tribuna Sibiului*, *Tribuna școlii*, 22 iunie 1985.

Ocrotirea naturii

Decorarea naturii

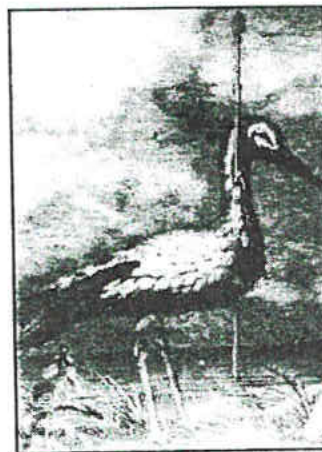
Berzele de la Scorei

De mii de ani alături de țărani acestor meleaguri trăiește barza, o minunată pasăre migratoare înaltă, sveltă cu ciocul și picioarele lungi și roșii, cu un penaj alb și aripile negre, cu un mers elegant, majestuos și cu un zbor lin și planat pe albastrul cerului, o adevărată perlă a plaiurilor noastre. Ziua, barza însoțește pe țăran de-a lungul brazdelor de iarbă proaspăt cosite, sau al brazdelor trase de plug, hrănindu-se cu dăunătorii agriculturii retrăgându-se seara în sat la cuibul construit în gospodăria țăranului bucurându-se de simpatia și toleranța acestuia trăind într-o adevărată simbioză bazată pe respectul reciproc.

Marea industrializare din sec. al XX-lea, poluarea, mecanizarea și chimizarea agriculturii au creat un dezechilibru ecologic punând în pericol existența multor vietăți de pe suprafața pământului. Este un trist privilegiu al secolului nostru – spun specialiștii – de a înregistra zilnic dispariția unei specii de animale și săptămânal a unei specii vegetale. În acest ritm intrarea în mileniul următor va fi umbrită de pierderea definitivă a 20% din speciile lumii noastre.

Pe lista roșie a viețuitoarelor amenințate cu dispariția publicată în International Council for Bird Preservation, figurează și barza.

În ultimele decenii dezastrul ecologic se resimte tot mai acut și în țara noastră. Dacă în urmă cu 50 de ani (1946) în Scorei existau în jur de 60 de cuiburi cu berze, de unde în fiecare toamnă plecau spre țările calde cca 300 de exemplare, în anul 1970 mai existau în Scorei doar 9 cuiburi cu berze. Studiind cauzele acestei scăderi catastrofale într-o perioadă relativ scurtă – 25 de ani – am constatat că această situație alarmantă este provocată atât de poluarea mediului, resimțită în Europa cât și de vânarea berzelor pe ruta migrației prin zonele aride din Africa unde barza este folosită drept hrană pentru populație.

Barza cu sulița

„Pro natura Migrația berzelor

Se întorc berzele, frumoasele podoabe ale plaiurilor noastre, care de milenii vestesc oamenii bucuria sosirii primăverii. „Sosec berzele din țările calde”, spuneau moșii și strămoșii noștri, care nu mai știau nimic despre ele de la părăsirea cuiburilor, la sfârșitul lunii august, până la revenirea lor, la sfârșitul lunii martie. Începând cu secolul trecut, s-a aflat că în unele zone ale Africii berzele erau vâdate cu săgeți, servind drept hrană locuitorilor.

În mai 1822, locuitorii localității Wismar, regiunea Meklenburgischen, au fost martorii unei întâmplări cu totul ieșite din comun, care a produs o mare senzație: a apărut o barză cu o săgeată înfiptă în fața aripii drepte, având o lungime de 75 cm. Din 1822 până azi, s-a realizat „un progres” în această direcție, berzele nemaifiind ucise cu săgeți, ci cu... arme automate. La ora actuală, perioada august-martie din viața berzelor nu mai constituie o enigmă, cercetările ornitologilor stabilind precis itinerariul lor din Europa în Africa, folosindu-se metoda inelării berzelor. Una din berzele inelate în Scorei, împreună cu profesorul Werner Klemm, a căzut în Liban, în localitatea Deir-El-Achayer, fiind găsită de Kamal S-Nasr, care a avut amabilitatea de a anunța acest lucru.

Pe baza inelărilor efectuate și a răspunsurilor primite din zonele unde aceste berze au căzut, cunoscutul cercetător Heinz

Menzel din R. D. G. a stabilit ruta migrației berzelor, care din Germania trece peste Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Turcia, Siria, Liban, Israel și Egipt – unele dintre ele iernând pe Valea Nilului, iar altele în Sudan, Kenya, Tanganica, Zimbabwe, ajungând până la punctul terminus, Sudul Africii.

În localitatea Corries Rust/Umvoti, la data de 25.01.1977, s-a găsit barza inelată cu nr. 51.21.N.14.20. E Wartha, care a străbătut în zbor fantastica distanță de 9098 km.

Barza, această minunată și grațioasă pasăre ne încântă privirile, atât de utilă omului, stârpind o serie de dăunători ai agriculturii, se află azi trecută pe lista roșie a vietuitoarelor aflate pe cale de dispariție. În Belgia nu mai există berze, iar în Franța, Olanda, Elveția și R. F. G. ornitologi pasionați, dintre care amintesc pe Bernard Schmidt și Lucien Gangloff din Alsacia (Franța), depun eforturi apreciabile pentru a crește berze în captivitate, din nobila dorință de a vedea din nou berzele planând pe cerul albastru al acestor ținuturi, iar copiii să vadă în realitate aceste frumuseți ale naturii nu numai din diapozitive sau casețe.

Și la noi numărul berzelor este într-o continuă scădere. Dacă în 1979, în Scorei, existau 26 cuiburi cu berze, în anul trecut s-au numărat doar 12.

Astăzi, berzele – pe lângă vestea înbucurătoare a sosirii primăverilor, odată cu dispariția lor treptată – mai aduc și o veste tristă, un semnal de alarmă: poluarea mediului ambiant, a apei, a aerului, a solului, poluare ce amenință defapt nu numai viața berzelor, ci viața întregii omeniri. Împotriva acestui iminent pericol ce constituie problema vitală a omenirii, în următoarele decenii, trebuie să luptăm toți și prin toate mijloacele, indiferent de locul unde trăim. Avem datoria sacră de a păstra natura, lăsând-o urmașilor noștri tot așa de curată cum noi am moștenit-o de la predecesorii noștri.

Prof. Gavril Popa, Scorei¹

Articol apărut în ziarul Tribuna Sibiului din 9 aprilie 1998.

La Scorei cauza principală a scăderii o constituie înlocuirea șurilor acoperite cu paie pe care berzele își construiau cuibul cu ușurință, cu șuri acoperite cu țiglă pe care toate crenguțele aduse de berze alunecă pe acoperiș în jos, iar berzele nu-și mai pot construi cuiburi. În concluzie berzele trebuiau ajutate. Împreună cu o echipă de elevi am trecut la confecționarea unor suporturi alcătuite din 2 snopi de crengi în lungime

de 1 m legați între ei la cele două capete. Aceste suporturi le-am instalat pe unul din capetele mai multor șuri din sat, suporturi pe care berzele să-și poată construi cu ușurință viitoarele cuiburi. Rezultatele au întrecut așteptările numărul cuiburilor cu berze crescând an de an ajungând în anul 1979 la 26 de cuiburi cu berze.

Împreună cu elevii instalatori de suporturi

Profesorul emerit Werner Klemm din Sibiu care venea anual la Scorei pentru inelarea puilor de barză, a anunțat cele văzute ziarului Neuer Weg, care a scris un articol despre acțiunea noastră și rezultatele obținute. Ziarul Neuer Weg, ziar de circulație în lumea germană, prin articolul publicat, ne-a făcut cunoscuți în Germania și alte țări de limbă germană ajungând în cele din urmă în atenția Consiliului Internațional pentru Ocrotirea Păsărilor (International Council for Bird Preservation).

În publicația Consiliului „The Prezident's Letter” din noiembrie 1978, nr. 43, se făcea cunoscută activitatea elevilor din Scorei, solicitând în același timp antrenarea tineretului din toate țările în acțiunea de salvare a berzelor după exemplul elevilor din Scorei, România. Ornitologii din apus unde barza este pe cale de dispariție totală au rămas surprîși de numărul mare de cuiburi și de berze din Scorei – România, mai multe decât în Belgia, Olanda și Danemarca luate la un loc.

¹ Tribuna Sibiului, 9 aprilie 1998.

18 octombrie 1985. Un grup de participanți la simpozionul din Walsrode în drum peste tărâmul Mării Nordului, Gyarul Dopa - primul din dreapta

După popularizarea ce ni s-a făcut în Apus a venit rândul mass-mediei din România. Ziare și reviste au scris despre berzele de la Scorei, subsemnatul am publicat mai multe articole pe această temă. Menționez câteva ziare și reviste din România care au publicat articole notabile la adresa elevilor din Scorei privind ocrotirea naturii respectiv berzelor: Tribuna Sibiului, Die Woche, Drum Nou, România liberă, Adevărul, Munca, România Pitorească, Elöre, Neuer Weg, Flacăra, România, Citezătorii. Televiziunea română a prezentat emisiuni despre berzele de la Scorei în 14 martie și 26 septembrie 1982 și 30 iulie 1985.

„Au sosit berzele!

Pe cerul albastru al Scoreiului se văd din nou în zbor lin aceste minunate păsări călătoare, vestitoare ale primăverii. Berzele sunt trecute în cataloagele de specialitate în rândul păsărilor pe cale de dispariție. Cauzele sunt multiple și se manifestă pe plan mondial. Care sunt ele?

a) Desecările masive, care le-au diminuat sursele de hrană.

b) Poluarea apelor, a mediului ambiant și în consecință creșterea cantității de substanțe chimice în corpul viețuitoarelor

cu repercursiuni grave asupra procesului de înmulțire a berzelor.

c) Folosirea berzelor drept hrană de către populația zonelor semi-deșertice din statele aflate pe ruta migrației spre centrul Africii.

d) Imposibilitatea construirii cuiburilor pe acoperișuri tari din țiglă sau tablă. În ultimii ani se observă tot mai multe cuiburi de barză construite pe stâlpii liniilor de înaltă tensiune.

Aceste cauze au dus la scăderea vertiginoasă a numărului de berze pe plan mondial și național. În anul 1980 în Danemarca n-au fost văzute decât 7 exemplare („Scînteia” din 19 IV 1980).

La Scorei, în urmă cu 35 de ani existau peste 60 de cuiburi cu peste 340 de berze, iar în anul 1970 existau doar 7 cuiburi cu berze. În primăvara anului 1970 am urmărit cum o pereche de berze a încercat să-i construiască un cuib pe șură aducând zilnic crenguțe pe acoperișul de țiglă, dar neavând de ce se prinde acestea se rostogoleau pe acoperiș. Două luni au desfășurat cu tenacitate o muncă de „Sisif”, după care dându-și seama că perioada cuibăritului a trecut, au renunțat. Am înțeles că aceste păsări trebuie ajutate. În primăvara următoare am confecționat din crengi de copac doi snopi cu lungimea de un metru și diametrul de 25 cm – i-am legat cu sârmă la distanța de 50 cm unul de altul la cele două capete așezându-le apoi pe vârful surii de o parte și de alta a acoperișului. S-a format astfel suportul necesar pe care berzele într-un răstimp de două săptămâni și-au construit cuibul.

Împreună cu elevii am extins această metodă, așezând suporturi și pe alte construcții din sat reușind ca în următorii ani să creștem numărul cuiburilor de la 7 la 26.

Astăzi Scoreiul este satul cu cele mai multe cuiburi de barză din România. Anual pleacă din Scorei peste 100 de berze! Această metodă folosită de noi, pe cât de simplă pe atât de eficientă n-a trecut neobservată, fiind popularizată de ziarele: „Tribuna Sibiului”, „Die Woche”, „Scînteia”, „Neuer Weg” și „Flacăra” din țara noastră, după care a ajuns cunoscută și popularizată în publicații străine ca: „The President's Letter” clo British Museum (Natural History) din Londra, „Naturforschende Gesellschaft und Reineubund Schaffhausen” (Elveția) și „Natur und Mensch” (R. F. Germania).

Ornitologul Betsy Trent Thomas din Caracas (Venezuela) a felicitat elevii mei pentru acțiunea de ocrotire a berzei.

Avem datoria de a salva barza albă, această perlă a plaiurilor noastre, de a lăsa urmașilor noștri mediul ce ne înconjoară tot

asa de frumos și de curat cum noi l-am primit de la înaintașii noștri.

În acest sens adresez un călduros apel cadrelor didactice, elevilor, tinerilor și tuturor oamenilor de bine, să acționeze pentru salvarea berzelor de la dispariție punând în aplicare această metodă de confecționare a suporturilor pentru construirea cuiburilor de barză, metodă extrem de simplă și necostisitoare care nu cere decât puțină bunăvoință.

Prof. Gavril Popa¹

Articol apărut în ziarul *Tribuna Sibiului* din 26 martie 1981.

Având în vedere că la Simposioanele Internaționale ornitologice din Apus prezentau recensăminte cu numărul berzelor din țările respective, am crezut de datoria mea să prezint situația berzelor cel puțin din zona în care locuiesc, România neavând un recensământ global al berzelor. Astfel în vara anului 1982 am efectuat recensământul berzelor în Țara Făgărașului, recensământ soldat cu următoarele rezultate:

- Total localități existente în zonă: 103, localități vizitate – 93, localități cu berze – 82.
- Total cuiburi de berze existente: 233.
- Total berze și pui: 892 exemplare – mai multe decât în Franța, Germania, Olanda, Belgia și Danemarca la un loc.
- Localități cu peste 10 cuiburi de berze: Scorei (26), Șercaia (18), Sâmbăta de Sus (12), Săcădate (11), Racovița (10).

În 1980, profesorul Viorel Cucu de la Biblioteca ASTRA din Sibiu, a invitat în Scorei o delegație culturală din Iugoslavia sosită la Sibiu care a vizitat mai multe gospodării ce aveau pe șuri cuiburi cu berze, precum și muzeul școlar. Impresionat de cele văzute la Scorei poetul sârb Milan Uzelac a scris o poezie intitulată *Scorei – viața berzelor la ora de istorie*. Poezia a fost tradusă în revista *Transilvania* nr. 4 1980.

Scorei

Viața berzelor la ora de istorie

„Poeții iubesc păsările, zborul lor lin
cuprins în spațiul ce se deschide între satele
de la poalele Făgărașilor.
Băieții fac cuiburi pentru berze
pentru rămânerea lor în satul profesorului Popa
care adună în timpul liber,
date ale istoriei
pe care le așează apoi atent în vitrinele școlare.
Scoreiul ridică în sălile de clasă un mic „Brukenthal”
șopotitor joc de obiecte în formele cărora
închise stau intenții și timp.
Numai puțini vizitatori simți-vor atingerea tandră ce
vine din neolitic
a obiectelor din piatră.
Timpul de muncă și timpul tăcerii
durata și timpul uitării
toate se învață cu degetele înfipite-n trecut
privind la sborul berzelor ce se cuibăresc dintot-
deauna.”

Ianuarie 1980,

Milan Uzelac,
Virset, Iugoslavia.¹

Fenomenul berzelor de la Scorei a făcut cunoscut Scoreiul pe plan național și pe plan mondial ca o localitate unde această minunată pasăre aflată în prezent pe cale de dispariție totală, este îndrăgită și ocrotită.

„Scenă din viața berzelor

Barza se numără printre primele păsări migratoare care ne părăsesc, atât datorită distanței ce trebuie parcursă până la noua destinație (peste 7000 km), cât și datorită zborului mai greoi decât al altor păsări.

Din Scorei pleacă anual spre țările calde peste 100 de berze, din care mai mult de jumătate sunt pui. De obicei plecarea berzelor trece aproape neobservată de majoritatea locuitorilor. Ochiul atent al cercetătorului constată însă că între 22-24 august ale fiecărui an cuiburile berzelor rămân goale.

Plecarea berzelor din acest an s-a desfășurat cu totul altfel

¹ *Tribuna Sibiului*, 26 martie 1981.

¹ Milan Uzelac, *Transilvania*, nr. 4, 1980.

decât în anii precedenți. Din cuibul de pe șura locuitorului Victor Hampu, unul din cei doi pui nu putea să zboare. Barza mamă continua să-l alimenteze. Aveam să aflăm mai târziu că puiul avea un defect la o aripă. Curios barza mamă nu l-a silit să zboare. Să fi înțeles consecințele acestui defect?

Dar iată, a sosit inevitabilul timp al plecării, când s-a petrecut o scenă deosebit de emoționantă. Un stol de berze a apărut la marginea de nord-vest a satului, dând roată de mai multe ori cuibului, parcă în semn de despărțire, de ultim rămas bun adresat puiului sortit să fie lăsat din acel moment singur, pradă zilelor reci. Puiul, ridicat pe picioarele lui lungi și subțiri, cu aripile desfășurate larg, cu gâtul alungit și capul ațintit spre stol într-un ultim și zadarnic efort de a se desprinde de cuib, scotea niște sunete sfâșietoare.

Cei ce au asistat la această înduioșătoare scenă, s-au hotărât să ia sub îngrijirea lor puiul rămas singur pe lume. Coborât de pe cuib, puiul s-a obișnuit repede cu cei ai casei, după care a primit „permisiunea” să iasă pe câmp în căutarea hranei. Perioada de o lună și jumătate cât timpul a fost frumos, puiul a colindat câmpul în lung și-n lat pe o distanță de 2 km, până la locul numit „Erariu”, unde își găsea hrană din belșug.

Femeile și copiii aflați la muncile agricole de toamnă întâmpinai cu drag puiul de barză ce se deplasa cu atâta grație printre ei, fără a se teme de nimeni. Puiul stârnea curiozitate, dar și un sentiment de compătimire. Copiii îl luau în brațe sau îi adunau mici vietuțoare de prin iarbă, în special broscuțe, pe care puiul le înghitea cu mare poftă. Acum, odată cu răcirea vremii, puiul a fost adus la adăpost în gospodăria lui Victor Hampu, unde copiii săi Valenția și Gheorghe îl îngrijesc și-l înconjoară cu multă afecțiune.

Gavril Popa¹

Articol apărut în ziarul *Tribuna Sibiului*, 2 decembrie 1979

Să ne bucurăm cât pe cerul României mai putem vedea această minunată pasăre migratoare vestitoare a primăverii ce ne încântă privirea prin mersul ei elegant și majestuos de —adevărată regină, prin sborul ei lin și planat pe albastrul cerului.

Avem datorია sacră de a lăsa urmașilor noștrii natura cu toate frumusețile ei așa cum noi am primit-o de la înaintașii noștrii.

Berzele noastre

Ecologie și istorie Se întorc berzele

„Se întorc berzele! Străbătând milenarul drum, lung de peste 7000 km, cuprins între M. Baltică și Sudul Africii, berzele anului 1988, se reîntorc la vechile lor cuiburi din bătrâna Europă, aducând, prin prezența lor, certitudinea sosirii primăverii. Primele berze au sosit în Scorei și în zonă în jurul datei de 15 martie, spre bucuria copiilor și nu numai a lor.

Denumirea de barză este un cuvânt de origine iliro-tracă, preluat de daci și transmis nouă, denumire ce nu a putut fi schimbată de puternicul proces de romanizare a limbii, fapt ce confirmă milenara afecțiune a strămoșilor noștrii față de această „rara avis” a plaiurilor noastre. În spiritul acestei afirmații vin să confirme unele documente ale anului revoluționar 1848. La 29 august / 10 septembrie 1848, în Orlat județul Sibiu, a avut loc o mare adunare populară de protest, la care au participat și câteva figuri importante ale revoluției din 1848 din Transilvania: Simion Bărnuțiu, A. Treboniu Laurian, N. Bălcescu și Lt. David Urs de Marginea. Adunarea a adoptat o petiție adresată împăratului de la Viena, prin care se denunța alipirea Transilvaniei la Ungaria, hotărâtă de Dieta ungară, care nu a ținut seama că majoritatea covârșitoare a populației o alcătuiau românii. Imaginea de pe sigiliul procesului verbal al amintitei adunări reprezintă o barză

¹ *Tribuna Sibiului*, 2 decembrie 1979.

stând într-un picior, ținând în celălalt un mic glob.

Există și alte dovezi ale simpatiei poporului nostru față de barză, oglindite în toponime cuprinzând nume de localități: Barza, Gura Barza, nume de străzi: Strada Berzei; nume de hotare: Câmpul Berzei, Dealul Berzelor etc.

Pe frontispiciul clădirii de pe strada 1 Mai nr. 35 din Sibiu (Localul Tipografiei Mitropoliei), este gravată imaginea berzei, iar sub imagine, anul construcției: 1892.

Vin berzele anului 1988, după ce au înfruntat căldura umedă a Ecuatorului și arșița uscată a Tropicului, sburând apoi peste nisipurile Suezului și Sinaiului.

Dacă berzele au reușit să supraviețuiască tuturor vicisitudinilor în decursul milenilor, poluarea industrială necontrolată din a doua jumătate a secolului XX, care a distrus sute și sute de specii vegetale și animale, și-a pus amprenta și asupra existenței berzeor, numărul acestora diminuându-se până aproape de dispariție, pe măsură ce ne apropiem de apusul Europei.

În consecință, avem datoria de a lupta prin toate mijloacele împotriva poluării naturii spre a păstra natura așa cum am primit-o de la înaintașii noștri.

Gavril Popa¹

Articol apărut în ziarul *Tribuna Sibiului* din 20.03.1988.

Concluzii

„Toamna se numără bobocii“ spune un vechi proverb românesc. Privind retrospectiv cei 30 de ani de muncă profesională desfășurată în cadrul Școlii generale din Scorei îmi trec prin față greutatea și lipsurile întâmpinate, împlinirile și neîmplinirile, umilințele la care am fost supuși în calitate de cadre didactice din partea regimului dictatorial comunist (care impunea executarea unor ordine lipsite de o bază logică), tensiunea psihică generalizată în regimul comunist și ce e mai regretabil, bârfa, ura, și invidia ce s-au făcut simțite mai ales în ultima perioadă de timp în comportamentul unor cadre didactice (puține la număr) crescute și educate în regimul comunist. Toate aceste lipsuri și defecțiuni umane au trebuit învinse, depășite.

Privind aspectele pozitive ale acestor 30 de ani de activitate școlară, constat cu plăcere sufletească o serie de realizări care depășesc cu mult aspectele negative enumerate mai sus și care-mi dă certitudinea datoriei împlinite ce mi-a revenit în calitate de profesor de istorie față de generațiile de elevi ai acestor 30 de ani.

Activitatea în această perioadă desfășurată în cadrul Școlii generale din Scorei, a îmbrăcat diferite aspecte pe care încerc să le conturez în următoarele puncte:

1. În calitate de profesor de istorie și director al școlii, am reușit să obțin rezultate deosebit de bune în pregătirea elevilor în perioada anilor 1946-1975 (în 29 de ani) perioadă ce poate fi socotită cea mai fertilă din istoria învățământului din Scorei. Această afirmație este concretizată în rezultatele obținute de fiii scorenilor în acești 29 ani după cum urmează:
  - 312 elevi au terminat școli profesionale de diferite profile devenind maiștrii, tehnicieni sau muncitori calificați.
  - 93 de elevi au absolvit licee de diferite profile sau școli post-liceale
  - 41 de elevi fiii scorenilor au terminat studii superioare-universitare.

Aceste cifre raportate la populația Scoreiului din această perioadă cuprinsă între 900 și 1000 de locuitori, conform recensământului, confirmă temeinicia concluziilor de mai sus. Cinste acestor elevi și părinților acestora, cinste școlii și cadrelor didactice din această perioadă care au contribuit prin activitatea

¹ Gavril Popa, *Tribuna Sibiului*, Vin berzele! Ecologie și istorie, 20.03.1988.

- lor la realizarea acestui succes remarcabil.
2. Activitatea de cercetare arheologică, soldată cu descoperirea unor valoroase vestigii istorice ce atestă existența omului de 4000 de ani pe aceste locuri însoțită de colectarea unor obiecte vechi, mărturii ale civilizației milenare a populației din zona Scoreiului și satelor aparținătoare Sărata și Colun, s-a concretizat în realizarea unui valoros muzeu distins în 1973 cu locul I pe județ. Se poate spune pe drept cuvânt că „micii arheologi” ai Cercului de istorie locală, elevi din Scorei, Sărata și Colun au făcut descoperiri mari.
  3. Am desfășurat, în paralel cu munca de la catedră, o activitate susținută de cercetare a trecutului istoric al Scoreiului întocmind pe baza documentelor strânse pe parcursul multor ani, lucrarea „Scoreiul, veche vatră românească din Țara Făgărașului”, lucrare finalizată în anul 1982 și premiată în 1983 cu locul II pe țară.
  4. Pe baza documentelor istorice referitoare la Scorei, am înființat în 1974 „Cercul de istorie locală” cu scopul cunoașterii de către elevii a trecutului istoric al localității. Cercul de istorie locală a fost unic în județ și după unele constatări probabil unic pe țară.
  5. În 1964, am început acțiunea pentru aprobarea construirii unui nou local de școală în Scorei. În 1965 am demarat lucrările pentru construcția noii școli, care datorită înțelegerii și sprijinului deplin din partea scorenilor, care au oferit voluntar și gratuit mâna de lucru, lucrarea începută la 1 aprilie a fost terminată în 15 august într-un timp record (de 4 luni și jumătate) atât pe plan județean cât și regional. Astfel s-a asigurat un nou local de școală modern, pentru viitoarele generații de elevi pe o perioadă de 100 de ani.
  6. O activitate cu un răsunset național și internațional în care am antrenat din nou elevii școlii a fost acțiunea de ocrotire a naturii respectiv a berzelor, fenomen cunoscut sub denumirea de „Berzele de la Scorei”. Despre această acțiune s-a scris foarte mult și a fost popularizată prin ziare și reviste la nivel local și central, cât și prin emisiuni la radio și televiziune.

Pe plan internațional despre „Berzele de la Scorei” și acțiunea elevilor mei privind ocrotirea berzei, au scris ziare și reviste de specialitate din: Elveția, Germania, Franța, Olanda, Anglia și Statele Unite, iar „International Council for Bird Preservation” – Consiliul Internațional pentru Protecția Păsărilor – solicită tinerilor din toate țările să urmeze exemplul elevilor din Scorei România, privind ocrotirea păsărilor. Acțiunea noastră a fost apreciată de ornitologi din: Venezuela, Anglia, Franța, Olanda, Germania, Cehoslovacia și Polonia, ornitologi care mi-au scris și

cu care am purtat corespondență pe tema ocrotirii naturii. Astfel Scoreiul a ajuns cunoscut prin rezultatele obținute pe linie de istorie locală pe plan național, iar pe linie de ocrotirea berzelor Scoreiul a ajuns cunoscut nu numai pe plan național ci și internațional.

Cele 6 aspecte ale activității mele didactice profesionale îmbrățișate în cei 30 de ani de funcționare la Școala din Scorei se constituie într-un succes, nu pentru că așa le consider eu, ci pentru că așa le-au considerat alții – persoane de specialitate din țară și străinătate, care au cunoscut, s-au interesat sau au verificat aceste rezultate consemnându-le în mass media din țară și străinătate ca fiind deosebit de pozitive.

Toate aprecierile făcute cu referire la rezultatele obținute din punct de vedere istoric sau al ocrotirii naturii relatate în presa națională și internațională le păstrez într-un dosar drept mărturie a celor afirmate mai sus.

Rezultatele bune obținute pe linie de învățământ se datoresc în mare măsură și cadrelor didactice bine pregătite profesional cu care am reușit să încadrez școala în perioada cât am condus-o, creind o atmosferă de armonie și încredere absolut necesară realizării scopului pentru care noi am fost pregătiți: realizarea unui învățământ de calitate. Rezultatele bune obținute în aceste condiții le-am enumerat mai sus.

Apa, problemă vitală a Scoreiului timp de secole

Frumoasa Țară a Oltului este traversată de zeci de râuri cristaline ce coboară dintre piscurile albe ale munților, străbătând cele două terase ale Oltului pe direcția sud-nord, până ce ating latura sudică a podișului transilvănean, de-a lungul căruia Oltul adună toate apele, începând de la Munții Perșani până la Turnu Roșu.

Aceste torente de munte ce curg în paralel, la o distanță de cel mult 3-4 km unul de altul, s-au numit în general după numele satelor așazate pe cursul lor precedate de substantivele de origine latină „pârâu“, „vale“ sau „râu“. De obicei cele mai mici poartă denumirea de „vale“, iar cele mai mari denumirea de „râu“ (Valea Sărății, Valea Scoreiului, Râul Cârții, Râul Porumbacului etc.).

În decursul miilor de ani, apele rezezi au săpat văi transversale în terasa submontană a Oltului. Lunca Oltului – zona de vărsare – se află cu 10-20 metri mai jos, față de terasa superioară. O vale adâncă străbate și hotarul Scoreiului, începând de la locul numit „cărare“, de unde matea văii se adâncește pe măsură ce înaintează spre capătul primei terase.

Vatra veche a satului s-a aflat cu circa 1500 metri mai înspire munte; satul fiind așezat între malurile adânci ale văii. În urmă cu cca 150-200 de ani cea mai mare parte a Scoreiului se găsea între locul numit Arinii Munteanului și Biserica Greco-Catolică, aflată acum în marginea sudică a satului. Valea adânc tăiată în terasa superioară a Oltului, este formată de râul Laita, ce curge din munții Scoreiului, Țofla și Tunsu.

În decursul vremurilor râul Laita și-a părăsit vechea matcă, apele ei fiind absorbite la poalele muntelui de Râul Cârțișorii, care având o putere de eroziune mai mare a schimbat cumpăna apelor. Astfel, pe vechea matcă a Laita a început să curgă doar un firicel de apă, format din topirea zăpezilor, din apa ploilor și a izvoarelor. În timpul toamnei și primăverii „Valea“, cum o numesc localnicii, are un debit mai mare de apă; vara însă apa scade atât de mult încât se pierde printre pietre și prundiș, fiind neîndestulătoare pentru nevoile gospodărești și pentru adăpatul animalelor aflate la pășunc.

Insuficiența apei a devenit deosebit de acută, odată cu dezvoltarea așezării. Hotarul Scoreiului, așa cum apare în Diploma lui Mircea cel Bătrân, era mărginit la răsărit de Valea Opatului, ce face graniță cu Cârțișoara și cu Cârța și la apus cu Scorelul cel Bătrân ce ne desparte de Sărata, dar ambele ape sunt niște mici pârâiașe.

Primul document scris care se referă la nevoia de apă a așezării și la încercarea de rezolvare a acestei probleme, ne parvine din 1534, cu aproape 450 de ani în urmă. Boierul Stanciu de Scorei, „cumpără de la nobilul Oprea și fiul său Costea, jumătate din albia apei sau din iazul lor, din Cârțișoara, ca să mâne apa spre moara lui ridicată pe apa Scorei, plătind pentru aceasta un cal (...) (cu tot harnașamentul) și 12 găleți de grâu”.¹

O știre despre valea Scoreiului ne-o dă și conscripția Scoreiului din anul 1664, în care se descriu hotarele, luncile, fânațele, pădurile și apele Scoreiului. Iată ce se spune despre valea Scoreiului în 1664:

*„Are acest sat un pârâu o vale rea în care nu crește decât ceva peste alb și pe care boierii au două mori cu câte o piatră de la care iau vamă, o zecime”.*²

În conscripția făcută în satele din Țara Oltului între 1721 și 1722, la capitolul 11 referitor la Scorei, se spune că pe apa râului funcționau trei mori cu câte o roată, din care una era a „domnului” din Scorei, iar celelalte două ale altor boieri. De asemenea mai existau pe această apă o piuă a unui preot și un joagăr al domnului de pământ.³

În același document se menționează că în Scorei se practica și pescuitul.

Documentul arată că în cele două hotare ale Scoreiului se cultiva grâu, secară (în partea de jos a satului) și ovăz (în sus de sat). Existența a trei mori, a unui joagăr și a unei pive, presupune o situație materială bună pentru vremea aceea. Adevărul este însă cu totul altul: cu ocazia unei anchete imperiale din 1726 scorenii se plâng că odată cu instaurarea stăpânirii austriece, au sărăcit foarte mult, din care cauză mulți dintre ei au părăsit satul fugind în Țara Românească. Se poate presupune că aceste instalații pe apa Scoreiului – 3 mori, o piuă și un joagăr – au fost făcute înainte de instaurarea stăpânirii habsburgice.

Târgul încheiat de Stanciu din Scorei și Oprea din Cârțișoara privind alimentarea cu apă îndestulătoare a Scoreiului, cu toate că s-a plătit „un cal și 12 găleți de grâu”, n-a fost menit să dureze. Lipsa de apă va afecta în continuare Scoreiul. În secolele XVII și începutul celui de al XVIII-lea nu mai găsim documente care amintesc această problemă, dar pe la mijlocul secolului al XVIII-lea lipsa apei apare din nou cu mare acuitate. Legenda spune că împărăteasa Maria Tereza, trecând prin Scorei și ajungând la podul de peste Valea Opatului ar fi avut un „accident de trăsură”. Podul de lemn fiind foarte slab, la trecerea trăsorii s-a rupt o roată. Împărăteasa a fost nevoită să coboare și să se aștepte repararea trăsorii. Scorenii aflând de această întâmplare au venit în număr mare să vadă pe vestita împărăteasă. Cu această ocazie, în dialogul purtat, scorenii și-au spus părul lor cel mare, lipsa de apă. Împărăteasa Maria Tereza după ce a ascultat plângerea a dat ordin ca din râul Laita să se desprindă un canal de apă cu o lățime „cât măsoară rochia ei de împărăteasă” (cca 3-4 metri). Pe baza acestui ordin, scorenii au construit un canal ce pleacă din Laita mai sus de cumpăna apelor, lung de peste 2 km, până la intrarea în vechea matcă a apei Scoreiului, având lățimea indicată.

Împărăteasa Maria Tereza a stat la cârma imperiului între anii 1740-1770. Din ordinul ei s-au realizat la Sibiu construcții impunătoare, cunoscute sub numele de cartierul „Terezian”, de către reprezentantul puterii imperiale, baronul von Brukenthal. Din ordinul împărătesei s-a înființat și o herghelie de cai la Sâmbăta de Jos și un castel. Dar nici un document istoric nu consemnează vreo vizită a împărătesei Maria Tereza în Transilvania. Fiul său Iosif al II-lea, împăratul iluminat, a călătorit în Transilvania după răscoala lui Horea. Documentele amintesc două călătorii de la Sibiu la Brașov și popasul de la Făgăraș în ambele călătorii. Se poate deci presupune că împăratul Iosif al II-lea a trecut și prin Scorei? Documentele vremii nu semnalează acest lucru.

Cum s-a ajuns la legenda atât de populară în Scorei, prin care împărăteasa Maria Tereza dăruiește Scoreiului un fir de apă de lățimea rochiei sale imperiale? Explicația ar fi următoarea: probabil scorenii s-au plâns de lipsa apei Gubernului imperial din Transilvania, care-și avea reședința la Sibiu. În trecut se foloseau unități de măsură care uneori erau luate după dimensiunea hainelor imperiale sau după lungimea pasului, a brațelor, a palmelor sau a picioarelor. Astfel s-a folosit și se folosește încă în unele țări ca unitate de măsură „cotul”, luat cândva după măsura antebrațului regelui. Lungimea rochiei împărătesei era adeseori folosită ca unitate de măsură. Cererea scorenilor, care era justă, va fi fost satisfăcută de reprezentantul imperial din Sibiu în numele împărătesei

¹ D. Prodan, *Auarul Institutului de Istorie din Cluj*, Vol. VI, Editura Academiei R.P.R., 1963, p. 184.

² D. Prodan, *Urbariile Țării Făgărașului*, Vol. II, Editura Academiei R.S.R., București, 1976, p. 297.

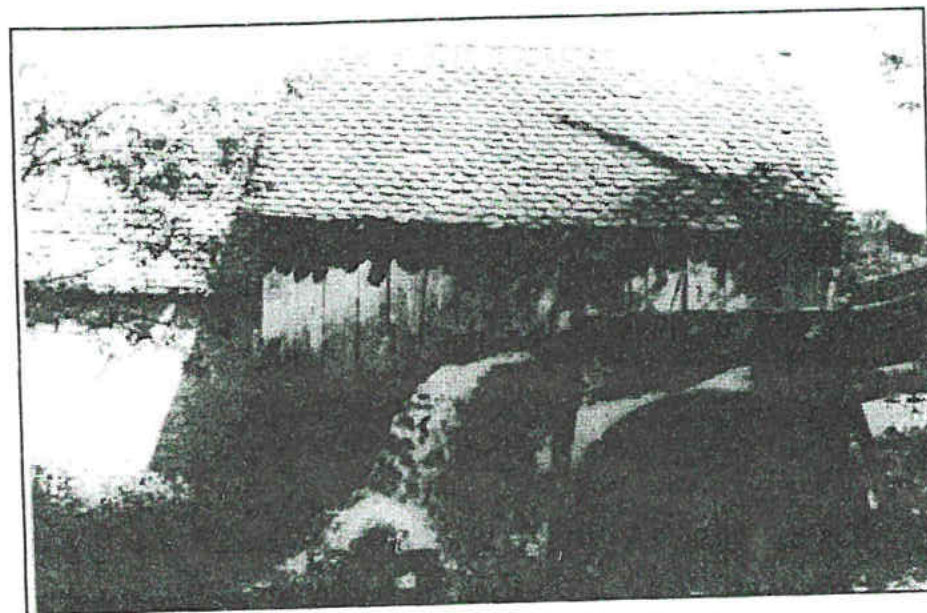
³ Ștefan Meteș, *Situația economică a remânilor din Țara Făgărașului*, Editura Silaghi, Cluj, 1933, p. 168-169.

Maria Tereza, indicându-se lățimea rochiei imperiale.

Lipsa apei a continuat și în ultimele două secole până astăzi. Canalul construit de scoreni a fost adesea deviat de locuitorii satului vecin, fie pentru a-i folosi apele la irigarea terenurilor fie pentru pescuit. De două sute de ani scorenii trebuie să repare mereu malul drept al canalului, spre a avea apă suficientă pe hotar, pentru mori, pentru animalele aflate la păscut și pentru nevoile gospodărești. În seculara dispută pentru apă, scorenii argumentează dreptul lor asupra acestui canal, invocând mereu darul împărătesei.

Mai aproape de vremurile noastre, oamenii au săpat fântâni pentru asigurarea apei necesare în gospodăria personală, pâzna de apă freatică fiind aproape de suprafață, dar din cauza terenului argilos, apa de fântână nu este bună de băut și de spălat. Întreaga populație a satului se alimenta cu apă potabilă și de spălat „din vale“. După extinderea satului înspre șesul Oltului, o parte din locuitorii din ulița zisă a „Părăului“ și de pe „Drum“, se alimentau cu apa din Valea Scorelului.

În ultimii ani apa din „Vale“ (din Valea Scoreiului) cu un debit scăzut nu mai poate fi folosită din cauza poluării accentuate; Valea devenind un simplu canal colector în care se scurg rezidurile din gospodăriile de pe malurile din dreapta și stânga văii. Numai ploile mari din timpul verii și apa provenită din topirea zăpezilor mai poate curăța matca văii. Electrificarea morii, în anul 1971, a scăzut interesul pentru menținerea canalului de la munte în stare de funcționare. Până la electrificarea morii cei mai înțereșai de asigurarea apei erau morarul și stăpânul joagărului, care adeseori făceau cale de 10 km, vara și iarna, până la poalele multelui pentru a repara canalul.

Moara cu apă din Scorei (secolul 19)

Introducerea apei în Scorei

Folosirea apei din „Vale“ ajunsă la un înalt grad de poluare din cauza chimicalelor folosite pe terenurile agricole care în timpul ploilor se scurgeau în matca văii precum și scurgerile provenite din grajdurile cotețele și closetele gospodăriilor din dreapta și stânga văii ce străbate satul de-a lungul de la Sud la Nord, prezenta în ultimii ani un real pericol pentru sănătatea populației. Se impunea de urgență rezolvarea acestei grave situații: Conducerea Comunei Porumbacu de care aparține Scoreiul în aceasta perioadă, nu s-a putut impica în soluționarea situației, totul trebuind rezolvat pe plan local.

Un început de rezolvare s-a făcut cu ocazia aprovizionării cu apă a animalilor din grajdurile C. A. P. Scorei, situate în marginea de Vest a Scoreiului, pe Scorel, ca urmare a argumentelor aduse de medicul veterinar Cornel Volosciuc. Pentru aceasta s-a captat într-un bazin apa unui izvor cunoscut sub numele de „Șipotul Baciului“. Cu această ocazie la cererea unor locuitori s-a tras o conductă de la Șipotul Baciului pe ulița Părăului pentru necesitățile locuitorilor de pe această uliță,

prelungind apoi conducta până în centrul satului, cu un robinet plasat între Căminul Cultural și Vale în anul 1980.

Din inițiativa familiei Barbu Iulian și Ana, conducta a fost prelungită pe ulița Răcarilor. O inițiativă laudabilă care a impulsionat dorința de alimentare cu apă a întregului sat.

În acest sens folosindu-mă de experiența câștigată cu ocazia construirii noului local de școală în munca de antrenare a oamenilor pentru realizarea unui obiectiv folositor societății, am luat inițiativa și împreună cu Streza Gheorghe, am mers din casă în casă pentru a obține adeziunea scorenilor la acțiunea de introducerea apei potabile în întregul sat. Șipotul Baciului nu avea un debit suficient pentru alimentarea cu apă a Scoreiului. Trebuiau captate izvoarele din „Arinii Munteanului“, situate în partea de sud înspre munte. Specialiștii au întocmit schița captării izvoarelor și schița distribuirii apei pe toate străzile. Sau strâns sumele necesare și s-a trecut la executarea lucrării. Astfel problema apei potabile în Scorei a fost rezolvată în anul 1983.

Scorenii și-au introdus apa în gospodăriile proprii, în case, mulți construindu-și băi apropiindu-se tot mai mult de condiții civilizate de trai.

Hidrocentrala Scorei

Întreg teritoriul Țării Făgărașului se încadrează în bazinul hidrografic al Oltului care străbate întregul ținut de la Est la Vest.

Se poate afirma că din punct de vedere genetic Țara Făgărașului este opera acestui râu în lupta sa cu natura (minerală a Terrei) justificându-se încă o dată denumirea de Țara Oltului.

„Țara Oltului

Para focului

Țară foc și pară

Pită de secară.“

(Vechi cântec popular din partea locului)

Densitatea rețelei hidrografice a Oltului este una din cele mai mari din țară. Majoritatea afluenților Oltului coboară vijelios din Munții Făgărașului îndreptându-se aproape paralel spre Nord, până la confluența Oltului. Mulțimea afluenților determină aproape dublarea debitului de apă al acestuia pe cursul său făgărașan.

Debitul maxim al acestui râu de munte este constant în lunile aprilie-iunie când se tocesc zăpezile rămase pe creste. Dacă în această perioadă au loc ploi abundente se formează viituri cu mari aluviuni ce inundă văile acestor râuri precum și lunca Oltului, cea mai fertilă zonă a Țării Făgărașului.

În sectorul nostru au avut loc mari viituri-revărsări ale Oltului în anii: 1912, 1932, 1933, 1948, 1970 și 1975.

În anul 1948 inundațiile râurilor și a Oltului au fost destul de mari. La Scorei, apele Oltului ieșite din matcă au cuprins aproape 2 km. lățime, din Dealul Colunului până în linia ferată. Râul Cârțișorii a erodat piciorul de la mijlocul podului de pe șoseaua națională dintre Scorei și Arpașul de Jos, mijlocul podului coborând cu 1 m. La Olteț, râul vijelios de munte a măturat din calea lui patru gospodării. Un coteț de găini mai plutea pe Olt, iar în dreptul satului Feldioara cocoșul mai cânta „cucurigu“.

Pentru prevenirea efectelor distructive ale revărsărilor s-au desfășurat în zonă ample acțiuni de amenajare a Oltului. În concordanță cu cerințele dezvoltării energetice ale țării, în baza decretului nr. 454/1983 s-a trecut la amenajarea hidroenergetică a râului Olt pe sectorul Făgăraș-Avrig prin

construirea a cinci hidrocentrale electrice: Voila, Viștea, Arpaș, Scorei și Avrig.

Proiectarea lucrărilor au fost făcute de Institutul de Studii și proiectări Hidroenergetice București. Executarea lucrărilor de construcții a Hidrocentralei de la Scorei a revenit Antreprizei de Construcții Hidroenergetice Olt Superior Râmnicu Vâlcea.

În primăvara anului 1986 au început lucrările la colonia Scorei în care au locuit angajații de la șantierul Scorei și Arpaș. Colonia a fost alcătuită din 18 pavilioane (barăci), un grup de cantină și un complex comercial. În această colonie au locuit, în perioada de vârf, în jur de 1400 de oameni (angajații și familiile lor).

În luna ianuarie au început lucrările de excavații la obiectivele amenajării Scorei. Amenajarea a fost amplasată pe râul Olt în dreptul Scoreiului la 2,5 km. de șoseaua națională nr. 1 și în amonte de satul Colun. Amenajarea este compusă dintr-o centrală de tip baraj (baraj de tip stăvilă) și diguri de contur. Digul malului stâng, dinspre Scorei, are o lungime de 5,4 km., iar digul malului nordic, spre Colun, are 600 m. continuând cu versantul format de Dealul Colunului. Astfel a luat ființă un lac de acumulare cu un volum de apă de 5,2 milioane metri cubi și o suprafață totală de 190 hectare.

Centrala are o înălțime de 40 m. și o lungime de coronament de 30 m. fiind echipată cu două turbine Kaplan de 7,1 MW, cu ax vertical cu cameră spirală din beton armat. Turbinele au următoarele caracteristici: diametrul rotorului 4200 mm., turația 107,1 rot/min., puterea maximă de 8300 KW, debitul instalat este de 180 mc/s.

Barajul are o înălțime de 18 m. și 60 m. lungime la coronament. Are trei deschideri echipate cu trei stăvilare segment cu o înălțime de 10 m. și deschiderea de 16 m.

La coronament barajul a fost prevăzut cu un pod de șosea legat prin drumuri de intervenție la Colun și spre Scorei cu un drum ce leagă barajul de drumul național nr. 1.

Astfel vechiul sistem de trecere a Oltului cu vechea barcă ancorată de doi scripeți ce lunecau pe un funicular și mai târziu trecerea Oltului pe pasarelă au fost înlocuite prin podul de beton armat al barajului.

În aval de Centrala-baraj a fost executat un canal de fugă și șenal de evacuare în lungime de 2,3 km. și o lățime între 90 și 120 m.

Pentru executarea acestei amenajări (Hidrocentrala Scorei) s-au efectuat următoarele cantități de lucrări:

– Terasamente:	
– excavații în aluviuni	2.702.000 m ³
– excavații în rocă	147.000 m ³
– umpluturi	1.981.000 m ³
– Betoane:	
– masive	89.610 m ³
– pere	284.000 m ³
– Ecrane etanșare și profunzime	50.120 m ³
– Blocuri de piatră	13.360 m ³
– Blocuri de beton	2.900 m ³

În luna martie 1992 în al șaselea an de la începerea construcțiilor apele Oltului au fost deviate prin baraj iar la 12 noiembrie a aceluiași an a început acumulara apei în locul de acumulare ajungându-se la nivelul normal în 7 decembrie 1992. Prima rotire de grup la centrala Scorei a avut loc la 21 decembrie 1992 la hidroagregatul nr. 1, iar la al doilea hidroagregat la data de 15 iunie 1993.

Producția medie de energie a centralei Scorei este de 37,6 GWh/an.

În timpul execuției acestui obiectiv, în perioada de vârf au lucrat în șantier aproximativ 550 oameni și s-au evidențiat următorii:

Din partea A.C.H. șantier Scorei:

- Ing. Marian Mirea – șef șantier
- Ing. Nicolae Băluță – inginer șef
- Inginerii: Stelian Mutu, Tudor Ilie, Nicolae Definescu, Octavian Fereșteanu, Petre, Pănculescu, Gheorghe Sima și Mircea Truica
- Ms. Alexandru Făget,

Pentru punerea în

Funcțiune a acestui obiectiv o contribuție

din partea beneficiarului

Uzina Electrică Sibiu următorii:

- Ing. Dan Olavinaru – director
- Ing. Stelian Serdiuc
- Ing. Constantin Dudău
- Ing. Claudia Damian
- Ing. Mihai Zaharia
- Ing. Mircea Dordea
- Electricieni: șef tură Mihai Văduva, Nicolae Davel, Virgil Mihai

ANEXE

– Mecanici turbine: Gheorghe Rucăreanu, Nicolae Smaranda,
Olimpiu Streza, Iulian Halmaghi, Gavrilă Olimpiu.

Bătrânul și mereu tânărul Olt, vechiul „Alutus“ daco-roman, puternic, viforos și nestăvilit, frate geamăn cu liniștitul Mureș, a reușit în timpul miilor de ani să-și făurească o țară a sa: „Țara Oltului“. Nemulțumit parcă de această ispravă a început o luptă titanică împotriva Carpaților reușind spargerea munților de la Nord la Sud, îndreptându-se apoi biruitor spre Dunăre.

Oamenii ce au apărut și locuit pe aceste meleaguri și-au înfrățit necazul și veselie deopotrivă cu Oltul:

„Mărită fie dimineața
Ce-a săvârșit a noastră nuntă
Bătrâne Olt! – cu buza arsă
Îți sărutăm unda căruntă.“
(Octavia Goga – Oltul)

Mii de ani omul a stat și a privit neputincios dezlănțuirea năvalnică a stihilor acestui râu furtunos peste recoltele realizate printr-o muncă grea, manuală și cu mijloace primitive.

Astăzi, la sfârșitul secolului XX, tumultosul și nestăvilitul Olt, a fost învins de omul modern, de știință și tehnică, prins în chingi solide de beton armat, potolit și liniștit, supus voinței omului. Puterea lui distrugătoare a fost captată în hidrocentrale și transformată în energie electrică spre folosul nostru al tuturor. Viiturile și revărsările distrugătoare ale Oltului au rămas de domeniul trecutului.

Datele tehnice despre Centrala Scorei ne-au fost oferite cu multă generozitate de D-na. Ing. Claudia Damian.

Monastirea Polovragi.

Acastă monastire este așezată pe malul stâng al Oltetului, într-o câmpie întinsă între 2 stânci.

Ea s'a fundat în timpul lui Matheiu Vodă Basarab (1633—1654) de jupânul **Danciu - Părăianu** marele postelnic.

În monastire se află un mormânt pe petra căruia este săpat o ghirlandă, în ghirlandă o mână care ține o sabie și de jur împrejur cuvintele:

„*Andrei Scorei*“

Acest Scorei a fost cioban și intrând ca voluntar în armata română în timpul lui Șerban-Vodă, prin curagiul și silința sa a ajuns în curând căpitan.

Rămășițe din nēmul său se găsește și astăzi în comunele de pe lângă, pōlele munților Novaci.

În apropiere este o pesceră mare și frumoasă.

296		URBANILE ȚĂRII FĂGĂRAȘULUI																	
Nomina personarum	PH	Equi	Bov.	Juv.	Vac.	Oves	Por.	Alv.	Census										
Juon David	1	—	—	—	2	—	—	—	fl. —/25										
Mihaila David	—	—	—	—	1	3	3	—	fl. —/25										
Satancsul Tera	3	—	2	2	2	—	—	—	fl. 1										
Todorasza Teroje	1	—	2	2	2	—	2	—	fl. 1										
Komsa Tera	—	—	—	2	1	—	—	—	fl. —/25	Nōtelen									
Lupul Kiravala	—	—	—	2	2	—	1	—	fl. —/25										
Sztroja Sztrojan	3	—	—	—	4	—	1	—	fl. 1/25										
Many Sztrojan	—	—	—	1	2	—	—	—	fl. —/25										
Achim Kiravala	2	—	—	2	1	—	2	—	fl. —/25										
Juon Lupul	4	—	2	—	4	4	1	1	fl. 1										
Sztan Lupul	1	—	2	2	2	1	1	—	fl. 1										
Kracsun Kokos	—	—	4	2	1	6	3	2	fl. 2	Nōtelen buza es Opra ebesvel e. k. v. Benna tatarok eagh. dalta									
Kracsun Kokos senior	—	—	2	2	2	—	1	2	fl. 1										
Satancsul Popelka	2	—	2	—	1	—	—	—	fl. 1										
Juon Morar	5	2	6	4	8	10	10	10	fl. 2	Acs									
Makul Kiravala	1	—	2	2	2	8	1	2	fl. 1										
Sztanislav Kiravala	—	—	1	2	2	1	1	—	fl. —/50										
Summa personarum 29											42	5	34	32	62	53	38	19	fl. 20/50
Desertae et fugitivi. Mikul Teplo, Many Teplo nevű atyafia birja, maga ob. h. h. p.																			
Opra Vulkul, h. h. p. Sztancsul Vulkul birja.																			
Salomon Mikancz h. h. p. Szalma Janos birja.																			
Opra Kirmes ob. egy fia el h. h. p. Sztreza Bardas birja pro fl. 2.																			
Sztojka Sztroje ob. h. h. p. Juon Molnar birja pinze utan.																			
Juon Marini ob. h. h. p. Senki nem birja.																			
Thoma Huja Avrigon lakik h. h. p.																			
Sztojka Oncsa ob. h. h. p.																			
Oncsa Achim ob. h. h. p. Egy Achim nevű fia nem tudgyak hol vagyon.																			
Buza Achim ob. h. h. p. Ket fia Todor es Opra nem tudgyak hol vadnak.																			
Juon Vistan ob. h. h. p. Egy fia Radul Czikindaron lakik, örökséghet Teleki Mihaly birja zaloghul in fl. 12.																			
Many Baszaraba ob. h. h. p. Egy fia Many Tūti Laszlo Vratmal szolghal.																			
Komsa Serban h. h. p. Marpodon lakik.																			
Kracsun Ruszul h. h. p. hol lakik nem tudgyak.																			
Jugha Kolon ob. Egy fia Jugha Opra Kerczisoran lakik, eörökséghet Teleki Mihaly birja in fl. 50.																			
Sztan Todor ob. h. h. p. Egy fia Thoma széllal szolghal, örökséghet Opra Todor birja pro fl. 6.																			
Opra Baszaraba ob. h. h. p.																			
Vlad Barb. ob. h. h. p. Egy Also Arpasi Kinde Csukus nevű ember birja.																			
Halmacz Orza ob. h. h. p. Egy fia Juon Szaratan lakik.																			
Komsa Oncza ob. h. h. p. Juon Morar birja.																			
Halmacz Sincze Torda fele lakik h. h. p.																			

Conscripția Scorieului din anul 1676

URBANUL DOMENIULUI PORUMBAC 1676											899
Skere possessio mihor											
Nomina personarum	P.	E.	B.	J.	V.	O.	P.	A.	S.	Census	
Mihaila David	1	1	4	—	3	5	4	—	1	fl. 2	Biro.
Sztanasze Hodosoje ob.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	fl. —	Ezek e. k. v.
Sorban Morar	—	—	2	—	3	5	3	—	1	fl. 1	Sorban Morar penigh Kerezi jobbajj volna, de ide hazasodot. Buzs Hodos birja deaksegit.
Thoma Kiravola	—	—	—	1	2	—	3	—	2	fl. —	25
Sztan Sztroje	1	—	—	1	2	1	3	—	1	fl. —	50
Bukur Sztojan	—	—	4	—	5	—	3	—	1	fl. 2	Ezek ketten e. k. v.
Opra Sztojan	1	—	—	—	—	—	—	—	—	fl. —	—
Márkul Kiravola	4	—	—	1	3	3	4	—	1	fl. —	25
Sztan Bardis	3	—	4	3	4	—	4	—	1	fl. 2	—
Sztrosoje Bardasoje	3	5	4	1	3	—	4	—	1	fl. —	25
Opra Bardas	2	—	—	—	2	—	1	—	1	fl. —	25
Kraszan Csungul	5	1	—	2	2	—	—	—	1	fl. —	50
Raduly Bika	2	2	—	—	—	6	3	—	1	fl. 1	—
Opra Bika	1	1	—	1	4	—	2	—	1	fl. —	50
Thodor Onca	3	—	—	—	2	—	—	—	1	fl. —	25
Opra Achim	—	—	—	—	3	—	1	—	1	fl. —	25
Buzs Hodos	2	—	—	—	1	—	1	—	1	fl. —	25
Opra Bika	—	—	—	—	1	—	1	—	1	fl. —	25
Bukur Bika	2	—	3	—	2	5	4	—	1	fl. 1/50	Vilagtolan.
Mány Pupa	—	—	—	—	2	—	1	—	1	fl. —	25
Opra Morar	1	1	2	—	5	6	4	5	1	fl. 1/80	—
Kovacs Bertis	3	—	1	—	2	4	1	—	1	fl. —	50
Radoje Kupcsosje ob.	1	—	—	—	1	—	—	—	1	fl. —	25
Opra Kiravaz	1	—	—	—	2	—	1	—	—	fl. —	25
Petra Kiravaz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	fl. —	—
Bárb Baglja	—	—	—	2	2	—	—	—	—	fl. —	25
										fl. 16	
Mány Rotar	—	—	—	—	2	—	—	—	—	fl. —	25
Mány Taplo	4	1	—	3	3	—	1	—	1	fl. —	50
Sztan Stephan	3	—	—	—	4	—	—	—	—	fl. —	25
KAG Jstanel f.	3	—	—	—	1	—	—	—	1	fl. —	25
Brani Muntyanul ob.	1	—	—	—	1	—	—	—	—	fl. —	25
Opra David	2	—	—	—	—	—	—	—	1	fl. —	25
Bárb Kotarul ob.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	fl. —	25
Sztan Thodoraszkul	—	1	—	—	1	3	2	—	1	fl. —	50
Juga Kolcz ob.	4	—	—	—	—	—	1	—	1	fl. —	25

Nota lui Domi se referă la Sztanasze Hodosoje

Textul in limba maghiară al punctelor 8 și 9 referitor la cercetarea nobilității

simplex copiában 1729 és 1792-ben költ Genealogia-jokról szolló eredeti esketéseket. —

A bé adott ok leveleknek a kívánt végrei alkalmatlan voltak miatt a kérelmesek el utasítottak. —

8-or. Szkorei Vulk, Halmagy és Csungul nevét viselő de egy törökből eredett Szkorei Nemes családnak Apaffi Mihálytól 1664-be kapott Confirmationalis és Consensualis levele, B, C, D, E, F, G, H, I, betűk alatti hiteles adatokkal, azon kérelemmel miként, ezen biztosság tégyen oly ajánlatott felsőbb helyre, melynél fogva a rendes productioerhetől meg kíméltetvén, — rövid időn nyilvánittassanak törvény szerént Immunis nemeseknek s következőleg a szély őri Katonaskodás terhe alól mentesittessenek bé adatván:

Válasz.

A bé adott adatok a jelen alkalomra, minthogy productiojoktól Altissima Sententiát nem mutatták elő, ugyan nem; de arra elég alkalmasok, hogy productio uttyán Nemességököt bé bizonyithassák, — innen e végre — a Törvény rendes uttyára utasítottak.

9-or. Szkorei Kiravola családnak Apaffi Mihálytól 1671-be kapott Armalis copiája egy 1792-be más 1843-ba költ s Genealogiat tárgyazó esketések eredetileg bé adatván, — válaszoltatott. —

Ha az érdeklött Armalist eredetileg meg kapándják, törvény uttyán productioanyak. —

10-or. Föbl vétetik Alsó-Visti Nemes Sofár családnak ker-levele melyben Batori Gábortól 1613-ba

BIBLIOGRAFIE

1. Izvoare

fărturiile următoarelor persoane, martori oculari sau participanți și la evenimentele dintre anii 1910-1918:

Ciungu D. Ion, n. 1890,
Bârdaș Nicolae, n. 1893,
Streza Ion, n. 1893,
Ciungu N. Ion, n. 1896,
Pampu D. Gheorghe, n. 1900,
Halmaghi Nicolae, n. 1900,
Precup Gheorghe, n. 1900,
Hampu Nicolae, n. 1900,
Pampu Ludovica, n. 1901,
Halmaghi Ion, n. 1904.

2. Lucrări generale și de specialitate

1. A. Bunea, *Stăpânii Țării Oltului*, București, 1910.
2. A. Oțetea, *Țăranii români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii”, 1956.
3. Andrei Șaguna, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, Sibiu, 1860.
4. C. C. Giurăscu, Dinu C. Giurăscu, *Istoria românilor*, București, 1975.
5. C. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg. Jiu, 1904.
6. C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Chereșteșiu, *Din istoria Transilvaniei*, Vol. I, București, 1961.
7. C. Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, Editura Militară, 1973.
8. C. Stan, *Scoala populară din Făgăraș*, Sibiu, 1928.
9. Constantin T. Stoika, *Insemnări din zilele de luptă*, Editura Militară, 1977.
10. Coriolan Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, București, 1967.
12. D. Jippa, N. Nistor, *Sibiul și ținutul în lumina istoriei*, Cluj-Napoca, 1976.
13. D. Prodan, *Urbariile Țării Făgărașului*, Vol. I, București, 1970.
14. D. Prodan, *Urbariile Țării Făgărașului*, Vol. II, București, 1976.
15. Dimitrie Onciul, *Originile principatelor române*, București, 1899.
16. E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, București, 1887-1942.
17. E. Micu, *Contribuții la istoricul regimentului grăniceresc întâi valav*, București, 1943.
18. G. Popa Lisseanu, *Romanica*, București, 1926.
19. Ghe. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, Sibiu, Vol. I, 1889.
20. Grigore Alexandrescu, *Poezii... memorial de călătorie*, București, 1974.
21. I. Georgescu, *Amintirile unui dascăl*, Editura Casa Școalelor, București, 1928.

- I. Lupaș, *Documente istorice transilvane, 1599-1699*, Cluj, 1940.
- I. Pușcariu, *Fragmante istorice*, Vol. IV, Sibiu, 1907.
- I. Turce, *Excursii în Munții Terei Bârsei și ai Făgărașului*, Brașov, 1896.
- Ioan Calaler de Pușcariu, *Date istorice referitoare la familiile nobile române*, Sibiu, 1895.
- Ioan Cavaler de Pușcariu, *Fragmante istorice*, Sibiu, 1907.
- Ioan Pascu-Puțiri și Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, Ediția a III-a, 1972, Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR.
- Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963.
- Iosifu Șterca Șuluțiu, *O lacrimă fierbinte*, Tiparu Römer et. Kamner, Brașov, 1977.
- K. Horedt, *Săpăturile arheologice din sudul Transilvaniei*, în „Studii” 2, 1949.
- Ludwig Reisenberger, *Die Kerczer Abtei*.
- M. Macrea și D. Berciu, *Șantierul arheologic de la Cașolț și Arpașul de Sus*, în Sc. IV, VI 1955.
- M. Macrea, I. Glodariu, *Așezarea decică de la Arpașul de Sus*, București, 1976.
- N. Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania*, București, 1971.
- N. Densușeanu, *Monumewnte pentru istoria țierrei Făgărașului*, București, 1885.
- N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, București, 1915.
- N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902.
- Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, București, 1975.
- Paul Mechendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, București 1978.
- S. Dragomir, *Documente privitoare la revoluția din 1848*, Cluj-Sibiu, 1940-1946.
- Szadeczki Layos, *Erely es Mihaly Vaida története, 1595-1601*, Timișoara, 1893.
- Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania*, București, 1971.
- Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania*.
- Ștefan Meteș, *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului*, Vol. I, Editura Silagy, Cluj, 1935.
- Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, Vol. I și II, Cluj-

- Napoca, 1971 și 1979.
46. Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură populară românească*, Cluj-Napoca, 1977.
47. Thomas Nagler, *Populația românească din sudul Transilvaniei și caracterul colonizării săsești*, în „Studii și articole de istorie” XIII, 1969.
48. * * * *Istoria României*, Vol. II, București, 1962.
49. * * * *Monitorul Oficial* nr. 154 din 5 iunie 1941, pag. 3113 privind conferirea de medalii foștilor comandanți ai Gărzilor Naționale din 1918.
50. * * * Publicația *Foaie interesantă*, adaos ilustrat al ziarului *Libertatea* din Orăștie, aprilie 1919.